

Voorzitter

vangend lid in plaats van het lid Sterk;
- in de algemene commissie voor Wonen, Wijken en Integratie de leden Algra en Koopmans tot lid in de bestaande vacatures en het lid Vietsch tot lid in plaats van het lid Van Toorenburg en het lid Van Haersma Buma tot plaatsvervangend lid in plaats van het lid Vietsch;
- in de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het lid Uitslag tot plaatsvervangend lid in plaats van het lid Sterk.

Het woord is aan mevrouw Karabulut.

Mevrouw **Karabulut** (SP): Voorzitter. Ik wil graag dat het verslag van het algemeen overleg van 10 september over schuldhelpverlening op de agenda wordt geplaatst.

De **voorzitter**: We zullen dit toevoegen aan de agenda van volgende week.

Het woord is aan de heer Teeven.

De heer **Teeven** (VVD): Voorzitter. Ik verzoek om een interpellatiedebat met de minister van Justitie over de ontsnapping van die Turkse mijnheer, de handelwijze van het Openbaar Ministerie in dezen, het beleid dat de minister van Justitie gaat handhaven ten aanzien van slachtoffers en getuigen die ernstig gevaar lopen en de vraag of wij de beleidsvrijheid van de rechter in Nederland moeten handhaven. Het lijkt in Nederland simpeler: in België heb je nog een helikopter nodig om te ontsnappen ...

De **voorzitter**: Nee, mijnheer Teeven.

De heer **Teeven** (VVD): ... maar in Nederland niet.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Voorzitter. De situatie die is ontstaan, is inderdaad zorgwekkend. Het is heel belangrijk dat wij op korte termijn met de minister van Justitie hierover kunnen debatteren. De heer Teeven verzoekt om een interpellatiedebat. Ik vraag hem of wij gewoon een volwaardig debat kunnen voeren waaraan alle Kamerleden kunnen deelnemen, met dezelfde spreektijden.

De heer **De Roon** (PVV): Ik vraag de heer Teeven of hij nog kan reageren op mijn vraag of de dringendheid van deze zaak niet méér wijst in de richting van een spoeddebat.

De heer **Van Haersma Buma** (CDA): Ik sluit mij aan bij de heer De Roon.

De heer **Heerts** (PvdA): Ik steun het verzoek om een interpellatiedebat.

De **voorzitter**: Mijnheer Teeven, u hebt voldoende steun voor een interpellatiedebat. U mag nog reageren op de andere sprekers.

De heer **Teeven** (VVD): Voorzitter. Ik handhaaf het interpellatiedebat. Ik heb daar voldoende steun voor. Ik zou tegen de heren De Roon en Van Haersma Buma willen zeggen dat ik begrijp dat u, voorzitter, alle moeite zult doen om het debat snel te plannen, want het is een zaak van belang. We gaan dit dus net zo snel behandelen als een spoeddebat. De spoed is dus zeker aanwezig.

De **voorzitter**: Maar wel volgens de regels. Nee, mijnheer De Roon, er is aldus besloten. Het interpellatiedebat wordt op de agenda gezet en zal zo snel mogelijk plaatsvinden.

Aan de orde is:

- **de voortzetting van de algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2010 (32123).**

De **voorzitter**: Ik heb begrepen dat mevrouw Hamer nog het antwoord op een vraag te goed heeft. Het betrof een aantal landen.

□

Minister **Balkenende**: Mevrouw de voorzitter. Dat is juist. De vraag van mevrouw Hamer was welke landen in de top staan in het overzicht van het World Economic Forum van dit jaar. De volgorde is: nummer 1 is Zwitserland, nummer 2 zijn de Verenigde Staten, nummer 3 is Singapore, nummer 4 is Zweden, nummer 5 is Denemarken, nummer 6 is Finland, nummer 7 is Duitsland, nummer 8 is Japan, nummer 9 is Canada en nummer 10 zijn wij.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mag ik de beantwoording door de minister-president zo begrijpen dat het de ambitie van het kabinet is om bij de top 5 te gaan behoren?

Minister **Balkenende**: Ja, dat klopt. Dat is ook vastgelegd.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dat is dus het kader voor wat wordt meegegeven bij de heroverwegingen?

Minister **Balkenende**: Ja, dit is een van de zaken op basis waarvan alles moet worden beoordeeld.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mag ik dan nog één ding helder krijgen? We hadden eerder vandaag een debat dat eindigde met uw opmerking dat er geen taboe is. Ik heb toch goed begrepen dat de definitie van "geen taboe" is dat dit serieus wordt overwogen en meegenomen in de heroverweging? Dat is toch de definitie van "geen taboe"?

Minister **Balkenende**: Ja.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dat maakt de rest van de dag wat makkelijker.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Betekent dat dan ook dat u de opmerking: "Dit gaan wij niet doen" terugneemt?

Minister **Balkenende**: Nee, ik heb een onderscheid gemaakt tussen wat het kabinet aan voornemens heeft. Ik heb het gehad over het begrotingsjaar 2010 en de overwegingen.

De **voorzitter**: Dank u wel. De minister-president vervolgt zijn betoog met zijn reactie op de tegenbegrotingen.

Balkenende

Minister **Balkenende**: Mevrouw de voorzitter. U houdt het allemaal goed bij.

Ik dank de voorzitters van de fracties voor het indienen van de alternatieve begrotingsvoorstellen. In algemene zin gaat het natuurlijk om de begroting 2010, maar ik heb de stellige indruk dat wij ook het debat met elkaar zullen continueren over wat na 2010 zal moeten gebeuren. Ik maak nu een aantal algemene opmerkingen, maar uiteraard zal alles ook aan de orde komen bij de algemene financiële beschouwingen met de bewindslieden van Financiën.

Eerst ga ik in op de begroting van GroenLinks. Het effect van de tegenbegroting van GroenLinks op het EMU-saldo is per saldo slechts een verslechtering van 200 mln. Het effect op de economie is daardoor verwaarloosbaar. Er zijn dus geen bijzondere effecten. Wel is het zo dat de bezuinigingsdoelstelling van circa 35 mld. nog iets verder weg komt te liggen. In dat opzicht is het dus geen alternatief ten opzichte van de kabinetsplannen. GroenLinks kiest in 2010 echter voor meer consumptieve uitgaven, terwijl het kabinet juist overgaat tot een gericht stimuleren van de economie. Voor het kabinet staan herstel en behoud van werkgelegenheid en versterking van het bedrijfsleven centraal. Juist daarom besluit het kabinet wel tot het aanleggen van nieuwe wegen. De verdere vergroening van het belastingstelsel die GroenLinks voorstaat, gaat het kabinet op dit moment, gelet op de economische omstandigheden, te ver. Zeker de herinvoering van de vliegtaks is op dit moment naar onze indruk een verkeerde stap. De combinatie van verschillende nivellerende maatregelen die GroenLinks voorstaat, leiden er volgens het kabinet toe dat het minder aantrekkelijk wordt om te gaan werken en dat staat haaks op het kabinetsbeleid.

Dan ben ik bij de VVD.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): In zoverre ik het kon verstaan ...

1. Het effect op het EMU-saldo is nul ten opzichte van het kabinetsbeleid. Het klopt dus wat u zegt.

Minister **Balkenende**: Het is verwaarloosbaar.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het is niet verwaarloosbaar, het is nul.

2. U zegt: het heeft geen werkgelegenheidseffecten. Wij verlagen de lasten op laagbetaalde arbeid aanzienlijk. Dat heeft, zoals u ook weet, forse werkgelegenheidseffecten. Zou u daar eens inhoudelijk op willen ingaan? Het is een wilde vraag, maar probeert u het eens.

Minister **Balkenende**: De inzichten die wij hebben op het samenstel van uw maatregelen zijn precies zoals ik zo-even heb aangegeven. Ik ben ingegaan op de vraag waar je nu geld aan wilt uitgeven. Wij hebben aangegeven dat wij dat willen doen in de sfeer van investeringen, bijvoorbeeld in de infrastructuur. Dat is een element dat staat. Ten tweede heb ik gezegd dat de nivellerende maatregelen het minder aantrekkelijk maken om te gaan werken. Dat werkt in modellen ook zo door. Dat zijn de elementen die ik heb genoemd.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik vraag me af of het aan mij ligt dat ik geen antwoord heb gehoord, maar ik geloof dat er meer mensen hier zijn die geen antwoord hebben gehoord. Ik zal het u op een andere manier

uitleggen. Wij hebben vergeleken met het kabinet geen lastenverzwaringen voor het bedrijfsleven en voor gezinnen. Wij maken wel een vrij drastische keuze. Wij investeren namelijk meer en daartegenover staat dat wij meer bezuinigen. Wat wij vooral doen, is verschuiven. Wij zorgen ervoor dat de vervuilers het komende jaar veel meer gaan betalen. Wij vergroenen de belastingen daarvoor. Daartegenover staat dat wij de lasten op arbeid aanzienlijk verlichten. Dat is een buitengewoon belangrijke arbeidsmarktmaatregel. Als je ergens werk mee creëert – dat weet u ook – dan is dat door ervoor te zorgen dat met name arbeid aan de onderkant van de arbeidsmarkt minder kostbaar wordt voor werkgevers. Daar zorgen wij voor. Nu zou ik van u willen weten waarom u die maatregel niet neemt, terwijl die bewezen goed is voor de arbeidsmarkt.

Minister **Balkenende**: Tegenover de ene maatregel staat de andere maatregel. U hebt terecht aangegeven dat in uw plannen de lasten voor milieu, wat betreft het woon-werkverkeer en het tarief voor de energiebelasting voor midden- en grootverbruik, worden verhoogd. Dat gaat u op een bepaalde manier inzetten. De vraag is of je die keuze wilt maken. Ik doe helemaal niets af aan het feit dat een aantal elementen gunstige effecten kan hebben, maar de vraag is wat de prijs is als je voor een bedrag van 2,3 mld. aan lastenverzwaring doet, bijvoorbeeld in de sfeer van woon-werkverkeer en de energiebelasting. Dat heeft ook een aantal negatieve effecten. Die keuze maken wij niet; u maakt een andere keuze.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dat is precies het probleem: wij maken een keuze, maar u maakt geen keuze. Er zit inderdaad een lastenverzwaring in van 2,3 mld., maar daartegenover staat een lastenverlichting van 2,3 mld. Het netto-effect is geen lastenverzwaring. Er zit alleen een heel duidelijke politieke keuze in, die volgens mij in het straatje past van de duurzame ambities die u ook heeft.

Wij gebruiken deze economische crisis namelijk om te verschuiven; vervuilers gaan betalen, arbeid wordt aantrekkelijker en goedkoper voor werkgevers. Dat betekent dat daardoor een impuls wordt gegeven aan een kennisintensieve diensteneconomie die veel minder vervuילend is. Dat is een keuze die volgens mij rechtstreeks in lijn is, in zoverre al iets bekend is van een lijn in uw kabinet, met de duurzaamheid die u zou wensen. Wij verminderen daarmee bijvoorbeeld ook de CO₂-druk aanzienlijk.

Minister **Balkenende**: Ik begrijp de redenering van mevrouw Halsema heel goed. De vraag is alleen of wij de consequenties willen aanvaarden die zij wel wenst te aanvaarden. De belasting van het woon-werkverkeer is een heel forse consequentie. Ik heb ook aangegeven waar het probleem bij ons uit bestaat. Ik ontzeg u niet dat u een aantal elementen hebt dat goed werkt voor de participatie, daar ben ik het mee eens. Er is echter ook een aantal nivellerende elementen dat ik heb genoemd; die maken het weer minder aantrekkelijk om te gaan werken. Dat heb ik naar voren willen brengen. We maken echt andere keuzes.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Er worden echt onzinnige dingen gezegd. Wij nivelleren inderdaad

Balkenende

voor de allerhoogste inkomensgroepen. Dat heeft geen effect op de werkgelegenheid.

De **voorzitter**: Mevrouw Halsema. Zoals u hebt gemerkt, probeer ik het in drie keer te doen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter, u hebt gelijk dat u het in drie keer wilt doen. Ik vind ook dat de Kamer zich daar in principe aan heeft te houden. Ik vind het alleen wel ergerlijk dat de premier daarmee consequent geen antwoord hoeft te geven. Daar worstelen we al de hele ochtend mee.

De **voorzitter**: Als dat het geval is, zal ik u zeker steunen, maar volgens mij bevat de inhoud u niet en niet het feit dat u geen antwoord krijgt.

De minister-president vervolgt zijn betoog.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Mevrouw Halsema kan het hiermee oneens zijn, maar ik heb gezegd dat wij het onverstandig vinden om de vliegtaks opnieuw in te voeren. Die keuze maken wij niet, want dan voeren wij een zigzagbeleid en dat doen wij niet. Over eventuele andere bezwaren heb ik zo-even al gesproken.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

Minister **Balkenende**: De VVD maakt andere keuzes dan het kabinet, dat bleek ook gisteren. Het kabinet wil de combinatie van sociaal en solide en bij de VVD komt het element van soliditeit sterk naar voren. Ik vraag mij wel af of er voldoende prikkels zijn voor de combinatie van zorg en werk. Er worden keuzes gemaakt op het terrein van ontwikkelingshulp, om daar te bezuinigen, en die keuze maakt het kabinet niet. Dit was bekend en dit bleek ook nog eens vanochtend.

Dan verlaagt de VVD de lasten voor gezinnen en bedrijven met 5 mld., maar er wordt ook fors bezuinigd, 11,5 mld. Die bezuinigingen betreffen de zorgtoeslag en de mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, waardoor de mensen die het hardst worden geraakt door de crisis, nog slechter af zijn.

De forse bezuinigingen van de VVD waarbij een deel van het stimuleringspakket van het kabinet wordt teruggedraaid, hebben negatieve gevolgen voor de economie. De groei zal lager worden. Dit verergert de crisis. De ervaringen in de Verenigde Staten in 1937 en in Japan in 1997 laten zien dat te snel bezuinigen het broze economische herstel in de kiem smoort.

Tot slot is de bezuiniging van 36.000 rijksambtenaren opmerkelijk. Van de 120.000 rijksambtenaren werkt circa 70% bij de Belastingdienst, Defensie, gevangeniswezen, Openbaar Ministerie, rechterlijke macht en Rijkswaterstaat, in totaal 84.000 mensen. Hierop bezuinigt de VVD echter niet. Als je dan nog 36.000 ambtenaren minder wilt, heb je de hele rijksoverheid wegbezuinigd.

De heer **Rutte** (VVD): Er is nu heel veel om op in te gaan, maar ik zal er een element uitlichten. Van het verhaal over de ambtenaren klopt helemaal niets. De basis is 150.000 ambtenaren. Ten opzichte van die basis halen wij een kwart van de banen weg en daardoor kunnen wij investeren in extra politie en in extra docenten. Dus minder mensen aan de beleidstafel, meer mensen voor de klas en meer mensen voor veiligheid op straat.

Ik wil echter op een ander punt ingaan dat de premier heeft genoemd, namelijk de gevolgen voor de economische groei. Onze tegenbegroting verlaagt de lasten voor het bedrijfsleven in belangrijke mate, bijvoorbeeld door het lagere btw-tarief en de lagere premie voor de Zorgverzekeringswet en door een aantal andere maatregelen, bijvoorbeeld het afschaffen van de overdrachtsbelasting. Deze maatregelen hebben gunstige effecten voor het bedrijfsleven en de bezuinigingen die wij voorstellen, raken het bedrijfsleven niet. Legt u mij uit waarom het schadelijk is voor de Nederlandse economie als er wordt bezuinigd op bijvoorbeeld ontwikkelingssamenwerking of de schuldsanering van de Antillen? Ik daag u uit, mijnheer de minister-president. Laten wij uw begroting en onze begroting laten doorlichten door het Centraal Planbureau op de effecten voor de werkgelegenheid. Pakt u die uitdaging aan?

Minister **Balkenende**: Eerst de invloed op de economische groei. Het gaat om een negatieve impuls van 5,5 mld.; dat buigt u om. 1,4 mld. daarvan is ontwikkelingsamenwerking, die inderdaad ergens anders neerslaat. Er slaat in ieder geval 4 mld. in Nederland neer. Onze rekenmeesters hebben uitgerekend dat dit een nadelig effect heeft van zo'n 0,4% op de economische groei, gewoon omdat je minder uitgeeft.

De heer **Rutte** (VVD): U kijkt alleen naar die 5 mld. en totaal niet naar de effecten van onze maatregelen, bijvoorbeeld op de lasten voor het bedrijfsleven. U kijkt ook niet naar de manier waarop die 5 mld. is ingevuld. Dit is iets wat u verzint; het komt van uw ministerie of van Financiën en niet van het Centraal Planbureau. Het CPB kijkt alleen naar de effecten op de rijksbegroting en de staatsschuld. Die zijn in onze tegenbegroting spectaculair goed ten opzichte van die van het kabinet. De vraag is hoe wij uit de crisis komen. Laten wij deze twee begrotingen doorrekenen en kijken wat de effecten zijn op de werkgelegenheid. Daar gaat het uiteindelijk om.

Minister **Balkenende**: Laat ik het volgende doen. Ik zal uw suggestie overbrengen aan de minister van Financiën, om te bezien wat wij hiermee kunnen doen bij de algemene financiële beschouwingen.

De **voorzitter**: Tot slot.

De heer **Rutte** (VVD): U kunt niet hier stoere teksten uiten over onze tegenbegroting – die wij zelf in elkaar hebben gezet terwijl in uw begroting waar duizenden ambtenaren aan hebben gewerkt, eigenlijk niets staat – en hier vervolgens geen harde toezegging doen. U bent de minister-president. Wees een kerel. Laten wij samen naar het Centraal Planbureau gaan en kijken wie er gelijk heeft.

Minister **Balkenende**: Ik bespreek dit met de minister van Financiën in het kader van de algemene financiële beschouwingen. Dat lijkt mij alleszins redelijk.

De **voorzitter**: Dank u wel. De minister-president vervolgt zijn betoog.

Minister **Balkenende**: Ik kom bij D66. D66 kiest voor ombuigingen bij Ontwikkelingssamenwerking – dat is

Balkenende

gisteren besproken – van 300 mln. en in de sociale zekerheid van 3,5 mld. Die keuze doet wat afbreuk aan de solidariteit die wij graag zouden zien. Verder bezuinigt D66 900 mln. op de kinderbijslag en het kindgebonden budget. Dat is voor het kabinet geen optie. In de zorg moeten mensen volgens D66 meer voor eigen rekening nemen: een bedrag van 100 mln. Op de arbeidsongeschiktheidsverzekering wordt flink gekort: een bedrag van 600 mln. Per saldo buigt D66 3,5 mld. meer om dan het kabinet. Ook op de aanleg van nieuwe infrastructuur wordt flink gekort: 1,1 mld. Dat vindt het kabinet een verkeerde keuze. Ook voor deze bezuinigingen geldt dat ze een negatief effect hebben op de economische groei. Dit lijkt mij niet goed voor het broze economisch herstel.

De heer **Pechtold** (D66): Dit is een eenzijdige samenvatting waarin – net als bij de tegenbegrotingen van collega's – niet wordt ingegaan op de positieve maatregelen. Gelijk volgend jaar meer dan 1 mld. extra voor onderwijs. Er komt 350 mln. voor natuur en milieu. Wij draaien de bezuinigingen van het kabinet op de politie terug. U kunt niet garanderen dat die bezuinigingen geen blauw op straat kosten. U neemt verder niet mee dat wij 4 mld. extra aflossen van de staatsschuld. U bouwt die verder op, waardoor alleen al de rente hoger wordt. En u neemt niet mee dat wij de lasten verlagen: 1,2 mld. af van de belastingen. U leest dus wel heel selectief. Net als bij de voorgangers neemt u de positieve effecten van onze maatregelen op de werkgelegenheid niet mee. Ik denk dat wij de uitdaging aan moeten gaan. Rutte heeft groot gelijk: u hoeft niet te wachten op uw minister van Financiën. Wij weten ook niet waar hij nu is. U kunt toch zelf toezeggen dat uw kabinet dadelijk bij de financiële beschouwingen de doorrekeningen van deze punten door het Centraal Planbureau laat meenemen, zodat wij daarover de discussie kunnen aangaan?

Minister **Balkenende**: Ik heb zo-even gezegd, en dat doe ik nu weer, dat ik deze suggestie zal overbrengen aan de minister van Financiën, met het oog op de voorbereidingen van de financiële beschouwingen. Dan zullen wij bekijken wat wij kunnen doen. Meer kan ik op dit moment nog niet zeggen; ik heb behoefte aan overleg.

De heer **Pechtold** (D66): Moet u daarvoor een paraafje, een akkoordje krijgen?

Minister **Balkenende**: Nee, dat is goed collegiaal bestuur.

De heer **Pechtold** (D66): Misschien kunnen wij even wachten. Ik weet niet of de minister van Financiën nog aan het lunchen is. De heer Rutte vraagt het, wij vragen het allemaal. Ik weet niet waar de minister van Financiën is. Hij zou dit misschien nu kunnen oppikken. Er is een staatssecretaris van Financiën, die de minister misschien kan vervangen; die is er overigens ook niet.

De **voorzitter**: Er is nog een tweede termijn.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter, mevrouw Halsema zei net dat u ons zou helpen om een antwoord te krijgen.

De **voorzitter**: Ja, dat ga ik ook doen.

De heer **Pechtold** (D66): Er zit weken werk in en wij worden in drie minuten de hoek in gezet.

De **voorzitter**: Ik ga u uitleggen dat de minister van Financiën van mij verlof heeft om iets later te komen. Hou zou hier ieder ogenblik kunnen zijn. De minister-president heeft ook nog een tweede termijn, dus daarin kunt u hem hierover ook nog bevragen.

De heer **Pechtold** (D66): Er is toch eenheid van beleid, er wordt toch met één mond gesproken? Wij praten hier toch met de primus inter pares die kan toezeggen dat het doorrekenen van de werkgelegenheidseffecten wordt meegenomen in een van de vervolgebatten? Waarop moeten wij nou wachten? De staatssecretaris zit er wel, dus die kan het misschien zeggen.

Minister **Balkenende**: Ik kom hierop terug, vanmiddag of later deze dag.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

Minister **Balkenende**: Dan de SP, de enige partij die in haar tegenbegroting ...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Mevrouw Van der Hoeven kan die beslissing ook nemen, want zij is verantwoordelijk voor het CPB, als ik wel geïnformeerd ben. Het lijkt mij dus dat het antwoord nu gegeven moet kunnen worden.

De **voorzitter**: U hoort dat in de loop van de middag. De minister-president vervolgt zijn betoog.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. De SP is de enige partij die in haar tegenbegroting voor 2010 2 mld. meer investeert in de economie dan het kabinet. Het kabinet deelt de opvatting van de SP dat er in 2010 nog actief gestimuleerd moet worden, maar door de SP-voorstellen gaat het EMU-saldo nog wel 0,3 verder het rood in. De SP geeft met uitzondering van Defensie van 300 mln. geen echt inzicht in waar zij de noodzakelijke vermindering van vele miljarden overheidsuitgaven gaat vinden.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik kan het niet verstaan.

Minister **Balkenende**: Ik zei dat de SP geen echt inzicht geeft in waar de noodzakelijke vermindering van vele miljarden overheidsuitgaven wordt gevonden. In dat opzicht is het dus geen alternatief voor het kabinetsplan. Voor de toekomst heeft de SP vooral lastenverzwaringen in beeld. Dat gaat ten koste van de economische groei en de welvaart, ook die van de Nederlanders met een kleine portemonnee. Het kabinet kiest niet voor die lijn.

Mevrouw **Kant** (SP): Voor zover ik het verstaan heb – dat is, geloof ik, maar de helft – vind ik dat u niet helemaal eerlijk bent. U zegt terecht dat de VVD meer bezuinigt dan het kabinet en dus minder doet aan stimulering van de economische groei. U zegt terecht: de SP kiest ervoor om wel meer dan het kabinet in de economie te investeren. U moet er dan ook bij zeggen: dus de SP zorgt ten opzichte van het kabinet voor meer impuls in de economie. Mijn schatting is: in plaats van een nulgroei, een groei van 0,2%. U moet dus wel eerlijk zijn en niet het halve verhaal vertellen. U zegt terecht dat wij

Balkenende

meer doen aan lastenverzwaring voor bedrijven, maar daar staat tegenover een lastenverlichting voor gezinnen. Dat is goed voor de koopkracht en goed voor de economie. Dat moet u er dus ook bij zeggen. Verder maken wij inderdaad andere keuzes dan dit kabinet. Zo maken wij de keuze om niet te bezuinigen op de politie en extra te investeren in de zorg en de verpleeghuizen. Dat doen wij met hetzelfde geld, buiten de 2 mld. extra investering, als het kabinet.

Minister **Balkenende**: Ik moet mevrouw Kant gelijk geven: het positieve effect van uw plannen is 0,2%.

Mevrouw **Kant** (SP): Fijn, maar dat had u er ook bij kunnen vertellen.

Minister **Balkenende**: Daar hebt u gelijk in.

Mevrouw **Kant** (SP): Bij het aflopen van de verschillende alternatieve begrotingen van de oppositie, waar ik ook zo mijn mening over heb, pakt u er iedere keer selectief uit wat u uitkomt. Dat vind ik een beetje de minister-president onwaardig.

Minister **Balkenende**: Ik word geacht een aantal opmerkingen te maken over de tegenbegrotingen en dat doe ik graag. Het is aan u om daarop een reactie te geven. Zo gaat dat in een debat.

Voorzitter. Ten slotte de PVV. De voorstellen van de PVV leiden tot vermindering van investeringen doordat subsidies voor innovatieondernemingen worden afgeschaft. Dit gaat de economische groei in de toekomstige jaren ongetwijfeld negatief beïnvloeden. Per saldo bezuinigt de PVV 1,2 mld. meer dan het kabinet. De enorme bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking van bijna 1,4 mld. is niet de keuze van het kabinet. Ik heb dat vandaag al eerder aangegeven. Het kabinet heeft de internationale solidariteit hoog in het vaandel. Ook het beperken van de kinderbijslag tot maximaal twee kinderen, met een opbrengst van 400 mln., is niet een beleid dat het kabinet voorstaat. Op deze punten verschillen wij van opvatting met de PVV.

De heer **Wilders** (PVV): Wij hebben de mooiste tegenbegroting van allemaal. Dat u daar nu zo op reageert, stelt mij teleur. Want wat hebben wij gedaan? Inderdaad – u zei het al – hebben wij meer dan 1 mld. meer dan u naar het EMU-tekort gebracht. Tegelijkertijd hebben wij gesneden in vaak linkse hobby's, zoals ontwikkelingshulp, hulp aan de Antillen, milieusubsidies, ambtenaren en noem maar op. Wat hebben wij met dat geld gedaan? Wij hebben de belastingen verlaagd; mensen vanaf het minimumloon tot modaal gaan er bij ons een paar honderd euro bruto per jaar op vooruit. Bij u gaan zij erop achteruit. Wij hebben ook nog extra geld, 1 mld., gegeven aan de ouderen in de zorg. Verder hebben wij het kwartje van Kok teruggegeven en wij hebben de ombuiging bij de politie ongedaan gemaakt. Kortom, een fantastische begroting! Wat ik dus zo graag wil, is dat u onze begroting integraal overneemt, zodat wij daar bij de latere begrotingsbehandelingen op terug kunnen komen.

Minister **Balkenende**: Ik denk dat die kans toch klein is, omdat het kabinet andere keuzes maakt. Ik heb zojuist aangegeven hoe u aankijkt tegen ontwikkelingssamen-

werking, de schuldsanering van de Nederlandse Antillen, alsook hoe u omgaat met de kinderbijslag. Dat zijn zaken die ons niet aanstaan. U vindt het een prachtige begroting; dat vinden wij niet.

Mijn laatste opmerking in dit verband gaat over de economische groei. Op dat punt is er geen effect. U heeft al wat saldoverbetering aangebracht, maar die gaat geheel ten koste van het buitenland, met name ontwikkelingssamenwerking.

De heer **Wilders** (PVV): Wij hebben ook een maatregel opgenomen om mensen die de komende tijd helaas werkloos kunnen en gaan worden, wat sneller aan een baan te helpen. Wij hebben ruim 300 mln. vrijgemaakt om werkgevers van gelijknamige premies in de marktsector vrij te stellen, als zij een werkloze aannemen. Volgens het Centraal Planbureau zouden op die manier 100.000 mensen aan een baan worden geholpen. Kunt u wel positief tegenover dat voorstel staan? Of zegt u: laat de mensen maar lekker in de WW zitten?

Minister **Balkenende**: Ik moet even kijken wat hiervan precies de consequenties en de effecten zijn. Het gaat niet alleen om de wijze waarop het geld wordt besteed, maar ook om waar het geld vandaan komt. Daar heb ik moeite mee. Ik kan echter niet ontkennen dat dit soort instrumenten wel effect kunnen hebben. Dat is wel zo.

De heer **Wilders** (PVV): U heeft gelijk. Over de dekking kunnen we van mening verschillen, maar kunt u dan, voor de begroting van Sociale Zaken, via uw minister op dat punt dan in ieder geval een reactie geven? Nogmaals, het is een heel zinvol voorstel en wij willen er graag, bij die begroting, met de minister verder over praten.

Minister **Balkenende**: Ja, de minister knikt instemmend, dus dat doen we dan voor de begroting van Sociale Zaken.

Dat waren de opmerkingen die ik wilde maken naar aanleiding van de tegenbegroting. Ik zei er al bij: ik zal nog iets met de minister van Financiën bespreken. Daar kom ik op terug. De tegenbegrotingen kunnen uiteraard veel ruimschooter aan de orde komen bij de algemene financiële beschouwingen, die hier over enkele weken plaatsvinden.

Dan ben ik bij een ander deel van mijn betoog: het onderdeel maatschappelijke vraagstukken.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik begrijp dat het financieel-economische blok nu wordt afgesloten, maar ik heb nog een vraag over uw begroting. In het aanvullend regeerakkoord is de afspraak gemaakt dat de doorwerking van het sociaal akkoord in het voorjaar op de collectieve sector zo'n 3,2 mld. zou zijn. In de Miljoenennota staat dat dat bedrag waarschijnlijk niet gehaald wordt, maar dat u in het najaar gaat bezien welke maatregelen nodig zijn. Ik neem aan dat u niet gaat bezien óf er maatregelen worden genomen om dat bedrag veilig te stellen, maar dat het alleen maar de vraag is welke maatregelen genomen moeten worden.

Minister **Balkenende**: Op dit moment valt daar niet meer over te zeggen om de simpele reden dat er nog onduidelijkheden zijn over wat er precies gaat gebeuren in de marktsector. U weet dat dat niet onbelangrijk is. Het

De heer De Jager, staatssecretaris van Financiën

© M. Sablerolle – Gouda

tweede punt is de inflatieontwikkeling. Ook dat is een belangrijk gegeven, waarin we meer inzicht moeten krijgen. We nemen deze thematiek tot ons en we zullen kijken welke instrumenten we kunnen hanteren om in ieder geval een deel van dit bedrag te kunnen genereren. Meer kan ik er nu niet over zeggen, maar ik begrijp uw opmerking heel goed.

De heer **Van Geel** (CDA): Voor ons is de kern niet óf, maar welke maatregelen genomen worden. Zo begrijp ik de tekst en zo wil ik hem ook begrijpen.

Minister **Balkenende**: Ja.

De heer **Pechtold** (D66): Nu het financiële blok afgesloten wordt, wil ik het graag nog met u hebben over het betalen van rekeningen. U hebt in november vorig jaar gezegd dat een van de crisismaatregelen, het was zelfs uw eerste, het betalen van rekeningen is. Vervolgens heeft minister Ter Horst eraan toegevoegd dat dat per 1 maart het geval zal zijn. Nu blijkt dat 75% van de rekeningen op tijd wordt betaald en dus 25% te laat. Dat is informatie van het ministerie zelf. Daarnaast is de termijn waarbinnen betaald wordt ook nog eens verslechterd van 48 dagen naar 49 dagen. Wanneer gaat u uw afspraak wel nakomen?

Minister **Balkenende**: Ik dacht dat deze kwestie al in de schriftelijke antwoorden is beantwoord.

De heer **Pechtold** (D66): Misschien kunt u gewoon zeggen wat u van plan bent. Dit zijn de cijfers.

Minister **Balkenende**: Het gaat om het antwoord op een vraag van de heer Rutte. U kunt dit vinden op pagina 48 van de lijst met antwoorden. Het gaat om een brief van 16 september van de minister van BZK. over de uitkomsten van een onderzoek naar de betaaltermijnen van de rijksoverheid in de eerste vier maanden van dit jaar. Hieruit blijkt dat in deze periode rijksbreed gemiddeld 75% van de facturen tijdig is betaald. Termijnoverschrijdingen bij de overheid kunnen hun oorzaken vinden in de inrichting van administraties en nog ongewijzigde betaalprocessen. De minister van BZK heeft

verschillende aanvullende maatregelen, waaronder wijzigingen van procedures en regelgeving, aangekondigd om te bevorderen dat binnen 30 dagen betaald zal worden. Dat is de actie die de minister van BZK heeft ondernomen. De Kamer zal na een jaar worden geïnformeerd over de uitkomsten van een nieuw onderzoek naar het effect van deze maatregelen. Het is ons dus ook menens. Wij zien het belang dat er tijdig wordt betaald, zeker in deze tijd. De intentie van het kabinet is juist om dit te bespoedigen tot die ene maand.

De heer **Pechtold** (D66): Daar had de minister-president niet voor hoeven bladeren, want dat zei ik zojuist al. Wat die termijn van 30 dagen betreft, iedereen die een rekening betaalt, weet dat daaronder staat: veertien of 30 dagen. De overheid betaalt op dit moment pas na gemiddeld 49 dagen. Een kwart van de mensen heeft ook nog eens te maken met te laat betalen. Het gaat weer om dat leiderschap. Het was de eerste persoonlijke maatregel van de minister-president. Ook op het mkb-congres heeft hij dat geroepen. Het ging om initiatieven. Daarom vraag ik de minister-president waar wij aan het eind van het jaar staan. Moet ik een motie indienen, of zegt hij dat de termijn van 30 dagen voor het eind van het jaar wordt gehaald? Of gaat de rijksoverheid rente betalen aan bedrijven als dat niet lukt? Intrum Justitia heeft uitgerekend dat het 26.000 banen kan opleveren als de overheid op tijd zou betalen.

Minister **Balkenende**: Ik zal mij hierover nog verstaan met de minister van BZK. Zij heeft al acties ondernomen. Ik wil mij nader laten informeren over de termijn waarop dit zou kunnen en moeten leiden.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dit is het einde van het blokje "Financiën". Ik heb nog een antwoord te goed op mijn vraag waar de 25 mld. extra krediet is gebleven die de ING heeft toegezegd voor 2009.

Minister **Balkenende**: Daar kom ik graag in tweede termijn op terug. Ik heb toegezegd dat ik dit zou laten nagaan, maar dat kon niet gerealiseerd worden in de pauze. Ik kom er dus vanavond op terug.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Mij moet toch van het hart dat de motie met dit verzoek met algemene stemmen door de Kamer is aangenomen op 30 juni. Toen is al met nadruk gevraagd om deze informatie. Nu bent u nog steeds niet in staat om het in uw eerste termijn te beantwoorden.

Minister **Balkenende**: Ik kom er in tweede termijn op terug.

Ik ben aangekomen bij het onderdeel maatschappelijke vraagstukken. De wereldwijde financiële en economische crisis heeft grote maatschappelijke gevolgen. De oplopende werkloosheid raakt degenen die hun baan verliezen. Het raakt ook aan het vertrouwen van alle mensen. De toekomst is onzekerder geworden. Vind ik na mijn opleiding werk? Behoud ik mijn baan? Kunnen we de hypotheek betalen? Hebben onze kinderen dezelfde kansen als wij? De wereld om ons heen lijkt bedreigender dan voorheen. De financiële crisis importeren we grotendeels van elders. De globalisering, waarvan we de vruchten plukken in termen van welvaart, heeft dus ook schaduwkanten. Dan kruipen we wat terug in onze

Balkenende

schulp, waarden we verandering en vernieuwing anders.

Nederland is een land waarin voor iedereen van goede wil plaats is, waarin mensen rechten en plichten hebben. Nederland is een land waarin we elkaar aanspreken op verantwoordelijkheden. Normloos en crimineel gedrag wordt er niet getolereerd. Overlast en verloedering worden aangepakt. Burgerschap en maatschappelijke betrokkenheid worden gewaardeerd. In die sleutel plaats ik de vragen op het maatschappelijk terrein uit de Kamer.

Dit kabinet wil een Nederland dat bestaat uit mensen die elk en gezamenlijk hun steentje bijdragen aan onze samenleving, letterlijk en figuurlijk. Het zijn de bijna 17.000.000 puzzelstukjes die tezamen de puzzel "NL" vormen, in al zijn diversiteit en pluriformiteit. De witte vmbo-docente op een zwarte school, de jonge Turkse ICT-ondernemer, de Surinaamse wijkverpleegkundige, de Marokkaanse agent van het Amsterdamse preventieteam, de Antilliaanse alfahulp in het verpleeghuis, de Haagse glazenwasser op een ouderwetse ladder en de Limburgse minister bij Verkeer en Waterstaat. Nederland bestaat uit mensen die hun talent inzetten op school, bij hun studie, op de arbeidsmarkt en in vrijwilligerswerk, die hun vrijheid ten dienste willen stellen van de samenleving en ondanks al hun inspanningen om erbij te horen nog steeds niet worden uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek of voor een stageplaats. Door velen van hen worden de vrijheden en waarden van dit land niet als vanzelfsprekend geconsumeerd, omdat ze elke dag opnieuw moeten bewijzen waar hun loyaliteiten liggen. Zij zien net als u en ik de problemen van criminaliteit, overlast, taalachterstand, werkloosheid. Zij willen die ook bestrijden. Toch worden zij meer en meer weggezet in de hoek van een wij-zij-samenleving. Toch blijven zij geloven in een gezamenlijke toekomst van dit land, mijn land, hun land, ons land. Dat geloof is universeel. Ze zijn geboren in Amsterdam, Zoetermeer, Bagdad, Bergen op Zoom, Kabul, Utrecht, Paramaribo en Amersfoort. Het zijn mensen met de naam Nora, Mohammed, Ikram, Ofra en vele andere. Het zijn mensen die deel uitmaken van een open samenleving en die recht hebben op een eerlijk debat en een open dialoog, zoals iedereen in dit land.

Er is een voorstel gedaan voor de invoering van een nieuwe belasting, op het dragen van hoofddoekjes. De uitvoering daarvan is niet mogelijk. De PVV onderkent dit zelf ook, aangezien de opbrengst niet in een tegenbegroting is opgenomen. Voor het overige wijs ik op hetgeen ik hiervoor heb gezegd over de omgang in dit land.

De heer **Wilders** (PVV): Niet geheel onverwacht wijst de minister-president het voorstel over de nieuwe belasting af. Maar mag ik de minister-president vragen wat hij doet aan het bestrijden van het verschrikkelijke straatbeeld, dat ook nog eens zeer vrouwonvriendelijk is? Het hoofddoekje is echt het symbool van vrouwenonderdrukking en islamitisch imperialisme. Wat doet de minister-president eraan om de straten van Nederland te vrijwaren van dit on-Nederlandse en vrouwonvriendelijke symbool, van het hoofddoekje? De minister-president kan zeggen dat de voorstellen van de PVV niet deugen, maar wat stelt hij daar tegenover?

De **voorzitter**: Het woord is aan de minister-president.

De heer **Wilders** (PVV): Nee, ik heb mijn vraag nog niet gesteld, voorzitter. Ik wil mijn vraag even afmaken. Minister Balkenende pretendeert de minister-president te zijn van alle Nederlanders. Dat heeft hij vaker gezegd. Er zijn heel veel Nederlanders die hun Nederland zien verdwijnen, die hun Nederland niet meer herkennen en die graag willen dat ook de minister-president zich inzet – en ik verwijt hem dat hij dat niet doet – om de ontzettende toename van hoofddoekjes in het Nederlandse straatbeeld, die vrouwonvriendelijkheid en dat islamitisch imperialisme, terug te dringen. Wat doet hij eraan, behalve onze voorstellen afschieten?

Minister **Balkenende**: Dit is gisteren uitgebreid aan de orde geweest. U hebt een beeld van Nederland dat door mij niet wordt gedeeld. Ik wil een land waarin plaats is voor iedereen, waarin we elkaar respectvol tegemoet treden en niet een bepaalde groep eruit wordt gehaald, want er zijn meer mensen die een hoofddeksel dragen. U zegt: ik haal er een groep uit en het liefste zou ik het verbieden, maar dat mag of kan niet en daarom ga ik een belasting heffen van € 1000 per jaar. Ik vind dat geen methode van werken. Ik ga uit van een samenleving waarin er plaats is voor iedereen, waarin er ruimte is voor geloof en vrijheid van meningsuiting; een plaats met kansen voor iedereen. We gaan niet een bepaalde groep zomaar in de hoek zetten, puur vanwege hun geloof of omdat men een hoofddoekje draagt. Dat is niet de manier waarop wij met elkaar omgaan. Ik heb liever een samenleving waarin we zeggen: er is plaats voor iedereen. De problemen benoemen we gezamenlijk, maar wel vanuit de houding van respect over en weer, waarin je problemen aan de orde stelt, maar tegelijkertijd zegt dat je elkaar nodig hebt.

Ik heb vorige week een gesprek gehad met veel jongeren van verschillende komaf, uit Irak, Afghanistan, Suriname, Turkije en Marokko. Jongeren die goed opgeleid zijn, die graag een plaats willen in de Nederlandse samenleving en die gewoon behandeld willen worden als ieder mens, en kansen krijgen. Als er problemen zijn en mensen hun geloof misbruiken voor verkeerde zaken, dan behoort je op te treden. Onbeschoft gedrag wordt keihard aangepakt. Overlast en verloedering moet je aanpakken. Dat is echter heel wat anders dan zeggen: eigenlijk hoor je er niet bij. Dat wil ik niet.

(geroffel op de bankjes)

De heer **Wilders** (PVV): Ik zou u willen vragen waarom u geen probleem hebt met de islamisering van het Westen, van Nederland, waarom u er geen probleem mee hebt dat het straatbeeld in Nederland verandert met steeds meer hoofddoekjes, waarom u er geen probleem mee hebt dat volgens uw eigen berekeningen in 2050 een op de vijf mensen in Europa van islamitische afkomst is, waarom u er geen probleem mee hebt dat nu al – heel veel mensen weten dat niet – in Amsterdam, in Rotterdam, in Den Haag en in Utrecht, in de vier grootste steden van Nederland, de meest voorkomende naam van nieuwgeboren kinderen van het mannelijk geslacht Mohammed is. Dat zegt wat. Dat zegt niet dat die mensen slecht zijn, maar het zegt heel veel. Het zegt dat Nederland verandert. Als in de grote steden van Nederland Mohammed de meest voorkomende naam is van nieuwgeboren baby's en als u kijkt op straat hoe Nederland verandert, dan kunt u, als u pretendeert

Balkenende

minister-president van alle Nederlanders te zijn, uw ogen er niet voor sluiten dat Nederland verandert. Nederland wordt ook een onaangener land als we onze ogen sluiten voor de islam en alle problemen die daaruit voortvloeien. Ik maakte gisteren richting CDA een grapje toen ik zei: CDA staat bijna voor "Christenen Dienen Allah". Laat u dat niet bewaarheid worden. Heel veel Nederlanders verwachten ook van u dat u ervoor zorgt dat Nederland Nederlands blijft.

Minister Balkenende: Als ik premier ben van alle Nederlanders, dan ben ik ook premier van Nederlanders die moslim zijn of die van Marokkaanse of Turkse komaf zijn. Ook zij hebben voluit recht op een plaats in de samenleving. Als er problemen zijn, benoemen we die met elkaar, maar we gaan niet zeggen: omdat je tot de islam behoort, hoor je er eigenlijk niet bij. Dat is geen methode van werken. Het is ook niet goed. Het gevaar is ook dat u mensen van goede wil niet respecteert. We hebben mensen van goede wil nodig die deze samenleving leefbaar houden en respectvol met elkaar omgaan. Dat maakt een samenleving sterk. Ik geloof dat we die houding nodig hebben om ook in de eenentwintigste eeuw een betekenisvolle, een respectvolle en een krachtige samenleving te krijgen. Als de samenleving er een wordt van verdeeldheid, van wij tegenover zij, dan lopen we maatschappelijke risico's. Ik heb uw aanval op president Obama dan ook niet goed begrepen. Het kan heel goed zijn dat Obama contact zoekt met mensen van goede wil in de islamitische wereld. Ik heb in dit huis vaker de naam genoemd van president Yudhoyono van Indonesië, om een willekeurig voorbeeld te noemen. Er zijn veel mensen te noemen die willen werken aan humaniteit. Laten we werken aan een wereld waarin er plaats is voor mensen en we niet mensen zomaar op een hoop gooien. Dat gaat ten koste van de mensen van goede wil, maar nog meer dan dat, het is niet de samenleving die op lange termijn in staat is om goed te kunnen functioneren.

De **voorzitter:** Laatste keer, mijnheer Wilders.

De heer **Wilders** (PVV): Ik zou de minister-president willen vragen of hij ook minister-president is van ons. Is hij ook minister-president van mensen die het anders zien? De enorme massa-immigratie die we de afgelopen decennia hebben gezien, heeft volgens een weekblad dat het heeft berekend – van de minister-president mogen we het niet weten – 200 mld. gekost. Wat hadden wij met dat geld kunnen doen? Natuurlijk heeft de economische crisis daar niets mee te maken, maar als wij dat geld op een andere manier hadden besteed, had Nederland er nu anders uitgezien. De minister-president kan ook niet verkopen dat we voor de toekomst gaan beknibben op de AOW en dat ouderen, over wie ik nog met hem kom te praten, in de verzorgingstehuizen vaak zitten te verpieteren, terwijl we tegelijkertijd 19.000 asielzoekers binnenhalen en de grenzen wagenwijd openzetten voor mensen die vaak voor een vette uitkering naar Nederland komen en die vaak – niet allemaal – de criminaliteit ingaan. Als hij ook minister-president is van ons soort Nederlanders, komt hij daartegen in het verweer en komt hij op voor de ouderen en voor de Nederlanders. Dan zegt hij: genoeg is genoeg; geen immigratie uit moslimlanden er meer bij. Dan wordt Nederland een beter Nederland.

Minister Balkenende: Ik ben premier van alle Nederlanders en dus evenzeer van de Nederlanders die de heer Wilders representeert. Juist omdat ik er voor iedereen ben en wil zijn, is het echter ook mijn taak om te bekijken hoe een samenleving functioneert. Wat fout is, pakken we aan, maar je kunt ook werken aan verzoening en aan een plaats voor iedereen. Afgelopen dinsdag was er voorafgaand aan de zitting in de Ridderzaal een bijeenkomst van diverse groeperingen vanuit verschillende levensbeschouwingen als humanisme en christendom. Ik vond het een verrijkende bijeenkomst, omdat ik daar iets aantrof van "de tijden met elkaar onder ogen zien". Het zijn tijden waarin ook armoede zal zijn, maar waarin je rijkdom kunt ontlenuen aan hoe je met elkaar omgaat. Dat zijn elementen die ik ook in het debat naar voren wil brengen. Dat kan ons uiteindelijk sterker maken en dat is wat ik voel bij de toekomst van een Nederland waarin we werkelijk kunnen samenwerken en samenleven en waarin plaats is voor iedereen. In dat Nederland moeten we ook de problemen benoemen, daarover is geen enkel misverstand, maar wel op basis van wederzijds respect en met een plaats voor iedereen.

De heer Slob vroeg waar het kabinet staat met de morele agenda. Er is voor de zomer een goed debat geweest over de sociaal-economische orde. Ik herinner me nog de discussie met de heer Rutte over de rol van de markt, de overheid en het middenveld. Ik sprak in dat debat over de moraliteit en de economie. In het debat heeft de heer Slob het verzoek opgeworpen om de samenleving te betrekken bij de lessen uit de crisis en bij noodzakelijke hervormingen. Het maatschappelijke debat wordt inmiddels op veel plaatsen en vanuit verschillende invalshoeken gevoerd, bijvoorbeeld vanuit de Kamer door de tijdelijke commissie onderzoek financieel stelsel, in het bestuurlijk overleg met medeoverheden, met maatschappelijke organisaties, zorginstellingen en woningcorporaties, rond het thema duurzaamheid, bijvoorbeeld door de natuur- en milieubeweging, maar ook met individuele burgers tijdens onze werkbezoeken in het land. De diepte van de crisis leidt ook buiten de financieel-economische agenda tot hardnekkige problemen, nieuwe opgaven en daaraan verbonden keuzes. Die raken aan de fundamenten van de Nederlandse samenleving wat betreft goed en verantwoordelijk bestuur, integriteit, kwaliteit van toezicht, schaalverkleining en de menselijke maat in al zijn facetten. Ze raken aan de rol van de markt, het middenveld en de overheid bij het borgen van maatschappelijke belangen.

Ten aanzien van de lessen uit de crisis zijn we vandaag en gisteren met de neus op de feiten gedrukt. Doorgeschoten, onevenwichtige structuren die uit de graaicultuur voortkomen en deze bestendigen, moeten verleden tijd zijn. De morele agenda van het kabinet betreft een herijking op dit terrein en het normeren van topinkomens in de semipublieke sector is daar een onderdeel van. De afspraken die de financiële sector nu maakt over beloningsstructuren vormen een voorbeeld van hoe het kan. Ten aanzien van noodzakelijk hervormingen staan we morgen en overmorgen voor uitdagingen die van ons vragen om met een open blik te bekijken waar de eigen verantwoordelijkheid, het private initiatief, ondernemerschap en, jawel, marktwerking juist meer ruimte moeten krijgen. Daarin is ook de rol van een vitaal maatschappelijk middenveld essentieel, met ruimte voor het nemen van eigen verantwoordelijkheden.

Balkenende

Een en ander betekent dat, zoals ik in het debat voor de zomer al heb aangegeven, het pleidooi voor minder markt, net als het pleidooi voor meer markt, niet veel zin heeft. Het gaat erom dat de markt onbetwiste krachten heeft, ook bij het borgen van maatschappelijke belangen. Die markt dient echter op de juiste wijze genormeerd te worden, vanuit een welbegrepen verantwoordelijkheid van alle betrokkenen. De richting die het kabinet inzet, is een evenwichtige verdeling van verantwoordelijkheden tussen een beter genormeerde markt, een gerevitaliseerd middenveld en een doelmatige en doeltreffende overheid. Daarin is ruimte voor dynamiek gekoppeld aan morele verantwoordelijkheid van iedereen. In het bijzonder noem ik de wet op de maatschappelijke onderneming.

Mevrouw **Kant** (SP): Een herijking is mooi, maar die leidt niet tot het inzicht bij het kabinet dat de vermarkting op een aantal terreinen in de publieke sector, waaronder de zorg, juist negatieve effecten heeft. Die vraag is ook schriftelijk beantwoord, maar ik vond dat een nogal teleurstellende algemene riedel waarin werd gezegd dat de marktwerking ook positieve effecten heeft op de kwaliteit. Ik zie helaas vooral negatieve effecten. Kijk bijvoorbeeld eens naar de thuiszorg. De verplichte aanbesteding heeft daar heel veel kapotgemaakt. Mensen die daar werken, veelal vrouwen, worden onder druk gezet om hun salaris fors te verlagen. Mensen krijgen kwalitatief minder goede zorg omdat goed opgeleide krachten te duur zijn geworden. Wanneer komt het kabinet tot het inzicht dat het hier anders moet?

Minister **Balkenende**: Ik herinner me veel debatten met mevrouw Kant over de marktwerking in de zorg. Dat heeft haar belangstelling.

Mevrouw **Kant** (SP): De uwe helaas niet, minister-president.

Minister **Balkenende**: Nee, het heeft ook mijn belangstelling. In het schriftelijk antwoord wordt gewezen op een aantal ontwikkelingen waarin positieve elementen te vinden zijn. Wij bekijken de mogelijkheden van marktwerking. De zaken worden steeds geëvalueerd. Als de evaluatie goed is, wordt er verder gekeken. U hebt een ander beeld van marktwerking. Ik geloof niet dat het een zwart-witverhaal is. Wij sluiten onze ogen niet voor probleemsituaties. Tegelijkertijd gaan wij wel de kansen benutten die marktwerking biedt, want die zijn er ook. U kunt toch niet voorbijgaan aan een aantal positieve ontwikkelingen die u in de beantwoording bent tegengekomen?

Mevrouw **Kant** (SP): Het gaat niet alleen om wat de SP vindt. U weet inderdaad al jaren dat wij marktwerking in de thuiszorg en andere delen van de publieke sector een slechte ontwikkeling vinden. Ik heb gisteren in mijn betoog verteld dat wij op dit moment onderzoek doen onder tienduizenden mensen die daar werken. Zij ervaren de negatieve gevolgen van de marktwerking. Als u niet naar mij wilt luisteren, luister dan alstublieft naar die mensen. Het gaat ten koste van de kwaliteit. Het leidt tot meer in plaats van minder bureaucratie. U hebt inderdaad voorbeelden van positieve effecten gegeven. U noemde de ontwikkeling van een oogziekenhuis in Rotterdam. Weet u wanneer dat ziekenhuis is opgericht?

Minister **Balkenende**: Nee.

Mevrouw **Kant** (SP): Nee. Als u dat wel had geweten, had u niet zo'n stom antwoord gegeven. Het is namelijk opgericht in 1874. Dat heeft niets met de marktwerking te maken die onder Paars is ingevoerd in de zorg. Voordat ik dat soort antwoorden zou geven, zou ik er toch iets langer over nadenken. Komt u nu eens, naast de negatieve voorbeelden die ik heb gegeven, met positieve effecten die daadwerkelijk met de markt te maken hebben. Dan moet u me ook nog duidelijk maken dat die opwegen tegen de negatieve effecten.

De **voorzitter**: Ik zou u willen vragen om een ander soort kwalificaties te gebruiken in het vervolg; over de kwaliteit van antwoorden.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik vond het in dit geval wel heel erg terecht, hoor.

De **voorzitter**: U moet het toch niet doen.

Minister **Balkenende**: Ik vond het eigenlijk niet terecht. Ik vind dat wij een bepaalde manier van omgaan met elkaar moeten hebben. Ik vind dat u te ver gaat. Als ik een voorbeeld noem in deze brief van een oogziekenhuis, dat ik trouwens zelf nog heb geopend na de herbouw een aantal jaar geleden, en wij zien een aantal gunstige ontwikkelingen, moeten wij in een normaal en rustig debat bekijken hoe de zaken zijn. Dat heeft toch niets te maken met de vraag wanneer een oogziekenhuis is ontstaan?

Mevrouw **Kant** (SP): Het heeft er alles mee te maken. Het feit dat er specialistische ziekenhuizen komen, wordt genoemd als voorbeeld van positieve effecten van marktwerking. Dat is dus een – ik kan wel weer allerlei kwalificaties gebruiken, maar laat ik het netjes houden – onzinnig argument. Als er specialisaties nodig zijn, kan dat ook zonder marktwerking. Dat heeft er niets mee te maken. Ik noem dit voorbeeld omdat het al in 1874 is opgericht en daarom dus niets met marktwerking te maken heeft. U noemt steeds voorbeelden die er niets mee te maken hebben. Ik kunt geen voordelen noemen van marktwerking. Er zijn wel heel veel nadelen. Als je dat tegen elkaar afweegt, begrijp ik niet waarom u dat niet inziet. Kijk naar de toestand in de thuiszorg om met deze marktwerking te stoppen.

Minister **Balkenende**: Er zijn zat positieve kanten aan marktwerking. Ik heb hierover uitgebreid met de minister van VWS gesproken. Er zijn ontwikkelingen in andere landen waarin je ziet dat markelementen leiden tot meer efficiency, betere zorg en meer activiteit. Die voorbeelden zijn bekend. In Nederland benutten wij de goede elementen. Wij gaan daar zorgvuldig mee om, gaan niet over een dag ijs en wij evalueren. Dat soort elementen introduceren wij als bewezen is dat die tot beter resultaat leiden. U wilt die discussie niet aangaan en zegt dat het niet mag gebeuren. Dat zien wij dus anders.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik zou toch echt hopen dat u niet alleen naar andere landen kijkt. Het is trouwens maar zeer de vraag of een positief effect daar met de markt te maken heeft. Daar gaat het natuurlijk om, als ze er al zouden zijn. Ik hoop dat u niet alleen daarnaar kijkt en in

Balkenende

uw hoofd denkt "wat zou er efficiënter kunnen door de markt", maar dat u luistert naar de mensen die dag in dag uit dat werk doen. Wij houden op dit moment een onderzoek onder mensen die werken in de zorg. Zij zien de negatieve gevolgen van marktwerking. Als u niet naar mij luistert, luister dan naar die mensen. Zij zeggen dat de zorg bureaucratischer is geworden, de kwaliteit achteruit is gegaan en dat de zorg onmenselijk is. Dat zou u zich moeten aantrekken.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): De minister-president en ik hebben het in het verantwoordingsdebat ook over de marktwerking in de zorg gehad. Hij heeft mij toen een evaluatie toegezegd over de marktwerking. Wij hebben daar verder niets meer over gehoord. Mijn eerste vraag is dus: hoe staat het ermee? Ik zou mij heel goed kunnen voorstellen dat dit in het kader van alle heroverwegingen wordt meegenomen en dat wij vooruitlopend daarop die evaluatie krijgen.

Minister **Balkenende**: Ik wil hier precieze informatie over hebben, ik kom hierop terug. Dat zeg ik u toe.

De heer **Wilders** heeft gesproken over de ouderenzorg. Hij heeft dit onderwerp gisteren ook duidelijk naar voren gebracht en vergeleken met de gevangenzorg. Ik ga graag in op wat de heer **Wilders** heeft gezegd over het beeld van de ouderenzorg in ons land. Het is goed om te wijzen op het feit dat er ook heel andere beelden zijn dan dat wat de heer **Wilders** naar voren brengt. Ik herken mij dan ook niet in zijn schets. Nederland neemt de eerste plaats in op de prestigieuze Euro Health Consumer Index, waarin Europese zorgstelsels worden vergeleken. Daaruit blijkt dat Nederland een erg patiëntgericht zorgstelsel heeft. In Nederland is de zorg voor ouderen zo geregeld dat mensen aanspraak kunnen maken op de zorg die zij nodig hebben op basis van een onafhankelijke indicatiestelling. Met iedere cliënt worden op individueel niveau afspraken gemaakt over de invulling van de zorg die nodig is. Dit wordt vastgelegd in een zorgplan.

De Inspectie voor de Gezondheidszorg zorgt ervoor dat de kwaliteit van de zorg regelmatig wordt getoetst. Het kabinet ontkent niet dat er instellingen zijn waar zaken misgaan, maar daar wordt ook tegen opgetreden. Als er sprake is van incidenten, zit de Inspectie voor de Gezondheidszorg er direct bovenop. Instellingen komen dan onder verscherpt toezicht. Binnenkort zal de Eerste Kamer stemmen over een wetsvoorstel dat de inspectie extra instrumenten geeft voor haar toezichttaak.

Het kabinet zet zich ook in voor de verdere verankering van de rechten van cliënten. Er zijn zeven rechten van de cliënt benoemd, zoals recht op informatie, recht op kwaliteit, recht op veiligheid van de zorg, recht op privacy, klachtrecht, recht op medezeggenschap en recht op goed bestuur. Die rechten worden momenteel in een wetsvoorstel opgenomen, in de wet cliëntenrechten zorg. De Kamer kan het wetsvoorstel naar verwachting eind dit jaar tegemoet zien.

Er wordt ook niet bezuinigd op de zorg. De zorguitgaven nemen juist toe. Instellingen krijgen niet minder, maar meer geld voor het verzorgen van een cliënt, bijvoorbeeld voor verbetering van de huisvesting en vergroting van de inzet van de wijkverpleegkundige. De werkgelegenheid groeit met 2%. Dat betekent al gauw zo'n 20.000 extra arbeidsplaatsen. Ook gaat er 95 mln. naar het stagefonds, zodat er voldoende en goed

opgeleid personeel voor de zorg beschikbaar blijft. Geen verschraving van de zorg dus.

De heer **Wilders** (PVV): Toch blijft het een schande dat in dit land gevangenen beter behandeld worden dan onze ouden van dagen die in de watten zouden moeten worden gelegd. Zelfs de rechten die u omschrijft voor dat wetsvoorstel, zijn niet zo concreet als de rechten voor gevangenen. Het is ongelooflijk, maar het staat echt allemaal in de penitentiaire-inrichtingswet. Daarin staat letterlijk dat gevangenen recht hebben om twee keer drie kwartier per week te sporten en op zes uur per week recreatie. Zij mogen roken op hun cel, zij mogen een uur per dag luchten. Dit zijn allemaal dingen die voor veel bejaarden, voor veel ouderen in Nederland, niet zijn weggelegd. Ouderen die vaak niet buitenkomen, die ook niet mogen roken op hun kamer, wat een gevangene wel mag. Wat ik aan u vraag, is om dat recht te trekken. Sterker nog, om ervoor te zorgen dat de ouderen in Nederland beter, veel beter behandeld worden dan de gevangenen die helaas vaak meer omschreven rechten hebben dan de ouderen.

Minister **Balkenende**: Ik weet niet of de vergelijking die de heer **Wilders** maakt, zomaar opgaat. Ik zeg dat om deze redenen. Hij komt in gevangnissen, ik kom er ook. Ik zie ook grote verschillen. Wanneer wij het hebben over de kwaliteit van de zorg, wil ik mij ook graag richten op dat wat in algemene zin wordt aangenomen over de kwaliteit van de zorg. Ik heb dat aangegeven. Daarin scoort Nederland zeer, zeer behoorlijk. Voor het overige denk ik dat wij moeten oppassen om zomaar het een met het ander te vergelijken, want het is niet zomaar een zwart-witverhaal.

Natuurlijk is het interessant om te horen wat de heer **Wilders** zegt over de rechten van gevangenen. Ook zij hebben rechten, maar ik weet niet of je het een zomaar direct met het ander kunt vergelijken.

De heer **Wilders** (PVV): Ik wil dat iedere oudere in Nederland iedere dag gedoucht wordt. Ik wil dat die iedere dag naar buiten kan. Ik wil dat die genoeg verpleegsters en verplegers om zich heen heeft. Ik wil dat die kan roken op zijn eigen kamer. De rechten die nu gelden voor de criminelen, voor de verkrachters, de pedofielen en de moordenaars gelden niet voor de ouderen. U komt echt niet weg met het antwoord: nou ik kom wel eens in een gevangenis en er zijn verschillen. De ouderen in ons land die het gewoon verdiend hebben om met zorg en veel aandacht behandeld te worden, hebben het nu slechter dan de verkrachters en de dieven. Daar zou u echt wat aan moeten doen. Ik vraag u hierop uitgebreider in te gaan dan u nu heeft gedaan. Als u mij niet gelooft en mijn vergelijking niet juist vindt, zou u desnoods met een eigen vergelijking kunnen komen, want wat nu gebeurt is onacceptabel. Ouderen moeten in de watten worden gelegd en voor de gevangenen moet een streng en sober regime gelden.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik heb gezegd dat geen sprake is van een zwart-wit beeld. Ik ken fantastische instellingen waar ouderen verblijven. Dat zeg ik ook op grond van eigen waarneming, want ik kom er met een behoorlijke regelmaat. Daar wordt geweldige zorg geleverd. Daarvoor gaat het beeld dat de heer **Wilders** nu

Balkenende

schetst totaal niet op. Ik heb ook geen behoefte om het een een-op-een te vergelijken met het ander.

Voorzitter. Wij hebben deze gedachtewisseling gehad. Uiteraard zullen wij ons nader laten informeren, maar ik ga niet de vergelijking maken die de heer Wilders maakt en ik ga daar zeker geen conclusies aan verbinden.

De heer **Wilders** (PVV): Dan kan de conclusie helaas geen andere zijn dan dat de minister-president van Nederland kiest voor de gevangenen en niet voor de ouderen. Dat is een schande.

Minister **Balkenende**: U weet dat dat onzin is.

De heer **Van Geel** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Verbeteringen in de zorg gaan stapje voor stapje. Een verbetering wil ik toch nog noemen. De minister-president noemde die zelf ook al met zijn beschrijving van de wijze waarop wij onze zorg organiseren. Ik denk aan de indicatiestelling. Een brede wens van de Kamer die eerder bij motie is vastgelegd, is te komen tot één loket voor de indicatiestelling, juist om op een goede manier met mensen te kunnen omgaan en ze niet langs vier, vijf indicatiebureaus te hoeven slepen. Dat moeten wij niet willen. De beantwoording van de zijde van het kabinet is nogal procedureel. Het zegt: wij komen aan het eind van het jaar met een voortgangsrapportage. Ik wil er echter op aandringen – dat was ook de reden van mijn interventie van gisteren – dat wij deze kwestie serieus aanpakken, dat wij met een plan van aanpak komen waarmee wordt aangegeven hoe wij te werk kunnen gaan.

Minister **Balkenende**: U zegt terecht dat wij hierop aan het eind van het jaar terugkomen. Wij hebben goed naar u geluisterd. Ik zal nagaan in hoeverre wij recht kunnen doen aan hetgeen u nu heeft gezegd.

Mevrouw **Kant** (SP): Het is eigenlijk bijna niet voor te stellen, maar dit kabinet krijgt het voor elkaar om het volgend jaar te bezuinigen op de zorg en om dan naast bezuinigingen op de huisartsenzorg, de geestelijke gezondheidszorg, de zorg voor verstandelijk gehandicapten met gedragsproblemen en bezuinigingen op de thuiszorg en de zorg in de verpleeghuizen door te voeren. Hoe haalt u het in uw hoofd?

Minister **Balkenende**: Wat bedoelt u?

Mevrouw **Kant** (SP): Hoe haalt u het in uw hoofd om met de toestand die wij nu in de zorg kennen, in de verpleeghuizen en de thuiszorg, uitgerekend daar te bezuinigen?

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik wil niet kil of hard overkomen. Ik zeg alleen dat wij in de zorg te maken hebben met stijging van de budgetten. Wij hebben te maken met overschrijdingen. Wij moeten ingrepen plegen om de zaak financieel beheersbaar te houden. Deze maatregelen zijn nodig, ook voor de lange termijn. Dat hebben wij onder ogen te zien.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik begrijp wel dat wij financiële problemen hebben. Dat betekent dat keuzen gemaakt moeten worden, politieke keuzen, maar ik vind de keuzen die u maakt niet beschaafd. U kiest voor bezuinigen op

de thuiszorg, de zorg in verpleeghuizen en de zorg voor gehandicapten met gedragsproblemen. Waarom kiest u daarvoor? U kunt ook voor iets heel anders kiezen. U kunt kiezen voor de hypotheekrenteaftrek. U kunt kiezen voor lastenverhoging voor de mensen die iets kunnen missen. U kunt heel veel andere keuzen maken. Zelfs binnen de zorg kunt u kiezen voor bezuinigen op de bureaucratie. U kiest voor de specialisten, en terecht, maar u kunt ook kiezen voor de prijzen van geneesmiddelen. Scherp die wet aan. Ook binnen de zorg zijn er andere, minder onbeschaafde bezuinigingen te vinden. Nee, u pakt weer de verpleeghuizen, de mensen die inderdaad niet buiten komen, die onvoldoende zorg krijgen, die niet op tijd te eten krijgen. Hoe haalt u het in uw hoofd?

Minister **Balkenende**: Deze vragen en wat u nu stelt, zouden betekenen: het deugt allemaal niet. Ik vind dat u daarmee kort door de bocht gaat. Ik heb aangegeven wat het algemene kader is op het gebied van zorg. Als alles is zoals u zegt, moet u hierop terugkomen bij de behandeling van de begroting van VWS. Wij hebben met de plannen aangegeven hoe wij denken over de ontwikkeling van de zorg. Wij hebben aangegeven welke maatregelen nodig zijn. Die verdedigen wij. U moet op deze kwestie terugkomen bij de begrotingsbehandeling.

De **voorzitter**: Conclusie, mevrouw Kant.

Mevrouw **Kant** (SP): Mijn conclusie is hard. Het is de zoveelste keer dat ik vandaag een vraag stel en in dit geval een zeer doordringende vraag, een vraag uit de grond van mijn hart aan de minister-president van dit land. In dit geval gaat het om de zorg voor de ouderen die dit land hebben opgebouwd. Zelfs op deze vragen weigert hij een fatsoenlijk antwoord te geven. Hij verwijst naar de begrotingsbehandeling. Dat is, zoals ik zojuist al zei, een minister-president onwaardig. Ik begin zo langzamerhand te geloven dat u inderdaad liever weggaat. Ik geloof dat er misschien toch iets van waar is. U wilt niet meer minister-president zijn van dit land.

Minister **Balkenende**: Van dat laatste neem ik maar snel afstand. Ik heb aangegeven met welke vraagstukken wij geconfronteerd worden en welke keuzen op een gegeven moment gemaakt moeten worden. Daar heb ik het nodige over gezegd.

De heer **Pechtold** (D66): Ouderen, gevangenen; het gaat ook om groepen. Ik heb u vorig jaar gevraagd naar de positie van alleenstaanden. Ik had toen een motie; die heb ik ingetrokken na uw advies, uw ruimhartige toezegging. Gisteren hebt u waarschijnlijk gehoord dat ik in een debat met de heer Van Geel heb gezegd dat de alleenstaanden er weer slechter van afkomen en dat in de Macro Economische Verkenning zelfs staat dat gezinnen een groter deel van de nationale koek hebben. Die toezegging bent u niet nagekomen. Wat gaan wij dit jaar doen?

Minister **Balkenende**: Ik wijs op de brief van 25 november 2008 van de minister van Sociale Zaken. In de eerste alinea wordt gezegd: de minister-president heeft een brief toegezegd die hier inhoudelijk op ingaat; middels deze brief wordt aan die toezegging voldaan. Ik mag uw aandacht vragen voor deze brief, want het is een

Balkenende

uitgebreide brief waarin deze thematiek is besproken. Dat is ook het antwoord op de niet door u in stemming gebrachte motie.

De heer **Pechtold** (D66): Daar is de thematiek in besproken. Dat is net zoiets als iets verkennen. De vraag is: maken wij keuzes? De vraag is of wij in de 21ste eeuw in onze rekenmodellen leefvormneutraal zijn of altijd de nadruk leggen op de gezinnen. Ik vind het prima dat wij gezinspolitiek voeren in die zin dat wij onderwijs en kinderopvang hebben. Dat is de solidariteit die de alleenstaande dient te hebben in de maatschappij. Mijn vraag is alleen, om ook te kunnen vergelijken en omdat wij 2,5 miljoen alleenstaanden hebben: bent u bereid in uw rekenmodellen het zo te doen dat wij die alleenstaanden beter in kaart hebben? Het is een diverse groep. Het is de alleenstaande oudere, het is ook de zelfbewuste jongere, het zijn mensen die gescheiden zijn; er zit van alles in. Ik vind wel dat daar in de 21ste eeuw meer de nadruk op mag liggen en dat er niet alleen maar gefocust mag worden op het gezin.

Minister **Balkenende**: Het is goed de conclusie te lezen die minister Donner vorig jaar trok in deze brief. Er wordt gezegd: concluderend kan niet worden gesteld dat de alleenstaande achterblijft ten opzichte van paren; het beeld is immers divers als gevolg van de keuzen die bij de verschillende regelingen in het verleden zijn gemaakt; de verschillen tussen huishoudens met en zonder kinderen zijn een gevolg van politieke keuzen van het huidige en ook van de vorige kabinetten-Balkenende, waarin er bijzondere aandacht is en was voor de positie van huishoudens met kinderen. Dat is hierin gezegd. Dat is ook de visie die toen namens het kabinet naar voren is gebracht. Met andere woorden, je kunt niet zomaar stellen dat de alleenstaande achterblijft, maar wel is op een gegeven moment de keuze gemaakt voor een gezins- en kindvriendelijk beleid.

De **voorzitter**: Tot slot.

De heer **Pechtold** (D66): Dank u wel. De minister-president zegt: dat is een politieke keuze. Dat is het, want dat lezen wij in de Macro Economische Verkenning: het aandeel is niet gekrompen; nee, de gezinnen hebben hun aandeel in de koek – ik vind het allemaal ook nog eens niet zo mooi gesteld – weten te vergroten. Dat is een politieke keuze; dat ben ik met u eens. Maar de vraag is of u mij als controleur van uw beleid in staat stelt om meer te focussen op de positie van de alleenstaande. Dat kan ik nu niet, omdat ik in die cijfers alleen de gezinspolitiek kan lezen. Bent u in staat een methodiek – ik heb het niet over een politieke keuze – te ontwikkelen waardoor ik meer leefvormneutraal kan kijken naar uw bestedingen?

Minister **Balkenende**: Er is vorig jaar ingegaan op uw motie. Toen zijn verschillende elementen in de brief naar voren gebracht: hoe is de situatie met regelingen, met inkomensplaatjes en met het beleid dat is gevoerd. Sindsdien zijn er geen echte veranderingen opgetreden. De vraag ten opzichte van vorig jaar is wat u nu wenst te bereiken. Voor het kabinet geldt dat de lijn die in die brief is neergelegd nog steeds ons beleid is. De kindvriendelijkheid in het beleid is een bewuste keuze geweest. Als dat je visie is, heeft dat op een bepaald

moment gevolgen. Dit is het verhaal. Je kunt niet zeggen dat er sprake is van onredelijkheid; zie de conclusie van de minister.

De **voorzitter**: Ik denk dat u echt in de tweede termijn verder moet gaan.

De heer **Pechtold** (D66): Het gaat mij niet om de keuze. Over de keuze zijn wij het niet eens; dat kan zijn. Het gaat erom dat ik u niet kan controleren, omdat het rekenmodel gebaseerd is op gezinnen ...

Mevrouw **Hamer** (PvdA): ...

De **voorzitter**: Ik kan ook tellen, mevrouw Hamer. Ik probeer de heer Pechtold aan te raden om het in de tweede termijn te doen, maar hij doet het niet.

De heer **Pechtold** (D66): 2,5 miljoen alleenstaanden ...

De **voorzitter**: Dan kan ik hem het woord ontnemen; dat kan ook.

De heer **Pechtold** (D66): Ik stop wel.

De **voorzitter**: Dank u wel. Mevrouw Hamer.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ik wilde even terugkomen op het punt van mevrouw Kant over de verpleeghuizen. Ik heb heel goed opgelet hoe er gereageerd is op de begroting van 2010, met name op dit punt. Het was mij opgevallen dat verpleegkundigen en verzorgenden deze begroting een 7,5 geven. Ik dacht: dat is vast niet zonder reden. Een van die redenen is dat zij aangeven dat er niet bezuinigd wordt op verpleeghuizen. Sterker nog: er komen meer handen aan het bed. Door de opmerkingen van de minister-president kon net de indruk ontstaan dat dat niet zo was. Ik wil heel graag dat misverstand uit de weg hebben, want ik was eerlijk gezegd nogal blij met die 7,5.

Minister **Balkenende**: Ik heb inmiddels van de minister van VWS begrepen dat het inderdaad gaat om een 7,5. Daarvoor was het een 5,5. Ik kom nog even terug op de achtergronden van de reden waarom dat cijfer hoger is geworden en hoe dat te verklaren valt.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mijn belangrijkste vraag is dat zij dat cijfer geven omdat er niet wordt bezuinigd op de verpleeghuizen. Ik wil echt dat u heel snel dat misverstand wegneemt.

Minister **Balkenende**: Ik zal dat doen, maar dan met de precieze cijfers.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik geloof niet ...

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, volgens mij bent u zelfs met ouderen begonnen.

Mevrouw **Kant** (SP): Dat klopt wel, maar er wordt nu gedaan alsof wat ik zeg niet klopt. Ik vind dat ik daar weer even op mag reageren. Er wordt 91 mln. bezuinigd op de AWBZ, de verpleeghuizen en de thuiszorg. 91 mln., mevrouw Hamer, in een sector die al verschaald is. In verpleeghuizen werken al jarenlang helemaal geen

Balkenende

verpleegkundigen meer; die zijn namelijk daar allang wegbezuinigd. Wij doen onderzoek onder de mensen die werken in verpleeghuizen, 10.000 mensen, en die zeggen: het gaat niet meer, ik kan niet meer de zorg leveren die nodig is. Ik zou willen dat u daarnaar luistert.

De **voorzitter**: Dit hebt u al een keer gezegd.

Minister **Balkenende**: Ik kom daar op terug.

De heer Van der Vlies had een vraag over een optimaal opvoedingsklimaat. Dat onderwerp is terecht naar voren gebracht. Uit recent advies van de RMO blijkt dat ouders van nu niet meer varen op een hecht sociaal netwerk, dat familiebanden losser zijn en dat mensen in de buurt minder bij elkaar betrokken zijn. Het kabinet heeft dat ook geconstateerd en houdt in het beleid rekening met de context van het kind. Dat is niet alleen het gezin, maar ook de bredere sociale omgeving. Een voorbeeld daarvan is de bevordering van de methode van de Eigen Krachtconferentie. Daarin wordt gezien wat een sociaal netwerk, bijvoorbeeld een buurvrouw of een leraar, kan betekenen voor een kind en het gezin waarin het opgroeit. In plaats van taken over te nemen, kan een professional dan het gezin versterken door te helpen de eigen kracht te versterken. In het advies worden suggesties gedaan waarmee de overheid ervoor kan zorgen dat ouders en opvoeders de eigen kracht kunnen versterken. Veel gebeurt al. Centra voor Jeugd en Gezin gaan meer opvoedondersteuning bieden en stimuleren de ontmoeting tussen opvoeders. Ook komen er steeds meer opvoedebatten. Daarnaast wordt een brede handreiking ontwikkeld over scheiden en relaties, gericht op ouders en kinderen ter ondersteuning bij de ontstane situatie. Het belang van het kind staat hierbij voorop. Uiteraard ontstaat hierbij een spanningsveld; de rol van de overheid moet terughoudend zijn, betrokken maar begrensd bij het ondersteunen van gezinnen. De overheid moet de samenleving versterken, maar mag gezinnen niet afhankelijk maken. Dit naar aanleiding van de vraag over het opvoedingsklimaat. Ik heb met name aandacht gevraagd voor de Eigen Krachtmethode.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik hoor de minister-president allerlei leuke maar weer zeer abstracte maatregelen noemen. Er zijn ouders in Nederland die hun kind niet opvoeden. Zijn voor het Nederlands recht ouders verplicht om hun eigen kinderen op te voeden?

Minister **Balkenende**: Ouders zijn verplicht kinderen op te voeden, tenzij zij uit de ouderlijke macht worden ontzet. Zij hebben het recht om op te voeden.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dat gezegd hebbende: wij weten dat er allerlei – ik zeg het toch maar weer – Turkse en vooral Marokkaanse jongetjes van acht, negen jaar zijn die 's avonds nog om tien, elf, twaalf uur buiten lopen. Zij komen in aanraking met alles wat niet zou moeten mogen in onze samenleving. Als er een politieagent is die die kinderen thuisbrengt, als die al niet uitgescholden en uitgelachen wordt, loopt dat jongetje voordat de agent weg is alweer aan het eind van de galerij. Die agent staat gewoon te kijk, die staat voor gek. Waarom komt er geen boete voor die ouders die hun kinderen nog zo laat op straat laten lopen?

Minister **Balkenende**: Ik heb begrepen dat in de

12-minaanpak van de minister van Justitie en de minister voor Jeugd en Gezin juist deze thematiek nadrukkelijk aan de orde is. Ik wil daarop wijzen. Voor het overige moeten wij goed kijken wat die aanpak omvat, wat de mogelijkheden zijn. Dat lijkt mij in dit stadium het meest dienstig.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dit is hetzelfde nietszeggende antwoord als ik de laatste drie debatten al heb gekregen van beide ministers. U wilt dat ouders hun kinderen opvoeden; wanneer gaat u die boete invoeren? Niet van "we praten erover en we praten er nog een keer over", maar wanneer wordt die boete ingevoerd? Wanneer worden die ouders nou eens op hun verantwoordelijkheid gewezen?

Minister **Balkenende**: U hebt het over een boete. Ik heb het over de aanpak van dit kabinet en de beide bewindslieden.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik krijg niet eens antwoord op mijn vraag. Wanneer wordt die boete ingevoerd? Daadkracht, dit is nou de eerste keer dat u vandaag daadkracht kunt tonen, kom op. Het is zo simpel om een boete in te voeren.

Minister **Balkenende**: Daadkracht is op vele momenten aan de orde geweest. Het is echter niet zo dat daadkracht alleen wordt getoond als ik precies uw voorstellen volg.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik wil de minister-president dank zeggen voor zijn beantwoording. Natuurlijk, ik beseef heel wel dat de overheid terughoudend moet zijn als het gaat om het opvoeden van kinderen. Toch constateren wij dat minister Rouvoet zijn uiterste best doet om de wachtlijstproblematiek op te lossen. Hij wordt echter steeds ingehaald door het feit dat het beroep op de jeugdzorg eerder toe- dan afneemt. Dat moet een oorzaak hebben. De RMO geeft adviezen. Enkele daarvan worden geïmplementeerd in het beleid. Draaipunt in uw antwoord zijn de eigenkrachtconferenties, maar hoe is dat nou uitgerold over het land? Hoeveel gezinssituaties die onder spanning staan, hoe dan ook, worden daar nu effectief mee bereikt? Ik denk, met alle respect voor de inspanningen die gedaan worden, dat dat nog matig is. Ik zou u willen prikkelen om dat uit te rollen over het hele land, uiteraard in samenspraak met de daarvoor geëigende instanties en organen.

Minister **Balkenende**: Het is in verdere ontwikkeling door middel van de Centra voor Jeugd en Gezin en het aanpakken van de thematiek via de eigenkrachtbenadering. Ik heb het zelf ook eens meegemaakt bij een bezoek. Het wordt meer en meer toegepast in het land. Als u precieze gegevens wilt, kunnen wij twee dingen doen. Ik kom er later even op terug, of het komt aan de orde bij de behandeling van het begrotingshoofdstuk "Jeugd en Gezin". Feit is in ieder geval dat het een instrument is dat betekenisvol is en in de praktijk succes blijkt te hebben. Het wordt steeds meer uitgerold over het hele land. Als u preciezer gegevens wilt, dan moeten wij even kijken hoe wij daarmee het beste om kunnen gaan.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik heb daarvoor alle

Balkenende

begrip. Ik wil er wel op een gelegen moment op terugkomen. In dit debat constateer ik echter dat wij er met het opvoedingsklimaat in ons land niet zijn. Wij zijn er helemaal niet, getuige het beroep dat in toenemende mate gedaan wordt op de jeugdzorg. Dat kunnen wij toch niet ontkennen? Die feiten liggen er. Natuurlijk, wij spannen ons allemaal in om dat terug te dringen. Toch lukt dat maar niet. Wij moeten daarom proberen om mensen te activeren tot een aanvullende inspanning. Het is een ander thema, maar ik zou zeggen: laat de overheid ook ouders de gelegenheid geven om in de eigen gezinssituatie meer onbevangen beschikbaar te zijn. Toch vraag ik meer inspanningen op landelijk niveau op die schaal om hier echt iets aan te gaan doen, want dit knelt in toenemende mate. Ga de stad of de regio maar in, je komt het overal tegen.

Minister **Balkenende**: Wat u zegt spooft met de visie van het kabinet over dit onderwerp. Ik voeg er graag aan toe dat in deze periode 200 mln. extra is toegevoegd aan opvoedondersteuning via de Centra voor Jeugd en Gezin. Wij zullen uw opmerkingen echter ter harte nemen. Zij liggen in het verlengde van wat wij ook zelf vinden.

De heer **Pechtold** (D66): Wachtlijsten in de zorg. Vorig jaar hebben wij hier samen gesproken over wachtlijsten bij orgaantransplantatie, bij de donatie. Ik moet zeggen dat ik het fantastisch vond hoe u toen de handschoen oppakte en zelfs persoonlijk hebt meegewerkt aan de campagnes. Het stelt mij zo teleur dat de voorlichtingscampagnes ter waarde van 1,7 mln. over orgaandonatie en transplantatie nu door minister Klink worden wegbezuinigd. Het is nog steeds een gevoelig thema, omdat de politiek geen knoop doorhakt en er ook vorig jaar weer 153 mensen die op de lijst stonden voor een niertransplantatie zijn overleden.

Minister **Balkenende**: Daarop moeten wij verder nog even terugkomen. Ik heb behoefte aan nadere informatie.

De heer **Pechtold** (D66): Ik kan het u gewoon voorlezen. In de begroting van VWS staat bij donorvoorlichting nu nog een bedrag van 1,7 mln., om precies te zijn 1,745 mln. In de jaarschijven daarna staat die post op nul. In deze tijd dat wij naar ieder miljoen kijken, zou ik heel graag de 1,7 mln. voor donorvoorlichting overeind willen houden. Ik hoop dat u een toezegging wilt doen, want anders moet ik daarover een motie indienen. Gezien de geschiedenis die wij daarover hebben, zou dat toch eigenlijk niet nodig moeten zijn.

Minister **Balkenende**: Vindt u het goed, mijnheer Pechtold, dat ik hier in de tweede termijn op terugkom?

Voorzitter. De heren Van Geel en Rutte hebben opmerkingen gemaakt over de huwelijksmigratie. Zij spraken over het aanscherpen van de eisen voor huwelijksmigratie. De heer Van Geel suggereerde dat voortaan de eis zou moeten worden gesteld dat men minimaal een diploma heeft van een beroepsopleiding voordat men hierheen komt. Verder stelde hij de vraag of de minimumleeftijd voor toelating kan worden verhoogd naar 24 jaar, zoals in Denemarken geldt. De heer Rutte voegde daar de volgende voorwaarden aan toe: tien jaar lang geen bijstand, een borgsom van € 7500 en een verbod op neef-nichthuwelijken.

Het kabinet deelt de zorg over de grote hoeveelheid buitenlandse partners die met een lage opleiding Nederland binnenkomen en die daardoor vanaf het begin op achterstand staan en moeizaam integreren. In het slechtste geval wordt die achterblijvende integratie doorgegeven aan volgende generaties. Daarmee wordt een zwaar beroep gedaan op de spankracht van de Nederlandse samenleving.

Tijdens het debat dat de Kamer vorige week met minister Van der Laan heeft gevoerd over de financiële gevolgen van immigratie is ook hierover gesproken. In dat debat is toegezegd dat het kabinet volgende maand, nog voor de Tweede Kamerbehandeling van de WWI-begroting een brief over de problematiek van de huwelijksmigratie aan de Kamer zal zenden. Deze brief kan zij dus zeer binnenkort tegemoet zien. De brief zal ook een evaluatie van de Wet inburgering buitenland bevatten. In de brief zal onder meer worden ingegaan op het niveau van het inburgeringsexamen buitenland en op de mogelijkheid om strengere eisen aan toelating te stellen, inclusief de voorstellen die daarvoor gisteren door de heren Rutte en Van Geel zijn gedaan. Het kabinet wil er dus serieus naar kijken en daarover open met de Kamer het debat aangaan. Het vergen van een diploma waarmee de gezinsmigrant haar of zijn kansen op de Nederlandse arbeidsmarkt vergroot, lijkt mij een heel redelijke eis, die ook in het belang van de betrokkene zelf is. Te denken is aan een equivalent van de Nederlandse leerplicht. Als mensen eenmaal tot Nederland zijn toegelaten, moet hun deelname aan het arbeidsproces zo veel mogelijk worden gestimuleerd. Zo nodig moeten ze ertoe worden aangezet een vervolgopleiding te volgen. Een intensieve samenwerking tussen vmbo's, roc's en bedrijfsleven – het leren in de praktijk – kan daarbij helpen. Tegelijkertijd zal het kabinet scherper inzetten op bestrijding van dwanghuwelijken, polygamie en fraude. Nieuw gesloten neef-nichthuwelijken zullen in samenhang met een verbod in het Nederlandse familierecht, niet meer geaccepteerd worden als grond voor toelating.

De heer **Rutte** (VVD): Dat laatste over neef-nichthuwelijken is in ieder geval winst. Dit hangt natuurlijk ook samen met het generaal pardon. Dat zoveel mensen zijn toegelaten, betekent natuurlijk dat zij, nadat zij zijn toegelaten, ook weer op zoek gaan naar een huwelijkspartner die heel vaak uit het buitenland komt. Wij hebben vaker gewaarschuwd: het is niet 26.000, maar 26.000 maal twee, plus wat daar weer verder mee gebeurt. Die aantallen liggen dus veel hoger. Ik vind ten minste dat ook daarnaar gekeken moet worden: de link tussen huwelijksmigratie en de gevolgen van het generaal pardon voor de kwestie van de importbruiden.

Wij voeren hier een debat. Natuurlijk vinden er over allerlei terreinen debatten plaats met de vakministers. Maar ik ben nu zo benieuwd wat u er persoonlijk van vindt. U bent verantwoordelijk voor het kabinet dat het generaal pardon heeft toegestaan. U bent ook verantwoordelijk voor het kabinet dat toelaat dat het aantal asielzoekers verdubbelt. Nu praten we weer over dit vraagstuk van de importbruiden. Wat vindt u nu zelf van die voorstellen? Het Deense model: 24 jaar, eerste tien jaar geen bijstand, een borgsom storten en er op die manier voor zorgen dat je het aantal kansarme migranten zo veel mogelijk beperkt. Geeft u daar nu eens een persoonlijk oordeel over.

Balkenende

Minister **Balkenende**: U weet dat Denemarken een andere positie heeft dan tal van andere Europese landen. Het heeft een opt out bij een internationale regeling. Dat geldt niet voor ons. Wij hanteren de leeftijd van 21 jaar. Naar ik meen is de zaak nog wel in bespreking in Europa, dus dat is een punt dat nog verder aan de orde gesteld kan worden.

Ik maak mij met u zorgen over het fenomeen van de komst van mensen die hier heel weinig kans hebben op integratie. Vandaar ook dat wij naar die eisen moeten kijken. Wat dat betreft heeft deze zaak de volle aandacht. Niet voor niets is hierover gesproken door u, niet voor niets is een brief van de kant van het kabinet hierover toegezegd. Binnenkort zullen wij er dus over kunnen spreken.

De heer **Rutte** (VVD): Ik vraag u: wat vindt u daar nu van? Wij hebben hier de algemene beschouwingen. Ik praat hier met de minister-president. Ik wil gewoon eens weten hoe u daar zelf tegen aankijkt. U geeft nu zeven jaar leiding aan kabinetten; u geeft nu drie jaar leiding aan het kabinet dat het generaal pardon heeft mogelijk gemaakt. Wij hebben dit grote maatschappelijke probleem. Parkeer dit nu niet ambtelijk bij een volgend debat. Ik ben zo benieuwd wat u er zelf van vindt. Het is een groot probleem. Er komen nog steeds grote aantallen laagopgeleide of vaak helemaal niet opgeleide mensen naar Nederland, die heel weinig kansen hebben in deze samenleving, waardoor de problemen in de wijken waar ze terecht komen enorm toenemen. De kosten die daarmee samenhangen, zijn natuurlijk ook enorm, zeker ook de maatschappelijke kosten. Wat is uw persoonlijk oordeel daarover? Wat vindt u dan van die concrete voorstellen?

Minister **Balkenende**: Ik heb zo-even gezegd – en ik sprak namens het kabinet – dat er bij ons grote zorg bestaat over de grote hoeveelheid buitenlandse partners. Ik heb die zorg net uitgesproken. Duidelijker kan ik niet zijn. Dat is een. Ten tweede: je moet ook bekijken wat aan dit fenomeen kan worden gedaan. Het gaat om praktische maatregelen. Ik heb zojuist iets gezegd over de neven-nichtenhuwelijken. U hebt gezegd dat dat u aanstaat. Dat is helder. Ten aanzien van de overige voorstellen ga ik niet vooruitlopen op wat in de brief staat, maar als ik zeg dat het fenomeen ook ons zorgen baart, is dat toch een heel duidelijke uitspraak? Het is dan toch helder dat wij ons niet zomaar neerleggen bij de situatie?

De heer **Rutte** (VVD): U regeert nu tweeënhalve jaar. Het CDA was tegen het generaal pardon. Dat is er inmiddels. Dat heeft ook directe gevolgen voor dit probleem van de importbruiden, zoals gisteren in het debat is opgemerkt. Dan begint het denken toch niet nu pas? Ik heb soms het gevoel dat op alle terreinen het denken nu begint. Over dit onderwerp is het denken toch al eerder begonnen? U moet hier niet alleen vaststellen dat dit een probleem is. U moet ook aangeven wat u van de concrete voorstellen vindt.

Minister **Balkenende**: Ik ben ingegaan op een voorstel over neven-nichtenhuwelijken. De andere zaak komt, zoals ik zojuist heb aangegeven, terug in de brief. Die zal in het kabinet worden besproken. Ik ga daar dus niet op

vooruitlopen. Ik heb wel de zorgen over deze onderwerpen aangegeven.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik denk dat het voor de heer Rutte heel moeilijk is om te accepteren dat er een doorbraak is bereikt op terreinen waar al jarenlang discussie over is. Ik hoor hier immers niet meer en niet minder dat elementen van de leerplicht meegenomen worden in de komende voorstellen. Dat is een grote doorbraak en dat heeft uiteindelijk een grote betekenis voor de integratie van mensen in dit land. Over neven/nichtenhuwelijken wordt al jarenlang in dit huis gediscussieerd. Die discussie is al in de vorige periode gestart, ook door ons. Ik begrijp van de minister-president dat daarover nu klip-en-klaar is besloten. Ik dank hem voor het gevoel van urgentie en voor het type voorstellen dat gaat komen. Ik ben buitengewoon benieuwd naar de overige voorstellen die in de brief verwoord zullen worden.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ook ik heb de indruk dat hier wel wat sprongen worden gemaakt, maar ik denk dat het goed is als de minister-president in de brief het een en ander ook in het kader plaatst van artikel 8 van het EVRM over het recht op gezinshereniging, zodat we dit ook in dat kader kunnen afwegen.

Minister **Balkenende**: Ik heb goede nota genomen van uw opmerking. Ik neem aan dat dit in de brief kan worden opgenomen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): U zegt dat het kabinet grote zorgen heeft over de hoeveelheid buitenlandse partners. Toen u aantrad, in februari 2007, was het aantal buitenlandse partners ofwel importbruiden dat in die maand binnenkwam, ongeveer 850. Weet u wat het aantal was na invoering van het generaal pardon? 5000! Grote zorgen? Als u tegen het generaal pardon had blijven stemmen, had u kunnen voorkomen dat u grote zorgen over dit onderwerp moet hebben.

Minister **Balkenende**: Deze discussie ken ik heel goed van mevrouw Verdonk. Ik weet ook heel goed hoe het destijds is gelopen. Ook mevrouw Verdonk kent de toenmalige politieke context. We hebben onder ogen te zien hoe de situatie nu is. Ik heb aangegeven dat het kabinet de zorgen duidelijk naar voren brengt. Dat zal ook worden neergelegd in de zojuist genoemde brief.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Je creëert eerst je eigen zorgen en dan krijg je zorgen om de zorgen. Zo kan ik nog wel even doorgaan. Ik heb een gewetensvraag voor u. Premier, toen u voor het generaal pardon stemde omdat u graag met de PvdA in het kabinet wilde, hebt u zich toen gerealiseerd wat voor mensen allemaal naar Nederland zouden komen door de invoering van dat generaal pardon en hoeveel mensen daar achteraan zouden komen?

Minister **Balkenende**: Deze discussie vind ik eerlijk gezegd niet zo vruchtbaar. Natuurlijk weten we hoe het de avond na de verkiezingen ging. We weten wat de achtergrond was. U weet ook wat destijds mijn eigen opvatting was. Uiteindelijk is een keuze gemaakt, eerst door het parlement en die keuze heeft vervolgens zijn beslag gekregen in de kabinetsbespreking. Dat heeft

Balkenende

geleid tot een regeling. Daar werken wij loyaal aan mee. Wat de gedragseffecten betreft: we hebben van tevoren ingeschat om welke aantallen het zou kunnen gaan. Die verwachtingen zijn ook bewaarheid. Het heeft helemaal niet tot veel grotere aantallen geleid. U kent het getal van 26.000. Over de huwelijksmigratie heb ik het zojuist gehad.

De **voorzitter**: Tot slot, mevrouw Verdonk.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Minister-president, u begrijpt nog steeds niet dat het feit dat komend jaar 17.000 mensen hier asiel komen vragen in plaats van de 6000 à 7000 mensen van drie jaar geleden, het gevolg is van het feit dat de mensensmokkelaars aan de andere kant van de wereld denken: hé, in Nederland kan weer van alles, want daar hebben ze een generaal pardon ingevoerd; misschien komt er nog wel een tweede generaal pardon. Al die mensensmokkelaars en al die bendes brengen die asielzoekers dus hierheen. U schijnt het niet te willen begrijpen, of het komt u gewoon niet uit.

Minister **Balkenende**: Er zijn andere dingen die hierbij moeten worden meegenomen. U weet ook wat er is gebeurd met het categoriaal beleid voor Irak. Dat is afgeschaft en dat heeft effecten gehad. In Somalië hebben we dezelfde stappen genomen. Kortom, het is niet alleen maar het verhaal van het generaal pardon, er zijn veel meer factoren aan de orde. Ik heb het dus over dit type beleid, dat weet u ook.

Daarmee rond ik dit blokje af. Ik ga over naar het blokje Energie en klimaat.

De **voorzitter**: Mevrouw Verdonk, was er een vraag blijven liggen?

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ja, voorzitter, ik heb nog een vraag over de morele agenda. Hoewel dat blokje nu afgesloten is, kom ik toch nog even terug op het beeld dat de minister-president heeft van de multiculturele samenleving. Ik zou willen dat dit ook het beeld was. Het kabinet heeft een morele agenda. Wat moet ik namens premier Balkenende zeggen tegen de vrouwen die iedere avond weer bespuugd worden en die door Marokkaanse rotjongens uitgemaakt worden voor hoer? Wat moet ik zeggen tegen homo's die, vanwege diezelfde Marokkaanse rotjongens, niet meer hand in hand op straat durven lopen? Wat moet ik zeggen tegen politieagenten die beledigd en mishandeld worden door diezelfde groep? Wat zeg ik tegen winkeliers die uit hun winkels gepest worden; meisjes die als seksslavin worden gebruikt door de loverboys, die over het algemeen Marokkaanse rotjongens zijn? Wat moet ik tegen die mensen zeggen namens de minister-president?

De **voorzitter**: De minister-president.

Minister **Balkenende**: Mevrouw Verdonk, u wijst volstrekt terecht op dingen die onacceptabel zijn. We hebben te maken met Marokkaans tuig. De dingen die u nu noemt, mogen nooit getolereerd worden. Daar moet keihard tegen worden opgetreden. Dat is precies wat ik bedoel. De dingen die niet te tolereren zijn, zullen nooit geaccepteerd mogen worden door de Nederlandse samenleving. Ik ken de verhalen die u vertelt ook heel

goed. Zij vormen een van de gespreksonderwerpen, ook in mijn gesprekken met allochtone jongeren of allochtone groepen. Ook hen ergert dit gedrag, want degenen die zich misdragen, verpesten het voor zoveel anderen. Daar mogen wij ons nooit bij neerleggen. Daarom zet het kabinet zich extra in om de verloedering en de overlast tegen te gaan. Dat kunnen wij niet alleen; daar moet men op lokaal niveau ook actief in zijn. U spreekt met mensen. Dan behoort de reactie van iedereen hier te zijn: dit is niet te tolereren en er wordt keihard ingegrepen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Het doet mij goed om weer een beetje de premier Balkenende te zien van het kabinet-Balkenende II. Wat heerlijk! Hier is weer het heilige vuur. Maar nu. Zet dat nou eens om in concrete daden. Ik herinner mij nog het verantwoordingsdebat in mei. Toen zei u: het kabinet slaagt er niet in om de overlast van Marokkaanse jongens aan te pakken, helemaal niet. Wij geven onszelf een onvoldoende. Wat is er gebeurd na mei? Wat voor concrete maatregelen hebt u ingevoerd?

Minister **Balkenende**: Ik kom daar straks nog even op terug. Ik moet gewoon de precieze maatregelen hebben. Ik weet dat het thema Overlast en verloedering de volle aandacht heeft van de minister van Justitie. Ik weet dat dit punt ons bezighoudt. Wij hebben hier indertijd over gesproken, maar breder, omdat het een thema is dat mensen zeer bezighoudt. Omdat wij op dit punt nog niet de resultaten konden laten zien die wij zouden willen laten zien, is gezegd dat dit extra aandacht vergt. Als u het goed vindt, kom ik later even terug op de vraag over de precieze maatregelen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Oké, voorzitter.

Mevrouw **Kant** (SP): Wij hebben het over de problemen op straat. Dan is het wel fijn en handig als er ook politie op straat is. Ik heb in mijn eerste termijn aangegeven dat wij onderzoek doen, onder andere onder 10.000 agenten. Zij geven nadrukkelijk aan dat zij misschien op papier wel wijkagent heten, maar dat zij door de bureaucratie en door nooddiensten die zij moeten draaien geen tijd hebben om voldoende op straat te zijn. Wat kunt u daaraan doen?

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik wil het onderwerp "politie" aan het eind van mijn betoog behandelen bij het thema Veiligheid.

De **voorzitter**: Dat had de minister-president aan het begin van zijn betoog ook zo gezegd.

Mevrouw **Kant** (SP): O, dat was mij niet duidelijk, voorzitter.

De **voorzitter**: Dat is helemaal niet erg. Daar komt hij later op terug.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik ben bij energie en klimaat. Op het ogenblik, dat blijkt ook vandaag en gisteren, staat de economische crisis op de voorgrond, maar dat mag ons het zicht op andere urgente problemen niet ontnemen. Het wereldwijde tekort aan energie en grondstoffen en de aantasting van milieu en klimaat zijn belangrijke en grote vraagstukken. Deze coalitie heeft

Balkenende

het streven naar een duurzame leefomgeving in binnen- en buitenland tot een van de pijlers van het regeringsbeleid gemaakt. Wij zoeken naar een nieuwe balans tussen ecologie en economie. Wij zetten stappen naar een meer duurzame en efficiënte energievoorziening. Door de economische crisis neemt de druk op het milieu iets af. Dat doet echter niets af aan de noodzaak om onze economie fundamenteel en competitief te verduurzamen. Het doet niets af aan de inspanningen om de kabinetsdoelstellingen te halen. Wij doen er nog een schep bovenop. Van alle stimuleringsmaatregelen die het kabinet in 2009 en 2010 neemt, is een derde – 2 mld. – direct gericht op duurzaamheid, energiebesparing, duurzaam gebruik van ruimte en duurzame energieproductie.

De energie- en klimaatproblemen moeten vanzelfsprekend mondiaal worden aangepakt. De ontwikkelingslanden worden door deze crisis onevenredig hard getroffen. Het is daarom van groot belang dat de ontwikkelde landen laten zien dat zij hun verantwoordelijkheid nemen voor de klimaatfinanciering. Nederland heeft er internationaal steeds voor gepleit dat de Europese Commissie een voorstel zou doen voor een bijdrage van de EU voor de klimaatfinanciering. Dat voorstel ligt er inmiddels. Het kabinet acht het van groot belang dat de Europese Commissie reeds een voorstel heeft gedaan als eerste groep landen ter wereld. Daarmee vervult Europa een voortrekkersrol. Tijdens de Europese Raad in oktober, daarover zullen wij nog nader met u spreken, staat de preciezere invulling van de financiering van het klimaatakkoord op het programma. Nederland is van mening dat de internationale publieke financiering mondiaal zo veel mogelijk om nieuw en additioneel geld moet gaan, zodat die niet ten koste gaat van het bereiken van de Millennium Development Goals.

In het verlengde daarvan is de top in Kopenhagen aan de orde geweest. Ik weet dat die top bij de Kamer grote belangstelling heeft. Dat is terecht, want dan zal het toch moeten gebeuren. Ik ben het eens met mevrouw Halsema en de heer Slob dat er veel op het spel staat. Ik heb al eerder gezegd dat ik hier ook bij de G20 nadrukkelijk aandacht voor zal vragen. Dat zal ik trouwens ook doen bij de Algemene Vergadering van de VN volgende week in New York. Ik zal ook een van de sessies daarvan bijwonen. Dat geldt niet alleen voor mij, dit geldt ook voor het hele kabinet.

Ik ben uiteraard bereid zelf naar Kopenhagen te gaan indien er een ontmoeting is op het niveau van regeringsleiders. Ik heb ook al ruimte in mijn agenda vrijgemaakt. De Europese Raad in december, die ten tijde van Kopenhagen bijeenkomt, biedt gelegenheid om op het hoogste niveau een laatste impuls te geven. Ik verzeker u dat wij ons ervoor zullen inzetten dat alles uit de kast wordt gehaald. Dat is nodig en dit is ook de intentie van mevrouw Halsema en de heer Slob.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik zou als eerste willen weten of u zelf naar Kopenhagen gaat.

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat ik ruimte in mijn agenda heb vrijgemaakt. Ik ga er in principe heen, maar dan moet er ook wel een bijeenkomst van regeringsleiders zijn. Dat is de bekende methode bij deze conferenties. Gaat u er principe vanuit dat ik er gewoon naartoe zal gaan.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het is heel fijn als u er naartoe gaat, daar ben ik heel blij om. U weet dat Kopenhagen valt of staat met de bereidheid van de rijke westerse landen om investeringen te doen in een adaptatiefonds dat met name klimaatverandering in de derde wereld kan tegengaan. Arme landen zijn niet in staat om zelf de kosten van de gevolgen van klimaatverandering te dragen. Dat kan alleen als het buiten de reguliere middelen van ontwikkelingssamenwerking valt. Als het daarvan af gaat, weten we nu al dat de ontwikkelingslanden zich zullen terugtrekken uit Kopenhagen en dan valt het akkoord in duigen. Mijn vraag is: garandeert u dat de investeringen die Nederland als westers en rijk land mede namens Europa doet, buiten de reguliere budgetten van ontwikkelingssamenwerking vallen.

Minister **Balkenende**: Ik heb zo-even al gezegd dat het wat Nederland betreft om nieuw en additioneel geld moet gaan, zo veel mogelijk mondiaal, omdat het anders ten koste zal gaan van de inzet voor de MDG's. Ik zeg er nog bij dat dit zeker geldt voor die landen die nog helemaal niet voldoen aan de norm van 0,7%. Tal van landen onderschrijven wel de betekenis van de MDG's, maar blijven ver achter bij het behalen van de norm van 0,7%. Daarom breng ik steeds naar voren dat je met twee dingen te maken hebt. Eén: hoe financieren wij een en ander, dat is uw punt. Twee, parallel daaraan: je moet ook resultaat boeken bij het voldoen aan de norm van 0,7%.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik begrijp dat de minister-president ruimte heeft vrijgemaakt in zijn agenda om naar Kopenhagen te gaan, maar dat zijn bezoek aan de conferentie afhankelijk is van de vraag of er ook andere regeringsleiders komen. Ik vind dit zwak. Ik wil dat de regering koploper is in het prioriteren van de Kopenhagenconferentie door de eigen regeringsleider daarnaartoe te sturen.

Minister **Balkenende**: Ik heb mijn intentie toegelicht, ik heb ruimte vrijgehouden in mijn agenda, ik ga er in principe heen, maar mevrouw Thieme weet ook dat er altijd even wordt gekeken hoe de conferentie is georganiseerd. Ik heb in ieder geval mijn positieve intentie uitgesproken, maar ik loop niet vooruit op wat er straks nog kan gebeuren. U ziet toch dat ik er graag heenga?

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Dat is goed, maar laat u het nu wel of niet afhangen van de vraag of er ook andere regeringsleiders komen?

Minister **Balkenende**: Ja, natuurlijk. Bij dit soort conferenties wordt altijd gekeken naar de deelname van de verschillende landen. Ik heb een aantal positieve signalen gehoord. Ik zal volgende week in New York en bij de G20 in mijn contacten aandringen op de komst van de regeringsleiders daar, want ik zie het belang er ook van. Zo zit ik hier in. U kunt heus op mij rekenen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik vind het natuurlijk goed dat de minister-president daarnaartoe wenst te gaan, maar het is jammer dat hij niet de leiding neemt en zijn bezoek laat afhangen van andere regeringsleiders en dat hij zich in die zin afhankelijk opstelt.

Balkenende

Minister **Balkenende**: Het gaat niet alleen om de vraag of de Nederlandse premier bij de conferentie aanwezig is, het gaat om veel meer. Ik heb blijk gegeven van mijn positieve instelling, maar het gaat ook om zaken als de contacten tussen de Verenigde Staten en China, om maar eens een belangrijk voorbeeld te noemen. Daar komt het veel meer op aan. Dat is ook de reden dat ik volgende week graag naar Pittsburgh ga, juist om ook over dit onderwerp te kunnen spreken.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik ben toch maar even naar voren gelopen, want mevrouw Thieme doet er toch een onsje van af. Ik ben gewoon heel erg blij met wat u hier hebt gezegd en de ondersteuning die u geeft aan deze belangrijke top. Met name in de aanloop naar de top zullen er zaken moeten worden gedaan. Ik ben blij dat u daar aanwezig bent en namens ons land maximaal zult proberen om van deze top, die ongelooflijk belangrijk is en niet mag mislukken, een succes te maken.

Minister **Balkenende**: Dank u zeer. Ik wil een overstapje maken naar iets anders: internationaal. Een algemene inleiding.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik heb buitengewoon kritische opmerkingen gemaakt over het programma Schoon en Zuinig, over het wachten op de evaluatie, over het niet voldoen aan de eigen doelstellingen, de heel kritische opmerkingen van het Planbureau voor de Leefomgeving. Gaat u daar op een ander moment nog op in?

Minister **Balkenende**: Was ik daarop in de schriftelijke beantwoording niet ingegaan?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): In ieder geval niet afdoende. Ik zou u als premier daarover wel eens willen horen. U hebt altijd gezegd dat u twee belangrijke onderwerpen hebt: sociaal en duurzaam. Dan kunt u duurzaam niet in vijf minuten afdoen.

Minister **Balkenende**: Het gaat er niet om of je iets in vijf minuten afdoet, maar of u antwoorden hebt gekregen op hetgeen u naar voren hebt gebracht. Ik heb ervoor gekozen om deze zaken voor een deel via de schriftelijke beantwoording te laten lopen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Er is geen inhoudelijk antwoord gegeven op de vernietigende analyse van het Planbureau voor de Leefomgeving van het milieu- en klimaatbeleid van dit kabinet. Het haalt geen van zijn doelstellingen. Het schiet tekort. Dat weten wij nu al, en ondertussen wachten wij op een evaluatie in 2010.

De **voorzitter**: Is het een idee dat de minister-president dit in tweede termijn beantwoordt?

Minister **Balkenende**: Ik begrijp heel goed dat mevrouw Halsema een reactie wil op het commentaar van het Planbureau voor de Leefomgeving op de kabinetsaanpak. Daar kom ik graag nog op terug.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dan heb ik nog een vraag. De minister-president zegt – dit stelt hij ook in de schriftelijk antwoorden – dat het kabinet in 2009-2010 2 mld. investeert in duurzaamheid. Volgens mij moet je

dan wel heel erg creatief rekenen. Ik zou graag een precieze uitsplitsing zien van de gelden die u beschouwt als duurzaam.

Minister **Balkenende**: Laat ik eerst – dat beperkt wellicht de duur van de beantwoording van vanavond – iets zeggen over een aantal resultaten, kerngegevens van Schoon en Zuinig.

De doelstelling voor broeikasgassen is 30% minder uitstoot in 2020 ten opzichte van 1990. Het tussendoel in 2011 is 209 mton; daarbij liggen we op koers. De verwachting van het Planbureau voor de Leefomgeving is dat wij de doelstelling voor 2020, 150 mton, niet halen en overschrijden met 30 mton. De doelstelling voor 2020 ligt dus niet op koers; aanvullend beleid is nodig.

Voor duurzame energie is de doelstelling om 20% van de energie uit hernieuwbare bronnen te halen in 2020. De verwachting van het Planbureau voor de Leefomgeving is dat wij met het huidige beleid 15% duurzame energie halen. De doelstelling voor 2020 ligt niet op koers zonder aanvullend beleid.

Dan de energiebesparing. De doelstelling is 2% energiebesparing per jaar tot 2020. De verwachting van het Planbureau voor de Leefomgeving is dat met het huidige beleid tot 2020 1,8% energiebesparing per jaar wordt gehaald.

Vervolgens de maatregelen uit het crisispakket, het aanvullend beleidsakkoord. Van alle stimuleringsmaatregelen die het kabinet in 2009-2010 neemt, is een derde, 2 mld., direct gericht op duurzaamheid. Het gaat om een ruimere en robuustere financiering van de SDE, de uitbreiding van de energie-investingsaftrek met een totaal van 277,5 mln., de aanpassing van de Regeling Groenprojecten zon en warmte, kredietgarantie energiebesparing en diverse stimuleringsmaatregelen voor isolatie. Daarbij gaat het om subsidie voor maatwerkadvies, btw-verlaging isolatie en subsidieregeling isolatieglas.

Dit voor wat de doelstellingen betreft. Wat wordt wel of niet gehaald? Waar moet er een tandje bij? Waar liggen we op koers?

De **voorzitter**: Tot slot.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Daarmee geeft u eigenlijk een iets ruimere uiteenzetting van wat ik net al zei: de doelstellingen worden niet gehaald. Overigens heeft het planbureau de maatregelen uit het crisispakket al meegenomen: die schieten gewoon allemaal tekort. Met andere woorden, het milieubeleid van dit kabinet schiet hopeloos tekort, gemeten naar zijn eigen doelstellingen. Wat gaat u doen?

Minister **Balkenende**: Ik heb de informatie gegeven die ik nu beschikbaar heb. Ik kom er vanavond in tweede termijn op terug.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Mag ik daar nog één vraag over stellen? Ik heb deze vraag in mijn eerste termijn gesteld. Met deze vraag lopen wij al heel lang rond, die is in elk overleg gesteld. Wat gaat u doen nu iedereen weet en ziet dat u de doelstellingen uit uw eigen beleid niet haalt? Het kan toch niet zo zijn dat u hier staat en de vragen niet voorbereid hebt?

Minister **Balkenende**: Wij zagen op een gegeven

Balkenende

moment dat bepaalde doelstellingen niet gehaald zouden worden. Dat is ook de reden dat wij bij het aanvullende beleidsakkoord van begin dit jaar een extra inzet hebben gepleegd. Daar zijn wij er nog niet mee. Dat weten wij ook. Het werk moet dus nog verder worden gedaan. Het is ook niet zo dat dit kabinet alles kan doen richting 2020. Daar praten wij namelijk over. Als het nu bijvoorbeeld gaat over de broeikasgassen, zijn wij voor 2011 op koers. Ik noem maar even wat. Soms heb je ook te maken met dingen waarbij je redelijk op koers bent en soms nog niet. Nou, wij hebben een poging gedaan om een extra inzet te leveren via het aanvullend beleidspakket. In de toekomst zal er meer bij moeten. Vanavond kom ik erop terug.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Hè?

De **voorzitter**: Hij komt er vanavond op terug, dus dan hebt u weer een nieuwe kans. Het woord is aan mevrouw Thieme.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik ben echt zwaar teleurgesteld dat de minister-president, als het zo'n belangrijk onderwerp is voor dit kabinet, daar pas in tweede termijn inhoudelijk op kan ingaan. Als het in tweede termijn aan de orde komt, wil ik daarvoor straks ook de ruimte krijgen. Ik wil ook heel graag dat de minister-president al in de pauze gaat nadenken over de conclusie van het Planbureau voor de Leefomgeving dat er in dit kabinetsbeleid een enorm manco is ten aanzien van duurzaamheid. Er wordt namelijk niet ingezet op de vleesvermindering, die echt onvermijdelijk en noodzakelijk is. Bovendien moet er een debat komen over de consumptie van dierlijke eiwitten. Ik wil graag weten wat de inzet van dit kabinet is om dat te bewerkstelligen.

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat er schriftelijk is geantwoord op de vragen over vlees.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Eh ...

Minister **Balkenende**: Ja, daar heb ik het eerder over gehad.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): In de schriftelijke antwoorden gaat u daar niet op in. U gaat alleen in op mijn suggestie dat er een vleestaks moet komen. Aangezien u daar niet positief tegenover staat, wil ik van u weten hoe u de notie van het Planbureau voor de Leefomgeving gaat bewerkstelligen dat een drastische vleesvermindering nodig is.

Minister **Balkenende**: Daar kom ik op terug.

Mevrouw **Kant** (SP): Wat het kabinet wel zou kunnen doen, is kijken hoe het zelf het initiatief kan nemen tot ontwikkeling van duurzame energie. Maar nee, het kabinet besluit: wij gaan gewoon vier kolencentrales laten bouwen. Op vragen van mevrouw Halsema hebt u gereageerd in de schriftelijke antwoorden en dat komt, vrij vertaald, eigenlijk een beetje neer op: nou ja, dat is aan de markt en die hebben wij geliberaliseerd, dus daar kunnen wij niets meer aan doen. Zorgt u maar dat u er wel iets aan kunt doen! Dit kabinet kan toch gewoon zorgen dat die kolencentrales er niet komen? U geeft daar toch vergunningen voor af? Ik zou zeggen: grijp in!

Minister **Balkenende**: Als u zegt "wij hebben ook energie nodig in dit land" moet het antwoord zijn "er moeten maar geen centrales komen"?

Mevrouw **Kant** (SP): Wat dacht u van "geen kolencentrales"? Die zijn namelijk het meest vervuilend.

Minister **Balkenende**: Hebben wij dan een alternatief? In de antwoorden staat dat het bij kolencentrales ook gaat om de eisen die je stelt aan de uitstoot van CO₂. Dat is een. Twee is dat je het koppelt aan de ondergrondse opslag, CCS. De combinatie van goed oog hebben voor wat er de lucht in gaat en tegelijkertijd de vraag wat je aan ondergrondse opslag kunt doen – daar hangt het van af – maakt het verhaal wel anders.

Mevrouw **Kant** (SP): Maar ik hoop toch niet dat de minister-president mij hier probeert ervan te overtuigen dat kolen een vorm van duurzame energie zijn. Ik heb het over duurzame energie.

Minister **Balkenende**: Dat weet ik. De vraag is echter of je deze capaciteit van kolencentrales zo maar kunt vervangen door duurzame energiebronnen. Een kerncentrale is een andere mogelijkheid, maar die is enigszins omstreden.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik weet zo langzamerhand niet meer hoe ik de vragen moet stellen. De klimaat-, duurzaamheids- en milieudoelstellingen worden bij lange na niet gehaald. Het kabinet moet iets gaan doen. Wat doet het? Het gaat vier kolencentrales bouwen! Ik weet het niet meer, hoor.

De **voorzitter**: Ik geef mevrouw Halsema het woord voor een punt van orde.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. De premier heeft ten aanzien van milieu en duurzaamheid geen enkel antwoord voorbereid. Verder verwijst hij naar de schriftelijke antwoorden, bijvoorbeeld op het terrein van vlees. Daar staat: het begrip vlees is een te weinig specifiek begrip; het kan vele verschijningsvormen aannemen. Ik geloof dat ik hier niets aan hoeft toe te voegen. Dit is ongeveer ...

De **voorzitter**: Wat stelt u voor?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dit is de hele dag ongeveer de manier van beantwoording: het heeft geen specifieke verschijningsvorm.

De **voorzitter**: U wilt weten wat u voor vlees in de kuip hebt.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dank u wel, voorzitter. Die is leuk. Ja, dat zou ik wel eens willen weten. Ik zou de minister-president dus willen vragen om vóór de tweede termijn schriftelijk alle gestelde vragen al beantwoord te hebben, zodat wij een fatsoenlijk debat kunnen hebben in tweede termijn en de premier niet nog een keertje gaat uitleggen hoe de beginselen van het milieubeleid eruit zien.

De **voorzitter**: Dat lijkt me een goed voorstel.

Balkenende

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mag ik daar een vraag aan toevoegen? Volgens mij doet iedereen hier zich een beetje dommer voor dan hij is. De Kamer en de minister van VROM hebben al een debat gehad over het tekort. Er zouden aanvullende maatregelen komen voor de VROM-begroting. Ik wil graag weten of die toezegging nog steeds staat en wat we daarvan kunnen verwachten, want anders praten we hier de hele dag over iets wat al gedaan wordt.

Minister **Balkenende**: Ik zal zorgen voor een antwoord.

De **voorzitter**: Graag voor de tweede termijn, want anders gaat het, daar hebben de leden gelijk in, af van hun tijd in de tweede termijn. Dat is niet de bedoeling.

Minister **Balkenende**: Ik wil een overstapje maken naar het punt internationaal. Ik zei al eerder dat Nederland een actieve, constructieve en creatieve speler is in Europa en in het internationale krachtenveld. Onze welvaart en onze banen zijn sterk verbonden met wat er in het buitenland gebeurt. Nederland is mondiaal de zesde investeerder. Buiten eigen landsgrenzen heeft Nederland, in grootte, de negende financiële markt van de wereld. We kunnen alleen samen met anderen het hoofd bieden aan de grote mondiale uitdagingen: de crisis, maar ook klimaatverandering, internationaal terrorisme, vrede en veiligheid en pandemieën. In Europa, in de G20, in de VN en in de internationale financiële instellingen zetten we ons in voor effectieve belangenbehartiging. Onze inzet komt ook voort uit een van oudsher sterk gevoel van internationale verantwoordelijkheid: armoede bestrijden, bijdragen aan vrede en veiligheid, het bevorderen van mensenrechten en duurzaamheid. De Nederlandse inzet werpt vruchten af. Het is met behulp van anderen gelukt de financiële sector te behoeden voor instorting, de economie te stimuleren om werkgelegenheid zo veel mogelijk te behouden en ervoor te zorgen dat de gevolgen van de crisis voor de armste landen worden beperkt. Nederland heeft zich de afgelopen periode een constructieve speler op het wereldtoneel betoont. Die rol willen we in 2010 vasthouden en uitbouwen. Dat wilde ik, in het kort, zeggen over onze buitenlandse inzet.

Dan kom ik bij het punt Koninklijk Huis.

Mevrouw **Kant** (SP): Het begint wel ernstige vormen aan te nemen. Ik heb u gevraagd of u de troepen wilt terugtrekken uit Afghanistan.

Minister **Balkenende**: U weet wat er is afgesproken ten aanzien van Afghanistan. Wij hebben het mandaat met twee jaar verlengd. Er komt een eind aan onze activiteiten daar als lead nation. Dat is het besluit van destijds. Tussentijds gaan we daaraan geen eind maken.

Mevrouw **Kant** (SP): U kent onze opstelling: er is geen sprake van een opbouwmissie. De situatie is knap uitzichtloos. Dat was ze al en dat wordt ze eigenlijk steeds meer. Daar is echter deze week nog een partij bijgekomen, namelijk de militaire vakbond. Deze heeft ook geuit dat de missie niet moet worden verlengd. Wat vindt u daarvan?

Minister **Balkenende**: Ik heb goed geluisterd naar wat de bewindslieden van Defensie hierover hebben gezegd.

Zij waren het er volstrekt mee oneens. Wij zijn een commitment aangegaan in Afghanistan, thans voor meerdere activiteiten. De duur van de missie is evenzeer bekend. Ik heb steeds aangegeven dat, als er nog sprake zou kunnen zijn van andere activiteiten, dat pas gebeurt als daartoe een verzoek aan ons wordt gericht. Daarover is op dit moment niet meer te zeggen. U zult mij niet horen zeggen dat wij de troepen moeten terugtrekken. De internationale gemeenschap weet zich gecommitteerd aan de ontwikkelingen in Afghanistan. De oproep is juist ook om betrokken te zijn bij dit land. Dat horen wij van vele kanten. Nederland levert daar een bijdrage aan. Het is een weerbaar land met enorm veel moeilijkheden. Ik zou het land echter niet graag in de steek willen laten. Dat is ook de reden waarom wij onze verplichting nakomen.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik vind dat een beetje mager. Ik vind het nogal moedig van de vakbond om zich hierover te uiten. Ik snap namelijk de dilemma's die erbij spelen. Die moet mag toch wel op een iets meer analytisch antwoord van de minister-president rekenen. Het gaat mij namelijk niet alleen om de opvatting, maar ook om de analyse dat er geen sprake is van opbouw, dat het een uitzichtloze situatie is, dat wij een missie doen in een land waar frauduleuze verkiezingen zijn geweest en waar wetten worden ingesteld waarin vrouwenmishandeling wordt goedgekeurd. Ik verzoek de minister in te gaan op die inhoudelijke analyse van de vakbond.

Minister **Balkenende**: Er zijn zat dingen mis. Ik noem een aantal voorbeelden. Neem governance, de kwaliteit van bestuur en al die zaken, zoals wetgeving. Dat zijn punten van voortdurende aandacht en gesprek. Ik spreek er zelf ook over met Karzai. Het land is in opbouw. Ik kijk bijvoorbeeld naar de politie. Daar is heel veel kritiek op geweest. Stapje voor stapje zien wij een aantal verbeteringen, maar wij zijn er nog lang niet. Dat geef ik graag toe.

Ik zie ook ontwikkelingsprojecten waarin het wel goed gaat. Ik zie ook projecten waarin er wel sprake is van meer mogelijkheden voor de lokale bevolking om een ander bestaan te verwerven dan alleen via de papaver-teelt. Ik zie ook dat buitenlandse organisaties actief zijn in Afghanistan, juist om het leven daar te verbeteren. Ook dat doet zich voor. Maar als wij zouden constateren dat de zaken niet goed gaan en wij ons daarom zouden terugtrekken, en als de hele internationale gemeenschap dat zou doen, wat zou dan de consequentie zijn? Wat gebeurt er dan in het land? Dat vind ik het grote probleem. Het 3D-concept dat wij hanteren, met militaire activiteiten, met aandacht voor het bestuur en de diplomatieke aspecten en met aandacht voor ontwikkelingsprojecten is ontzettend belangrijk. Dit type aanpak verdient het om te worden doorgezet. Ik denk dat dit ook de huidige boodschap is van de Amerikaanse regering. Dat is ook goed. De review is goed geweest. Op deze manier moeten we ons verbonden blijven voelen met wat er in Afghanistan gebeurt, met wat voor activiteiten dan ook.

Mevrouw **Kant** (SP): Die verbondenheid voelen we allemaal. Daar gaat het niet om. Het gaat om de analyse. U zegt dat het gaat om de samenhang tussen de militaire aanwezigheid en de humanitaire hulp die gegeven wordt. Maar onze analyse, en inmiddels van vele anderen, is dat

Balkenende

de combinatie daarvan de situatie juist verslechtert. Als u stopt met die militaire aanwezigheid en met steeds meer troepen en troepen, zou de humanitaire hulp veel beter van de grond kunnen komen. De militaire aanwezigheid werkt juist in het nadeel. De analyse van u verschilt dus van die van mij, van de SP en van heel veel anderen. Maar ik heb nog een heel andere vraag.

Minister **Balkenende**: Mag ik hier even wat op zeggen?

Mevrouw **Kant** (SP): Als ik daarna nog een vraag mag stellen.

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, maakt u even uw vraag af, dan krijgen we daarna het antwoord van de minister-president.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik wil namelijk een vraag stellen over de verlenging. U bent in gesprek geweest. De vraag van de heer Van Bommel was of het klopt dat de Nederlandse regering overlegt met de Amerikaanse regering over een bijdrage van 500 militairen na 2010. Daar antwoordt u op dat er geen sprake is van onderhandelingen. Maar daar vroeg ik niet naar. Ik wil dit even heel duidelijk hebben. Mijn vraag was of er gesproken is over verlenging na 2010.

Minister **Balkenende**: Nee, er is gesproken over de algemene visie van de Amerikaanse regering, dat men graag ziet dat landen betrokken zijn in Afghanistan. Dat is aan de orde. Dat is een algemeen pleidooi. Dat weten we ook. Maar dat is iets anders dan praten over dit soort concrete zaken. Dat is niet aan de orde.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het grote probleem bij deze missie zonder missie is dat er nooit een politieke strategie is geweest van de wijze waarop moet worden omgegaan met het gebrek aan openbaar bestuur en met een tekort in de rechterlijke macht. Ik heb u een heldere vraag gesteld, maar ik heb er geen antwoord op gekregen.

Ik denk, nu deze missie haar einde nadert, dat je in de eerste plaats een militaire exitstrategie moet hebben. Die is er nooit geweest. In de tweede plaats moet je een politieke strategie hebben voor de periode daarna. Wat voor bijdrage denkt Nederland nog te leveren aan Afghanistan? Wat voor bijdrage leveren de EU en de NAVO nog? Hoe richt die zich op de verbetering van de politieke en de democratische verhoudingen? Ik heb u gevraagd om die strategie, zowel de militaire exitstrategie als de politieke strategie, voor 1 januari aan de Kamer te zenden. Ik doe een appel op u om dit te doen, omdat je dan op tijd kunt nadenken over het vervolg.

Minister **Balkenende**: Ik begrijp de opmerking van mevrouw Halsema heel goed. Uiteraard zullen we in het kabinet spreken over wat de activiteiten zijn van Nederland, ook op de langere termijn, op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en anderszins. Dat moeten we nog bezien. Het is nog te vroeg om u daarover te informeren. Ik kan nog niet garanderen dat dit voor 1 januari gebeurt, maar ik begrijp wel dat u hierover wilt spreken. Wij zullen ons best doen om die informatie zo snel mogelijk te bieden.

Ik kan nog niet zeggen wanneer dit is. Daar moet ik intern nader over overleggen.

De **voorzitter**: Kunt u dit in de tweede termijn zeggen?

Minister **Balkenende**: Dat denk ik niet. Daarvoor is dit net iets te complex.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Maar dan vraag ik u wel om op korte termijn een brief aan de Kamer te sturen, waarin staat wanneer wij de informatie kunnen verwachten.

Minister **Balkenende**: Ik zal daarover in het kabinet spreken.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik wil eerst gezegd hebben dat ik de militairen in Afghanistan van harte steun bij hun heel moeilijke opdracht, maar dat er geen steun voor is van Trots op Nederland. Dat zijn twee heel verschillende dingen. Ik vind dat de minister van Defensie die constant op een absurde manier door elkaar gooit. Die hartenkreet wilde ik even slaken. Hoe kan het toch dat ik u nu weer hoor praten over een opbouwmissie en allemaal mooie dingen die daar gebeuren, terwijl ik van de mensen in het land die op missie zijn geweest andere dingen hoor. Zij bouwen wel een school, maar voordat zij zich omgedraaid hebben, is er al niks meer over van die school. Zij vinden het leuk, dat opbouwen. Ook vinden ze het fijn dat dit in Nederland verteld wordt, maar ondertussen zitten zij in Afghanistan gewoon om te vechten. Hoe kan het toch dat deze verschillen steeds optreden?

Minister **Balkenende**: Als je in Afghanistan bent en je hoort de verhalen en je ziet de cijfers, dan staat een ding vast, namelijk dat het beter wordt. Er is een tijd geweest dat meisjes nauwelijks naar school gingen. Dat is verbeterd. Gelukkig krijgen veel meer kinderen nu onderwijs. Ik wijs op de aanwezigheid van medische posten. Lange tijd was er helemaal niets. Die medische posten zijn uitgebreid. Ik wijs op de aanwezigheid van politie. Op dat gebied was het lange tijd helemaal slecht. Er moet nog veel gedaan worden. Daar bestaat geen misverstand over, maar de zaken worden beter. Er is een tijd geweest dat er helemaal niets gebeurde en dat men zuchtte onder de tirannie van de taliban, zonder oog voor maatschappelijke ontwikkeling, met name van kinderen. We zien gelukkig een aantal positieve ontwikkelingen. Dat moet ook genoemd worden, naast alle punten van zorg. Overigens wil ik zeggen dat hoe men ook over de missie denkt, de militairen voluit door iedereen worden gesteund, ook in dit huis. Dat is goed.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): De minister-president herhaalt gewoon dezelfde riedel. Mijn vraag was hoe het komt dat onze soldaten die daar vechten een heel andere mening zijn toegedaan: de taliban zijn terroristen en alles wat zij voor elkaar krijgen, wordt meteen weer afgebroken, want het is gewoon een land in oorlog. Hoe kan het zijn dat mensen in de praktijk zo veel anders spreken over dezelfde missie dan de minister-president en de minister van Defensie?

Minister **Balkenende**: Uit de contacten die ik zelf heb gehad en heb met mensen uit het betrokken gebied, hoor ik heel andere verhalen. Het is geen zwart-witverhaal.

Balkenende

De **voorzitter**: Tot slot, mevrouw Verdonk.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Gisteren had ik een debatje met de heer Van Geel over de missie. Hij liet er eigenlijk twijfel over bestaan. Hij zei dat we na 2010 in Afghanistan blijven, in welke vorm dan ook. Zegt de minister-president vandaag hetzelfde?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat het kabinet zich beraadt over de Nederlandse betrokkenheid bij het land. Daar zijn verschillende mogelijkheden voor, maar daar ga ik nu verder uiteraard niet op in.

De **voorzitter**: Dank u wel. Gaat u verder met uw volgende punt.

Minister **Balkenende**: Dat betreft een vraag van de PVV en GroenLinks. Draagt het Koninklijk Huis bij aan de bestrijding van de economische crisis? Er zijn verschillende vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over het Koninklijk Huis naar aanleiding van de economische crisis. Dit onderwerp komt in de volgorde der dingen aan de orde bij de behandeling van de begroting van hoofdstuk I, "De Koning", dat dit jaar voor het eerst verschijnt in de nieuwe opzet. Ik merk er hier vandaag het volgende over op.

Het grondwettelijke inkomen van de koningin, de prins van Oranje en zijn echtgenote is gebaseerd op een wettelijke formule die vorig jaar in overleg met beide Kamers opnieuw is vastgesteld. Deze formule houdt in dat het grondwettelijke inkomen deels is gebaseerd op de loonontwikkeling van de sector Rijk en deels op de consumentenprijsindex. Indien hierin wijzigingen optreden, al dan niet als gevolg van economische omstandigheden, dan werken deze dus rechtstreeks door in het grondwettelijke inkomen van de genoemde drie leden van het Koninklijk Huis.

Over de belastingen heb ik vorig jaar bij de behandeling van de Wet financieel statuut van het Koninklijk Huis al opgemerkt dat alle leden van het Koninklijk Huis gewoon belastingplichtig zijn, maar dat er een beperkte vrijstelling is voor de drie genoemde leden ten aanzien van hun grondwettelijke inkomen. Indien belasting betaald zou worden over het grondwettelijke inkomen, dient eveneens een brutering plaats te vinden. Dat maakt dus effectief geen verschil. Verder vergt dit een grondwetswijziging. Vorig jaar heb ik namens het kabinet al gezegd dat we hiertoe geen reden zien.

Deze zaak kan uiteraard ook aan de orde komen bij de behandeling van de begroting van Algemene Zaken, waarin we meer uitgebreid stilstaan bij dit begrotingshoofdstuk.

De heer **Wilders** (PVV): Ik wil er toch graag hier over spreken en niet bij de begroting van Algemene Zaken. Laat ik de vraag simpel stellen, zoals ik hem gisteren ook heb gesteld. Bent u met de fractie van de Partij voor de Vrijheid van mening dat waar heel Nederland de broekriem moet aanhalen, ook de leden van het Koninklijk Huis – de koning, de vermoedelijke opvolger van de koning en de echtgenote, zoals het in de begroting staat – die broekriem zullen moeten aanhalen en dat het ook redelijk is dat 20% afgaat van de toelagen die zij krijgen, net zoals de gewone Piet uit Dordrecht, ook moet inleveren?

Minister **Balkenende**: Nee, en ik zal u uitleggen waarom. U zegt 20%. Dat is tamelijk willekeurig. Ik heb gewezen op de formule die gehanteerd wordt voor het Koninklijk Huis, voor de koningin, de prins van Oranje en zijn echtgenote. Er is een systematiek gekozen. De loonontwikkeling van het sector Rijk en de consumentenprijsindex zijn de factoren. Als op een gegeven moment matiging wordt betracht in de loonontwikkeling van het Rijk, dan werkt die automatisch door in het loon van de leden van het Huis die u zo-even hebt genoemd. In die zin profiteren zij als het goed gaat en delen ze evenzeer in achteruitgang, als daar sprake van is, van de loonontwikkeling van het Rijk. Voor die systematiek hebben gekozen. Ik voel er niets voor om nu ineens een aparte categorie te gaan benoemen, waarbij we ook nog geweld doen aan datgene wat we vorig jaar met elkaar hebben afgesproken.

De heer **Wilders** (PVV): De feiten zijn dat de drie leden van het Koninklijk Huis over wie we het nu hebben, nu hebben gekregen dan vorig jaar. Ik heb de stukken voor me liggen van de begroting voor 2009 en 2010. Daarin is te zien dat alle toelagen zijn gestegen. De minister-president kan hier toch werkelijk niet verkondigen dat terwijl heel Nederland, in zijn eigen woorden, de broekriem moet aanhalen en heel veel mensen op koopkrachtverlies staan, de koninklijke familie er gewoon een paar duizend euro bij krijgt? Nog meer zelfs. Ik zeg dus nogmaals, want het zou zonde zijn om er een motie over in te moeten dienen: als heel Nederland er in koopkracht op achteruitgaat, moet het kabinet bereid zijn om de koningin, toch niet de armste persoon op de wereld, iets te laten bijdragen en om een bedrag af te halen van de bijlage aan het rijke Koninklijk Huis.

Minister **Balkenende**: We hebben gekozen voor een nieuwe systematiek. Die is unaniem door deze Kamer aanvaard en ook door de Eerste Kamer. Ik hecht eraan dat we daarin geen veranderingen gaan aanbrengen, want dan heeft het ook geen zin om een wettelijke maatregel te treffen. Ik heb al gezegd dat de ontwikkeling afhankelijk is van een aantal componenten, die ik zo-even heb aangegeven. Ik vind het percentage van de heer Wilders buitengewoon willekeurig en ik volg zijn suggestie dan ook niet op.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Als het kabinet en de koningin in de troonrede aangeven dat we allemaal moeten inleveren, is het logisch dat ook het Koninklijk Huis daarbij wordt betrokken en het niet in een uitzonderingspositie terecht komt. Dat betrekken kan op verschillende manieren. De minister-president zegt dat er grondwettelijke bepalingen zijn voor de inkomsten en voor het vrijgesteld zijn van inkomstenbelasting. Er is echter geen enkel grondwettelijk artikel dat zich verzet tegen bijvoorbeeld het bezuinigen op de 1,6 mln. voor het Koninklijk Jachtdepartement. De belastingbetaler subsidieert de hobby van het Koninklijk Huis om dieren voor de lol dood te schieten. Het gaat om 1,6 mln.! Ziet het kabinet kans om daarvan tenminste 20%, maar het liefst alles, te schrappen?

Minister **Balkenende**: Deze discussie hebben we al verschillende keren gevoerd. Ik weet hoe mevrouw Thieme hierover denkt. Tot nu toe heeft de discussie niet geleid tot een andere visie op dit punt. Ik heb ook niet de

Balkenende

neiging om nu anders te spreken dan ik verschillende andere keren heb gedaan. Voor het overige hecht ik eraan dat we, als bepaalde zaken zijn afgesproken zoals in dit geval met de Wet financieel statuut van het Koninklijk Huis, consistent zijn en daar niet plotseling inbreuken op gaan maken.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik maak bezwaar tegen het feit dat de minister-president hier een consistent beleid wil voeren van iets wat al jaren zo is en daarom vooral zo moet blijven. We hebben te maken met een financiële crisis en een biodiversiteitscrisis, terwijl we het Koninklijk Huis gewoon doodleuk dieren laten doodschieten. We hebben te maken met een natuur waarin alle alarmbellen keihard rinkelen. Het is toch logisch dat we juist in tijden van "de broekriem aantrekken" en van minderen en versoberen, ook het Koninklijk Huis niet meer subsidiëren bij zijn hobby, de plezierjacht?

Minister **Balkenende**: Dit is een herhaling van zetten, want mevrouw Thieme heeft deze punten eerder naar voren gebracht. Toen verschilden we met elkaar van mening en dat blijft nu zo.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter, ik hoor alleen dat dit een herhaling van zetten is, maar ik heb nog nooit argumenten gehoord waarom het kabinet het nodig vindt om de hobby plezierjacht te subsidiëren met 1,6 mln. van de belastingbetaler. Ik wil graag argumenten horen.

Minister **Balkenende**: Mevrouw Thieme zegt "een plezierjacht". Waarop doelt zij daarmee precies?

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter, 95% van de Nederlanders weet precies wat plezierjacht is, omdat zij er faliekant op tegen zijn. Het betekent dat op het kroondomein op de Veluwe zwijnen, herten, reeën, hazen, konijnen en duiven worden doodgeschoten. Deze dieren worden doodleuk doodgeschoten voor de lol van een handjevol jagers, met name die van het Koninklijk Huis. En dat met 1,6 mln. aan belastingcenten!

Minister **Balkenende**: De term is voor mevrouw Thieme. We hebben deze discussie al heel veel keren gevoerd. De argumenten zijn ...

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Wat zijn de argumenten?

Minister **Balkenende**: Die zijn keer op keer gewisseld en ik vind het niet zinvol om dat hier over te doen.

De **voorzitter**: Het spijt me, maar als mevrouw Thieme antwoord wil op deze vraag moet u toch met argumenten komen.

Minister **Balkenende**: In de eerste plaats is de term "plezierjacht" niet mijn term. Een en ander heeft ook te maken met het beheer van het gebied. Er zijn nog een aantal andere aspecten die te maken hebben met wat er überhaupt in die hele regio gebeurt, en ik vind dat er geen reden is om dit nu zo plotseling te gaan veranderen. Mevrouw Thieme weet dat wij over dit onderwerp vaak hebben gesproken, in het bijzonder met de minister van LNV. De argumenten zijn keer op keer gewisseld. Dat blijft nu ook zo. Ik geef aan dat de term me niet juist lijkt. Wij hebben een bepaalde praktijk en daar zijn argumen-

ten voor. Je kunt het daar mee oneens zijn, maar er is geen reden om er nu vanaf te kijken.

De **voorzitter**: Ik geef nu het woord aan mevrouw Halsema. Mevrouw Thieme, u staat er niet alleen voor. Nee, ik zie dat de heer Pechtold het woord wil voeren.

De heer **Pechtold** (D66): De term "plezierjacht" is een heel normale term en u noemt geen argumenten. Ik wil een ander punt over het koningshuis maken.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dan doe ik de plezierjacht wel.

De **voorzitter**: Mevrouw Halsema gaat door over de plezierjacht.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het is nogal ontluisterend om te ontdekken dat de premier eigenlijk niet weet waarover hij het heeft. Daar komt het op neer. Mevrouw Thieme heeft al drie vragen gesteld en dan vraagt de premier wat zij eigenlijk bedoelt met "plezierjacht". Wij willen wel een omschrijving geven, maar dan wil ik wel nu een antwoord op de vraag waarom het gesubsidieerd moet worden. Dat is een andere vraag dan die om een totaal verbod; dat zou ook goed zijn. Ik stel nu alleen de vraag waarom er geld op wordt toegelegd.

Minister **Balkenende**: Omdat dit een praktijk is die al geruime tijd bestaat. Het heeft te maken met het betreffende gebied. In het verleden zijn daarvoor keuzes gemaakt. Het is nog steeds zo dat daar voldoende draagvlak voor is. Mevrouw Thieme en mevrouw Halsema willen graag dat dit anders wordt. Dat wordt in ieder geval niet door het kabinet gedeeld. Zij willen een verandering in de bestaande situatie en dat willen wij niet.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het wordt steeds pijnlijker. Ik denk eerlijk gezegd dat dit maar een motie moet worden. Het argument dat het zo is omdat het altijd zo heeft bestaan ... Mevrouw Kant zegt dat wij dan nog in de middeleeuwen zouden zitten. Ik moet ook denken aan de meest verschrikkelijke misstanden die wij de afgelopen eeuwen hebben gehad. Als het aan de minister-president had gelegen, hadden wij die volgehouden, want "het is nu eenmaal zo". Ik zou de premier willen adviseren de eetpauze te gebruiken om eens heel goed te gaan studeren op de voors en tegens van de plezierjacht en een argument te verzinnen waarom de Nederlandse overheid dat met 1,6 mln. subsidieert.

Minister **Balkenende**: Dat lijkt mij meer te maken hebben met het hele gebied dan met de plezierjacht, maar daar kom ik dan wel op terug.

De heer **Pechtold** (D66): Ik heb de premier gisteren in het kader van het leiderschap ook aangesproken over het koningshuis. Het heeft mij het afgelopen jaar verbaasd dat de kroonprins zich als projectontwikkelaar op het armste continent ontwikkeld om een huis in de zon te kunnen bouwen. Daar heb ik me slechts over verbaasd, want dat kan nog. Ik heb me echter ronduit geërgerd aan het feit dat, nadat wij hier een hele sessie hebben gehad over de postadressen van paleizen die toch ook onder de verantwoordelijkheid van het kabinet bestaan, de

Balkenende

koninklijke familie – ik geef toe dat het niet het Koninklijk Huis is – het postadres van het staatshoofd gebruikt voor dubieuze belastingconstructies in het buitenland. Wat vindt de premier daarvan en wat gaat hij daarover op maandag met het staatshoofd bespreken?

Minister **Balkenende**: Ik meen dat over dit onderwerp Kamervragen zijn gesteld. Ik kan niet beoordelen of deze vragen al uit zijn en ik voel me op het ogenblik niet vrij om daar nu over te spreken. Laat ik het als volgt doen. Ik weet niet of die vragen al zijn beantwoord. Volgens mij is dat niet het geval. Ik wil dat op een zuivere manier doen. Ik voel me nu niet vrij om hier antwoord op te geven. Ik wil eerst bekijken hoe het met de voorbereiding staat van de antwoorden op deze schriftelijke vragen. Ik zal kijken of dat zo snel mogelijk kan, maar op het ogenblik kan ik even niet verder gaan dan dat.

De heer **Pechtold** (D66): Het gaat wel om geloofwaardigheid. Wij hebben hier een heftig debat gehad over mensen die zichzelf niet kunnen verdedigen. Het is uw ministeriële verantwoordelijkheid om voor het Koninklijk Huis op te komen, maar ook om ervoor te zorgen dat het zich aan de wet houdt. De CDA-fractie wilde toen een overzicht van alle postadressen met belastingconstructies die vanaf de koninklijke paleizen onderhouden worden. Dat overzicht was totaal, maar nu is er een nieuw adres bij gekomen. Gaan wij de koninklijke familie vragen zich aan de letter van de wet te houden, of aan de geest van de wet? Wat mij betreft is het aan de geest van de wet, zeker in deze tijden. Ik vind dat u, los van het beantwoorden van vragen, gewoon kunt zeggen dat u het met me eens bent dat men zich aan de geest van de wet moet houden en dat er geen postadressen voor belastingconstructies in het buitenland van leden van de koninklijke familie via de paleizen die onder uw verantwoordelijkheid vallen, kunnen lopen.

Minister **Balkenende**: Ik kan me de vraag van de heer Pechtold heel goed voorstellen. Ik heb echter gezegd dat ik eerst ambtelijk wil laten nagaan hoe het zit met de beantwoording van de vragen. Misschien kan ik er vanavond op terugkomen. Ik zie inderdaad de vraag die u stelt.

De heer **Pechtold** (D66): Mag dat dan in tweede termijn, want ik vind deze zaken echt urgent?

Mevrouw **Kant** (SP): Volgens mij dacht de minister-president bij de plezierjacht dat het om een mooie boot ging en ontstond daardoor de verwarring. Die wordt ook, voor een deel, door de belastingbetaler betaald. Ik begrijp dus de verwarring wel een beetje.

Ik wil even terug naar de stijging van de toelagen van de leden van het Koninklijk Huis. In de troonrede zegt de koningin: "De regering roept sociale partners op tot een verantwoorde loonontwikkeling." En vervolgens kwam er een dreigement: "Indien dit niet gebeurt, zal de regering haar eigen verantwoordelijkheid nemen." Als u de rest van Nederland oproept tot loonmatiging, als u ouderen de partnertoeslag afneemt, als studentenfinanciering bevroren wordt net zoals heel veel andere toeslagen, kunt u toch ook wel kijken of de toelagen van het Koninklijk Huis bevroren kunnen worden? Dat zou toch een heel mooi symbool zijn?

Minister **Balkenende**: Is het nu fair op dit moment, terwijl we nog maar kort geleden de wet financieel statuut hier hebben vastgesteld en onze systematiek daarop inrichten – want daar praten wij over, er is ook een nieuw Hoofdstuk I – dat wij ons dan ook even houden aan hetgeen wij kort geleden nog met elkaar hebben vastgesteld? Om nu al de conclusie te trekken vind ik erg selectief. Het is gericht tegen het Koninklijk Huis, terwijl wij op goede gronden eerst tegen elkaar hebben gezegd dat er zaken moeten veranderen. Dat heeft geleid tot een nieuwe wet, tot een financieel statuut. Dat zou ik graag naar voren willen brengen aan de hand van wat hierover is gewisseld in eerdere discussies over dit onderwerp. Laten wij dan ook enigszins consistent zijn en niet al na een paar maanden zeggen dat wij het weer anders gaan doen.

Mevrouw **Kant** (SP): Zo heb ik er ook nog wel een paar. Is het fair dat ouderen met een jongere partner, die 65 worden, in een keer € 600 minder partnertoeslag krijgen? Ik kan u de mails geven van de mensen die zich daar het lazarus van geschrokken zijn. Het is niet fair wat u die mensen aandoet. Is het fair dat studenten die nu zijn begonnen met een studie, weten dat de komende jaren hun studiefinanciering bevroren is? Nee, dat is niet fair. En ik zei u dat het niet gaat om de centen, want het levert natuurlijk niet zo heel veel op. Het gaat om de symboliek. Het zou symbolisch een mooi gebaar zijn, als iedereen moet inleveren in dit land, dat niet de toelage van het Koninklijk Huis verhoogd zou worden.

Minister **Balkenende**: Op dit punt zijn wij het even niet eens.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik vroeg niet of we het eens werden. Als u zegt dat het niet fair is, moet u ook reageren op de vraag wat er fair aan is dat u al die andere mensen in het land pakt.

De **voorzitter**: U gaat niet over de antwoorden van de minister-president.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): In deze tijd moeten wij allemaal op de kleintjes letten. Er zijn heel veel mensen in het land die al precies weten wat dat betekent.

Als het gaat om de morele agenda, vraag ik aan de minister-president of hij niet aan prins Willem-Alexander zou willen vragen om nog eens te overwegen of hij in Mozambique wel een vakantiehuis wil bouwen. Niet omdat hij het zelf wil, want dat is zijn eigen keuze. Wij moeten allen wel beseffen dat er een schep belastinggeld bij komt, nu al met alle voorbereidingen en alle ellende met de projectontwikkelaars. Nu komt er weer een stichtingsbestuur. Dat zal wel weer betaald worden, dat werkt heus niet voor niets. Daarna moet er een gigantische hoeveelheid geld naar de beveiliging, naar de beveiligingsvoorzieningen. Is het in deze tijd niet een goed signaal van de kroonprins om te zeggen dat hij er even mee stopt?

Minister **Balkenende**: Over dit onderwerp zal ik binnen afzienbare tijd een brief naar de Kamer sturen. Wij hebben afgesproken dat wij tal van zaken betreffende het Koninklijk Huis aan de orde zullen stellen bij de begroting van Algemene Zaken. Dan kan ook dit onderwerp aan de orde komen.

Balkenende

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik hoor het de minister-president zeggen. Ik mag hem eraan herinneren dat ik voor alle begrotingen 35 minuten heb. Die verdeel ik al over vier begrotingen en dan heb ik niets over. Waar ik tijd voor Algemene Zaken vandaan moet halen, weet ik dus niet. Ik zou graag tijdens dit debat een antwoord krijgen van de minister.

Minister **Balkenende**: Nee, niet vooruitlopend op de brief die ik ga sturen.

De heer **Pechtold** (D66): U antwoordt wel iets heel interessants op de vraag van mevrouw Verdonk. Waarom gaat u een brief sturen over Mozambique? Zijn er beleidswijzigingen te verwachten? Wij hebben gehoord dat het nu in een stichting is ondergebracht. Ik dacht dat het een privézaak was, maar als u zegt dat u een brief stuurt, neemt u de kritiek op dit moment op kosten van beveiliging en gezondheidszorg, op al die afstand, kennelijk serieus. Is er een beleidswijziging waardoor u zegt dat u er een brief over gaat sturen?

Minister **Balkenende**: Ik zeg helemaal niets over de inhoud van de brief. Vorig jaar hebben wij bij de behandeling van de begroting van Algemene Zaken over dit onderwerp gesproken. Ik heb ook gezegd dat ik de Kamer nader zou inlichten. Ik heb zo-even aangegeven dat de begrotingsbehandeling Algemene Zaken over enige tijd zal plaatsvinden, met een bespreking op dat moment als er een brief naar uw Kamer wordt gezonden. Dat is alles wat ik nu kwijt wil.

De heer **Pechtold** (D66): Wat is de reden van de brief?

Minister **Balkenende**: Ik heb vorig jaar al aangegeven dat ik de Kamer zou informeren.

De heer **Pechtold** (D66): Dat is een heel oude toezegging, waardoor u nu zegt dat zaken veranderd zijn waardoor Mozambique in een ander licht is komen te staan?

Minister **Balkenende**: Nee, voorzitter, ik begrijp de heer Pechtold wel. Hij wil over de inhoud spreken, maar dat doe ik niet.

Voorzitter. Ik wil overgaan tot behandeling van het laatste blok en dat betreft het thema veiligheid. Een slagvaardig veiligheidsbeleid staat hoog op de agenda van het kabinet. Dat wij succes boeken, blijkt uit de cijfers. De criminaliteit daalt over bijna de gehele linie. Gewelddaden daalden in 2008 met 14,5% ten opzichte van 2006. Het aantal vermogensdelicten daalde in die periode met 20%. Minder mensen gaven aan slachtoffer te zijn geweest van een misdrijf. In de praktijk gebeurt veel met aansprekende resultaten als gevolg van de inzet van velen en de steun van het kabinet. Nog dit jaar wordt het landelijk dekkend netwerk van veiligheidshuizen gerealiseerd. Met een brede, multidisciplinaire aanpak bracht het veiligheidshuis Tilburg de recidive bij jeugdigen met 50% terug. In Enschede daalde het aantal veelplegers met 25%. Geweld tegen publieke werknemers wordt zoveel mogelijk via snelrecht en themazittingen afgedaan. Voor de bestrijding van overvallen zijn speciale onderzoeksteams geformeerd.

In de eerste vijf maanden van 2009 steeg het aantal opgeloste zaken met 51% en het aantal aangehouden

verdachten met 62% ten opzichte van dezelfde periode in 2008. Waar het nog niet goed gaat – ik noem probleemjongeren, overvallen en overlast – is sprake van extra inzet. Het kabinet stelt in 2010 en 2011 extra middelen beschikbaar voor de gerichte aanpak van probleemjeugd. Het geld is onder meer bedoeld voor de inzet van straatcoaches en gezinsmanagers. Die inzet blijkt in de praktijk effectief te zijn. In de Utrechtse wijken Kanalen-eiland en Zuilen worden probleemjongeren aangepakt met een samenscholingsverbod. De rechter heeft inmiddels diverse overtreeders veroordeeld. In Amsterdam-West werken de instanties samen bij het terugdringen van de overlast van probleemjongeren. Ouders worden betrokken bij de aanpak, doorlooptijden worden verkort, snelrechtcapaciteit wordt ingezet en straffen gaan onmiddellijk in. In Amsterdam wordt vaker de zogenaamde patseraanpak gebruikt tegen jongeren die opzichtig pronken met illegaal bezit. Strafrechtelijke vervolging van witwassen en verbeurd verklaren van crimineel vermogen moeten ontmoedigend werken op jongeren die het gedrag van rolmodellen willen kopiëren.

De heer Van Geel vroeg naar uitvoering van zijn motie over overlast en verloedering. Zoals hij weet is veel in gang gezet via het actieplan van het kabinet. Om een extra impuls te geven aan het terugdringen van het probleem stelt het kabinet in 2010 en 2011 ruim 150 mln. beschikbaar aan 40 gemeenten. Met deze gemeenten is op 7 september met een manifest afgesproken dat zij zich maximaal inspannen om overlast en verloedering aan te pakken. Rotzooi op straat leidt tot meer vandalisme. Daarom is met deze 40 gemeenten afgesproken dat zij deelnemen aan een landelijke schoonmaakdag in 2010 en 2011.

Het wetsvoorstel Voetbalvandalisme en ernstige overlast biedt de mogelijkheid van een gebieds- en groepsverbod. Bij amendement van uw Kamer is daaraan de mogelijkheid toegevoegd van preventief strafrechtelijk optreden bij ordeverstoringen, zoals in Hoek van Holland. Ik zeg dit ook in antwoord op opmerkingen van de heer Slob. Met hem vind ik het van de gekke dat een strandfeest alleen kan doorgaan met een overmacht aan ME'ers. Effectief gebruik van de bestaande instrumenten, waarop de heer Van Geel terecht aandringt, wordt bevorderd door voorlichtingsactiviteiten en expertmeetings met gemeenten en burgemeesters. Praktijkdiensten helpen gemeenten bij de aanpak. De Kamer wordt betrokken bij de voortgang. Een aantal maatregelen was aan de orde in het AO over burgemeester en veiligheid. Met de voortgangsrapportage Veiligheid begint bij voorkomen komen wij in oktober aanstaande terug op de intensivering. Bij dit alles hebben wij oog voor het geluid van de uitvoeringspraktijk. Als uit een SP-enquête blijkt dat wijkagenten te weinig op straat komen, moeten wij dat signaal serieus nemen. De minister van BZK heeft zich in een overleg met korpsbeheerders recent nog verzekerd van de inzet van voldoende wijkagenten in probleemwijken. Het signaal van mevrouw Kant wordt betrokken bij een aanvullend onderzoek naar de tijdsbesteding van wijkagenten.

Voorzitter. Ik ben het geheel eens met de heer Van Geel. Een samenleving heeft grenzen nodig. Regels en wetten moeten in dit land worden gehandhaafd. Ik noem: snelrecht, verhoogde strafeisen en onmiddellijke tenuitvoerlegging van straffen. Dat is het antwoord op volstrekt onacceptabel gedrag, zeker als het gaat om

Balkenende

geweld tegen politie, ambtenaren en personeel in het openbaar vervoer. De overheid behoort te staan voor haar frontliners. Overvallers, hooligans en de harde kern van probleemjongeren moeten worden aangepakt. Tegelijk is de overheid er om ruimte en perspectief te bieden. Goede initiatieven verdienen een steun in de rug en mensen die gestraft zijn, hebben recht op een tweede kans. De samenleving moet mensen insluiten en niet buitensluiten, want een samenleving die mensen buitensluit, verhardt. Dat is dus geen oplossing, maar eerder de oorzaak van een nog groter probleem. De huidige economische tijd vormt daarbij een uitdaging. Werkloosheid en financiële problemen kunnen leiden tot een toename aan misdaad en overlast. Zware tijden kunnen ook leiden tot meer solidariteit en versteviging van het sociaal cement.

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. Na dit hele betoog van de minister-president en de fraaie woorden over het belang van veiligheid, normen et cetera is mijn vraag: waarom gaat u door met een bezuiniging van 190 mln. op de politie? Die wordt de burgemeesters en de hoofdcommissarissen door de strot geduwd. Geen enkele burgemeester of hoofdcommissaris heeft gezegd dat die bezuiniging kan zonder verlies aan blauw op straat. Zij maken zich grote zorgen; Nederland maakt zich grote zorgen. Het gaat om de veiligheid op straat. Waarom gaat u door met deze bezuiniging op de politie?

Minister **Balkenende**: Laat ik gelijk antwoorden op uw vraag, omdat u terecht aandacht vraagt voor de bezuinigingen in relatie tot blauw op straat. Voor het kabinet staat voorop dat de operationele sterkte van de politie – blauw op straat, maar ook recherche – op peil moet blijven. Dat heeft de minister van BZK een- en andermaal gezegd in het debat van vorige week. Anderzijds zal er ook op het politiebudget bezuinigd moeten worden. Het is goed te constateren dat de minister van BZK en de korpsbeheerders het verleden week eens zijn geworden over beide uitgangspunten. Door efficiënter te werken, meer samen te werken en het aanwenden van financiële reserves kunnen er bezuinigingen op het politiebudget plaatsvinden zonder dat dit ten koste gaat van het aantal operationeel inzetbare politiemensen. Dat nog veel winst valt te behalen, blijkt ook uit het rapport van KPMG dat op verzoek van de minister en de korpsbeheerders is opgemaakt. De minister en de korpsbeheerders willen de operationele sterkte garanderen voor nu en voor de toekomst. Zij zijn een onafhankelijk onderzoek overeengekomen dat moet uitwijzen of de operationele sterkte ook op langere termijn kan worden gegarandeerd. Tot die tijd maken de korpsbeheerders op dat punt nog een voorbehoud. Om de operationele sterkte op peil te houden, zullen de korpsen de komende drie jaar gemiddeld nog 1600 aspiranten per jaar in opleiding nemen. Ik heb er alle vertrouwen in dat het onderhandelingsakkoord en het onderzoek bijdragen aan het oplossen van de financiële problemen bij de politie.

De heer **Rutte** (VVD): Heeft u nu enig idee wat u net hebt opgelezen?

Minister **Balkenende**: Ja.

De heer **Rutte** (VVD): Heeft u enig idee wat u net hebt opgelezen?

Minister **Balkenende**: Dat heb ik, ja.

De heer **Rutte** (VVD): Daar stond het voorbehoud in van korpsbeheerders en burgemeesters. U gaat door met een bezuiniging op de politie waarvan alle deskundigen zeggen dat die zal leiden tot minder blauw op straat in een tijd waarin mensen zich zorgen maken, niet alleen over hun baan en de toekomst van hun kinderen, maar ook over de veiligheid op straat. Daar gaat u gewoon mee door.

Ik stel er nog een vraag bij. U bent ook de partij van het platteland als CDA; althans, dat beweert u te zijn. Op het platteland is de situatie nog schrijnender. Er zijn gebieden in Nederland waar nauwelijks nog politie aanwezig is. De VVD heeft in haar tegenbegroting niet alleen de bezuinigingen teruggedraaid, maar ook 50 mln. extra geïnvesteerd voor politie op het platteland. Wat is eigenlijk uw antwoord aan de mensen die daar wonen en op de onveiligheid die zij voelen op een afgelegen boerderij ergens aan een landweggetje, wetend dat de politie een uur, anderhalf uur ver weg is?

Minister **Balkenende**: Ik dacht dat de heer Van der Vlies daar gisteren vragen over had gesteld. Dat heeft geleid tot een schriftelijk antwoord.

De heer **Rutte** (VVD): Leest u dat schriftelijk antwoord even voor.

Minister **Balkenende**: Nee nee. Waar het om gaat is dit. Wij zeggen: het heeft nu te maken met de regiokorpsen, die zelf ook de organisatie van het werk ter hand moeten nemen. Dat betekent dat je niet overal politiestations zult hebben, maar dat er wel wordt gewerkt met de inzet van mobiele teams enzovoort. Dat is een zaak die de verantwoordelijkheid omvat van de regionale korpsen. Dat staat ook in het antwoord op de brief.

U zegt weer badinerend, zoals het de hele tijd een beetje gaat: weet u wat u leest? Ja, natuurlijk. Er is een vraagstuk: hoe gaan wij om met de financiering van de politie, hoe kunnen wij ervoor zorgen dat blauw op straat kan worden gewaarborgd? Daarover heeft de minister van BZK overleg gehad met de korpsbeheerders; daarover zijn afspraken gemaakt. Het enige is, zoals u nu zegt, dat tot die tijd nog een voorbehoud wordt gemaakt. Maar u weet wel dat de minister en de korpsbeheerders met elkaar in gesprek zijn over dit onderwerp en dat wij over de doelstelling helder zijn: houd het blauw op straat.

De **voorzitter**: Tot slot, mijnheer Rutte.

De heer **Rutte** (VVD): Ook hier zit u ambtelijk te besturen. Natuurlijk is het geweldig als je efficiency kunt bereiken. Doe dat vooral, want dan kunnen er meer agenten de straat op. Maar ga niet nu al besluiten tot bezuinigen, als alle deskundigen zeggen dat dit leidt tot minder veiligheid en minder blauw op straat. U heeft hier helemaal geen antwoord voor die meneer in die afgelegen boerderij die zich zorgen maakt over zijn veiligheid, op geen enkele manier.

Minister **Balkenende**: Ik vind dat u ...

Balkenende

De heer **Rutte** (VVD): Mijnheer de minister-president, mag ik even uitpraten? Die wordt hier weggezet in een of andere ambtelijke notitie met "wij zien nog wel" en "een evaluatie over anderhalf jaar". Dit is geen manier van regeren.

Minister **Balkenende**: Natuurlijk hebben wij te maken met tal van afwegingen. Natuurlijk heeft de minister van BZK contact gezocht met de korpsbeheerders. Ik heb u aangegeven wat er allemaal aan de orde is geweest. Met de grootste mogelijke zorgvuldigheid wordt juist gekeken naar zoiets als de inzetbaarheid van politie. Dan mag je ook kijken hoe het met de organisatie is gesteld. Ik heb gewezen op bijvoorbeeld een KPMG-rapport; er is nog het nodige te doen. Het enige wat nu gebeurt is dat, zolang er nog een onderzoek loopt, er een voorbehoud wordt gemaakt. Maar voor het overige is er goed overleg. Laat ik dat ook maar eens onderstrepen.

De **voorzitter**: Mevrouw Verdonk.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik begrijp dat de eerste vraagstelling van het onderzoek van de minister van Binnenlandse Zaken – wat is operationele sterkte? – al niet meer opgelost hoeft te worden, want u zegt: operationele sterkte is blauw op straat.

Minister **Balkenende**: In het bijzonder, ja. Natuurlijk.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Oké, dus daar zijn wij al uit. Daar komt dan nog de recherche en alles bovenop, maar operationele sterkte is blauw op straat. Dat scheelt al een halfjaar onderzoek wat niet meer hoeft te gebeuren.

Ik wil even terug naar de regio's, want uw redenering klopt echt niet, minister-president. Als je meerijdt met de politie in de regio's, dan rijd je in de enige auto die 's nachts rijdt en dat inderdaad op een gebied met 70.000 inwoners: één auto. Ik heb het al eens in eerdere debatten naar voren gebracht. Ieder politiekorps, of het grootste gedeelte van de korpsen in Nederland, zit op een bezettingspercentage van 70 tot 80. En er gaat alsnog een bezuiniging overheen. Hoe kunt u dat vanuit uw morele agenda verkopen aan al die agenten, die mannen en die vrouwen, die iedere dag het vuil op straat opruimen?

Minister **Balkenende**: Ten eerste hecht ik eraan te zeggen dat er enorm veel respect past voor al diegenen die zich bezighouden met een buitengewoon moeilijke taak. Ten tweede moeten wij altijd bekijken hoe wij het werk organiseren. U zegt dat er in een groot gebied bij wijze van spreken één auto rondrijdt. Ik kan dat niet overzien. Het is wel zo dat de regionale korpsen hun verantwoordelijkheid hebben te nemen om ervoor te zorgen dat bereikbaarheid en aanwezigheid goed zijn georganiseerd. Het wezen van het contact tussen de minister van BZK en de korpsbeheerder is nu juist om goed te kijken hoe de politie georganiseerd moet worden en hoe zoveel mogelijk blauw op straat wordt gewaarborgd. Dat is juist het punt dat nu verder wordt besproken. Voor het overige: op alle terreinen zullen wij moeten kijken hoe wij de efficiency kunnen bevorderen. Dat zal de komende jaren ook gelden. Natuurlijk is veiligheid een buitengewoon belangrijk iets. Juist om die

reden is er sprake van intensief overleg tussen de minister en de mensen in het veld.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): De minister-president zegt dat veiligheid een heel belangrijk iets is, maar hij heeft er geen cent meer voor over. Het is normaal dat als je een onderzoek doet en je maatregelen neemt om de efficiency te bevorderen, je eerst afwacht wat die maatregelen opleveren en dan gaat kijken wat je gaat bezuinigen. De minister-president, dit kabinet, hebben ervoor gekozen te zeggen dat het hen niets uitmaakt dat de politie minder geld krijgt. Zij vinden veiligheid met de mond belangrijk, een papieren werkelijkheid, maar veiligheid voor die mensen op straat niet en zij halen er in 2011 gewoon 190 mln. vanaf.

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven dat de bedoeling is dat de operationele sterkte gehandhaafd kan worden. Dat is de inzet, daarmee werken we. Voor het overige hebben wij te letten op de financiële mogelijkheden en onmogelijkheden. Dat is een andere kwestie. Wij hebben ook te maken met afwegingen, met een politie-cao, met andere kosten. Al die zaken hebben te maken met het totaal dat aan veiligheid kan worden besteed. De inzet is om te komen tot operationele sterkte om dat te kunnen waarborgen. Dat is een duidelijk gegeven en de minister is daar druk mee bezig.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik denk dat het niet nodig is dat wij als Kamer elkaar moeten overbieden als het gaat om de zorg voor de operationele capaciteit van de politie. Wij hebben dat unaniem in een motie voor de zomer aanvaard, dus dat is voor mij het vertrekpunt. Het gaat erom hoe wij dat praktisch doen. U hebt aangegeven efficiëntievergroting in te zetten. Het is voor ons wenselijk en noodzakelijk dat daarbij gekeken wordt naar de regels die de capaciteit beperken. Ik wil graag een toezegging of u ook kijkt naar wat de verdere inzet van capaciteit belemmert. Ik heb het voorbeeld genoemd van de WOB die de politie moet toepassen en waar ongelofelijk veel capaciteit mee gepaard gaat die niet op straat terecht kan komen.

Minister **Balkenende**: De minister van BZK is hier en neemt nadrukkelijk nota van wat u hebt gezegd.

De heer **Slob** (ChristenUnie): De minister-president is het naar aanleiding van de excessen in Hoek van Holland met mij eens dat het eigenlijk van de gekke is dat dergelijke feesten alleen maar kunnen doorgaan als er ME bij is. Ik heb gisteren gevraagd of dergelijke feesten móéten doorgaan als er ME voor nodig is. Ik maak uit deze reactie op dat zijn antwoord daarop "nee" is. Communiqueert hij hierover met de lokale driehoeken van politie, justitie en korpsbeheerders?

Minister **Balkenende**: Wij zitten nu in de fase dat heel goed wordt bekeken hoe zoiets volledig uit de hand kan lopen, wat dat betekent voor de inzet van de politie en hoe de lijnen zijn geweest. Daar is ook een debat in de Rotterdamse gemeenteraad over geweest en u kent alle verhalen hierover. Wij hechten natuurlijk aan het feit dat er grote feesten kunnen plaatsvinden in dit land. Dat is mooi, alleen moet het wel kunnen. Wij hebben lessen te trekken uit hetgeen zich heeft afgespeeld. Dat heeft op het ogenblik de volle aandacht van de minister van BZK.

Balkenende

Dat is de stand van zaken op dit moment. Ik herhaal: het blijft ontzettend triest dat je ME'ers nodig hebt om zoiets te laten plaatsvinden. Omgekeerd kun je ook niet de onveiligheid hebben dat dit tot grote gevolgen kan leiden.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Dat is niet helemaal een antwoord op mijn vraag. Op het moment dat je concludeert dat het van de gekke is dat je ME nodig hebt voor dat soort feesten, is het antwoord op de vraag of daarvoor ME beschikbaar moet zijn klip-en-klaar te geven: nee, dat moeten wij niet willen. Wordt dit gecommuniceerd aan degenen die lokaal verantwoordelijk zijn op het moment dat dergelijke feesten zich in hun regio voordoen?

Minister **Balkenende**: Ja, dit zijn natuurlijk afwegingen die worden gemaakt door de betreffende korpsen. Dat doen wij niet, maar zij zullen natuurlijk ook lering trekken uit datgene wat zich heeft afgespeeld. Zo is de zaak nu eenmaal georganiseerd. Natuurlijk zien we wat er is gebeurd in Hoek van Holland. De les is dat als je risicovolle toestanden hebt, dan staan we op decentraal niveau voor de vraag: of we zetten ME in en als dat niet kan of niet wil, dan mag een feest niet doorgaan. Dat is een decentrale afweging.

De heer **Van der Vlies** (SGP): We hoeven het debat van vorige week donderdag over de politiebezuinigingen niet over te doen. Toen werd gezegd dat er een akkoord zou worden gesloten en dit is ook gebeurd. Dat akkoord is echter een vreugdeloos akkoord genoemd door de heer Van Aartsen als woordvoerder van de andere kant. Dat geeft dus toch iets aan. Het is niet naar de zin van de overlegpartijen. Dat komt vaker voor in het leven, maar het risico is dus wel dat het in reductie komt op de presentie op straat die in het kader van de veiligheid een factor van betekenis is. Dan komen de bijzondere taken nog daar overheen. Over kinderporno heb ik schriftelijk antwoord gekregen. Er is geantwoord dat er nog een aantal nieuwe beleidsinitiatieven onderweg is en dat het kabinet graag het resultaat daarvan afwacht. Bestuurlijk begrijp ik dat wel, maar we kunnen het toch eigenlijk niet hebben dat we moeten vaststellen dat we niet een gezaghebbend antwoord hebben op kinderporno, het thema van mijn voorbeeld. Dat kunnen we toch niet laten gebeuren? Daar zou dan toch een tandje bij moeten. Ik weet wel dat het erg lastig is om meer geld te vragen in dit klimaat. Dat heb ik zo langzamerhand ook wel door, maar ik zou dat toch als een beleidsinzet wel van u willen vragen.

Minister **Balkenende**: Maar ik dacht dat in het schriftelijk antwoord juist werd gesproken over het intensiveren van activiteiten op dit terrein. Dat zult u zich herinneren. Er worden extra activiteiten ondernomen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Maar in het AO dat we een tijdje terug erover hebben gehad, werd vastgesteld dat desondanks de totale sterkte, de "vuist" tegen het oprukken van die kinderporno op internet en zo, te zwak is. Dus ik leg daar even de vinger bij. Dat vind ik een nogal serieus thema.

De **voorzitter**: De minister-president.

Minister **Balkenende**: Ja, voorzitter, ik zoek even naar de gegevens. Op pagina 55 van de antwoorden wordt dit duidelijk geschetst. De minister van Justitie heeft zich laten informeren over het feit dat het aantal rechercheurs ten behoeve van de bestrijding van kinderporno in vier jaar tijd met 87% is toegenomen, om maar even een indicator te noemen. Het is aan de lokale driehoek, met name aan het Openbaar Ministerie, om wat de prioritering betreft keuzes te maken. Dat is een. Vervolgens wordt dan gesproken over de rapportage over de voortgang van de aanpak van kinderpornografie. De minister van Justitie heeft daarbij aangegeven hoe het zit met het verbetertraject. Het College van procureurs-generaal heeft een landelijk coördinerend officier kinderpornografie aangesteld. Ik noem al deze dingen maar om aan te geven dat het ons menens is en dat er activiteiten worden ondernomen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat ontken ik niet, mevrouw de voorzitter, met uw welnemen, maar geconstateerd werd dat het al bijeen blijkbaar nog niet voldoende is. Natuurlijk, er zijn nog een paar dingen onderweg. Dat erken ik en dat heb ik net ook gezegd. Daar kunnen we het effect van afwachten. Maar mijn fractie heeft er echt onvrede mee, verondersteld dat dit beeld zo blijft. Dat moeten we toch niet willen in deze tijd?

Minister **Balkenende**: Ik begrijp het, maar goed, u merkt ook hoe de inzet van het kabinet is. Het kabinet wil hier juist meer gerichte aandacht aan besteden omdat dit een heel ernstige toestand is. Nou, we zijn wel op de goede weg, denken we.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Maar zou dat er ook toe kunnen leiden dat binnen de totale opzet en versleuteling van de budgetten daar nog een plusje gerealiseerd wordt?

Minister **Balkenende**: U hebt deze opmerking nu gemaakt. Het is niet mijn verantwoordelijkheid, maar de minister van Justitie heeft hier ongetwijfeld goede nota van genomen en het lijkt mij goed als dit bijvoorbeeld bij de begrotingsbehandeling van Justitie nader wordt besproken.

Mevrouw **Kant** (SP): In de teleurstellende beantwoording de hele dag van de minister-president zie ik aan het eind van de middag toch een lichtpuntje. Ik ben aangenaam verrast dat hij zegt dat hij het onderzoek van de SP over de agenten, waarin wijkagenten zeggen dat zij wel wijkagent heten maar eigenlijk niet op straat kunnen zijn vanwege de bureaucratie en het mee moeten draaien in loondienst, serieus neemt en gaat kijken wat hij ermee gaat doen. Daar ben ik heel blij mee. Dat is positief. Maar die agenten in ons onderzoek zeggen nog iets, namelijk dat ze nu al zien dat er minder agenten komen, dat ze minder collega's krijgen. Dat is dus al voordat de bezuiniging eraan komt. Nu al. Daar gooit het kabinet volgend jaar een bezuiniging van 90 mln. overheen. De korpschefs zeggen dat dit tot zo'n 4000 minder agenten zal leiden. Dan kan het toch niet zo zijn dat er niet minder agenten op straat komen? Dat moet dan toch wel de consequentie zijn?

Minister **Balkenende**: Mevrouw Kant, u spreekt over

Balkenende

waarneming in de praktijk. Dat kan ik niet overzien. Ik weet ook niet of dat een totaalbeeld is of dat het beperktere waarnemingen zijn. Ik heb nu aangegeven hoe het contact over dit onderwerp is tussen de minister van BZK en de korpsbeheerders. Ik zal uw gegevens delen met de minister van BZK en haar vragen hoe zij deze gegevens beoordeelt. Dat kan ik zelf niet doen.

Mevrouw **Kant** (SP): Het is een waarneming van 10.000 agenten. Ik meen dat dit een op de vijf agenten in Nederland is. Dat is niet niks. Ik ben blij dat de minister dat heel serieus neemt, maar het gaat om de consequenties. Er is in de Kamer gezegd: de bezuiniging mag hoe dan ook niet leiden tot minder agenten op straat. Er mogen niet minder agenten op straat komen. Ik heb daarover een motie ingediend. Een Kamermeerderheid heeft gezegd mijn verzoek te steunen. Als blijkt dat er toch minder agenten op straat komen, misschien nu al en zeker door uw bezuiniging, gaat de minister dat dan rechtzetten?

Minister **Balkenende**: Ik ga niet in op "als"-vragen, omdat ik nadrukkelijk wil zien wat er zich verder afspeelt. Ik wil zien wat de resultaten zijn van het overleg tussen de minister en de korpsbeheerders. Ik wil zien hoe het staat met de operationele sterkte. Ik wil die zaken in samenhang bekijken en ik ga niet in op mogelijke situaties. Daarvoor is het veel te vroeg.

Mevrouw **Kant** (SP): Dan zal ik de vraag nog een keer anders formuleren. Daar gaat mijn motie over. Een Kamermeerderheid heeft al gezegd: er mogen niet minder agenten op straat komen. Staat de minister daar nog achter? Gaat hij daarvoor? Is dit wat de uitkomst zou moeten zijn? De minister-president van dit land zegt dus dat hij garandeert dat er niet minder agenten op straat komen.

Minister **Balkenende**: Dat doel staat overeind. Dat is precies het wezen van de discussie over de operationele sterkte, waar ik het nu een- en andermaal over heb gehad.

De **voorzitter**: Wij zijn gekomen aan het eind van de beantwoording.
Nog niet helemaal, zie ik.

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. Het moet mij van het hart dat dit debat mijn fractie en mij als een graat in de keel steekt. De beantwoording van de minister-president stelt teleur.

Ik maak mij grote zorgen over Nederland. Wij zijn inmiddels al een jaar in deze crisis. Eigenlijk is het precies één jaar, namelijk sinds 15 september vorig jaar. Wat doet het kabinet? Het stelt twintig commissies in om het enorme probleem van de overheidsfinanciën op te lossen. Na een jaar worden er dus twintig commissies ingesteld. Ik vraag om een visie op het land na deze crisis. De minister-president komt met mooie woorden, maar doet geen boter bij de vis. Als dit kabinetsbeleid zo doorgaat, komt het er eigenlijk op neer dat dit parlement het komende jaar niets te doen heeft. Het kabinet gaat studeren en ergens volgend jaar, tegen de zomer, worden voorstellen gedaan. Dat vind ik niet aanvaardbaar.

Mijn vraag aan de premier aan het slot van dit debat is dan ook de volgende. Wat de minister hierop gaat zeggen, is voor de weging door mijn fractie van het beleid voor het komende jaar erg belangrijk. Mijn vraag is: gaat u nog regeren?

Minister **Balkenende**: Ik vind de opmerking van de heer Rutte eigenlijk goedkope oppositionele retoriek. Ik zal uitleggen waarom.

Op deze dag heb ik namens het kabinet aangegeven hoe wij tegen de zaken aankijken. Ik heb aangegeven hoe wij de crisis hebben aangepakt. Eerst was dat de financiële crisis, toen waren dat de economische moeilijkheden van dit moment en vervolgens hebben wij gewerkt aan een extra strategie voor de financiële zaken. Het gaat daarbij dan niet alleen om een financiële extra strategie, maar evenzeer om een verder perspectief. Ik heb dat vandaag een- en andermaal uiteengezet. Dan vind ik de reactie van de heer Rutte teleurstellend. Wij gaan hard aan het werk en de Kamer zal dat ook doen. De komende maanden krijgt zij te maken met alle begrotingshoofdstukken. Tal van zaken zullen gedaan moeten worden. Ik heb vandaag aangegeven dat het proces van heroverweging heel zorgvuldig dient te geschieden. Dat is niet iets wat je even op een achternamiddag doet. Ik heb hier gezegd dat dit gebeurt met het oog op de voorbereiding van de begroting voor 2011 en mogelijk van de Voorjaarsnota 2010. Dan doet de regering wat er gedaan moet worden. Wij loodsen dit land door een moeilijke tijd heen, hoe moeilijk dat ook is. Dat gebeurde eerst met de financiële kwesties, toen met de economische kwesties en nu evenzeer met de financiële perspectieven. Dat zijn de zaken die ons bezighouden en daar gaan wij gewoon mee door.

De heer **Rutte** (VVD): U delegeert deze crisis aan twintig commissies.

Minister **Balkenende**: Nee.

De heer **Rutte** (VVD): U gaat een jaar wachten met het doen van voorstellen. Ik heb u daarop aangesproken. Dat betekent dat de schuld ieder jaar 35 mld. toeneemt. 35 mld. per jaar! Dat is € 160.000 voor elke baby die in dat jaar wordt geboren. De schuld loopt dan per hardwerkende Nederlander met € 60.000 op. Dat zijn enorme bedragen. Mensen maken zich zorgen over lastenverzwaring. Mensen maken zich ook zorgen over het feit dat er een kabinet zit dat blijft praten in algemene clichés en niet komt tot concrete daden, als ik vraag naar een visie. Ik vind het echt niet aanvaardbaar dat dit parlement dadelijk een jaar moet wachten op de resultaten van twintig werkgroepen en dat wij dan nog eens moeten kijken wat ermee gebeurt, wetend dat wij dan midden in allerlei verkiezingen terechtkomen en er zeer waarschijnlijk niets meer gebeurt. De eerste begroting waar nog iets nieuws in staat, zal de begroting zijn van 2012 of 2013. Zo kunnen wij Nederland in deze ernstigste recessie sinds de jaren dertig niet met elkaar besturen. Dit is geen goed werk.

Minister **Balkenende**: Maar zo kunnen wij ook niet met elkaar omgaan als parlement en regering. Ik heb de hele dag gezegd dat het ons menens is, dat wij onze politieke verantwoordelijkheid zullen nemen, dat er een operatie is waarin de mp en de vice-mp's een politiek sturende rol

Balkenende

hebben en waarin het werk tijdig gedaan moet worden om dat te kunnen betrekken bij de begroting, niet bij de begroting van 2012 of 2011. U gaat er totaal aan voorbij wat ik gezegd heb. Dit is geen manier van discussiëren!

De **voorzitter**: Tot slot, mijnheer Rutte.

De heer **Rutte** (VVD): Mijnheer de minister-president, ik heb u gevraagd naar die politieke sturing, ik heb u gevraagd met welke opdracht die commissies worden weggestuurd. Ik vind het een idioot plan om het aan twintig commissies te delegeren, maar dat hebt u nu eenmaal in uw hoofd, dus dat kan ik daar blijkbaar niet uit praten. Ik vroeg u naar die politieke sturing, maar u kon mij niet aangeven wat die politieke sturing is, nog los van het feit dat ik het een slecht plan vind dat u het delegeert. U kon niet uitleggen hoe u dat ging doen. U hebt, mijnheer de minister-president, de handdoek in de ring gegooid.

Minister **Balkenende**: Mijnheer Rutte ...

De heer **Rutte** (VVD): Wacht u nu even! Ik heb wel eens het idee dat u met uw hoofd al in een andere baan zit, in Brussel of waar dan ook, en dat het u niet meer zo vreselijk interesseert. U hebt de antwoorden opgelezen in een tempo – en zonder inspiratie – dat ik niet van u gewend ben bij andere algemene beschouwingen. Maar nog een keer: dat is allemaal tot je dienst. De kernvraag aan het einde van het debat is: bent u de premier die het komend jaar dit land uit deze crisis wil leiden door zelf vooraan, met de vlag voorop, de besluiten te nemen, of gaat u door met het onzalige plan om alles weg te delegeren?

Minister **Balkenende**: Een regering en een premier hebben tot taak, ook in deze moeilijke tijden, zaken aan te pakken, te analyseren, besluiten te nemen en oplossingen aan te reiken. Dat hebben wij vorig jaar gedaan met de financiële crisis, dat hebben wij gedaan met de economische terugval, dit jaar en volgend jaar, en dat doen wij met het in orde krijgen van de financiële situatie in de jaren daarna. Wij doen dat op een zorgvuldige, weloverwogen manier. Al uw retoriek doet daar niets aan af. Wij doen gewoon ons werk.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ik wilde eigenlijk gewoon aan de slag met "werk, werk, werk". Daar heb ik een stuk of vier, vijf voorstellen voor gedaan, in de hoop dat ik daar allemaal enthousiaste reacties van de premier op zou krijgen. Maar het blokje "arbeidsmarkt" is volgens mij overgeslagen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): En het blokje "onderwijs"!

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Het blokje "onderwijs" is ook niet behandeld. Ik heb voorstellen gedaan voor een nieuwe arbeidsmarkt, voor loopbaanbeleid. Ik heb voorstellen gedaan voor de aanstelling van een type "Jan Schaefer" bij EZ. Ik heb voorstellen gedaan voor de 5%-regeling bij aanbestedingen. Ik heb gevraagd of de initiatieven die nu door wethouders in het land worden genomen waardoor er meer banen komen, een landelijke uitrol zullen krijgen. Ik heb het daar gisteren in het

tweede deel van mijn inbreng allemaal over gehad. Ik ben zo benieuwd naar uw enthousiaste reactie.

Minister **Balkenende**: Zal ik daar dan nog even op een goede manier op terugkomen, als u dat goed vindt? Ik heb deze informatie namelijk nu even niet paraat.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Hè? Dit is werkelijk ...

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ik vind het wel lastig als dat pas in uw beantwoording in tweede termijn komt, want dan moet ik op al die zaken vooruit gaan lopen in mijn eigen tweede termijn. Het was echt redelijk essentieel. Het kan u toch niet ontgaan zijn dat ik het over "werk, werk, werk" heb gehad.

De heer **Pechtold** (D66): Daar is op gestudeerd! Daar zijn rapporten over geschreven!

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Er zijn twee mogelijkheden: of ik geef de informatie schriftelijk, of ik maak na de hervatting na de pauze direct een aantal opmerkingen over resterende vragen. Het is om het even wat u het liefst hebt.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dan heb ik er echt behoefte aan dat wij voor het begin van onze tweede termijn gewoon de aanvullende antwoorden van de minister-president krijgen. Dan kan hij ons ook meteen vertellen hoe het zit met de verpleeghuizen. Daarna kunnen wij dan aan onze tweede termijn beginnen. Anders ga ik moties indienen die misschien totaal overbodig zijn, omdat de minister-president het er helemaal mee eens is.

De **voorzitter**: Mevrouw Hamer heeft een punt. Zij heeft er recht op om de antwoorden te hebben voordat zij aan haar tweede termijn begint. Dit betekent dat er in dit geval schriftelijke antwoorden moeten komen, ook op vragen over een aantal andere punten die zijn genoemd.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Dan wil ik die wel graag een halfuur voor aanvang ontvangen hebben, want anders heb ik natuurlijk een probleem.

De **voorzitter**: Zeker. Desnoods doen wij een wat langere dinerpauze.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dat de minister-president nog nooit van het begrip "plezierjacht" heeft gehoord, vind ik tot daar aan toe.

Minister **Balkenende**: Ik had er wel over gehoord, ik wil alleen een definitie. Dat weet u ook wel.

De heer **Pechtold** (D66): Ach, dat is gewoon een normale term!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Goed. Dat de minister-president een definitie miste van de plezierjacht vind ik tot daar aan toe, maar daar wij in een economische crisis zijn waarbij de werkloosheid verdubbelt in een jaar tijd en hij over de arbeidsmarkt niets heeft voorbereid en dat schriftelijk voor de tweede termijn af moet doen, dat vind ik echt choquerend.

Balkenende

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Nee!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Of welke procedure er nu dan ook voor is gekozen.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Gewoon een debat!

De heer **Pechtold** (D66): Maar er is toch niks!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dat er dan in de tweede termijn voor het eerst een debat moet gaan plaatsvinden over de arbeidsmarkt, omdat u in zijn geheel de arbeidsmarkt niet hebt voorbereid voor uw eerste termijn, vind ik choquerend. Ik sluit me aan bij de opmerkingen van de heer Rutte over uw presentatie voor vandaag.

Ik wil nog een opmerking maken. GroenLinks, maar ook D66 en de VVD hebben heel veel opmerkingen gemaakt over en ook een visie neergelegd op de structurele hervormingen die noodzakelijk zijn. Behoudens een aantal technische opmerkingen over de AOW, hebt u daar niets over gezegd. De hypotheekrenteaftrek, de aftrek van de pensioenpremies, de wijze waarop wij moeten nadenken over de manier waarop wij moeten omgaan met de vergrijzing, daar hebt u niets over gezegd. Dat is de kern van de omgang met deze crisis. U bent er niet op ingegaan. Ik hoop dat u het nu nog doet.

Minister **Balkenende**: Het debat dat wij vanochtend hebben gevoerd, ging over de vraag: hoe staan wij ervoor, hoe gaan wij zaken aanpakken? Ik heb een uitgebreid exposé gegeven over het perspectief zoals ik dat zie en waar de uitdagingen zitten. Dat is een uitgebreid verhaal geweest. Ik heb aangegeven welke elementen de komende jaren een rol spelen. Ik heb het gehad over demografische ontwikkelingen, ik heb het gehad over de kennisbasis, ik heb het gehad over het type samenleving dat wij hebben. Dat is allemaal aan de orde geweest. Ik heb aangegeven wat wij nu al doen voor de financiële problematiek, ik heb aangegeven langs welke lijnen wij gaan opereren. Dat is niet voorbijgaan aan zaken die spelen. Ik heb aangegeven langs welke lijnen wij als kabinet de keuzes aan het voorbereiden zijn. Dat is wat van een kabinet mag worden verwacht. Dat hebben wij ook gedaan. Dat hebben wij hier aangegeven.

Dan speelt iets anders. Men wil gewoon weten hoe het nu zit met die verschillende werkgroepen en met de politieke aansturing. Ik kan me voorstellen dat de Kamer de opdrachten van de verschillende werkgroepen krijgt. Dan weet zij hoe die werkgroepen worden aangestuurd. Maar wij hebben steeds aangegeven dat het een aanpak zal moeten zijn waarbij er geen taboes zijn, waarin er veel werk wordt verzet dat de basis biedt voor besluitvorming en oordeelsvorming volgend jaar in het tweede kwartaal.

Dat is een heel begaanbare weg en dat heb ik ook hier uiteengezet.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik heb geen behoefte aan sociologische verhandelingen. Daar zijn boeken over vol geschreven. Ik heb ook geen behoefte aan procedure-uitenzettingen. Daar hebben wij ambtenaren voor. U bent geen ambtenaar, u bent de premier. U bent niet in staat om te beoordelen wat voor keuzes wij hier in de Kamer graag gemaakt zouden willen zien. Mijn partij

maakt keuzes. Zij kiest ervoor om te gaan nivelleren. Zij kiest ervoor om de hypotheekrenteaftrek te gaan beperken. Zij kiest ervoor om de AOW te fiscaliseren in combinatie met leeftijdsverlaging na 40 jaar werken. Dat zijn beredeneerde politieke keuzes die wij maken. Ik verwacht van de regering daar een beredeneerd antwoord op. Ik verwacht een visie die u daar tegenover stelt. Dan hoeft u niet met demografische verschuivingen aan te komen. U moet mij uitleggen hoe u daar tegenover staat. Dat hebt u niet gedaan.

Minister **Balkenende**: Er speelde heel iets anders. Ik heb natuurlijk goed bijgehouden hoe er in deze Kamer over tal van onderwerpen werd gedacht. Ik wijs op de verdeeldheid die in dit huis bestaat. GroenLinks en de SP verschillen over de AOW. De PVV en de SP verschillen over ...

De heer **Pechtold** (D66): Het zijn geen tweepartij-systemen!

Minister **Balkenende**: Nee, waarom noem ik dit?

De heer **Pechtold** (D66): U bent verdeeld!

Minister **Balkenende**: Nee, u maakt als Kamer op het gebied van AOW, asielbeleid, dierenwelzijn, bekostiging van het onderwijs, solidariteit in de zorg, ontwikkelings-samenwerking, hypotheekrenteaftrek, lastenontwikkeling en financieel beleid zeer onderscheiden keuzes. En dat hoort ook bij de democratie. En als u het hebt over beredeneerde keuzes, dan zeg ik: ik heb hier bijvoorbeeld aangegeven hoe wij aankijken tegen de 67 jaar. Ik heb hier aangegeven hoe wij de financiële problematiek willen aanpakken. Maar als ik alles bij elkaar optel, dan hoor ik in de Kamer niet één verhaal. Het loopt alle kanten uit. Dan zeg ik: wij hebben nu dit jaar aangegeven waar wij voor staan, hoe wij de houdbaarheid willen dienen. Ik heb aangegeven hoe wij volgend jaar de financiële houdbaarheid zullen dienen. Dat zal ongetwijfeld in overleg met de Kamer gebeuren. Natuurlijk luisteren wij naar wat de Kamer heeft gezegd. Het punt is dat wij hebben aangegeven dat het een discussie zonder taboes moet zijn. Ik heb dat hier vandaag een- en andermaal uitgelegd en dat lijkt mij de goede weg.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Wij zijn een meerpartijendemocratie. Wij verschillen inderdaad van mening. De regering moet komen met een opvatting en met voorstellen waarbij wij ons aansluiten of niet. Dan kunnen wij alsnog van mening verschillen, maar de regering regeert. Dat betekent dat de minister-president voorstellen voorlegt waarop wij kunnen reageren. Maar wat gebeurt hier? Wij leggen voorstellen voor waarop de minister-president geen antwoord heeft!

Minister **Balkenende**: Dat is niet waar.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het is armoede! Het is gewoon armoede.

Minister **Balkenende**: Mevrouw Halsema draait de zaak helemaal om. Wij hebben gezegd dat majeure opgaven op het gebied van financieel beleid in de komende jaren met enorme tekorten, weloverwogen behandeld moeten worden. Het is dan toch logisch dat je eerst de analyse

Balkenende

maakt, dat je eerst kijkt wat de mogelijkheden zijn voordat je je een oordeel aanmeet? Dan pas ga je met het parlement in zee. Dat is toch een normale gang van zaken? De andere methode waarbij wij een paar voorstellen moeten doen, begrijp ik werkelijk niet. Wij willen het weloverwogen doen en daarom doen wij het langs de lijnen die ik heb geschetst. Dat is de goede volgorde. Wij geven aan hoe de heroverwegingsoperatie eruit ziet en volgend jaar komen de resultaten. Dan is het kabinet aan zet en zullen wij ongetwijfeld hier het debat voeren. Dat is een normale gang van zaken. Ik zie werkelijk niet wat hieraan bijzonder is.

De heer **Pechtold** (D66): Deze voorstelling is een premier onwaardig. Wij leven niet in een tweepartijensysteem. De regering moet een eenheid vormen, wij niet. Wij zijn een oppositie verdeeld van de Partij voor de Dieren tot Wilders tot de SP tot D66. Dat hoeft geen eenheid te zijn doordat de regering geen eenheid vormt. De premier staat hier vanaf vanochtend kwart over tien ongeïnspireerd voorbereide teksten voor te lezen. Hij heeft geen visie en maakt geen keuzes. Ik heb hem vorig jaar gevraagd om de stip aan de horizon te zetten. Ik heb gisteren mijn visie neergelegd. Ik noemde de arbeidsmarkt, die heeft hij maar even vergeten. Ik noemde de woningmarkt, die heeft hij niet behandeld. Ik noemde kennis en onderwijs, waarop hij afzakt en wegloopt bij de cijfers. Ik noemde klimaat en energie. De premier stond erbij op een manier die mij deed denken: ga toch niet naar Kopenhagen. Als het zo gaat, stuur dan maar een ander!

De premier zet ons nu een jaar lang weg met een opdracht om op commissies te wachten. Dit is niet uit de lucht komen vallen. De hervormingen die wij bepleiten staan ook los van de crisis. Moeten wij na het derde jaar, na een snuffelstage van 100 dagen en na al die onderzoeken, in het laatste jaar van deze regering wachten op wat de regering gaat kiezen?

Minister **Balkenende**: Ik vind dat de heer Pechtold bijna een parodie maakt van wat hier vandaag gebeurt. Ik zal uitleggen waarom. Hij heeft het over wat er met het kabinet gebeurt. Natuurlijk heb je soms pittige gesprekken. Wij zijn eerder dit jaar gekomen tot een aanvullend beleidspakket. Wij hebben aangegeven hoe wij de financiële moeilijkheden aanpakken. Dat gebeurt op een zorgvuldige manier. De heer Pechtold wil een proces dat ik echt niet kan plaatsen. Wij pakken de zaken zorgvuldig aan. Er komen nu allerlei verwijten waarmee je eerlijk gezegd helemaal niets bereikt. Dat vind ik echt jammer. Wij willen de dialoog graag zoeken, maar wel in de goede volgorde.

De heer **Pechtold** (D66): Het parlement is de controleur van de regering. De definitie van plezierjacht mag onduidelijk zijn, de definitie van regeren is dat je voorstellen voorlegt. De premier legt procesafspraken voor waarvan hij niet eens de richting politiek wil aangeven. Hij zet ambtenaren, de vierde macht, een jaar lang aan het werk. Hij biedt geen garantie dat wij daarmee de begroting 2011 ook kunnen veranderen. Wij moeten wachten. Als ik nu vraag wat ministers de komende tijd aan wetsmaatregelen voorbereiden, blijft hij het antwoord schuldig. Hij heeft een ziellose begroting neergelegd. Onze tegenbegrotingen worden weggezet met een paar karikaturen.

Minister **Balkenende**: Ik ben zakelijk ingegaan op een aantal bevindingen bij de tegenbegroting, zoals elk jaar gebeurt.

De heer **Pechtold** (D66): Hij heeft de arbeidsmarkt en de woningmarkt niet eens behandeld!

De **voorzitter**: Dat punt hebt u gemaakt.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik wil een kleine helpende hand uitsteken naar de minister-president. Ik dacht dat het bij dat plezierjacht ging over de Groene Draeck en vroeg me af of ze daar nou nog op moeten jagen. Waar gaat het allemaal over?

De premier nam zelf het woord rommelig in zijn mond. Ik vind het vandaag ook tamelijk rommelig. Ik heb nog nooit zulke rommelige beschouwingen meegemaakt. Heel veel vragen waarop u geen antwoord weet. U hebt straks een heel lange tweede termijn, want er moet nog heel veel beantwoord worden. Dat geeft mij niet echt veel fiducia, veel vertrouwen in hoe u die twintig commissies nu gaat aansturen. Geen opdracht, dat weten we al. Geen deadline, dat weten we ook al. Maar wie zijn de voorzitters van die commissies? Hoe ziet de samenstelling van die commissies eruit? Aan wie rapporteren die commissies? Dat zijn namelijk ook vragen waar je heel veel uit kunt afleiden.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik heb al gezegd dat de werkopdrachten aan de Kamer kunnen worden gemeld. Dat geldt evenzeer voor de samenstelling en voor de voorzitters. De aansturing is volstrekt helder. De Kamer weet precies wat we doen. De onderwerpen zijn aangegeven in de Miljoenennota. De Kamer weet langs welk proces dit allemaal zijn beslag zal krijgen en volgend jaar ronden wij de zaak af en komen wij bij uw Kamer terug. Het is een volstrekt helder proces. Het is ook zo dat je expertise gebruikt om mogelijkheden te verkennen. Dat heb ik vanochtend ook gezegd.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik had toch een heldere vraag. Wie worden de voorzitters van die commissies? Wie zijn de leden? Waar komen zij vandaan? En aan wie rapporteren ze?

Minister **Balkenende**: Ik zei net al dat de werkopdrachten ter beschikking zullen worden gesteld. Dat geldt ook voor informatie over de voorzitters.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. De minister-president wil mij toch niet vertellen dat hij nog helemaal geen idee heeft over wie er überhaupt voorzitter wordt van zo'n commissie?

Minister **Balkenende**: Dat werk is al geregeld.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Aan wie rapporteert zo'n voorzitter dan? Aan de betreffende minister?

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven dat de verschillende groepen rapporteren aan de minister-president en de viceminister-presidenten. Aan hen wordt gerapporteerd. Wij bekijken de zaak en dan gaat de zaak naar de ministerraad.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter ...

Balkenende

De **voorzitter**: Nee, mevrouw Verdonk. Het woord is aan mevrouw Kant.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. De manier waarop de minister-president vandaag de beantwoording doet, is eigenlijk wel erg exemplarisch voor het hele kabinet. Hij geeft eigenlijk nergens antwoord op en dit kabinet heeft eigenlijk al jarenlang geen enkel antwoord op de maatschappelijke problemen. Dus het klopt eigenlijk wel, bij elkaar: geen enkele daadkracht. Nu komt u, minister-president, straks met uw plannen. Ik heb daar nog wel een heel cruciale vraag over. Ik kan mij namelijk nog herinneren hoe dat ging met het crisisplan. Toen hebt u de democratie aan uw laars gelapt door de coalitiepartijen bij de onderhandelingen te betrekken. Dat gaat ons toch niet nog een keer overkomen?

Minister **Balkenende**: Dat was een andere situatie. Dat ging over de aanpassing van het coalitieakkoord. Dat doe je met de drie partijen die de regering vormen. Omdat het ging om het aanpassen van het coalitieakkoord waren ook de partijen nodig die deze regering dragen. Dat lijkt me normaal, maar dat was een heel andere situatie.

De **voorzitter**: Dus ik begrijp dat het antwoord is dat het niet zo gaat gebeuren.

Mevrouw **Kant** (SP): Nou, ik hoop het, maar ik wil het toch nog even heel nadrukkelijk vragen, want dit had ik toen ook niet verwacht. Ook voor het uitgeren met dit kabinet – het is volgens mij al uitgeregeerd, maar goed – hebt u de coalitiepartijen nodig.

Minister **Balkenende**: Dit is een zaak van de regering zelf.

Mevrouw **Kant** (SP): Dit is een zaak van de regering zelf en op geen enkele manier – ik vraag het maar even heel nadrukkelijk – vindt er achterkamertjesoverleg plaats tussen fractievoorzitters van de coalitiepartijen in de Tweede Kamer onderling en met het kabinet, om te kijken hoe dat zit. Kunnen wij daarvan op aan?

Minister **Balkenende**: Dit is een heel ander proces dan wat zich begin van dit jaar voordeed.

De **voorzitter**: Dank u wel. Dan stel ik nu ...

Mevrouw **Kant** (SP): Zelfs op de laatste vraag weigert de minister-president antwoord te geven! Kunnen wij ervan op aan dat voordat de plannen naar de Kamer komen er geen achterkamertjespolitiek bedreven wordt, ja of nee?

Minister **Balkenende**: Nee. Het kabinet is gewoon aan zet nu, anders dan dit voorjaar.

Mevrouw **Kant** (SP): We kunnen er dus niet van op aan.

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, ik heb u het woord niet gegeven.

Mevrouw **Kant** (SP): Het is toch niet zo moeilijk om een vraag te beantwoorden!

De **voorzitter**: Dan moet u daar straks op terugkomen,

niet nu. Mevrouw Verdonk heeft op dat punt ook al twee keer geïnterrupteerd. U hebt allemaal nog een tweede termijn en daarin kunt u hiervan nog een heel groot punt maken, als u daarvoor kiest, maar niet nu.

Ik ga u vertellen hoe wij verdergaan. Er is een aantal vragen blijven liggen, onder andere de vraag van mevrouw Hamer, maar ook vragen van een aantal anderen. Zoals u weet, houd ik van een level playing field, om het op zijn Nederlands te zeggen. We gaan nu anderhalf uur schorsen voor de dinerpauze. Aan het begin van de hervatting liggen er de antwoorden op de vragen over de arbeidsmarkt van mevrouw Hamer, die nog helemaal niet aan bod gekomen zijn, en op een aantal andere vragen. Dan krijgt u allen van mij de gelegenheid om te reageren op uw eigen punt en op het punt van mevrouw Hamer, omdat dit nog helemaal niet aan de orde is geweest. Daarna gaan we pas beginnen met de tweede termijn.

Ik schors dus nu de beantwoording van de minister-president in eerste termijn en we hervatten met het restant van de beantwoording van de minister-president in eerste termijn na de dinerpauze.

Mevrouw Hamer heeft een punt van orde?

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ik neem aan dat er dan tussen de beantwoording en onze reactie even tijd is om de teksten te lezen.

De **voorzitter**: Als u daar behoefte aan hebt, ben ik altijd bereid daaraan tegemoet te komen.

De vergadering wordt van 17.00 uur tot 18.30 uur geschorst.

De **voorzitter**: Dames en heren. Ik heb zojuist even overleg gehad met de fractievoorzitters. De antwoorden die we nog te goed hadden van het kabinet worden nu verspreid. Ik geef gelegenheid om die nu te lezen. Het spijt me dat u hier allemaal al zit, maar we hervatten de vergadering pas om 19.00 uur.

De vergadering wordt van 18.37 uur tot 19.00 uur geschorst.

De **voorzitter**: Door mij zijn nadere schriftelijke antwoorden ontvangen op vragen, gesteld in eerste termijn.

Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

(Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze editie.)²

De **voorzitter**: Het woord is aan de minister-president.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. U zei het al: de antwoorden zijn gegeven. Door ommissie is een aantal vragen niet beantwoord. Ik dank u voor de gelegenheid om deze voor het begin van de tweede termijn aan de Kamer toe te zenden. Ze gaan over de onderwerpen arbeidsmarkt en duurzaamheid. Met deze mededeling kan ik mijn bijdrage in de eerste termijn afronden. Op een aantal vragen zal ik in tweede termijn ingaan, zoals ik vanmiddag heb aangegeven. Daarbij wil ik het op dit moment graag laten.

Balkenende

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Voorzitter. Ik werk de vragen gewoon in volgorde af, als u mij dat toestaat. De eerste vraag was of er een Jan Schaeferachtige figuur, laat ik het zo maar zeggen, kan komen bij het ministerie van Economische Zaken, of dat die er op de een of andere manier kan worden aangehaakt, om gemeenten en bedrijven te helpen met aanbestedingen. Ik vroeg dat omdat we allemaal weten dat de investeringen waarvoor het geld er is, of de meer private initiatieven, nu snel op gang moeten komen. Ik begrijp uit het antwoord dat er nu in een soort kleine variant, in de vorm van ambassadeurs, een begin is gemaakt. Dit zijn allemaal ongelooflijke zwaargewichten, kijkend naar het namenlijstje. Daar wil ik helemaal niets aan afdoen. Het lijkt me echter toch wel verstandig om ervoor te zorgen dat een van hen, of nog een ander, daarover de coördinatie krijgt. Mijn voorstel is dat we daarover bij de behandeling van de begroting van het ministerie van Economische Zaken een definitieve afspraak maken, maar uit uw verbale of non-verbale reactie kan ik begrijpen dat we hier ongeveer hetzelfde over denken.

Minister **Balkenende**: De vraag van mevrouw Hamer is helder. Een van de mensen die worden genoemd zou kunnen gelden als iemand met een centralere rol. Uw voorstel, om dit te behandelen bij de begroting van Economische Zaken, lijkt mij uitstekend.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dat was de eerste vraag. Mijn tweede vraag is iets gecompliceerder. Deze ging over mijn verzoek om ervoor te zorgen dat voortaan, net als bij de gemeente Rotterdam, ook bij aanbestedingen die door de landelijke overheid worden gedaan, een op de twintig werknemers een langdurig werkzoekende is. Het is eigenlijk niet een heel nieuw plan, maar het wordt wel opnieuw met kracht aangezet. Wij hebben hierover in de Kamer al eerder met elkaar gesproken. Ik ben eerlijk gezegd een beetje teleurgesteld dat dit eindigt in een onderzoek. De Kamer heeft hierover eerder ook al een motie aangenomen. Ik zou nu van de minister-president de toezegging willen hebben dat wij dit gaan doen.

Minister **Balkenende**: Ik heb met enkele leden van het kabinet hierover gesproken. Het lijkt mij goed om deze suggestie te volgen, gelet op de discussie die eerder heeft plaatsgevonden en gelet op de intentie waarmee dit naar voren is gebracht.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Het derde voorstel gaat over een recht op aanbod. Dat recht wordt door veel gemeenten bij de bijstandswet gehanteerd. Wij willen dit recht graag ook voor de WW laten gelden. Ik heb gezegd dat het recht op aanbod niet altijd betaald werk hoeft te betreffen. Het kan ook een scholingsaanbod zijn of vrijwilligerswerk. Het gaat erom, dat mensen niet langer dan een jaar thuis zitten, maar echt actief bezig zijn. Ik dacht dat het kabinet zou staan te juichen dat de PvdA dit zou voorstellen, dus ik ben een beetje verbaasd over het wat weifelende antwoord. Het lijkt mij iets dat het kabinet zeer zou moeten aanspreken, en de minister van SZW in het bijzonder.

Minister **Balkenende**: Ik heb ook de indruk dat de minister van SZW dit aanspreekt. Het is een goed punt. De minister van SZW moet uiteraard alle plannen bekijken die door zijn ministerie worden gemaakt, want

daar gaat het feitelijk om. Ik hoorde hem net ook iets zeggen over het wetsontwerp. Ik kan dat nu niet overzien, maar de intentie van mevrouw Hamer wordt in elk geval gedragen. Wij zullen dat in overleg met het ministerie van SZW verder vorm en inhoud geven.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Laten wij dan afspreken dat wij hetzelfde doen als datgene wat wij bij EZ hebben gedaan. Dat houdt in dat wij daarop terugkomen bij de begroting van SZW met het antwoord van de minister. De intentie is om dat over te nemen.

Mijn laatste punt heeft betrekking op mijn beschouwing over de arbeidsmarkt. Mijn punt is dat de arbeidsmarkt van nu niet meer die van vroeger is. Vroeger begon iedereen ongeveer op dezelfde leeftijd met werken en iedereen hield ongeveer op dezelfde leeftijd op. Over het algemeen waren mannen toen aan het werk en zaten vrouwen thuis. Ik heb gezegd dat dit inmiddels veranderd is, dat sommige mensen vroeg beginnen en anderen later. Ik heb gezegd dat vrouwen en mannen nu samenwerken, dat sommigen in deeltijd willen werken of dat zij gedurende een bepaalde periode voor hun kinderen willen zorgen. Sommigen willen eerder stoppen en anderen willen langer doorwerken. Dat is afhankelijk van hun behoeften. Mijn stelling was dat de arbeidsmarkt op die wensen aangepast zou moeten worden. Ik zie dat er nu allerlei regelingen zijn. Het is goed om die op een rijtje te zien. Als wij kijken naar herprioritering en heroverwegingen, laten wij dat dan doen tegen de achtergrond van een vernieuwde arbeidsmarkt die meer flexibiliteit vraagt.

Minister **Balkenende**: Ik heb vandaag vaker gezegd dat er geen taboes zijn. Het arbeidsmarktbeleid is een onderdeel van de heroverwegingsoperatie. Deze suggestie kan daarin natuurlijk worden meegenomen. Dat past bij datgene wat ik daarover eerder vandaag heb gezegd.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dan ga ik ervan uit dat dit een van de kaders is bij de heroverwegingen. Iedereen is vandaag immers op zoek naar kaders.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik heb een aantal vragen naar aanleiding van de antwoorden. Deels hebben die betrekking op groen en ik heb in elk geval een vraag over de AOW.

De **voorzitter**: Wij hebben afgesproken dat wij dit onderwerp van mevrouw Hamer allemaal kunnen aanroeren, omdat dit helemaal niet aan bod is geweest. Verder kunt u ingaan op de resterende vragen, dus op uw eigen vragen die niet beantwoord zijn.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dan begin ik met een vraag naar aanleiding van de vragen van mevrouw Hamer. Daarna kom ik op de vragen die betrekking hebben op mijn eigen terrein.

In antwoord op de vragen van mevrouw Hamer over de flexibele pensioenleeftijd, schrijft het kabinet plotseling dat flexibilisering van de pensioengerechtigde leeftijd geen oplossing is voor het houdbaarheidsprobleem waar wij nu voor staan. Het is bekend dat de motie-Halsema/Hamer is ingediend om dit punt te betrekken bij de oplossingen die de SER bestudeert. Het kabinet kent het voorstel van de GroenLinksfractie dat

Balkenende

een flexibele AOW introduceert. Legt het kabinet nu een hypotheek op de SER-onderhandelingen door nu al te zeggen dat er geen flexibele AOW komt?

Minister **Balkenende**: Nee, wij nemen helemaal geen hypotheek op datgene wat de SER doet. Het is namelijk aan de SER zelf om met advies te komen. Dat is zijn verantwoordelijkheid. Dat hebben wij in elk debat gezegd. Wij gaan daaraan niet op voorhand bepaalde condities verbinden.

Ten aanzien van de flexibilisering van de AOW gaat het om twee elementen. Het ene element is flexibilisering op basis van vrijwilligheid. Daarmee is de minister van SZW bezig. Mevrouw Halsema doet een ander voorstel, maar dat is een zaak van de SER zelf en wij wachten zijn advies gewoon af.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): De motie-Halsema/Hamer heeft tot doel om dat niet als een vrijwillige variant te zien maar om dat wel degelijk serieus als een verplichte variant te bestuderen. Ik ga ervan uit dat niet alleen de SER dat serieus neemt, maar ook de regering.

Minister **Balkenende**: Het is goed dat mevrouw Halsema ingaat op de vraag die mevrouw Hamer heeft gesteld. Dat van die flexibilisering heeft het kabinet voorgesteld. Mevrouw Halsema spreekt over haar eigen opvattingen met betrekking tot de AOW. Dat is een andere situatie.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Er ligt een motie voor die betrekking heeft op een niet-vrijwillige variant.

Ik begrijp dat het kabinet voorstelt om de jeugdwerkloosheid aan te pakken door in het land bijeenkomsten te houden in de vorm van leercirkels. Het zal vast aan mij liggen, maar zou u mij kunnen uitleggen wat u daarmee bedoelt en hoe u denkt daarmee de jeugdwerkloosheid te verminderen?

Minister **Balkenende**: Dit moet gezien worden als een instrument als de werkpleinen in de regio's. Zaken die te maken hebben met hetgeen u naar voren brengt, de situatie van jongeren, kunnen daar aan de orde worden gesteld. Op de werkpleinen worden de mensen met elkaar in contact gebracht. De eerste leercirkel zal plaatsvinden in oktober. Het doel ervan zal zijn om projectleiders de mogelijkheid te geven onderling goede voorbeelden uit te wisselen. Dat heeft te maken met de vraag hoe wij het vraagstuk met betrekking tot jongeren op de arbeidsmarkt aan de orde kunnen stellen en wat wij van zaken kunnen leren. Dat heeft een regionaal karakter en een werkpleinachtige setting. Dat is de bedoeling.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dit is een herhaling van wat al in de antwoorden stond. Ik heb vandaag inmiddels leren aanvaarden dat dit het maximale is dat van de premier komt. Het is mij volstrekt onduidelijk wat de bijdrage daarvan is aan het creëren van werk voor jongeren.

Minister **Balkenende**: Het gaat om lokale acties. Deze plannen liggen bij de Kamer. Hoe rol je lokale initiatieven uit. Dat is ook wat hier bij de Kamer voorligt.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik geloof niet dat er

verder nog iets uitkomt. Hoe rol je lokale initiatieven uit, het spijt me zeer ...

Ik maak de overgang naar groen, naar antwoorden op vragen die ik zelf heb gekregen. Het kabinet rekent voor dat het circa 2 mld. voor duurzaamheid heeft in het aanvullend beleidsakkoord. Zou de premier mij kunnen uitleggen wat er groen is aan de sloopregeling autobranche, behalve dat die de autobranche helpt? Zou hij mij kunnen uitleggen wat er groen is aan een snelle uitvoering van de FES-projecten Ruimtelijk Economisch Beleid en aan de uitvoering van de motie-Van Geel over de ruimtelijke economie? Ze zullen best goed zijn voor de economie en daarin zijn ze best te waarderen, maar met duurzaamheid hebben ze echt niets te maken.

Minister **Balkenende**: De sloopregeling is er onder andere omdat je oude auto's weg wilt hebben. Je gaat ze niet voor niets slopen. Dat leidt in elk geval tot een verbetering. Dat is ook een van de doelen ervan. Natuurlijk heeft de regeling ook te maken met de autobranche, maar er komen betere auto's in de plaats van de auto's die eruit gaan. Daar zit een duurzaamheidscomponent in.

U zegt dat de twee andere elementen niets te maken hebben met duurzaamheid, mevrouw Halsema. Kunt u dat even toelichten?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het gaat bijvoorbeeld over de herinrichting van bedrijventerreinen. Het is heel erg goed dat dit gebeurt en ook best noodzakelijk, maar daarmee wordt het land geen sikkepit duurzamer.

Minister **Balkenende**: Dat is de vraag. Er zijn voorbeelden van herinrichting van bedrijventerreinen waarin juist wel de notie van duurzaamheid in de bouw van bedrijven en het type bedrijven dat wordt neergezet, wordt meegenomen. Herinrichting kan daar dus wel aan bijdragen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik doe een allerlaatste poging met betrekking tot een andere vraag, namelijk die ten aanzien van de negatieve resultaten van het onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving. Dat heeft nu al vastgesteld dat alle doelen, of in elk geval alle belangrijke doelen, voor 2020 wat betreft duurzame energie en energiebesparing niet worden gehaald. Mijn vraag is niet beantwoord of de regering inderdaad blijft wachten op de evaluatie van Schoon en Zuinig of dat zij bereid is om per direct maatregelen te nemen, waaronder uitvoering van mijn aangenomen motie om energiebedrijven verplicht te stellen om een verplicht aandeel duurzame energie te gaan leveren, oplopend per jaar. Die motie is in 2008 aangenomen en nooit uitgevoerd. Daar kunnen wij volgende maand mee beginnen.

Minister **Balkenende**: In het kabinet is de afspraak gemaakt dat wij eerst de evaluatie van Schoon en Zuinig krijgen en dat wij in dat kader zullen zien – zo hebben wij dat afgesproken – welke extra acties nodig zijn om de doelen daadwerkelijk in 2020 te kunnen realiseren. In die volgorde zal worden gewerkt.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): De vraag is waarom je als je een jaar eerder kunt vaststellen dat je beleid onvoldoende is en deels mislukt is, gaat wachten op een

Balkenende

evaluatie terwijl je de uitkomsten al kent. Waarom zet je nu geen stappen als je weet dat je je eigen doelen wat betreft klimaatbeleid bij lange na niet gaat halen?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat het kabinet in het aanvullend beleidspakket een aantal stappen heeft gezet die al een verbetering bewerkstelligen. Verder hoeven wij niet nu al alles voor 2020 te regelen. Wij hebben afgesproken om eerst te evalueren en om daarna te bezien of het nodig is om extra maatregelen te nemen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik wil nog even voortborduren op de alarmerende berichten van het Planbureau voor de Leefomgeving. Dat bureau heeft gesteld dat de consumptie van vlees drastisch moet worden verminderd. Een vegetariër in een Hummer is milieuvriendelijker dan een vleeseter in een Toyota Prius. Dat moet voor iedereen te begrijpen zijn. Ik heb de minister-president gevraagd wat het kabinet gaat doen, conform de voorstellen van het Planbureau voor de Leefomgeving, om ervoor te zorgen dat de vleesconsumptie in Nederland daalt. In de antwoorden van de minister-president lees ik dat er een programma Innovaties eiwitketens is waarin wordt bezien hoe de transitie naar plantaardige eiwitten kan worden bevorderd. Daarvoor is echter slechts 6 mln. uitgetrokken; evenveel als het budget voor het regeringsvliegtuig. Dat is dus peanuts. Wat gaat het kabinet substantieel doen om ervoor te zorgen dat er in Nederland minder vlees en zuivel wordt genuttigd?

Minister **Balkenende**: Wat het kabinet voor ogen heeft op dit punt, vindt mevrouw Thieme in het schriftelijke antwoord terug. Ik weet dat zij meer wil, maar dit is wat de regering doet. Dit vinden wij passend. Mevrouw Thieme denkt daarover anders. Zij wil dat er een ander spoor wordt bewandeld. Dat is niet de opvatting van het kabinet. Ook deze discussie hebben wij eerder met elkaar gevoerd.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Het Planbureau voor de Leefomgeving adviseert het kabinet om een maatschappelijk debat over deze problematiek te organiseren. Is het kabinet bereid om dat te doen? De minister-president is niet bereid om te bezien hoe er meer budget kan worden vrijgemaakt om de vermindering van de consumptie van vlees te stimuleren. Is hij wel bereid om deze noodzakelijke plantaardige-eiwittransitie mee te nemen in de brede heroverwegingen?

Minister **Balkenende**: Ik moet even bezien bij welk onderdeel dit onderwerp zou passen. Ik zal bekijken wat wij eraan kunnen doen om dit onderwerp in de heroverwegingen mee te nemen. Wij gaan verder geen discussie entameren over een onderwerp dat niet spoort met wat het kabinet zelf doet. Als mevrouw Thieme dat van ons vraagt, vraagt zij net iets teveel.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Het maatschappelijk debat over de noodzakelijke plantaardige-eiwittransitie spoort geheel met het beleid van zowel minister Cramer als van minister Koenders en minister Verburg. Ik begrijp dus niet waarom de minister-president het debat hierover afserveert als niet passend binnen het beleid. Ik wil graag weten wanneer ik van hem hoor in welk programma of welke werkgroep van de brede heroverwe-

ging het onderwerp plantaardige-eiwittransitie terug zal komen.

Minister **Balkenende**: Het lijkt mij het handigst als de inhoudelijke kant van dit alles terugkomt bij de behandeling van de begroting van het ministerie van LNV. Wij hebben dan nog wat tijd, waardoor in ieder geval het onderzoek op dit punt dan kan worden meegenomen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik begrijp nog niet wanneer de minister-president mij laat weten in welke werkgroep het onderwerp plantaardige-eiwittransitie wordt meegenomen.

Minister **Balkenende**: Er spelen hierbij twee zaken een rol. Ik heb zojuist al gezegd dat het kabinet morgen spreekt over de precieze werkopdrachten aan de werkgroepen. Wij zullen ervoor zorgen dat de Kamer deze opdrachten ontvangt. Op die manier krijgt zij inzicht in wat er overall speelt. Wij zullen ook de namen van de voorzitters kenbaar maken. Wij zullen de Kamer daarover dus informeren, zodat zij direct kan beoordelen over welke onderwerpen het gaat. Het tweede punt gaat over de meer inhoudelijke aspecten hiervan. De behandeling van de begroting van het ministerie van LNV is de eerste gelegenheid om over deze meer inhoudelijke aspecten met de minister te spreken.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter, ik heb nog drie open eindjes. Ik hoop dat u mij toestaat om die aan de orde te stellen. Ik heb niet om deze chaos gevraagd.

Het eerste punt gaat over het milieu. De minister-president zei zojuist tegen mevrouw Halsema dat het kabinet al aanvullende maatregelen heeft genomen. Die aanvullende maatregelen zijn echter al meegenomen door het Planbureau voor de Leefomgeving. Daarover heb ik hier een heel mooi tabelletje voor mij. Daarin staan allerlei stoplichten; ik heb het niet zelf bedacht. De stoplichten kunnen op groen, rood of oranje staan. Laat in deze tabel nu echter alles op rood staan! Bij Schoon en Zuinig staat het stoplicht bij "huidig beleid" op rood, maar ook bij "voorgenomen beleid". Ook bij wat de minister-president al van plan is staat het stoplicht dus op rood. Voor energiebesparing geldt hetzelfde. Ook inclusief de aanvullende maatregelen worden de doelstellingen dus zelfs niet bij benadering gehaald. Wat gaat de minister-president daarom doen om wél iets te bereiken voor het milieu en het klimaat?

Minister **Balkenende**: Ik heb zojuist gezegd dat er een evaluatie komt van Schoon en Zuinig. Wij nemen alle elementen daarin mee.

Mevrouw **Kant** (SP): Die zijn hierin al meegenomen, minister-president, u loopt een beetje achter.

Minister **Balkenende**: Nee, op een bepaald moment komen wij met de resultaten van een evaluatie. Dat moment is voorzien in 2010. Dan zal alles worden gewogen en dan zullen wij bezien of extra maatregelen nodig zijn. Wij doen de zaken in de goede volgorde. Dit is wat eerder is afgesproken.

Mevrouw **Kant** (SP): Volgens mij is dat al gedaan voor u, minister-president, en gaat u nu een onderzoek doen dat anderen al gedaan hebben. Zo gaat u dus weer, zoals u

Balkenende

dat met allerlei problemen doet, vooruitschuiven, vooruitschuiven, vooruitschuiven.

Minister **Balkenende**: Nee. U vraagt om beleidsstappen. Ik geef u precies aan langs welke lijnen we de zaken aan de orde zullen stellen en wanneer er gesproken zal worden over eventueel aanvullende maatregelen. Dat is na de evaluatie.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik kom niet veel verder, geloof ik, dus ik ga naar mijn tweede punt. Dat gaat toch weer over de AOW. Mevrouw Halsema vroeg er zojuist ook al naar. U gaf vanmiddag al heel weinig helderheid over de vraag of zware beroepen uitgezonderd zullen worden. U zei dat we het gaan bezien, maar daar heb ik niet zoveel aan. Ik heb toch de PvdA horen zeggen dat het een voorwaarde is. Dus ik ben benieuwd wat ...

De **voorzitter**: Nee, dat hebben we echt al uitvoerig besproken.

Mevrouw **Kant** (SP): Ja, maar ik ga nu een vraag stellen over de schriftelijke antwoorden, voorzitter. Daar staat namelijk het volgende in: flexibilisering vanaf de pensioengerechtigde leeftijd is echter geen oplossing voor het houdbaarheidsprobleem waar we nu voor staan. Ik snap niet waarom u dat zo opschrijft, minister-president. Wat bedoelt u daarmee?

Minister **Balkenende**: De discussie over de AOW hebben wij gevoerd in het kader van het versterken van de houdbaarheid, net zoals de discussie over de zorgkosten en de behandeling van dure woningen, het eigenwoningforfait. De discussie over de AOW is daarvan een onderdeel. De flexibilisering heeft te maken met de vraag wanneer je wilt uitreden. Dat staat los van de houdbaarheidsdiscussie. Flexibilisering heeft te maken met de vraag of mensen vroeger of later willen uitreden. Dat voorstel ligt bij de Kamer. Die heeft besloten het even op te houden. Dat begrijp ik, want de Kamer wil eerst zien wat er gebeurt op 1 oktober als de SER met een advies komt, of niet: dat zullen wij afwachten. Dan is het kabinet aan zet. De flexibilisering hangt samen met het feit dat het geen bijdrage levert aan de houdbaarheid.

Mevrouw **Kant** (SP): Daarmee zegt u impliciet dat als de SER met het voorstel van flexibilisering komt, het voor het kabinet dus een onbespreekbare oplossing is.

Minister **Balkenende**: Nee, dat is juist ...

De **voorzitter**: Dit gaat mij nu echt te diep. Echt waar.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik probeer gewoon te begrijpen wat hier staat.

De **voorzitter**: Ik snap u helemaal, maar ik zeg toch wat ik zeg. We hebben ook nog een tweede termijn waarin we dit onderwerp heel goed kunnen bespreken. Hebt u nog een laatste nieuw punt, mevrouw Kant?

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb inderdaad nog een laatste punt, voorzitter, namelijk de verpleeghuizen. Ik heb hier vanmiddag neergezet dat daar wederom op wordt bezuinigd. Ik vond de reactie van de minister-president

nogal kil. Vervolgens heeft mevrouw Hamer mist opgeworpen alsof ik onzin verkondigde. Er wordt wel degelijk bezuinigd op de thuiszorg en de verpleeghuizen en wel 91 mln.

De **voorzitter**: Nee, nu gebruikt u deze ronde voor iets waarvoor deze niet is bedoeld.

Mevrouw **Kant** (SP): Nee, nee!

De **voorzitter**: Jawel.

Mevrouw **Kant** (SP): Toen heeft de minister-president toegezegd dat hij het zou nakijken.

Minister **Balkenende**: Ik kom er in tweede termijn op terug.

De **voorzitter**: Dat is toegezegd voor de tweede termijn, mevrouw Kant. Dit is nog steeds de eerste termijn.

Mevrouw **Kant** (SP): Ja, maar dan heb ik zo meteen een termijn en dan ... Ja, het schiet lekker op, zo!

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, ik geef u helemaal toe dat het ingewikkeld is.

Mevrouw **Kant** (SP): Wat een chaos!

De **voorzitter**: Nee. Kom, kom, niet overdrijven.

Het woord is aan de heer Pechtold, die al een tijdje bij de interruptiemicrofoon staat. Maar ik zie nu dat mevrouw Hamer eerst gaat.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ik heb een heel korte opmerking in aansluiting op de vragen die zijn gesteld over de flexibele pensionering. Ik heb de zin namelijk als volgt gelezen: er ligt nu een wetsvoorstel dat we nog even niet in behandeling hebben genomen, dat gaat over vrijwillige pensionering, maar dat niet gaat over de voorstellen betreffende de houdbaarheidsmaatregel. Ik heb de opmerking daarover zo gelezen dat dit gaat over het voorliggende wetsvoorstel en niet over de lange-termijndiscussie. Misschien haalt dit de verwarring weg.

Minister **Balkenende**: Dat klopt.

De **voorzitter**: Ik zie allerlei ministers knikken. Dank u wel.

Het woord is aan de heer Pechtold.

De heer **Pechtold** (D66): Om te voorkomen dat dit tijd en eventuele moties in tweede termijn kost: hoe staat het met de orgaandonatiecampagne? Ik neem aan dat de minister-president daar nu antwoord op heeft.

Minister **Balkenende**: Dat ziet er goed uit. Het heeft te maken met de vraag hoe de zaken zijn geboekt. De informatie die ik heb gekregen van het ministerie van VWS is dat er geld beschikbaar is en dat de campagne gewoon doorgaat.

De heer **Pechtold** (D66): Fantastisch.

De **voorzitter**: Kijk aan, dat is een goede hulp.

Balkenende

Mevrouw Kant, hoeveel tijd hebt u nodig voor de voorbereiding van uw tweede termijn?

Mevrouw **Kant** (SP): Ik vind dat u een zware hypotheek op mij legt, voorzitter, dat ik de avond ophoud.

De **voorzitter**: Maar zonder rente!

Mevrouw **Kant** (SP): Ik stel voor, te schorsen tot kwart voor acht.

De **voorzitter**: Dat is twintig minuten. Dat doen we. Om kwart voor acht gaan wij verder met de tweede termijn van de Kamer.

De vergadering wordt van 19.27 uur tot 19.45 uur geschorst.

De **voorzitter**: Wij zijn toe aan de tweede termijn van de kant van de Kamer. De spreektijd is een derde van die in eerste termijn. Het woord is aan mevrouw Kant.

□

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. De minister-president zei vanochtend: de markt kan niet zonder moraal. Maar hij begrijpt nog steeds onvoldoende dat de markt helemaal geen moraal kent en dat deze toch echt afgedwongen zal moeten worden. Het kabinet komt vervolgens echt niet met een alternatief voor dat wat heeft gefaald, terwijl dat alternatief wel heel erg nodig is. De crisis kan niet bestreden worden met liberale oplossingen, want deze liberale politiek heeft de crisis veroorzaakt. Ik moet toch nog even in herinnering roepen dat deze politiek jarenlang is gevoerd door de PvdA, het CDA, de VVD en D66 en dat die partijen de oorzaak zijn van deze crisis. Het vertrouwen in de markt en de politiek van meer markt en minder overheid lijkt bijna onaangetast. Hetzelfde geldt voor de politiek van bezuinigen via het afbreken van de sociale zekerheid en de publieke zaak. Het kabinet van voor de crisis is hetzelfde als het kabinet van na de crisis, terwijl wij zouden moeten voorkomen dat gewone mensen een hoge prijs moeten betalen voor de fouten van bankiers, bestuurders en – ja ook – falende politici. Het is vandaag weer het bekende deuntje. Wij moeten afbreken om het overeind te houden, dat hoor ik al jarenlang. Willen wij de sociale voorzieningen behouden, dan moeten wij er eerst in snijden, blijft de teneur ook van dit kabinet na de crisis.

Bijna gênant, nou niet bijna, maar gênant is de kille reactie van de minister-president op mijn vraag hoe hij het in zijn hoofd haalt om te gaan bezuinigen op verpleeghuizen. Ik voelde geen enkele lotsverbondenheid met de ouderen in verpleeghuizen die dit land hebben opgebouwd en de bezuinigingen wel degelijk gaan voelen. Helaas zijn die antwoorden en ook andere antwoorden vandaag tekenend voor zijn blik op de toekomst. Blijkbaar is het een taboe om te kijken hoe wij verpleeghuizen, onderwijs, veiligheid – dingen die van ons allemaal zijn – overeind kunnen houden en hoe wij dat met zijn allen kunnen blijven betalen. Dat kan, want de winstbelasting is verlaagd de afgelopen jaren. De belasting op vermogen is verlaagd. De allerrijksten hebben het goed gehad onder vier kabinetten-Balkenende. Maar nee, daar komt de minister-president niet aan. Hij komt met geniepige bezuinigingen waarbij

groepen – studenten, gehandicapten en ouderen – groot leed wordt berokkend, in plaats van dat hij een bijdrage vraagt van mensen die de pijn veel minder zullen voelen. Bijvoorbeeld het invoeren van een 60%-tarief voor iedereen die meer verdient dan u, minister-president. Ik zal daar een motie over indienen. Bijvoorbeeld door de premie voor de zorg over het hele inkomen te berekenen. Of bijvoorbeeld door de banken te laten meebetalen aan het herstel. Ook op dat punt zal ik een motie indienen.

Op een punt is het kabinet wel heel erg daadkrachtig en dat is de verhoging van de AOW-leeftijd. Dat is vandaag wel duidelijk geworden. Verhoging van de AOW-leeftijd blijft ongewenst, onnodig en onzinnig. Toch zet het kabinet door. Teleurstellend is vandaag de conclusie dat de PvdA hoe dan ook zal instemmen met een verhoging van de AOW-leeftijd. Ik had echt op iets anders gehoopt. Het is alleen nog maar een beetje bakkeleien over de vorm, maar ten aanzien van het principe van het verhogen is de PvdA door de bocht. Wie had dat gedacht bij zo'n sociale verworvenheid zoals de AOW-leeftijd; u weet nog wel, de AOW van Drees. En de premier? Hij doet geen enkele toezegging over hoe het er uit gaat zien, zelfs niet eens voor de zware beroepen. Terwijl de PvdA dat als voorwaarde stelt, is de minister-president niet eens bereid om met die voorwaarde in te stemmen.

Teleurstellend is het ook of eigenlijk gênant dat de bonussencultuur gewoon doorgaat, maar dat er wel op op kleine toeslagen van mensen met AOW wordt gekort. Het kabinet pakt de bejaarden, maar niet de bankiers. De bankiers komen weg met een code waarin de maximumbonus één keer het jaarinkomen wordt. Dat is nog wel iets anders dan alleen maar een dertiende maand. Het kabinet durft te korten op studiefinanciering, zorgtoeslag en partnertoeslag voor alle AOW'ers, maar het laat gewone mensen de crisis betalen. Wij willen dat de veroorzakers van de problemen ook hun verantwoordelijkheid nemen bij het opruimen van de veroorzaakte maatschappelijke schade. Het kabinet, of in ieder geval de minister-president, zegt nog geen prioriteit te willen geven aan de bankenheffing, terwijl dat volgens mij een heel goed idee is. Laat de banken meebetalen aan het herstel van de door hun veroorzaakte schade. De minister-president wijst het af of schuift het op de lange baan, maar de minister van Financiën heeft wel positief gereageerd, dus ik hoop dat wij daar toch een Kamermeerderheid voor krijgen.

Het kabinet gaat nu weer een jaar lang op zijn handen zitten. Het lijkt erop dat belangrijke keuzes over de verkiezingen worden heen getild. Ja, ik bedoel hiermee de raadsverkiezingen, die eraan zitten te komen. Misschien is dat wel het motief om nu niets te doen. Ik weet het niet. Maar als dat zo is, dan zou ik mij kunnen voorstellen dat de verkiezingen van mei 2011 net zo goed gelijk kunnen worden gecombineerd met de gemeenteraadsverkiezingen van 2010.

De heer **Slob** (ChristenUnie): U zegt dat het kabinet op zijn handen gaat zitten. Deze onzin moet toch echt worden weersproken. Er ligt een crisispakket voor 2009 en 2010. Dat moet worden uitgevoerd. Dat wilt u toch ook? Daar gaat nogal wat werkgelegenheid in om. Of zegt u nu eigenlijk tegen het kabinet: ga op uw handen zitten en laat dat pakket ook maar zitten?

Mevrouw **Kant** (SP): Als ik terugkijk op de afgelopen

Kant

jaren, dan is het kabinet steeds "too late, too little". Ik kan niet anders concluderen. Nog los van de crisis zijn er grote maatschappelijke problemen in de zorg en het onderwijs. Daar wordt niets aan gedaan. Er zijn grote problemen in de buurten, waar mensen zich niet veilig voelen. Er wordt niets aan gedaan. Als het gaat om de crisis, heeft het kabinet veel te lang gewacht. Het is vervolgens met een pakket gekomen dat volstrekt onvoldoende is. Nu gaat het over de financiering op de langere termijn en de toekomst van dit land, en weer schuift het kabinet het naar voren. Dit is geen daadkrachtig kabinet; dit is een praatgroep.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik vind het helemaal niet erg als u hier namens de SP een aantal andere opvattingen poneert. Dat hoort zelfs zo. Daar moeten wij met elkaar over in debat gaan, maar u moet wel recht doen aan de feiten. U moet niet met elkaar verwarren dat het kabinet misschien andere keuzes maakt dan u. Daar moet u niet meteen een isgelijktekentje achter plakken in de zin van: er wordt niets gedaan. Dan bent u namelijk de feiten enorm aan het verdraaien. Houdt u het debat dus een beetje zuiver. U mag best scherp maken waar verschillen van opvatting zitten, maar op deze manier verlaagt u uzelf een beetje, ook wat betreft de rol waarin u in de Kamer best op een goede manier bezig zou kunnen zijn.

Mevrouw **Kant** (SP): Dat er grote meningsverschillen zijn over waar het naartoe moet, lijkt mij volstrekt helder. Ik zou daar echter zo graag ook het politieke debat over willen aangaan, maar u hebt er toch bijgezet vandaag? U hebt toch meegemaakt wat hier is gebeurd? Ik weet niet of u antwoorden op vragen hebt gehoord. Ik heb ze niet gehoord. De minister-president heeft vrijwel nergens antwoord op gegeven. Niet als het gaat om belastingheffing van mensen die net zo veel verdienen als de minister-president of meer. Niet als het gaat om de hypotheekrenteaftrek. Niet als het gaat om de bureaucratie bij de politie, in de zorg en het onderwijs. Ik kan zo nog wel even doorgaan.

De **voorzitter**: Ik laat uw spreektijd weer lopen.

Mevrouw **Kant** (SP): Het optreden van de minister-president van vandaag was vrij symbolisch voor het kabinet van de afgelopen jaren: geen antwoorden, geen oplossingen.

De heer **Slob** (ChristenUnie): U zegt dat er geen debat is, maar ik herinner mij de eerste termijn nog. U begon met keihard te poneren: er wordt bezuinigd op de zorg. Het klopt dat een aantal beheersmaatregelen zijn genomen om de uitgaven binnen de kaders te houden.

Mevrouw **Kant** (SP): Hee.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Als je kijkt naar de cijfers in de begroting en nog een jaar terugkijkt, dan zie je zwart op wit staan dat er in twee jaar tijd 5 mld. extra naar de zorg is gegaan. Nu zegt u keihard dat er wordt bezuinigd en dat wij alleen maar achteruit gaan. Ook u moet recht doen aan de feiten. Je kunt het hebben over de maatregelen die nodig zijn om de kosten nu binnen de kaders te houden. Dat is prima. Daar kun je ook een verschil van opvatting over hebben. U gaf echter een

heel negatieve en verkeerde stand van zaken weer. Ook u hebt de opdracht om het debat zuiver te voeren op basis van inhoud en feiten. Dat heb ik gisteren en vandaag ten enenmale bij u gemist.

Mevrouw **Kant** (SP): In ieder geval is nu één ding volstrekt helder: ook de ChristenUnie geeft toe dat er wordt gesneden in de zorg. Een aantal fracties wil daar namelijk wat mist over laten hangen. Er wordt dus inderdaad ook gesneden in de zorg. En er is wel debat. Weet u waarom? Omdat wij dat debat aangaan. U zei: vanochtend begon het met dat debat. Weet u waarom? Omdat ik in mijn termijn stellingen poneer, waarbij u interrupties pleegt. Terecht. Daarin vraagt u waarom ik kritiek heb. Vervolgens kom ik volop met alternatieven. Precies dat debat dat u en ik gisteren voerden, had ik graag vandaag met de minister-president gevoerd, maar het gebeurt niet. Het komt niet. Er komen geen antwoorden. Er komt geen discussie.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

Mevrouw **Kant** (SP): Ja, voorzitter. Dit is de laatste zin van mijn antwoord. Heel vaak heb ik vandaag van de minister-president van dit land gehoord: Tja, daar denkt dit kabinet anders over. Voorzitter, dit is geen democratie, niet met dit soort antwoorden.

(Geroffel op bankjes.)

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Het optreden van de minister-president van vandaag geeft wel aan dat het kabinet is uitgeregeerd. Het was echt een minister-president onwaardig. Aan het begin werd de vraag gesteld of hij aan het solliciteren was voor Europa. Ik dacht: dat zal wel niet het geval zijn. De minister-president zei ook dat dat niet zo was. Ik heb daarom toen even niet aan dat debatje meegedaan, maar eigenlijk lijkt het er wel op dat de minister-president het een beetje gehad heeft. De minister-president toonde zich vandaag een bureaucraat en geen inspirator. Hij toonde geen empathie; hij regeert over de hoofden van de mensen heen. Hij is de hele dag aan het woord geweest, maar heeft niets gezegd. U hoort het: deze minister-president is helemaal klaar voor Brussel.

Voorzitter. Tot slot wil ik een viertal moties indienen, waarvan de vierde een zeer symbolische is.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, met voorstellen te komen ter invoering van een extra belastingtarief voor de hoogste inkomens,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Kant. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 4 (32123).

Kant

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat van banken, als medeveroorzakers van de financiële crisis, gevraagd mag worden om hun verantwoordelijkheid te nemen in het meebetalen van de veroorzaakte schade;

constaterende dat de Belgische regering overweegt om de banken een heffing op te leggen;

verzoekt de regering, de mogelijkheden te onderzoeken voor het invoeren van een bankenheffing,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Kant. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 5 (32123).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, af te zien van het voornemen om de afschaffing van de AOW-partnertoeslag naar voren te halen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Kant. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 6 (32123).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering in 2010 toelagen voor kinderen, studenten en ouderen wil bevriezen;

verzoekt de regering, ook de toelagen voor de leden van het Koninklijk Huis te bevriezen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Kant. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 7 (32123).

De heer **Van Geel** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank

het kabinet en in het bijzonder de minister-president voor de beantwoording van de vragen in eerste termijn. Als het debat van gisteren en dat van vandaag één ding duidelijk hebben gemaakt, dan is het wel dat wij met elkaar voor een gigantische operatie staan. Diverse partijen hebben in het debat een tegenbegroting gepresenteerd en daarmee voorstellen gedaan. Zij hebben aangegeven hoe zij denken over de toekomst van dit land. Zoals ik in eerste termijn al aangaf, gaan de ideeën soms recht tegen elkaar in. Alle gedane suggesties worden vanzelfsprekend betrokken bij de heroverwegingsoperatie waarmee het kabinet de komende maanden aan de slag gaat. Laat ik het nog eens herhalen: hierbij gelden geen taboes, ook niet voor ideeën die mijn fractie misschien nu onwelgevallig zijn. Daarvoor is de omvang van deze uitdaging te groot. Ik ben blij dat het kabinet dit vandaag nogmaals bevestigd heeft.

Sommige ideeën van de oppositie hebben mij meer aangesproken dan andere. Zo moet worden toegegeven dat de VVD lef toont met haar voorstellen op het gebied van het openbaar bestuur. Zij wil 1 mld. besparen, onder andere door met minder ministeries te werken.

Over de voorstellen van mevrouw Kant, die vooral de mensen met een middeninkomen treffen, is het CDA wat minder te spreken. Telkens laat de SP weer zien dat met haar voorstellen de mensen met een middeninkomen de lastezels van het beleid worden.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb er eigenlijk niet zoveel zin meer in, maar toch vraag ik: welke maatregelen van de SP treffen de middeninkomens?

De heer **Van Geel** (CDA): De inkomensafhankelijke zorgpremies zorgen er bijvoorbeeld voor dat de mensen met een inkomen van anderhalf modaal, u weet wel: die leraar et cetera, bijna € 1000 meer aan zorgkosten zullen moeten betalen. Dat is die middengroep.

Mevrouw **Kant** (SP): Hoe komt u daarbij? Hopelijk hebt u de doorrekening van het Centraal Planbureau gelezen. Daarin wordt geconstateerd dat zowel de lage als de middeninkomens er met ons voorstel op vooruitgaan en alleen de hoge inkomens erop achteruit.

De heer **Van Geel** (CDA): Die discussie hebben wij vorig jaar ook gehad. De vraag is namelijk: wat reken je tot een middeninkomen en wat tot een hoog inkomen? Met een ander voorstel stelt u zelfs een toptarief voor, namelijk door via de AWBZ de vierde schijf te laten doorlopen. In feite brengt dat een verhoging tot de 55%-schijf met zich mee. Zo kan ik wel doorgaan. In onze ogen zijn dat verkeerde voorstellen, waarmee steeds de middeninkomens worden belast. U vroeg om voorbeelden. Ik heb er twee gegeven.

Mevrouw **Kant** (SP): Wat zich hier wreekt is dat uw definitie van een middeninkomen anders is dan de onze.

De heer **Van Geel** (CDA): Ja, dat zeg ik ook.

Mevrouw **Kant** (SP): Dat denk ik namelijk ook omdat in uw ogen de middeninkomens, in mijn ogen dus hoge inkomens, meer moeten gaan betalen voor de zorgpremies. De grens ligt bij alleenstaanden op € 40.000 en bij gezinnen of koppels op ruim € 70.000. Het lijkt me

Van Geel

toch wel te doen om dan langzaam maar zeker iets meer premie te gaan betalen. Dat lijkt me dus niet het probleem. Ons toptarief voor de salarissen is hoger dan het salaris van de minister-president. Nou, dat vind ik wel een topinkomen hoor.

De heer **Van Geel** (CDA): Met de wijze waarop u de AWBZ inkomensafhankelijk wilt financieren, gaat u feitelijk al naar een tarief van 55%. Dat is niet alleen bij het salaris van een minister-president. Dat is al een lastenverhoging die feitelijk oploopt naar een 55%-schijf. Maar goed, u vroeg twee voorbeelden en die heb ik gegeven.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

De heer **Van Geel** (CDA): Dat gezegd hebbende, wil ik dit in mijn tweede ...

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Er zijn voorbeelden gegeven, maar die zijn vervolgens door mij ontkracht. Dat wou ik wel even concluderen

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, ik had u niet het woord gegeven, daar moet u geen gewoonte van maken. De heer Van Geel vervolgt zijn betoog.

De heer **Van Geel** (CDA): Dat gezegd hebbende, wil ik dit in mijn tweede termijn nog een keer herhalen. Geen taboes voor deze operaties, zoals ik heb aangegeven. De gedane suggesties moet worden bekeken en daarna moeten politieke keuzes en afwegingen worden gemaakt.

Dat brengt me op het volgende punt. In deze Kamer heb ik grote kritiek over de veronderstelde dadeloosheid van de coalitie en dit kabinet mogen beluisteren. Ik wil hier nogmaals mijn onbegrip over uitspreken. Laten we eerlijk zijn: wanneer dit kabinet nu in deze Kamer voor 35 mld. aan ombuigingen had gepresenteerd, was ook hier de wereld te klein geweest. Daarover moeten we ook eerlijk zijn.

Een paar voorbeelden. Mevrouw Kant wil absoluut geen echte maatregelen in de zorg. De heer Pechtold, hij staat nu aan de interruptiemicrofoon, en mevrouw Halsema willen vooral meer onderwijs. De heer Rutte wil de hypotheekrente vooraf.

Mevrouw de voorzitter, ik wil niet denigrerend over de voorstellen doen. Die heb ik juist in positieve zin omarmd, als het gaat om het doorbreken van taboes. Het geeft aan hoe ingewikkeld dit proces gaat zijn, hoe moeilijk het zal zijn om met elkaar 35 mld. aan verschillen tussen inkomsten en uitgaven te dichten. Dat is de opgave die bijna niet voorstelbaar is, waar wij de komende tijd voor staan.

De heer **Pechtold** (D66): Spraken wij over de arbeidsmarkt voor de crisis? Spraken wij over de problemen op de woningmarkt voor de crisis? Spraken wij over de problemen op het gebied van onderwijs en kennis voor de crisis? Spraken wij over klimaat en energie en het gebrek aan keuzes voor de crisis? Dat is vier keer "ja". Uw onvermogen om in de twee jaar voor de crisis keuzes te maken met dit kabinet van negatief uitruilen, is alleen maar verlengd ten tijde van de crisis. En nu pakt u die crisis aan om ook de hervormingen op de markten, waar de overheid primair de bakens kan verzetten, allemaal in dat crisispakket te sturen. Natuurlijk, dat moet

versterken door wat er nu aan de hand is, maar uw onmacht om dingen te bespreken, of het nou ontslagrecht, hypotheek of wat dan ook is, die is al van ver voor de crisis; dat is uw crisis.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik wil best naar het verleden kijken, maar nu staan we voor deze gigantische operatie. Mijn punt is dat we dit proces buitengewoon verstandig moeten voorbereiden, dat we goed moeten nadenken over de gevolgen, de onbedoelde effecten van het beleid. Ik denk dat haastige spoed hier ook niet goed zal zijn. Dit vereist een integrale operatie. Dat kost een paar maanden. Dat weten we. Geen enkele oppositiepartij die in 2010 of in 2011 al ter wille van de economie tot grote ombuigingen wil komen, want dat zou de economie om zeep helpen. Dus kortom, we kunnen naar het verleden kijken maar laten we nou deze paar maanden gebruiken om een historische hervormingsoperatie vorm te geven. Dat is wat wij willen, verstandig, sociaal en doordacht.

De heer **Pechtold** (D66): Onder Balkenende II kende ik het CDA als de hervormer in de WAO, in de zorg, in de prepensioenen, zelfs in een deel van de hypotheek-renteaftrek, namelijk al die tweede huizen en boten die werden afgetrokken. Die hervormingsagenda liep al voor de crisis en die is nodig om zaken om te zetten. Ja, en waar mevrouw Halsema nog niet een dag ging onderhandelen, maar dacht: weet je wat, we gaan de oppositie weer in. Dat is op dit moment versterkt. Inderdaad, die 35 mld. Maar gooi nou geen rookgordijn op door te zeggen dat opeens alles nieuw is door de crisis.

De heer **Van Geel** (CDA): Mijn hoofdboodschap is: we staan waar we staan, we kunnen discussiëren over maart, over pakketten die afgesproken zijn in het verleden, maar ik roep iedereen op om samen naar de toekomst te kijken om te bezien hoe we dit proces gaan managen met elkaar. Dat moet voor mij en voor mijn fractie de einduitkomst van dit debat zijn.

Mevrouw **Kant** (SP): Volgens mij heeft de heer Van Geel zich voorgenomen om even flink aan uitlokken te doen in zijn laatste termijn. Mijnheer Van Geel, misschien bent u nog niet uitgedebatteerd. Dat spreekt mij aan. Door te zeggen dat de SP geen oplossing heeft voor de zorg, krijgt de heer Van Geel mij wel van de stoel. Waar haalt hij dat vandaan? Wij willen snijden in de bureaucratie. Wij willen niet bezuinigen op de verpleeghuizen, maar daar juist in investeren. Wij willen ervoor zorgen dat er meer handen aan het bed komen. Wij willen een extra investering om eindelijk eens eenpersoonskamers in verpleeghuizen te realiseren zodat mensen het recht op privacy krijgen. Wij willen iets doen aan de geneesmiddelenprijzen via een wet waarin we de maximumprijs aanscherpen. Dat levert ook weer geld op. Wij willen stoppen met de marktwerking in de thuiszorg. Ik wil nog wel even doorgaan, maar ik denk niet dat dit de bedoeling was van de heer Van Geel.

De heer **Van Geel** (CDA): De opgave is een andere. De opgave is ook – dat ben ik met mevrouw Kant eens – om kwalitatief hoogwaardige zorg te kunnen verlenen aan iedereen die dat nodig heeft. Dat moet het doel zijn, dat is haar doel, dat is ook ons doel. Als we echter niets structureels doen, zullen de zorgkosten uiteindelijk zodanig uit de hand lopen dat deze afbreuk doen aan de

Van Geel

solidariteit in onze samenleving. Dat is niet leuk, maar dat zal gebeuren als we niets doen. Dat is de opgave waar we voor staan. Dat zouden we met elkaar moeten bedenken. Daar heeft mevrouw Kant nog geen begin van een oplossing voor.

Mevrouw **Kant** (SP): Nou, ik heb net een hele trits genoemd: hoe je de dingen beter kunt doen en hoe je kunt bezuinigen in de zorg. Dat geld laat je dan weer ten goede komen aan de kwaliteit van zorg en dat komt dan eindelijk eens terecht bij de gehandicapten en de verpleeghuizen. Dat zijn toch heel wat solidairdere keuzes dan de keuzes die de heer Van Geel maakt, want hij gaat nu al snijden in de zorg. De heer Van Geel en het kabinet nemen de zorg gewoon mee in de bezuinigingen. Ik vind het vrij schokkend dat hij durft te snijden in de zorg voor de mensen die het land hebben opgebouwd, in het budget van de verpleeghuizen. Zelfs voor volgend jaar gaat daar het mes in.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik vraag of mevrouw Kant de uitdaging aangaat om dat pad in te slaan en een oplossing te zoeken. Zonder taboes. Ik wil dat zij dat probleem erkent en met ons zoekt naar een oplossing daarvoor. Voor de rest verwijs ik naar de discussie in het interruptiedebat tussen mevrouw Kant en de heer Slob. Hij heeft nogmaals haarfijn aangeduid dat er niet bezuinigd wordt. Er wordt steeds meer geld aan de zorg besteed. Als dat meer is dan wij gedacht hadden, moeten we wel kijken waar we die overschrijdingen weghalen. Mevrouw Kant noemt dat bezuinigen, maar de cijfers geven aan dat het geen bezuiniging is. Want de zorguitgaven groeien nog steeds fors deze periode.

De **voorzitter**: Nog een laatste reactie van mevrouw Kant.

Ik verzoek mijnheer Van Geel in het vervolg zodanig te formuleren dat er geen aanleiding is voor nog een reactie.

De heer **Van Geel** (CDA): Dan wordt het zo saai!

De **voorzitter**: Nou saai ... Dat is nou niet het ...
Mevrouw Kant, gaat u uw gang.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik geniet wel van die uitlokkingen van de heer Van Geel, eerlijk gezegd.

De **voorzitter**: Dat idee had ik al.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb al een aantal zaken genoemd waardoor de zorg veel beter kan. Ook die zullen bezuinigingen opleveren, maar de heer Van Geel snijdt weer in de zorg. Hij zegt dat de totale kosten stijgen; dat is natuurlijk ook zo, want er komen meer oudere mensen. Die mensen hebben meer zorg nodig. De technologie gaat ook steeds verder, dus er komen ook meer geneesmiddelen en meer technieken. Gelukkig! Dat heet vooruitgang. De vraag is echter hoe wij dat met zijn allen in de toekomst gaan betalen. Ik kan garanderen dat de Nederlandse bevolking niet wil dat de kwaliteit van de zorg nog verder achteruitgaat. Mensen zijn best bereid om daar meer voor te betalen, maar dan wel op een eerlijke manier, via inkomensafhankelijke premies. Dat denk ik zeker. Als er bezuinigd moet worden op de zorg of op iets anders, zullen de mensen ervoor kiezen om

niet op de zorg te bezuinigen. Pak dan de straaljagers, pak dan wat minder snelwegen in plaats van de zorg. Dat zijn de keuzes. Of vraag bijvoorbeeld een bijdrage van de banken die de maatschappelijke crisis mede hebben veroorzaakt.

De **voorzitter**: Ik hoorde niet echt een vraag.

De heer **Van Geel** (CDA): Nee.

Wij willen ook kijken naar mogelijkheden om een en ander efficiënter en beter te maken. Mevrouw Kant heeft mij ook horen praten over kleilagen die wij weg willen halen, over veel directere mogelijkheden. Ik houd niet van die hele consultantsstructuur. Ik heb aangegeven dat wij zorg hebben over de rol van verpleegkundigen, die hun eigen werk zelf moeten kunnen doen. Die lijn willen wij best samen met de SP volgen, maar wij zouden ook samen met de SP willen nadenken over de vraag of bepaalde vormen van geconditioneerde marktwerking een rol kunnen spelen bij het efficiënter en beter maken. Dat is "out of the box"-denken, dat is nadenken over hoe het efficiënter kan. Nogmaals, wel met behoud en verbetering van de kwaliteit.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik kom hier niet als derde in rij om de eigen opvattingen te verdedigen tegenover die van het CDA. Dat kan ik ook helemaal niet, want ik ken de opvattingen van het CDA niet. Het CDA is er namelijk de hele dag in geslaagd, net zoals de andere coalitiepartijen, om zo min mogelijk te zeggen. Oké, ik wil mevrouw Hamer niet tekortdoen, want zij permitteert zich nog wel eens een leuk wild voorstel. De andere partijen hebben echter zo min mogelijk gezegd om het kabinet zo min mogelijk in de weg te leggen. Hoe lang wilt u het verschil van mening in het parlement gebruiken als een argument tegenover de nietszeggendheid van het kabinet?

De heer **Van Geel** (CDA): Op deze vraag kan een heel simpel antwoord worden gegeven. Wat ik doe – dat heb ik in mijn betoog opgebouwd en daarop kom ik later in mijn betoog nog terug – is dat ik de hand wil uitsteken om samen als parlement goede discussies te voeren over de vraag welke keuzes wij voor dit land maken. Waar ik op aansloeg in deze discussie, is de discussie over de vormgeving van dit proces. Ik verdedig de vormgeving van dat proces. Dat leidt onvermijdelijk tot discussies dat je op bepaalde dingen geen antwoord geeft en dat je zegt dat je geen taboes hebt. Op het moment dat je geen taboes hebt, sta je open voor discussies met elkaar en ga je ook geen antwoord geven, omdat je zaken dan blokkeert. Met andere woorden, het automatisch aangeven dat je openstaat voor de collega's in het parlement of, zoals het kabinet doet, openstaat voor het parlement om te proberen goede ideeën te krijgen over de wijze waarop uit de problemen kan worden gekomen, leidt automatisch ertoe dat wij geen blokkades en geen indringende yes or no's krijgen op bepaalde voorstellen. Dat klopt. Ik begrijp de vraag niet, maar ...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Wij staan hier op dit moeilijke moment, ook omdat het CDA jarenlang allerlei taboes heeft gehanteerd, bijvoorbeeld op de hypotheekrenteaftrek en op de AOW. Hier is een ander probleem. Wij hebben een economische crisis, vergelijkbaar met de

Van Geel

jaren dertig. Nederland wordt armer, zegt vicepremier Bos.

De heer **Van Geel** (CDA): Ja.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Je mag nu toch verwachten dat het kabinet keuzes maakt, impopulair durft te zijn nu het nodig is, urgentie, snelheid en daadkracht heeft.

De heer **Van Geel** (CDA): Ja.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Wat doet de regering? Zij draagt haar regeringsbevoegdheid over aan ambtenaren. Zij draagt haar politieke primaat over aan de vierde macht. Dat is wat het kabinet doet. En u verdedigt dat.

De heer **Van Geel** (CDA): Ja.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): En u doet dat onder het slappe excuus van "geen taboes".

De heer **Van Geel** (CDA): Nee.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dit is niet "geen taboes", dit is "niet regeren". Dat is niet te verdedigen.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik ben het daar volstrekt mee oneens, mevrouw de voorzitter. Mijn argumentatie ligt in de samenhang van de voorstellen, in de doordachtetheit daarvan en in het overzien van de consequenties daarvan. Ik wil geen voorstellen, zoals die op het terrein van de zorg, die de middeninkomens aantasten, of op andere terreinen waarop dat nog eens een keer gebeurt. Ik wil die samenhang zien, ik wil goed doordachte voorstellen hebben. En als u gaat beweren dat wij ... Als wij deze operatie, die in zes maanden gesteld wordt, met politieke keuzes van de zijde van het kabinet, bespreken in dit parlement, dan vraag ik mij echt af waar u het vandaan haalt om met zo'n aanmatigende toon te spreken over de vormgeving van dit proces. Dat begrijp ik echt niet. Dat heeft niets te maken met taboes, maar gewoon met degelijke beleidsvoorbereiding, met zulke grote opgaven waar wij voor staan. Wij hebben er niets aan om een vluggertje te maken: dit besluit 2%, 3%, 4% omhoog. Daar gaat het niet om. Het gaat om fundamentele keuzes, die ik zo-even ook historisch heb genoemd, en die diep zullen ingrijpen in de wijze waarop wij onze samenleving organiseren en in hetgeen wij van de verzorgingsarrangementen in deze staat kunnen behouden.

De **voorzitter**: Tot slot, mevrouw Halsema.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Laat ik het één keer anders uitleggen. Wat er gebeurt, is dat ambtenaren nu op twintig terreinen aan het werk gaan met een opdracht om 20% te bezuinigen of te hervormen. Daarna worden politieke keuzes gemaakt. Die worden dan geforceerd door de financiële dictaten die eerder door ambtenaren zijn gesteld, de mogelijkheden en onmogelijkheden die door ambtenaren zijn gesteld. Zo behoort politiek niet te werken. Politiek behoort zo te zijn dat een politicus een normatieve keuze maakt en daarna aan een ambtenaar de opdracht geeft om te zeggen: ga ervoor zorgen dat dit financieel mogelijk is en kijk welke prijs wij daarvoor

betalen. U draait het proces om. U geeft uw macht af aan niet-gekozen ambtenaren.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik denk dat mevrouw Halsema te veel naar Yes, Minister kijkt. Dacht u nu werkelijk ...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Nee, nee!

De heer **Van Geel** (CDA): Ja, daar kijkt u echt te veel naar ...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Daar kijkt u naar!

De heer **Van Geel** (CDA): ... want denkt u dat de drie politieke leiders van de coalitie, die de regie over dat proces hebben wanneer die voorstellen komen, niet voldoende politiek vernuft en inzicht vanuit hun eigen ideologie hebben om daarover goede keuzes te maken? Kom op!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Nee, nee. Het woord is aan mevrouw Verdonk.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik sta er toch van te kijken dat de CDA-fractie het zo eens is met de papieren werkelijkheid van dit kabinet. Veiligheid is namelijk heel belangrijk, toch wordt er 190 mln. op bezuinigd. Ouderen worden gewaardeerd vanwege alles wat zij hebben gedaan voor ons land, wel wordt de AOW naar 67 jaar opgetrokken en wordt ook bezuinigd op de zorg. Men is bang voor het saneren van het hele overheidsapparaat. En wat gebeurt er dan? Er worden twintig commissies ingesteld. U hebt het de premier horen zeggen. Hij weet nog niet wie de voorzitter wordt, hij weet nog niet wie de leden zijn en men krijgt geen opdracht mee. Volgens mij hoort hier politieke macht genomen te worden. Ik heb even een vraagje. U bent het ook met de mp eens dat de voorstellen gemaakt worden door de ambtenaren, dat er direct gerapporteerd wordt aan de minister-president of de twee viceminister-presidenten en dat de vakministers er dus helemaal niet over gaan?

De heer **Van Geel** (CDA): Ik luister niet zo selectief als u. Ik heb namelijk ook gehoord dat de namen van de voorzitters bekend zijn. Kortom, ik heb al die informatie gehoord, inclusief het feit dat er rechtstreeks gerapporteerd wordt aan de premier en de vicepremiers. Dit heb ik gehoord en u bevestigt dat. Tja, dan hebben wij het samen gehoord.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik denk dat u het in de achterkamertjes hebt gehoord, want hier in het debat is het niet gezegd. De minister-president heeft geen enkel antwoord gegeven op mijn vragen over de voorzitters.

De heer **Van Geel** (CDA): Wel waar!

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): U bent het met mij eens dat de voorstellen van de commissies niet via de vakministers naar de mp of de twee vice-mp's gaan? Dat is wat de mp gezegd heeft.

De heer **Van Geel** (CDA): Ik heb van de mp gehoord dat de regie over het proces, niet zijnde de inhoudelijke kant

Van Geel

van de voorstellen, bij de premier en de twee vice-premiers ligt. Daarnaast zal de politieke regie over het keuzeprocess daarachter ongetwijfeld door deze trojka worden uiteengezet.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Ik ben blij dat u wel de urgentie van deze vraag begrijpt. U bent het met mij eens dat de mp heeft gezegd dat op ieder departement een ambtelijke commissie aan de slag gaat, die ervoor moet zorgen dat er 20% bezuinigd wordt op dat departement, en dat het advies van die commissie niet via de vakminister naar de mp gaat?

De heer **Van Geel** (CDA): U vraagt aan mij wat de premier gezegd heeft. Dat moet u dan maar aan hem vragen. Ik heb gehoord wat de premier heeft gezegd. Ik wil nog wel een aanvulling maken op wat u hebt gezegd, om dat niet te laten hangen. Er lijkt een misverstand te zijn dat de taakstelling 20% per departement is. Nee, ik heb van de minister-president in eerste termijn begrepen dat de opdracht aan de ambtenaren is om een zoekgebied te formuleren met deze opbrengst. De uiteindelijke keuze – of meer in onderwijs of minder op een ander terrein enzovoort – zal gewoon een politieke keuze zijn. Dit is alleen het voorbereidende werk dat gedaan moet worden op een degelijke en verantwoorde manier. En dat moet toch kunnen en daar moet een aantal maanden ruimte voor gegeven worden om dat voor te bereiden.

Mevrouw de voorzitter. Ik vervolg mijn betoog. Ik ben blij dat de minister-president heeft aangegeven dat dit gebeurt in een proces waarbij deze regeerperiode niet verloren gaat als het gaat om besluitvorming. Zo mogelijk bij de Voorjaarsnota, zeker in 2011 en natuurlijk ook voor de periode daarna. In het kader van deze ambitie om de toekomst van onze kinderen veilig te stellen, heb ik gisteren gesproken over de operatie-Sofie. Die moet van ons slagen. Dat zijn wij verschuldigd aan de toekomst van Nederland. Ik ben blij dat het kabinet die betekenisvolle stappen wil gaan zetten.

Ik heb nog een paar vragen en opmerkingen over de uitvoering van het beleidsakkoord. Wij hebben afgesproken dat de overheid haar rol als werkgever serieus neemt door scherp te kijken naar de loonontwikkeling bij de overheid. Dat was niet voor niets. Wij vragen immers ook een verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers in het bedrijfsleven. De minister-president gaf aan dat hij nu nog niet te veel daarover wilde zeggen, ook rekening houdend met de ontwikkeling van de inflatie. Wij gaan ervan uit dat het kabinet dit bedrag van 3,2 mld. inboekt. De vraag voor ons is niet of maar welke maatregelen het kabinet uiteindelijk neemt.

Als het gaat om de morele agenda en de bonussen dank ik de minister-president voor de toezegging dat het kabinet de code die de bankiers hebben ontwikkeld, als voorbeeld meeneemt naar de G20. Wij wensen de minister-president succes in Pittsburgh en gaan ervan uit dat zijn collega's daar buitengewoon serieus naar zullen kijken.

Het is goed dat het kabinet toezeggingen heeft gedaan om de Crisis- en herstelwet nader te bekijken op de projecten die wij hebben aangegeven. Wij zien uit naar de behandeling van het wetsvoorstel, want de schop moet op een aantal terreinen in de grond.

Ik dank de premier voor de toezeggingen op het gebied van de huwelijksmigratie. Ik wil mijn waardering

uitspreken voor de minister voor WWI die dit zo voortvarend oppakt, zowel op het gebied van scholings-eisen als ten aanzien van de neef-nichthuwelijken. De CDA-fractie ziet de brief hierover graag tegemoet.

Dan de rol van de pensioenfondsen en de publiek-private samenwerking. Wij hebben daar vorig jaar al vragen over gesteld en wij vinden dat het tijd wordt om concreet te worden en vaart te maken. Daarover dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat bij de algemene politieke beschouwingen in het kader van de Rijksbegroting 2009 door de regering is aangegeven dat er speciale aandacht zou worden gegeven aan publiek-private samenwerking om infrastructurele projecten te realiseren op basis van de adviezen van de commissie-Ruding;

constaterende dat in de begroting 2010 van het ministerie van Financiën een beleidsonderzoek wordt aangekondigd om publiek-private samenwerking te onderzoeken;

constaterende dat pensioenfondsen zelf de bereidheid tonen om investeringen te doen in infrastructurele projecten in Nederland.

overwegende dat de mogelijkheid zich aandient om een pilot te realiseren zoals bij de A15 bij Rotterdam en een windmolenpark bij de Tweede Maasvlakte om zo de publiek-private samenwerking concreet vorm te geven;

verzoekt de regering om in de gesprekken met pensioenfondsen tot concrete voorstellen te komen, zoals met name de verbetering van de bereikbaarheid in Rotterdam met de A15 en de realisering van een windmolenpark bij de Tweede Maasvlakte,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Geel, Hamer en Slob. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 8 (32123).

De heer **Van Geel** (CDA): Tot slot heb ik twee opmerkingen. Ik heb zojuist een ANP-bericht gelezen dat de VVD-fractie een motie van wantrouwen overweegt tegen dit kabinet. Uiteraard weet ik niet of ANP'tjes waar zijn, maar als dat waar zou zijn, zou ik dat buitengewoon betreuren. Ik heb zelf de hand uitgestoken naar het kabinet als het gaat om de wijze van aanpak van dit proces. Een verschil van mening over de vormgeving van dit proces zou niet moeten leiden tot dit type instrument. Ik hoor straks graag van de heer Rutte wat er feitelijk aan de hand is.

Als allerlaatste punt: de CDA-fractie wil naar een overzichtelijke, veilige en betrokken samenleving. Onze kinderen, u weet wel: Sofie, zullen ooit beseffen welke prijs de samenleving nu betaalt voor het behoud van hun

Van Geel

welvaart. Wij maken de herinnering van onze kinderen. Terugkijken mag. Dat hebben we vandaag ook al gedaan. Het verleden mag niet worden vergeten, maar wij maken de toekomst van onze kinderen en dus hun herinneringen. Zij zullen zich herinneren dat wij uiteindelijk samen sterker uit de crisis zijn gekomen. Dat is wat de CDA-fractie wil: sterker uit de crisis komen. Ik roep iedereen op om daaraan samen te werken.

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. De VVD gelooft in fatsoenlijke principes, in fatsoenlijke politiek en in fatsoenlijke oppositie. Hoe wij ook ons best doen, wij kunnen niet meer geloven in een kabinet dat tijdens de grootste financiële en economische crisis sinds de jaren dertig dringend noodzakelijke, maar lastige maatregelen voor zich uitschuift en ambtenaren aan het studeren zet.

Afgelopen maandagmiddag hebben we in onze fractie uitvoerig gesproken over de Miljoenennota. Hierbij liepen de emoties hoog op. Op basis van de Miljoenennota bestond toen al weinig vertrouwen in het kabinet. Maar de VVD is een partij die eerst het debat voert en dan conclusies trekt. Ons principe dat verantwoordelijkheid niet alleen met de mond beleden, maar ook in de barre praktijk daadwerkelijk genomen moet worden, weegt het zwaarst. Uit het debat is gebleken dat het kabinet zijn verantwoordelijkheid niet wenst te nemen en weer een jaar voorbij laat gaan aan studeren en evalueren. Het kabinet is feitelijk demissionair en handelt alleen nog lopende zaken af. Nederland kan zich dat niet veroorloven. Mijn fractie is tot de conclusie gekomen dat het laten zitten van het kabinet meer schade oplevert dan het wegsturen. Om die reden dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

kennis genomen hebbend van de Miljoenennota;

zegt het vertrouwen op in het kabinet,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Rutte. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 9 (32123).

De heer **Van Geel** (CDA): Wat ik vreesde, blijkt waar te zijn. Ik heb weinig toe te voegen aan wat ik zojuist heb gezegd, eigenlijk maar één ding: moet ik nu constateren dat, op een belangrijk moment in de geschiedenis van dit land, terwijl wij de historische opgave hebben om wat wij allemaal met elkaar bereikt hebben in het verleden, ook voor toekomstige generaties te behouden, de VVD wegloopt en niet bereid is om een ingewikkeld – dat weet ik – en complex proces aan te gaan om die keuzes volgend jaar te maken?

De heer **Rutte** (VVD): Mijnheer Van Geel, de crisis is nu een jaar aan de gang. Op 15 september vorig jaar begon

deze met het omvallen van de zakenbank Lehman Brothers in Amerika. Er zit hier een kabinet dat heeft zitten kijken naar de crisis en niets heeft gedaan. Dat in maart, uiteindelijk – ik heb het gisteren ook gezegd – met een confettipakket is gekomen aan maatregelen. Dat nu accepteert dat de staatsschuld ieder jaar met 35 mld. gaat oplopen. Datzelfde kabinet zegt nu: wij delegeren dit probleem aan 20 ambtelijke werkgroepen. Mijnheer Van Geel, dit past niet bij het rentmeesterschap van het CDA. Uw partij zou zich moeten schamen om deel uit te maken van zo'n coalitie.

(geroffel op de bankjes)

De heer **Van Geel** (CDA): Ik vind dat de VVD zich moet schamen om de historische rol die de VVD in de Nederlandse politiek heeft vervuld, op deze manier te verkwanselen. Ik vind de analyse ook volkomen onterecht, want welk beeld is in Europa ontstaan over de wijze waarop Nederland de crisis heeft aangepakt, inclusief de bescheiden mate van investeren en de aanpak van bezuinigen? Dat werd in Europa voorbeeldig genoemd. De minister van Financiën en de minister-president kregen niets dan complimenten. Dat werpt de heer Rutte weg? Dat is een basis om te stellen dat er niets is gebeurd? Heel Europa vindt dat het buitengewoon verstandig is om de crisis met maatvoering en verstandig beleid niet te veel te verdiepen, maar ook niet met geld te strooien. Dat beleid is de afgelopen tijd gevoerd en dat serveert hij nu af met zo'n motie. Ik kan daar niet bij en ik vind echt dat hij wegloopt voor zijn verantwoordelijkheid. Dat had ik van zijn partij nooit maar dan ook echt nooit verwacht.

(geroffel op de bankjes)

De heer **Rutte** (VVD): Ik ben blij te horen dat de CDA-fractie achter zijn fractievoorzitter staat. Mijn partij is nooit weggelopen voor haar verantwoordelijkheid. Wij hebben altijd in moeilijke perioden moeilijke beslissingen verdedigd. Met de VVD in de regering zijn de staatsfinanciën op orde gekomen. Toen dit kabinet aantrad, stonden alle seinen op groen. De erfenis was fantastisch: tien jaar Gerrit Zalm heeft ervoor gezorgd dat het land er veel beter voorstond dan aan het begin van die moeilijke periode. Nu neemt de partij van de heer Van Geel de verantwoordelijkheid voor een beleid dat toestaat dat de staatsschuld naar ongekende hoogten oploopt, dat er niet eens een begin wordt gemaakt met maatregelen om de problemen op te lossen. Dat vind ik ronduit teleurstellend, het past niet bij het CDA.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Het is ongelooflijk dat de heer Rutte hier met droge ogen staat. Hij heeft iedere geloofwaardigheid op dit moment verloren. Ik wens hem heel veel sterkte om de burgers en het bedrijfsleven in Nederland uit te leggen wat hij namens de VVD heeft gedaan. Wat heeft dit kabinet de afgelopen anderhalf jaar gedaan? Men heeft vereende inspanningen verricht om de vrije val van de economie en de situatie rondom de banken te stoppen. Dat is gelukt. Daarop kunnen wij best een beetje trots zijn. Dit kabinet heeft ervoor gezorgd dat er een stevig investeringspakket ligt wat juist in deze tijd moet worden uitgezet en wat van groot belang is voor de werkgelegenheid van de mensen. Er is alleen een verschil van mening tussen de heer Rutte en het kabinet

Rutte

over de vraag of dit jaar al flink moet worden bezuinigd. Dit kabinet kiest niet vanwege een gebrek aan daadkracht, maar vanwege zuiver economische rationaliteit om dat nu niet te doen. Iedereen weet, met de kennis van de jaren dertig van de vorige eeuw en met de kennis van de jaren negentig van de vorige eeuw in Japan, dat je de crisis alleen maar verdiept wanneer je nu gaat bezuinigen. Die verantwoordelijkheid neemt de heer Rutte op zich en ik wens hem heel veel succes om dat aan de mensen te gaan uitleggen.

De heer **Rutte** (VVD): Dat doe ik van harte! Een groot deel van Nederland zal ons daarin steunen. Kijk maar naar de reacties op de Miljoenennota die de afgelopen week is gepresenteerd, kijk maar naar de reacties van de mensen op straat op de totale daadkrachtloosheid van dit kabinet. Het gaat niet eens over de maatregelen die wij wel of niet in 2010 zouden moeten nemen. Daarover kunnen wij nog eindeloos discussiëren. Het gaat mij erom dat het kabinet niet bereid is om nu de moeilijke maatregelen voor de lange termijn voor te bereiden. Het gaat mij erom dat dit vanwege politieke onenigheid wordt gedelegeerd aan een aantal commissies, dat er geen visie wordt gepresenteerd op de toekomst van Nederland. Er komt een moment dat het beter is dat het kabinet opstapt dan dat het blijft zitten.

De heer **Slob** (ChristenUnie): De heer Rutte maakt het alleen maar erger. Hij overschreeuwt zichzelf verschrikkelijk. Ik heb alleen de indruk dat hij met deze motie iemand anders wil overschreeuwen. Laat hij daarover ook maar eens helder zijn.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): De heer Rutte en ik zijn de afgelopen weken veel met elkaar in debat geweest over dit beleid. Tot vanavond dacht ik dat deze debatten gingen over meningsverschillen, dat de debatten gingen over inhoud en niet over spelletjes. Wij zijn het absoluut oneens over de oplossingen voor de toekomst. Hij wil nu bezuinigen, hij wil veel bezuinigen en hij wil bezuinigen op de mensen die het minst hebben, op ontwikkelingssamenwerking en op mensen die aan de armoedegrens zitten. Ik weet inderdaad niet welke motie ik zou hebben ingediend wanneer hij nu daar had gezeten, met of zonder Gerrit Zalm. Ik had echter nooit op basis van inhoudelijke meningsverschillen een motie van wantrouwen ingediend. Dat vind ik eigenlijk wat u nu doet. Het gaat er niet om dat u het kabinet verwijt dat het dingen doet die niet door de beugel kunnen. Nee, u hebt een inhoudelijk meningsverschil. Wij hebben altijd een onderscheid in deze Kamer gemaakt tussen inhoudelijke meningsverschillen en situaties waarin leden van het kabinet fouten maken, omdat ze hun verantwoordelijkheid verkeerd hebben ingevuld. Ik vind het dus heel erg jammer en schadelijk voor de democratie dat u op deze manier een motie van wantrouwen gebruikt. Ik vind het zoals ik u heb leren kennen eigenlijk maar één ding: ik vind het Mark Rutte onwaardig.

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. Mevrouw Hamer, u maakt deel uit van een coalitie die werkelijk op geen enkele manier bereid is om plannen voor te bereiden om Nederland weer gezond te maken, om de staatsfinanciën weer op orde te brengen. Het gaat mij nog niet eens over ons conflict over 2010. Daar kunnen we nog over praten. Mijn grootste bezwaar is dat u weigert om

invulling te geven aan de moeilijke beslissingen voor de langere termijn, de staatsfinanciën betreffende, maar ook de visie. Hoe komt Nederland nu sterker uit die crisis? U weigert daar invulling aan te geven, omdat u het namelijk totaal niet eens bent. Omdat dit kabinet tot op het bot verdeeld is. Dat is de reden, mevrouw Hamer. Daarom neemt u uw verantwoordelijkheid niet. En dan rijst een vraag: als Nederland er zo ernstig voorstaat en als Nederland feitelijk te maken heeft met een demissionair kabinet, is het dan niet beter als dat kabinet opstapt? Onze conclusie is dat dit beter is.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ik begrijp niet hoe u dit durft te zeggen. Het kabinet en de coalitiepartijen hebben in maart een paar heel moeilijke beslissingen genomen. De PvdA neemt heel moeilijke beslissingen als het gaat over de AOW. Vraagt u het aan mevrouw Kant, die weet daar van alles over te vertellen. Dat zijn geen makkelijke beslissingen en die nemen we ook niet makkelijk. Wat wij willen – dat is tussen u en mij steeds het verschil van mening geweest – is dat doen met draagvlak van de bevolking. U wilde inderdaad heel graag op het Museumplein staan met iedereen tegen u. Dat is echter nog steeds geen reden. Het is een inhoudelijk meningsverschil, een meningsverschil over vorm en over inhoud. Dat is heel wat anders dan wat normaal de lading heeft van een motie van wantrouwen. U gaat dus een motie van wantrouwen een totaal andere betekenis geven dan ze tot nu toe heeft gehad.

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. Het gaat uiteindelijk in de politiek om de vraag of er het vertrouwen is dat het kabinet dat er zit – en dan mag je inhoudelijk van mening verschillen over allerlei onderdelen – ten principale in staat is om de noodzakelijke beslissingen voor Nederland te nemen. Vandaag hebben we de minister-president aan het werk gezien. Ik vond dat beleid zwak verdedigd. Het beleid was al slecht op papier gezet. Er stond eigenlijk geen beleid. Het was een leeg boekje met twintig voorstellen om commissies in te stellen, geen visie op de langere termijn van Nederland, aan alle kanten tekortschietend. We zitten in de ergste crisis sinds de jaren dertig. Dan kun je toch niet doorgaan met zo'n kabinet! Dan is het toch noodzakelijk dat je zegt: luister, vrienden ... Ik heb het gisteren aan het einde van mijn eerste termijn gezegd: regeer of stap op. Als u niet gaat regeren – en vandaag is uit alles gebleken dat u dat niet wilt – stap dan op!

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Regeren begint vandaag. Regeren begint in ...

De heer **Rutte** (VVD): Het begon tweeënhalve jaar geleden, mevrouw Hamer, toen het kabinet aantrad.

(Geroffel op de bankjes)

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ook al, dat klopt.

De heer **Rutte** (VVD): U hebt niets gedaan in die tweeënhalve jaar.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dat is flauwekul. Dat weet u.

De heer **Rutte** (VVD): Dat is geen flauwekul. Dit zijn de feiten.

Rutte

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Er is voor het eerst weer geïnvesteerd in het onderwijs. Dat hebt u verzaakt toen u in het kabinet zat. Er zijn allerlei dingen gebeurd, waar u gewoon niets aan gedaan hebt in de vier jaar daarvoor. Er ligt nu een crisispakket. In 2010 wordt er in de economie geïnvesteerd, mijnheer Rutte. U wilt het niet zien, u wilt de mensen iets wijsmaken, maar het gebeurt wel.

De heer **Rutte** (VVD): Wat dan?

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Voor 2011 liggen er plannen. U hebt mij in maart opgeroepen dat de oppositie mee moest kunnen doen. Mijnheer Wilders is weggelopen, omdat hij niet mee mag praten. Nu kunt u meedoen en nu loopt u symbolisch weg met een motie van wantrouwen.

(Geroffel op de bankjes)

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. Wat een ongelofelijke onzin over de vorige kabinetten, over dit kabinet. Mevrouw Hamer, u zit er nu tweeënhalp jaar. U hebt eerst 100 dagen gesnuffeld in de samenleving. U hebt ruzie gemaakt over het ontslagrecht en een commissie ingesteld. Met dat rapport is niets gedaan. Vervolgens hebt u de crisis ontkend. U hebt in maart na lange debatten in het kabinet een klein muisje gebaard en dat noemde u het crisispakket, dat confettipakket met allerlei leuke dingetjes voor de samenleving. 400 mln. moet zelfs nog worden ingevuld. Dat wacht nog op projecten. En nu is het september. Inmiddels zegt iedereen, het CPB voorop, dat de staatsfinanciën volledig zullen ontsporen. De rentelasten alleen al bedragen evenveel op dit moment als alle kosten voor het basisonderwijs en de kinderopvang. Dat zijn de feiten en wat doet het kabinet? Het zegt dat het twintig commissies instelt en dat het daarop voor de zomer terugkomt. Tot die tijd kan het parlement wel naar huis. Dat is feitelijk de boodschap.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Als de VVD in het kabinet had gezeten, had zij de mensen hun uitkering afgepakt. Zij had de mensen "in de werkloosheid gezet". Dat was er gebeurd!

De heer **Rutte** (VVD): Houd toch op!

□

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Voorzitter. Er is een mooie Vlaamse dichtregel die als volgt luidt: wie angst heeft voor de toekomst, heeft die toekomst al half bedorven. Wij staan inderdaad voor fundamentele keuzes voor de toekomst. In deze onzekere tijden moeten wij niet vervallen in somberheid, maar wij moeten perspectief bieden. Dat perspectief zien wij in een slimmer, schoner en een socialer Nederland dat beter uit de crisis komt dan het erin ging. Wat dat betreft staan de heroverwegingen van het kabinet in een heel duidelijk kader, namelijk in dat van een slimmer, schoner en een socialer Nederland. Het gaat naar ons idee bij de heroverwegingen niet alleen om bezuinigingen. Het gaat ons ook om het opnieuw stellen van prioriteiten en het doen van nieuwe investeringen.

De minister-president heeft vandaag aangegeven dat er geen taboes meer zijn. Wij zijn het ook eens geworden

over het begrip "taboe". Geen taboe betekent dat het betreffende onderwerp zeer serieus wordt onderzocht. Wij danken de minister-president er dan ook voor dat hij ondubbelzinnig heeft toegezegd dat de solidariteitsbijdrage waarover wij in eerste termijn spraken, als zeer serieus onderwerp wordt meegenomen in de heroverwegingsoperatie. In eerste termijn heb ik niet voor niets aangegeven dat eerlijk delen een van de belangrijkste toetsstenen is om deze operatie te beoordelen. Het vragen van een zichtbare bijdrage aan de mensen met de hoogste inkomens, is voor ons essentieel. Het is ondenkbaar dat het belastingstelsel, inclusief tarieven en aftrekposten, buiten beschouwing zouden kunnen blijven. Ook dat is onderdeel van de morele agenda.

Het afgelopen jaar is er ontzettend veel gebeurd. De leraren die wat hun loon betreft jarenlang zijn achtergebleven, krijgen eindelijk wel meer loon. De agenten krijgen alleen salarisverhoging dankzij dit kabinet. De economie wordt verduurzaamd doordat investeringen worden gedaan in windparken op zee, elektrische auto's en groene banen. En het onderwijs kan op 2 mld. meer rekenen dan in de vorige kabinetsperiode.

Inderdaad doen wij ook een aantal dingen niet. Die doen wij bewust niet. Wij bezuinigen nu inderdaad niet, omdat wij de economie aan de praat willen houden. Wij snijden nu inderdaad niet in de duur van uitkeringen en evenmin in de hoogte daarvan, omdat wij vinden dat de meest kwetsbaren juist in tijden van crisis moeten worden beschermd. Wij verhogen de belastingen nu inderdaad niet. Daardoor blijft de koopkracht voor alle groepen gelijk en kan de economie draaien. En wij bezuinigen nu inderdaad ook niet op de verpleeghuizen omdat de mensen die daar zitten, de zorg nodig hebben.

Er komen miljarden voor meer werk, miljarden voor het onderwijs en miljarden voor duurzaamheid. Noem dat maar niks. Het kabinet heeft 50 mld. geïnvesteerd in het overeind houden van de banken. Dat geld moeten die banken gewoon met rente terugbetalen. Noem dat maar niks!

Mevrouw **Kant** (SP): Ja, ik moet dit toch even rechtzetten. Er wordt 91 mln. bezuinigd op de verpleeghuizen en de thuiszorg.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Wij zullen het zo meteen van de minister-president horen, mevrouw Kant. Volgens mij wordt er niet bezuinigd op de verpleeghuizen.

Mevrouw **Kant** (SP): U hebt de Miljoenennota toch wel gelezen? Er wordt 91 mln. bezuinigd op de verpleeghuizen en de thuiszorg.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Er wordt niet bezuinigd op de verpleeghuizen, mevrouw Kant. Wij gaan het zo horen.

Dit kabinet trekt 70 mld. uit om Nederland op een eerlijke manier door de crisis heen te loodsen, waarbij de meest kwetsbaren worden beschermd. Noem het maar niks. Dit kabinet gaat vanaf volgend voorjaar voorstellen doen om 35 mld. per jaar om te buigen, 35 mld. waarbij alles op tafel ligt: de AOW, de hypotheekrente, zorg, belastingen, alles. Noem het maar niks. Via de deeltijd-WW en andere investeringen in werk hebben 80.000 mensen hun baan kunnen behouden. Noem het maar niks, mijnheer Rutte.

Centraal in mijn betoog in de eerste termijn stond de ambitie om de werkgelegenheid op peil te houden. Wij

Hamer

leggen ons er niet bij neer dat 600.000 mensen werkloos kunnen worden. Er gebeurt al veel lokaal en wij verwachten dat, nee, wij rekenen erop dat het kabinet alles, werkelijk alles doet om die initiatieven te ondersteunen. Daarom ben ik blij dat de minister-president net alle vijf mijn voorstellen om meer te doen aan werkgelegenheid heeft overgenomen.

Mevrouw Kant noemde het net niets dat wij bij de discussie over de AOW de meest kwetsbaren willen beschermen en een regeling willen voor mensen met zware beroepen. Dat noemt zij niets. Dat geeft dus aan, mevrouw Kant, dat het u blijkbaar om die bovenkant gaat, die wel langer kan doorwerken.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb geconcludeerd dat helaas vandaag duidelijk is geworden dat de PvdA-fractie hoe dan ook, ongeacht de vorm of misschien wel geacht de vorm, zal instemmen met de verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar. Dat is mij volstrekt helder geworden. Dat hebt u zelf ook gezegd. De minister president heeft echter die voorwaarde die u hebt gesteld wat betreft zware beroepen niet als voorwaarde gesteld. Ik zie dat u dat ontkent. U leest blijkbaar anders dan ik en u luistert blijkbaar anders dan ik.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dat laatste klopt, ja.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb expliciet doorgevraagd. Hij heeft het niet als voorwaarde gesteld. "Daar gaan we naar kijken." "Dat zullen we bezien." Dat is geen voorwaarde.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mevrouw Kant, ik heb u gisteren een paar dingen geantwoord. U hebt mij gevraagd of ik mijn handtekening heb gezet. Dat was een redelijk rare vraag, want dat wist u in maart al, dat ik mijn handtekening had gezet. Ik heb u gisteren ook gezegd dat ik tot 1 oktober gewoon afwacht waar de SER mee komt. Ik heb u gisteren vervolgens verteld dat mocht de SER er onverhoopt niet uitkomen – ik zeg er hier nog een keer bij dat ik erop reken dat de SER dat wel doet – ik het voorstel van het kabinet zal toetsen aan drie criteria, namelijk eerlijk delen, kwetsbaren beschermen en talenten benutten. Ik heb het kabinet geen vrijbrief gegeven. Het kabinet weet heel goed hoe ik erover denk. Wij hebben in het crisisakkoord al met elkaar afgesproken dat wij rekening houden met de zware beroepen. Ik heb dat de minister-president ook keer op keer horen zeggen vandaag en, sterker nog, ik heb de minister van SZW daar steeds bij zien knikken. Als dat gebeurt, weet ik dat het goed zit.

Mevrouw **Kant** (SP): Nou, in die val zou ik toch niet trappen na alle ervaring die wij met minister Donner hebben, eerlijk gezegd. Dat zou ik niet doen. Ik zou het u echt afraden.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): O ja?

Mevrouw **Kant** (SP): Ja. Na alles wat ik heb gehoord dat hij heeft gezegd over de verhoging van de AOW-leeftijd ...

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Er worden natuurlijk allemaal verhalen verteld over wat iedereen zegt.

Mevrouw **Kant** (SP): Het gaat over wat hij zelf zegt.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ja.

Mevrouw **Kant** (SP): U was vast niet bij het debat van de Volkskrant.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Het gaat niet om wat hij zegt, het gaat uiteindelijk om wat er gebeurt. Dat heeft u ook steeds gezegd over het ontslagrecht

Mevrouw **Kant** (SP): Als dit dossier, de verhoging van de AOW-leeftijd, zo eindigt als het ontslagrecht, bent u een goede vriendin van mij, mevrouw Hamer. Maar dat zie ik niet gebeuren. U zegt vandaag dat de discussie over het hoe nog komt, maar of de AOW-leeftijd wordt verhoogd is voor de PvdA-fractie een gelopen race. U zegt zelf dat u uw handtekening hebt gezet. Dat vind ik teleurstellend.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Maar mevrouw Kant ...

Mevrouw **Kant** (SP): Het gaat mij er niet om of u die voorwaarde stelt. Daar heb ik u voor gecomplimenteerd. U hebt een voorwaarde gesteld, namelijk dat er een uitzondering moet komen voor zware beroepen. Ik hoop dat u dat volhoudt, maar ik heb het de minister-president niet horen zeggen.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mevrouw Kant, wij hebben dat afgesproken. U zegt dat het niet uitmaakt hoe de verhoging van de AOW-leeftijd wordt uitgevoerd. Dat maakt alles uit. Dat is het verschil tussen dag en nacht. Het gaat u er uiteindelijk toch ook om dat wij de mensen die niet kunnen doorwerken, beschermen? Het gaat toch niet om de mensen met de hoge inkomens en de mensen die lang hebben gestudeerd? Vindt u het erg als zij twee jaar moeten doorwerken? De meeste van die mensen willen graag twee jaar langer doorwerken.

Mevrouw **Kant** (SP): Wij kunnen de discussie opnieuw voeren. Het gaat hierbij niet alleen om mensen die werkervaring hebben. Het gaat erom of de Nederlander erop kan rekenen dat het mooi is geweest als hij 65 jaar is, ongeacht zijn omstandigheden. Het gaat erom of hij erop kan rekenen dat hij kan gaan genieten van zijn oude dag als hij 65 is. Dat is een verworvenheid die de fractie van de PvdA vandaag definitief overboord heeft gegooid. Mevrouw Hamer heeft het over zware beroepen. Ik hoop dat zij dat op zijn minst binnensleept, maar ik heb daarbij mijn twijfels. Er zijn echter andere mensen die geen zwaar beroep hebben, maar wel een zwaar bestaan. Ik heb de voorbeelden genoemd. Zij hebben misschien niet veertig jaar gewerkt, maar zij hebben wel een zwaar bestaan gehad. Zij hebben een deel van hun leven hard gewerkt. Een ander deel van hun leven hebben zij wellicht zware zorg moeten verlenen. Of zij zijn wellicht een deel van hun leven niet zo gezond geweest. Ook die mensen hebben er recht op, te kunnen genieten van hun AOW als zij 65 zijn.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Precies. Daarom is het ongelooflijk belangrijk dat wij nadenken over een vorm waarin dit eerlijk wordt geregeld en waarin wij de kwetsbaren beschermen en talenten benutten. Ik noem de criteria niet voor niets. Het is echter onzin dat u en ik en anderen die in dezelfde omstandigheden leven als wij,

Hamer

deze twee jaar solidariteit niet zouden kunnen opbrengen. Daarom gaat het, mevrouw Kant. Deze discussie zullen wij nog voeren. Misschien hoeven wij haar zelfs niet te voeren, want misschien komt de SER met een voorstel, wat ik hoop.

Ik heb in mijn eerste termijn gesteld dat de heroverwegingen moeten plaatsvinden op basis van een toekomstbeeld van Nederland. Nederland moet een land zijn waarin alle 16 miljoen mensen zich thuis voelen. Nederland moet geen land zijn waar een wig wordt gedreven tussen groepen, maar een land waarin wij de boel bij elkaar houden. Het moet een land zijn waarin iedereen meedoet en waarin iedereen zich thuis kan voelen. Het moet een land zijn dat schoon, slim en sociaal is. Ik heb de toetsstenen genoemd, namelijk eerlijk delen, kwetsbaren beschermen en talenten benutten. Ik zal die toetsstenen het komend jaar en de komende jaren blijven noemen.

De crisis is een kans om ons land en onze economie duurzamer te maken. Daarom zullen wij straks, bij de behandeling van de crisis- en herstelwet, niet alleen toetsen op werkgelegenheid, maar ook nadrukkelijk op duurzame ruimtelijke ontwikkeling. Ik ben er dus voor om die wet heel snel te behandelen, zodat wij deze zaken met elkaar kunnen regelen.

Voor het Nederland van de toekomst zijn onderwijs en kennis cruciaal. De ambitie moet zijn om tot de top 5 van de wereld te behoren. De minister-president heeft die ambitie vandaag herhaald. Vanwege het breed gedragen belang van deze ambitie wil ik haar graag in een motie vastleggen. Daarom dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de regering in het kader van de aangekondigde heroverweging voorstellen voorbereidt om een solide basis te leggen voor Nederland in 2020;

overwegende dat Nederland nu op het gemiddelde van de OESO-landen zit voor wat betreft investeringen in onderwijs;

overwegende dat onderwijs, kennis en innovatie belangrijke bronnen van duurzame economische groei zijn;

verzoekt de regering, in de aangekondigde brede heroverweging de ambitie mee te nemen om het onderwijs en de wetenschap in Nederland tot de mondiale top vijf te laten behoren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Hamer, Van Geel en Slob. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 10 (32123).

De heer **Pechtold** (D66): Wanneer?

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Bij de brede heroverweging.

De heer **Pechtold** (D66): In het crisispakket werd in het kader van het OESO-gemiddelde geschreven over "na 2015". Het gaat dus niet alleen over de periode van het huidige kabinet, maar ook over de periode van het volgende kabinet. De strijd om de OESO-norm dreigt nu een bijstelling naar beneden te worden.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Die norm is zojuist in deze motie omhoog gebracht.

De heer **Pechtold** (D66): Ja, ja, dat vind ik prachtig. Mevrouw Hamer zal er echter miljarden en miljarden voor moeten uittrekken om Nederland tot de top 5 te laten behoren. Dat is een financiële kwestie. Ik hoop niet dat dit gaat over wat hierna de bedoeling is. Wat wil mevrouw Hamer in deze kabinetsperiode op dit punt nog regelen, bijvoorbeeld in de begroting voor 2011? Naar welk percentage streven wij dan?

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dit kabinet investeert in deze crisisperiode 2 mld. meer dan het vorige kabinet. Ik ga dus echt niet zeuren over deze kabinetsperiode. Ik vind wel dat waar het kan er zo veel mogelijk aan onderwijs gedaan moet worden. Dat moet dan ook gedaan worden aan het echte onderwijs, aan de kwaliteit van het onderwijs en niet aan allerlei randdingen. Het gaat om de kwaliteit van het onderwijs. We hebben het nu echter over de ambitie voor de toekomst. Ik wil dat bij de brede heroverwegingen niet alleen wordt gesproken over bezuinigingen, maar ook over herprioritering en investeringen. Ik wil dat wij hier vandaag afspreken dat een van die ambities bij die investeringen, de ambitie voor onderwijs, vastligt, zodat er nooit meer twijfel over kan bestaan en ook een volgend kabinet niet kan denken dat het er vanaf kan. Dat kan dan niet, omdat er een brede uitspraak van de hele Kamer voorligt. Dat is mijn ambitie.

De heer **Pechtold** (D66): Ik zie een felheid die ik volgens mij niet oproep. Ik vraag mevrouw Hamer gewoon eens iets over omgangsvormen. Ik heb in mijn bijdrage over de OESO gesproken. Mevrouw Hamer en ik hebben vorig jaar samen opgetrokken op dat punt. Ik heb er alleen vragen ter verheldering over gesteld. En nu vraagt zij mij niets, maar dient zij met de coalitie een motie in over de periode hierna.

(geroep in de PvdA-bankjes)

De heer **Pechtold** (D66): U wordt zo gemolken!

Wat is de reden dat mevrouw Hamer zich zo isoleert op een punt waarop we zouden kunnen samenwerken? Zij wil toch samenwerken? Wat is de reden dat zij zich zo isoleert in een toonbeeld van "hierna"? Dat wordt namelijk weer 2015.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Ik heb me helemaal niet geïsoleerd. Voordat ik deze motie uitsprak, heb ik gezegd dat ik juist vanwege het breed gedragen gevoel in de Kamer deze Kameruitspraak wil vastleggen. Ik ben eerlijk gezegd van één ding uitgegaan, mijnheer Pechtold: dat u deze motie steunt.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

Hamer

Mevrouw **Hamer** (PvdA): U hoeft toch niet naar de bekende weg te vragen, hoop ik, mijnheer Pechtold?

Mevrouw Kant heeft gevraagd om de macht van aandeelhouders te beperken. Wij hebben haar motie daartoe in juni gesteund. Al in juli diende het kabinet een wetsvoorstel in, waarin een aantal zaken wordt geregeld. Wij hebben gehoord dat het bevorderen van het geduldig aandeelhouderschap op lange termijn, een van de andere dingen om de macht van de aandeelhouders te beperken, nog volgt in een ander wetsvoorstel. Op een punt zijn wij echt niet tevreden, namelijk de positie van de werknemers en de commissarissen. Wij vragen het kabinet dan ook om nu heel snel met voorstellen te komen om juist die positie te versterken.

De minister-president heeft op mijn verzoek expliciet toegezegd dat de Nederlandse regering op de top van de G20 de drie crisissen, de klimaatcrisis, de voedselcrisis en de financiële crisis, in onderlinge samenhang zal bespreken en de oplossing daarvan zal bevorderen. Hij heeft toegezegd dat hij zich daarbij zal blijven inzetten voor afspraken over bonussen en een beter toezichtskader voor de internationale banken. Dat lijkt mij een belangrijke afspraak, want het kan en moet op internationaal niveau gebeuren, net zoals het ook op nationaal niveau moet gebeuren, overigens.

Eerder dit jaar bespraken we het crisispakket. Dat had drie pijlers: we hielden de bestedingen en de koopkracht op peil, we zetten een investeringsagenda neer voor de toekomst en we formuleerden een morele agenda. Daarmee gaan we nu verder. Het is niet een nieuw begin, maar de voortgang van een traject dat al was ingezet. Dit najaar komen we dan ook te spreken over de eerste houdbaarheidsmaatregelen. Komend voorjaar staan we in het vervolg daarvan voor de volgende ingrijpende keuzes. Een politiek kader, dat ben ik met mevrouw Halsema eens, is daarbij onmisbaar en daarom hebben wij dat kader tijdens deze algemene beschouwingen gegeven. Ons toekomstperspectief is slim, schoner en socialer, en de criteria waarmee we alle maatregelen zullen beoordelen zijn eerlijk delen, kwetsbaren beschermen en talenten benutten.

Eén ding staat daarbij voorop, één ding gaat boven alles: werk, werk, werk. In een baan gaan namelijk al die dingen samen. Het is de enige manier waarop mensen zichzelf kunnen redden. Daarom zullen we het kabinet bij elke komende begroting beoordelen op wat het daaraan doet. Wij zullen het kabinet houden aan de afspraken die daarover vandaag zijn gemaakt.

□

De heer **Wilders** (PVV): Mevrouw de voorzitter. Het was dit jaar net als vorig jaar weer drie keer niks als het gaat om de antwoorden van dit kabinet. Ik zei het gisteren al: het is voorbij met dit kabinet-Balkenende/Bos. Het is over en uit. Ze zijn uitgeblust en maken ook een bijzonder uitgebluste indruk vandaag. De accu is inderdaad leeg en het is tijd voor een nieuw kabinet, het is tijd voor een nieuw Nederland, het is tijd voor nieuwe verkiezingen.

Dit kabinet heeft het lef gehad om alle voorstellen van de Partij voor de Vrijheid naar de prullenbak te verwijzen, vaak zonder inhoudelijke argumenten. Dit zijn onze voorstellen om te snijden in de linkse hobby's zoals ontwikkelingshulp, de Antillen, de Vogelwaardwijken en om al dat geld te gebruiken om op te komen voor een sterker Nederland. Wij pleiten voor belastingverlaging en

voor extra geld – 1 mld. – voor de zorg. Wij willen iets meer doen aan het tekort, werklozen eerder aan werk helpen en het kwartje van Kok teruggeven. Al die voorstellen worden door dit kabinet in de wind geslagen. Dat is een enorme gemiste kans, niet alleen voor 2010, maar ook inderdaad voor de langere termijn. Want het snijden in de linkse hobby's had natuurlijk allang moeten gebeuren. Die plannen hadden hier allang moeten liggen. Het kabinet moet snijden in zijn eigen linkse vette vlees en de burger met rust laten; geen lastenverzwaringen voor de burger.

Ook ons voorstel om tot een hoofddoekjesbelasting te komen, de zogenaamde kopvoddentaks, is door het kabinet van tafel geveegd. Ik moet eerlijk bekennen dat ik geen enkel zinnig argument heb gehoord, behalve een hoop multicultureel gezwets van de minister-president. Dat betekent dat dit symbool van die vrouwen-onderdrukking, dit symbool van het islamitisch imperialisme helaas onze straten blijft vervuilen. Het kabinet komt ook niet met één ander alternatief om die islamisering van Nederland te stoppen. Integendeel, het juicht het toe. De minister-president lijkt te denken: hoe meer islam, hoe meer hoofddoekjes, hoe mooier Nederland zal worden.

Ons voorstel om ouderen beter te behandelen dan gevangenen is ook door het kabinet van tafel geveegd. Dat is ook iets om echt boos over te worden. Deze minister-president en zijn kabinet kiezen voor criminelen, kiezen voor moordenaars, kiezen voor verkrachters, meer nog dan voor onze ouderen en de mensen die dat verdiend hebben. Dat is een beschaafd land onwaardig. Wij vinden dit een heel belangrijk thema. Ik wil dan ook iets voorlezen uit twee e-mails die ik vandaag heb gekregen; een van een gevangenenbewaarder en een van een verzorger in een verpleeghuis.

De gevangenenbewaarder schrijft: Mijnheer Wilders, ik ben jaren bewaarder geweest in plusminus acht gevangenis en huizen van bewaring. U heeft gelijk, gedetineerden mogen zelfs twee tot drie keer per dag douchen. Als ze gesport hebben, mogen ze ook nog daarna tussen drie verschillende maaltijden kiezen. Ze hebben een bibliotheek. Ze hebben een televisie op de cel, waar zelfs seksfilms worden gedraaid. Roken mag ook. Wij als bewakers mogen dat niet, gevangenen mogen dat wel. Mijn dochter is al meer dan 30 jaar ziekenverzorgster in een verpleeghuis en die beaamt dat verschil met gevangenen met 500%. Ik denk dat de heer Balkenende, toen hij zei dat hij in een gevangenis is geweest, niet in een gevangenis, maar op de golfclub in Blaricum is geweest.

Een andere e-mail is van een verzorgende, iemand die werkt in een verpleeghuis, en die schrijft: Mijnheer Wilders, u heeft het over een keer per dag douchen, maar bij ons in het verzorgingstehuis mag je blij zijn als dat één keer per week gaat lukken. Ook wij vergelijken en roepen dat wij onze cliënten, onze bejaarden, onze ouderen beter kunnen aangeven bij justitie omdat ze dan in ieder geval vaker naar buiten mogen, gratis kleding wordt gewassen en er ook nog koek bij de koffie is. Wij moeten ons schamen dat wij onze ouderen die na de oorlog Nederland weer hebben opgebouwd zo straffen. Ik had het niet beter kunnen formuleren. Minister-president, als u mij niet gelooft, gelooft u dan deze twee mensen uit de praktijk.

Voorzitter. Het is niet te verkroppen dat het kabinet het Koninklijk Huis met rust laat. Laat ik helder zijn: het

Wilders

Koninklijk Huis is mijn fractie dierbaar. Zij vindt het volgende echter niet te verkopen. Terwijl het kabinet zegt, evenals Hare Majesteit de Koningin in haar troonrede, dat iedereen moet bijdragen aan het herstel van de economische crisis en dat iedereen daar gevolgen van zal ondervinden; terwijl de minister-president zegt dat wij allemaal onze broekriem moeten aanhalen, is de uitkering aan het Koninklijk Huis gestegen en is daar van vorig jaar naar dit jaar weer een hoop geld bijgekomen. Dat is onbestaanbaar. Daar moet de minister-president open en eerlijk over kunnen praten. U hebt dat immers taboe verklaard. Blijkbaar is dat een taboe voor u. U zou de uitkering aan de koningin en de rest van de leden van het Koninklijk Huis moeten korten. Als het voor de gewone burger geldt, geldt het zeker ook voor Hare Majesteit de Koningin.

Opnieuw heb ik geen antwoord gekregen op de vragen naar de kosten van de massa-immigratie. Honderden miljarden zijn in het verleden over de balk gegooid. Als wij de komende jaren de massa-immigratie zouden beperken, dan zouden wij daarmee het geld kunnen verdienen om de AOW-leeftijd niet te verhogen. Dat is voor ons een belangrijk punt. Wij accepteren niet dat er op de AOW wordt bezuinigd. Wij van de PVV kiezen wel. Wij kiezen wel voor onze ouderen en niet voor nog meer ongeschoolden uit het Rifgebergte in de straten van Nederland.

Ik heb het vorige week al aangekondigd: omdat wij het niet beantwoorden van Kamervragen, nota bene artikel 68 van de Grondwet, niet kunnen accepteren en onaanvaardbaar vinden, kan ik mijn termijn afsluiten met een motie van wantrouwen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

zegt het vertrouwen in het kabinet op,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Wilders. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 11 (32123).

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik heb een kleine praktische vraag. Waarom sluit de heer Wilders zich niet gewoon aan bij de motie van wantrouwen die er al ligt? Dit lijkt mij een beetje dubbelop.

De heer **Wilders** (PVV): Dat zou hebben gekund, ware het niet dat de heer Rutte haar om een andere reden indient. In de eerste overweging van zijn motie staat: "kennisgenomen hebbend van de Miljoenennota". Ik heb goed naar hem geluisterd. Wij zullen zijn motie overigens wel steunen. Ik doe het om een andere reden. Daarom dien ik een aparte motie in. Wie weet, als er twee moties van wantrouwen worden ingediend – ook al halen ze het niet – denkt het kabinet wel: wij houden ermee op. Nederland zou daar goed bij af zijn.

□

De heer **Slob** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de minister-president voor zijn beantwoording in eerste termijn. Het zijn heel bijzondere algemene politieke beschouwingen dit jaar, al is dat misschien een understatement. Dat heeft alles te maken met de crisis waarin wij leven. Die stempelt ook de begroting die is ingediend, en de discussies die wij met elkaar hebben. Ik vond deze algemene politieke beschouwingen van tijd tot tijd ook wat grimmig. Uiteindelijk resulteerden ze in de motie van de heer Rutte, waar ik al het nodige over heb gezegd. Het is triest dat je dat op deze manier moet meemaken, maar het is niet anders.

Er zitten misschien ook wat lichtpuntjes aan. Ik ken deze coalitie van de afgelopen twee jaar als een coalitie van drie partijen die eensgezind met elkaar hebben samengewerkt, ook al hadden wij van tijd tot tijd over onderwerpen de nodige verschillen, maar dat is ook logisch als je met drie verschillende partijen te maken hebt. De eensgezindheid is door de genoemde motie misschien alleen nog maar versterkt, zo zeg ik tegen de heer Rutte. In dat opzicht dus dank daarvoor.

Mijn fractie steunt het kabinet in de verstandige aanpak en de volgordelijkheid waarvoor het in deze tijd heeft gekozen. Net en ook eerder heb ik al gezegd dat eerst aan de orde is het stoppen van de vrije val van de economie: de ingreep bij de banken en de financiële instellingen. Daar is al het nodige voor gebeurd. Wij zijn daar nog niet over uitgepraat. Ik heb gisteren in mijn termijn nog aandacht gevraagd voor de situatie bij de banken waar wij enige zeggenschap over hebben. Ik heb begrepen dat daarover vandaag een brief naar de Kamer is gekomen. Ik ga ervan uit dat wij daarover zo snel als mogelijk verder spreken met de minister van Financiën. Dit blijft onze aandacht houden.

Verder komen er gerichte, doeltreffende maatregelen voor het doen van investeringen die in deze tijd van crisis noodzakelijk zijn. Voor de zomer zijn al stappen gezet en vele miljarden opzij gezet. Er is ook afgesproken om de WW tijdelijk buiten de kaders te plaatsen. Dat zijn geen gemakkelijke, maar wel verstandige maatregelen in een tijd van crisis. Ik onderstreep weer dat in het komende begrotingsjaar alles op alles moet worden gezet om de afspraken na te komen en om, voor zover dat nog niet is gebeurd, alle voorstellen uit te voeren. Ik vraag het kabinet om de andere overheden daar op een goede manier bij te betrekken. Laten wij wel oppassen. Ik heb namelijk enige zorg als het om de provincies gaat. Het gevaar is namelijk dat wij tegenover elkaar komen te staan. Tegen het kabinet zeg ik daarom: probeer de provincies erbij te houden en probeer als het maar even kan in de komende maanden afspraken te maken over zaken die de provincies raken en die in het aanvullend beleidsakkoord zijn opgenomen. Dat moet goed mogelijk zijn. Het is verder goed dat wij de duurzaamheid centraal blijven stellen. Laat dat ook bij de uitvoering van het crisispakket leidend zijn.

Mevrouw de voorzitter. Wat deze APB zeer nadrukkelijk heeft gestempeld is het feit dat wij staan voor de opgave om de overheidsfinanciën op orde te brengen. Wij weten dat wij daar een lange adem voor nodig hebben. Als het om de heroverweging gaat, zeg ik met de minister-president: geen taboes. Wij zullen verstandig moeten opereren en wij zullen moeten proberen om op een goede manier keuzen te maken die best heel ver gaan. In

Slob

dat opzicht is het bijzonder dat in ieder geval de partijen die de coalitie dragen zelfs hun verkiezingsprogramma even buiten beschouwing laten. Geen taboes, alles mag dus betrokken worden bij de heroverweging. Natuurlijk zal uiteindelijk een keuze moeten worden gemaakt. In eerste termijn heb ik aangegeven welke criteria de fractie van de ChristenUnie daarbij zal hanteren, maar wij moeten echt over onze schaduw heen stappen. Het is goed dat dat in ieder geval door de coalitiepartijen wordt gedaan. Er zijn partijen waarbij ik dat in deze dagen heb gemist.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. De heer Slob memoreert heel terecht het feit dat dit kabinet heeft gezegd dat er geen taboes zijn bij de brede heroverweging. Ik heb in het debat met het kabinet gesproken over de vleestaks en die een mogelijkheid genoemd om de klimaatcrisis te beteugelen. Vindt de heer Slob ook dat het kabinet deze mogelijkheid moet betrekken bij de brede heroverweging?

De heer **Slob** (ChristenUnie): Als er geen taboes zijn, moet alles in aanmerking worden genomen. Als de Kamer haar eigen rol, haar eigen taak serieus neemt – ik denk nu niet alleen aan de coalitiepartijen – denkt zij hardop mee. Dan gaat u ook zelf de komende maanden aan de slag voor het leveren van een bijdrage aan dit zeer belangrijke proces dat nodig is om voor de toekomst de financiën op orde te brengen. Aan uw voorbeeld zitten haken en ogen. Dat erkent u zelf ook. Wij weten tegelijk dat het een aantal voordelen kent, gelet op de klimaatsdoelstelling. Wat de ChristenUnie betreft, hoort deze mogelijkheid er de komende tijd volledig bij.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Dus ik kan op uw steun rekenen als ik de regering verzoek om de mogelijkheid van de vleestaks te betrekken bij de brede heroverweging?

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik heb geen behoefte aan allerlei moties waarmee weer allerlei onderwerpen aan de orde worden gesteld. Ik heb zelf een aantal voorbeelden gegeven en die heb ik nu ook niet verpakt in een motie. Wij gaan dit proces in. Het kabinet zal de Kamer bedienen met zijn denkwerk en zeggen wat nodig en mogelijk is met betrekking tot de heroverweging. De Kamer kan daar haar eigen opvatting aan toevoegen en zeggen wat zij in het pakket mist. Vervolgens voeren wij daarover een debat. Doe daaraan mee en zeg niet, zoals de heer Pechtold doet: ik doe daar niet aan mee. Nee, doe daar wel aan mee. Dan benut u volledig uw democratische rechten die u als lid van deze Kamer hebt.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik doe zeker mee. Het is juist de functie van de Partij voor de Dieren om onderwerpen te agenderen en om de bewustwording te vergroten. Ik zal dit dus zeker doen, maar moet ik uw opmerking zo begrijpen dat u het kabinet aanmoedigt om de mogelijkheid van de vleestaks te betrekken bij de heroverweging?

De heer **Slob** (ChristenUnie): Het kabinet gaat aan de slag. Het heeft gezegd: geen taboes. Het is op een breed terrein bezig en dat terrein raakt ook aan het onderwerp dat u aan de orde stelt. Laat de Kamer zelf na blijven

denken. In mei, als het pakket er ligt, zullen wij het gesprek weer oppakken.

Mevrouw de voorzitter. Er wordt met het oog op de heroverwegingen heel veel gesproken over bezuinigingen. Dat is begrijpelijk. Wij moeten wel oppassen en niet de klassieke tegenstelling creëren. Er wordt namelijk gesproken over bezuinigingen, lasten en lastenverzwaringen. Als je gaat bezuinigen, gaat snijden, gaan ergens lasten ontstaan. Het is verder van belang om lastenverzwaringen in historisch perspectief te zien. Als men de ontwikkeling van de collectieve lasten vanaf de jaren tachtig tot nu in aanmerking neemt, blijkt dat die enorm zijn gedaald. Dat is circa 6,5% van het bbp en dan praten we over zo'n 32 mld. vanaf de jaren tachtig. Ik herinner me nog een discussie uit begin 2000. Misschien dat de minister-president die zich ook nog herinnert, want hij was toen woordvoerder financiën voor het CDA. Het toenmalige kabinet voerde toen zelfs in één klap omgerekend 6 mld. lastenverlichting door in een tijd van hoogconjunctuur. Dat werd de toenmalige woordvoerder van het CDA ook wat te gortig. Ik denk dat het terecht is dat hij daar de kritische vinger op legde.

We leven nu in een tijd van laagconjunctuur; het gaat slecht. We zullen dus moeten gaan snijden. Daar loopt de ChristenUnie ook niet voor weg. Als het in deze periode kan en mogelijk is, zullen we die betekenisvolle stappen ook moeten zetten, om de woorden van mijn collega Van Geel te gebruiken. Het denken over eventuele lastenverzwaringen die verantwoord zijn, hoort daar wat ons betreft nadrukkelijk bij. Ik ben blij dat de minister-president heeft aangegeven dat dit bij de hele heroverweging zit ingesloten.

Tot slot, mevrouw de voorzitter. We zijn deze dagen natuurlijk heel erg met onszelf bezig, met ons land en alles wat daarvoor nodig is. Terecht. Gelukkig hebben we ook van tijd tot tijd over de grenzen gekeken, met name als het om duurzaamheid ging. De top van Kopenhagen is genoemd en ook de top van Pittsburgh. Ik ben blij dat de minister-president heeft aangegeven dat als het nodig is en hij ruimte in zijn agenda heeft, hij ook naar Kopenhagen zal gaan.

Ik denk dat het ook van belang is dat we in deze discussies de allerarmsten van de wereld niet vergeten en dan is de top van Pittsburgh van groot belang. Mevrouw de voorzitter, dat brengt mij tot de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het budget voor ontwikkelingssamenwerking op dit moment substantieel is gedaald ten gevolge van de teruggang van het bnp;

overwegende dat de effecten van de wereldwijde crises de allerarmsten in de wereld het hardst treffen en het halen van de millennium- en developmentdoelen daarmee in gevaar komt;

verzoekt de regering, in te zetten op behoud van de eerder gemaakte internationale afspraken ter bevordering van een duurzame economische ontwikkeling van

Slob

ontwikkelingslanden en andere landen actief op te roepen, hetzelfde te doen;

verzoekt de regering, voorts dit te agenderen op de top te Pittsburgh,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Slob, Van Geel en Hamer. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 12 (32123).

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb een vraag. Als ik goed naar de antwoorden heb geluisterd van de premier, lijkt deze motie mij volstrekt overbodig. Of de heer Slob moet andere signalen hebben gekregen; dan ga ik me ook zorgen maken.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik denk dat het heel erg goed is dat het parlement, horende een aantal bijdragen van fracties in deze Kamer, klip en klaar uitspreekt dat in deze tijd dit soort doelen van belang zijn. Ik hecht er zeer aan, mede met het oog op de top in Pittsburgh, maar ook met het oog op alle discussies die we met elkaar voeren in de komende tijd, dat wij met elkaar zo'n uitspraak doen. Vandaar deze motie. En ik reken ook op de steun van de fractie van GroenLinks.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Die hebt u bij voorbaat; dat zal u niet verbazen, alleen dacht ik dat regering en Kamer hierover overeenstemming hadden bereikt. Het is dan toch verwonderlijk dat u nog een keer vast wil gaan leggen wat eigenlijk al beklonken is. Dan ga ik toch denken, temeer daar met name minister Bos nogal verwarrende signalen heeft afgegeven de afgelopen weken, dat er meer aan de knikker is.

De heer **Slob** (ChristenUnie): U probeert hier iets achter te zoeken wat niet aan de orde is. U hebt zelf kunnen constateren ... Ik geloof dat u zelfs geschokt was door wat de heer Pechtold gedaan heeft in zijn tegenbegroting.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ja.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Horende de Kamer en het klimaat waarin we op dit moment met elkaar verkeren, maar ook wetende wat de situatie van de allerarmsten in deze wereld is, denk ik dat het goed is dat we dit signaal afgeven. De president van de Wereldbank – ik heb dat in een interruptie in de richting van de minister-president nog gezegd – heeft echt een noodsignaal afgegeven en we weten ook dat nogal wat landen in deze wereld – Nederland loopt echt vooraan – hun verantwoordelijkheden niet nemen, zelfs niet nadat ze de OESO-normen al in de jaren zeventig hebben onderschreven. Vandaar dit signaal.

□

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. En dan ten slotte het weerbericht: vannacht eerst nog donker, morgen kans op meer licht. Ik denk eigenlijk dat Lévi Weemoedt hiermee de inbreng van de premier aardig heeft samengevat. Ik kan niet anders dan concluderen na

deze dag en na gisteren dat de inbreng van het kabinet van een ondraaglijke leegheid was. GroenLinks vindt ook dat de premier hiermee een brevet van onvermogen heeft afgegeven. We bevinden ons op een historisch moment. De grootste depressie sinds de jaren dertig vindt plaats, Nederland wordt armer en de werkloosheid neemt heel snel toe. Het enige echt grote werkgelegenheidsproject dat het kabinet start, is de introductie van twintig werkgroepen van ambtenaren. Het zou me niet verbazen als ze ook nog in leercirkels moeten gaan zitten.

Mijn fractie oordeelt hier niet licht over. GroenLinks vindt dat het politieke primaat de afgelopen decennia al veel te veel is overgegaan naar managers, adviseurs, onafhankelijke consultants en de markt. Dit is het moment waarop politici keuzes moeten maken. Dit zijn ook de omstandigheden waarin voor die keuzes begrip mag worden gevraagd. Dit is ook het moment waarop, als de keuzes niet begrepen worden, impopulariteit moet worden getrotseerd. In plaats daarvan worden de politieke keuzes weggeduwd. Misschien ook daarom levert dit debat vandaag als enig nieuwsfeit de maatregel op dat er een verbod op een huwelijk tussen neven en nichten komt. Laat ik maar even gezegd hebben: het is een absurde maatregel. Oncontroleerbaar, symbolisch en op zijn best een verkapt advies voor ongehuwd samenwonen.

De premier zei: er zijn geen taboes. Ik heb één taboe kunnen ontdekken en dat is een taboe op echte, politieke keuzes. Die worden niet gemaakt. Dat is voor GroenLinks niet acceptabel. Daarom dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het kabinet een brede heroverweging op twintig terreinen van het overheidsbeleid heeft voorgesteld;

overwegende dat het kabinet hiervoor twintig ambtelijke werkgroepen aan het werk zet die in het tweede kwartaal van 2010 moeten rapporteren;

overwegende dat, zoals de minister van VWS formuleerde in een interview in NRC Handelsblad, politieke sturing van belang is en dat deze niet aan ambtenaren kan worden overgelaten;

verzoekt de regering, binnen een maand de politieke uitgangspunten op basis waarvan de werkgroepen aan het werk gaan, naar de Kamer te sturen opdat daarover een politiek debat kan plaatsvinden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Halsema, Kant, Pechtold en Thieme. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 13 (32123).

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik doe een appel op de coalitiepartijen om deze motie te steunen.

Halsema

Mevrouw Hamer zei dat het van belang is dat politieke uitgangspunten worden geformuleerd voorafgaand aan het ambtelijk werk. Ik geef er nog een argument bij. Als de coalitiepartijen de tweespalt die is ontstaan tussen Kamer en regering wil verminderen, dan moeten zij de Kamer en het politieke primaat serieus nemen en deze motie steunen.

Ik ga snel nog in op een aantal onderwerpen.

Wij schetsen een perspectief op een duurzame economie. Wij creëren groene banen, maar ik noem ook groen bouwen, windenergie, elektrische auto's – niets over gehoord – en het aanleggen van trajecten voor trams en lightrail. Wij willen geen kolencentrales.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mevrouw Halsema spreekt mij persoonlijk aan. Ik heb geprobeerd om het politieke kader op basis waarvan wij de maatregelen zullen beoordelen, vandaag helder te krijgen. Eerlijk gezegd verwacht ik daarop zo meteen een reactie van de minister-president. Die motie is dan niet meer nodig. Eerlijk gezegd, lijkt het mij niet prettig om daar nog twee weken, of de termijn die mevrouw Halsema voorstelt, mee te wachten. Volgens mij moeten wij dat aan het eind van de avond helder hebben. Ik heb de punten duidelijk genoemd.

Mevrouw **Halsema**: Mevrouw Hamer heeft inderdaad drie uitgangspunten helder genoemd. Mijn fractie vindt die even belangrijk; daarover bestaat geen misverstand. Eerlijk delen, bescherming van kwetsbaren en benutten van talent. Prima. Ik heb dat goed onthouden. Mevrouw Hamer vermoedt waarschijnlijk dat het kabinet die integraal overneemt, maar laat ik iets anders zeggen. Ik vind dat het kabinet ook zelf wel eens uitgangspunten mag formuleren die misschien iets uitgebreider, iets diepgaander en iets meer richtinggevend zijn dan de uitgangspunten die mevrouw Hamer heeft geformuleerd. De Kamer dient vervolgens in de gelegenheid gesteld te worden om over de politieke hoofdlijnen van de grote bezuinigingsmaatregelen voor de komende jaren te debatteren. Ik vind dat dit de Kamer niet mag worden onzegd.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Mevrouw Halsema, als u mij citeert, moet u mij wel helemaal citeren. Ik heb gezegd dat het twee dingen bij elkaar zijn. Waar willen wij uitkomen na deze crisis? Een slim, schoner en socialer Nederland. Ik meen dat de minister-president nog twee s'en heeft. Zijn kader gaat blijkbaar nog verder dan het mijne. Nou, dat gaan wij zo horen. Dat is verder prima. Dat wordt toch genoemd? Ik verwacht ook een reactie op de criteria. Mijn punt is dat het aan het einde van deze algemene beschouwingen helder moet zijn hoe wij nu verder gaan, en niet over een pousje.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): De enige "s" die de premier er vandaag aan toe heeft gevoegd, was de "s" van schimmigheid. Wat dat betreft, ben ik niet optimistisch. Eerlijk gezegd verwacht ik wel iets meer dan 3 s'en: slim, schoon en zuinig. Laat ik alleen maar zeggen dat dit ...

(hilariteit)

De **voorzitter**: Zuinig?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): "Suinig", met een "s". "So zeggen wij dat thuis".

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Maar het was "sociaal".

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ah! Slim, schoon, sociaal. Ik wilde er namelijk bij zeggen dat wij ook een milieuprogramma hebben met de aantrekkelijke titel Schoon en "suinig". Maar daar komt niet zo veel van terecht. Dit soort kleine slogans is volstrekt nietszeggend als het niet wat beter ingevuld wordt. Ik wil het kabinet oproepen om dat te doen. Daar komt bovendien bij dat u hier wel een paar woorden hebt neergegooid – en daarvoor dank ik u vriendelijk – maar van het CDA heb ik nog helemaal niets gehoord. Het CDA heeft alleen maar anderen de les gelezen over de kritiek die zij hadden, want het vond die kritiek potsierlijk. Het CDA heeft echter de afgelopen twee dagen zelf geen inhoudelijke opvatting toegevoegd, behalve dat het geen taboes meer hoeft, wat overigens echt een revolutie is na de afgelopen acht jaar.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): U legt hem voor mij op de mat, want het is toch altijd "wie zwijgt, stemt toe"? Ik telde mijn zegeningen al vandaag.

De heer **Van Geel** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik vind dat mevrouw Halsema geen karikatuur moet maken van de inbreng die ik gisteren heb geleverd. Ik heb gisteren zeven toetspunten genoemd waaraan dit proces moet voldoen, met betrekking tot de productieve economie, duurzame economie en de wijze waarop bij ons de accenten liggen bij lastenverlichting en -verzwaring. Ik heb dat hele lijstje genoemd, inclusief het punt dat wij niet weglopen voor onze internationale verantwoordelijkheden. Zeven toetspunten! Nu moet mevrouw Halsema niet ermee aankomen dat ik geen inhoudelijke sturing mee heb gegeven aan dit proces.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik ben blij als dit meer is dan alleen maar procedurele afspraken. Ik heb het niet zo begrepen.

Voorzitter. Ik ben er niet van overtuigd dat de duurzame economie in goede handen is bij dit kabinet. Er komen geen antwoorden, er komen vermijdende antwoorden.

Ik heb een vraag gesteld over de JSF. Ik kom daar op terug. Wij hebben een testtoestel. Ik vraag het kabinet om daarvan af te zien. Dat levert 90 mln. op. Wij hebben het niet nodig en het is decadent in deze tijd. Investeer die 90 mln. in ontwikkelingssamenwerking en houd er daarbij rekening mee dat er wereldwijd al tien keer meer in defensie wordt geïnvesteerd dan in ontwikkelingssamenwerking.

De AOW. GroenLinks pleit al jarenlang voor een flexibele AOW, die rechtvaardig is, omdat de partij erkent dat iedereen na 40 jaar recht heeft op AOW, die een goed houdbaarheidseffect heeft en die de meeste werkgelegenheid oplevert. Dit is ook het AOW-voorstel dat politiek gezien het interessantst is, omdat het de pijn verzacht voor de PvdA ten aanzien van de zware en de kwetsbare beroepen. Ik begrijp dat het kabinet ons voorstel serieus overweegt. Daarmee zijn ook alle uitspraken van de heer Donner van de afgelopen weken – dat het geen rol speelt – gelogenstraft.

Halsema

Ik kom op de sociale verhoudingen. Ik ben geschokt over het taboe op nivellering, zowel bij het kabinet als bij de VVD en de "VVD-light". De premier zegt over het 60%-belastingtarief: dat gaan wij niet doen. Ik zeg daarover het volgende tegen de "VVD-light" en de VVD, en dan laat ik in het midden welke licht is en welke niet. Wij kijken terug op jaren van ongegeneerde zelfverrijking aan de top en toenemende inkomensstegenstellingen, waarbij de economie vooral draait op de middengroepen. Die hebben echter niet geprofiteerd. Dan nog willen die partijen en het kabinet geen enkele nieuwe solidariteit in het leven roepen. Ik vind dat armoedig.

De heer **Rutte** (VVD): Namens onze collega's van "VVD-light" wil ik namens de echte VVD hier wel iets over zeggen. De inkomensverschillen in Nederland, de inkomensverschillen in termen van het verschil tussen hoog en laag, behoren tot de geringste in de wereld. Wij behoren tot de meest genivelleerde landen ter wereld. Als je dat nog verder gaat nivelleren, als je dat nog erger maakt ... Bijvoorbeeld ons hoogste tarief in de belastingen begint op een zeer laag niveau. Er is geen land in West-Europa waarin dat toptarief zo laag begint als in Nederland. Het gevolg van die kleine inkomensverschillen, en zeker van beleid om dat nog te verergeren, is dat talent wegtrekt en dat mensen zeggen: blijkbaar mag ik in Nederland niet succesvol zijn. En dan komt mevrouw Halsema langs en zegt: ho, kop boven het maaiveld; wegwezen, wij hebben dat geld nodig, want daar kunnen wij leuke linkse dingen van doen. Dat is het risico van uw beleid.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ooit waren de inkomensstegenstellingen in Nederland inderdaad klein en konden wij daar trots op zijn. De afgelopen jaren zijn ze aanzienlijk toegenomen, mede dankzij allerlei rijkemenssubsidies waar de VVD heel erg aan hangt, zoals de hypotheekrenteaftrek en de aftrek van pensioenpremies.

De heer **Rutte** (VVD): Die bestaat toch al heel lang!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ja, natuurlijk maar dat telt wel op bij de hoogste inkomens.

De heer **Rutte** (VVD): De hypotheekrenteaftrek bestaat al 52 jaar hoor!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ja hoor, en het is er niet minder op geworden.

De heer **Rutte** (VVD): Maar ook niet meer.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het maakt mensen steeds rijker.

De heer **Rutte** (VVD): Ook niet meer! Nee, dat is onzin.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Laat ik u eens iets anders zeggen. U laat de hardwerkende Nederlanders in de steek, want u verdedigt vooral de belangen van de hoogste inkomens, en niet die van de modale en anderhalf modale inkomens. Die zou u moeten verdedigen. Dat zijn de mensen op wie de economie draait; die draait niet op de top die zichzelf aan het verrijken is. En daar zou u eens oog voor moeten hebben!

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. Mevrouw Halsema zit echt helemaal opgesloten in die linkse retoriek.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik mag het hopen!

De heer **Rutte** (VVD): De VVD is niet de partij van de lagere inkomens of van de hogere inkomens; wij zijn een partij van iedereen die iets van zijn leven wil maken. Of dat nu iemand is met een laag inkomen of met een hoog inkomen, die persoon kan op ons rekenen. Daarom zetten wij in onze tegenbegroting ook geen straf op succes. Wij voeren dus niet allerlei rare toptarieven in, zoals mevrouw Hamer dat wil.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): En wij!

De heer **Rutte** (VVD): Tegelijkertijd verhogen wij de arbeidskorting, wat heel goed is voor de mensen aan de onderkant. Wij verlagen de tarieven juist ook van de laagste schijf, wat heel goed is voor de mensen aan de onderkant. Wij reorganiseren de hele arbeidsmarkt, wat juist goed is voor de mensen aan de onderkant. Wij doen dat omdat wij iedereen in dit land willen laten meedoen. Daar zou u nu eens een voorbeeld aan moeten nemen!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Als je naar de tegenbegroting van de VVD kijkt, dan worden alle mensen aan de onderkant door u gepakt. Iedereen wordt door u gepakt. De enigen die u beschermt, zijn de mensen die de afgelopen jaren de meeste verantwoordelijkheid hebben gedragen voor het ontstaan van de crisis waarin wij zitten.

De heer **Rutte** (VVD): U wilt gewoon blijven zien wat u denkt dat u moet zien. Maar het klopt gewoon niet. Lees nu eens een keer onze tegenbegroting! Dan ziet u wat wij doen, juist voor mensen die aan de kant staan. Kijk naar de participatiewet die wij hebben voorgesteld. Er is geen partij in Nederland die zo veel geld uittrekt voor de re-integratie van arbeidsgehandicapten als de VVD. Waarom doen wij dat? Omdat wij het verschrikkelijk vinden als mensen met een handicap die aan de slag willen, aan de kant blijven staan. Wij willen mensen niet opsluiten in een uitkering, wij willen hun de warmte van een baan geven en niet de kilte van die uitkering. Dat is onze doelstelling.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): In de tegenbegroting van de VVD zit geen een werkgelegenheidsmaatregel.

Voorzitter. Tot slot. Er zijn inmiddels twee moties van wantrouwen ingediend. Mijn fractie zal deze niet steunen. Wij hebben de afgelopen twee jaar constructief en meedenkend oppositie gevoerd, al hadden wij wel vaak het gevoel dat de liefde van één kant moest komen. Ik kan u wel zeggen dat daaraan een einde is gekomen. Het gebrek aan opvattingen op een dramatisch politiek moment, een premier die hakkelt, stuntelt en gewoon niet lijkt te weten welke antwoorden hij geeft. Wij vinden dat geen voorbeeld voor een onzeker land dat armer wordt, waar meer mensen werkloos zijn. Wij steunen geen motie van wantrouwen, maar wij zijn wel een stuk ongeduldiger geworden.

□

De heer **Pechtold** (D66): Mevrouw de voorzitter.

Pechtold

Vandaag was een dieptepunt in onze democratie. De oppositie heeft hier gisteren meer visie en bereidheid om keuzes te maken laten zien dan het kabinet in tweeënhalf jaar. Op de woningmarkt, de arbeidsmarkt, op de terreinen van kennis en onderwijs, klimaat en energie. De tegenwerping van de premier dat de oppositie zo verdeeld is, is een kwalijke staatsrechtelijke faux pas, en een rookgordijn om eigen falen te maskeren.

Het kabinet heeft een muur van werkgroepen opgetrokken en weigert eenieder die aan de poort klopt binnen te laten of zelfs maar te woord te staan. En de premier lijkt te denken: wie niets doet, hoeft ook niets uit te leggen. Het tegendeel is waar.

Deze coalitie leidt aan een funeste combinatie van politieke onmacht en politieke onwil. Onmacht om noodzakelijke keuzes te maken, onmacht om zich uit de wederzijdse houdgreep te bevrijden, onmacht om tot een gezamenlijke visie op de toekomst van Nederland te komen. Een partijpolitieke patstelling! Onwil om zich open te stellen voor de alternatieven van de Kamer, getuige de geringschattende behandeling van onze tegenbegroting, onwil om tot een serieus debat te komen met de Kamer en onwil om verantwoordelijkheid te nemen in een tijd die daadkracht en leiderschap vraagt.

Tijdens het debat over de regeringsverklaring, tweeënhalf jaar geleden, zei ik dat ik oppositie zou voeren naast het kabinet. Vorig jaar moest ik op deze plek helaas constateren dat deze houding moeilijk vol te houden was, omdat dit kabinet de zeilen had gestreken en doelloos ronddobberde, terwijl wij doorvoeren met een ambitieuze vernieuwingsagenda. In het afgelopen jaar is in die mentaliteit van uitstel en afstel geen verandering gekomen. Terwijl de crisis verergerde, verkrampte de coalitie. In het licht van de uitdagingen waarvoor Nederland de komende jaren staat, is deze stilstand achteruitgang. Wij hebben er opnieuw alles aan gedaan om de premier met dit debat, gisteren en vandaag, tot handelen te bewegen. Wij zien immers niets in opnieuw een kostbare periode van studeren.

De vraag is: komt de coalitie er dan wel uit? De omstandigheden zijn hetzelfde, de problemen zijn hetzelfde, de mensen zijn dan hetzelfde. Deze mensen zijn onder uw leiding niet in staat gebleken hun politieke onwil en onmacht te overstijgen. Is dat over zes maanden anders? Is dat over negen maanden anders? U zit in een niemandsland, met een loodzware verantwoordelijkheid. Wij echter, wij zullen het pad van onze eigen alternatieven, onze eigen visie, vervolgen. Niet naast het kabinet, maar het kabinet vooruit. Daarmee gaan wij het land in om de mensen te overtuigen: mensen die heel goed weten dat het zwaar weer is, mensen die verwachten dat de regering dan vooroploopt, de weg wijst, besluiten neemt en hen daarin meeneemt. Vanaf morgen zullen we dan ook weer alle vakbegrotingen aangrijpen om u van onze visie en keuzes te overtuigen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. De Partij voor de Dieren mist de uiterst noodzakelijke visie en politieke keuzes die duidelijk maken hoe het kabinet de klimaatcrisis, de voedselcrisis, de biodiversiteitscrisis en de financiële crisis in samenhang gaat aanpakken. De moties van wantrouwen zullen wij echter niet steunen. Helaas heeft de beantwoording nog wel wat ruimte voor nadere toelichting overgelaten. De minister-president

heeft duidelijk gemaakt, niet heel erg ingevoerd te zijn op de terreinen van duurzaamheid in het algemeen en de plezierjacht in het bijzonder. Misschien kan de crisis bijdragen tot verdieping van de kennis op deze terreinen: "never waste a good crisis".

Om met de plezierjacht te beginnen: 97% van de Nederlandse bevolking wijst de plezierjacht af. Daarom is het niet te verantwoorden dat het kroondomein tussen medio augustus en medio december nog steeds voor het Nederlandse volk gesloten is, omdat de koninklijke familie daar dan voor de lol dieren doodt, met een subsidie van 1,6 mln. van het Nederlandse volk. In een tijd dat iedereen de broekriem moet aanhalen, moet duidelijk zijn dat dit ook geldt voor de koninklijke familie en dat zij haar privéhobby's uit eigen zak zou moeten betalen. Ik dien daarover de volgende motie in, mede namens mijn collega Halsema.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de plezierjacht van het Koninklijk Huis met belastinggeld wordt gefinancierd;

overwegende dat de plezierjacht zeer omstreden is;

verzoekt de regering, de plezierjacht van het Koninklijk Huis niet langer te financieren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Thieme en Halsema. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 14 (32123).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De schriftelijke beantwoording van de gestelde vragen was snel, maar in een aantal gevallen niet erg adequaat. Zo werd bij de vraag waarom in Nederland niet wordt gekozen voor een gegarandeerde teruglevering van groene energie door particulieren aan het net, de bestaande regeling nog een keer uitgelegd. Er is daarbij geen antwoord gegeven op de vraag. De vraag is waarom de SDE gelimiteerd is tot 3000 kilowatt. Zijn wij niet blij met elke extra opgewekte kilowatt zonnestroom? Waarom moeten zonnepanelen verplicht op een gebouw worden geplaatst waarmee tal van toepassingen worden uitgesloten? Waarom krijgt duurzame stroom geen voorrang op het net en waarom krijgen grote duurzame energieprojecten geen subsidie door een ingebouwde drempel? Kort gezegd: waarom lopen wij achter bij de uitstekende terugleveringsregeling die Duitsland kent? Daarover heb ik een motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat een vergroening van het belasting-

Thieme

stelsel zowel economie als ecologie ten goede komt;

verzoekt de regering, de mogelijkheden voor een vergaande vergroening van het belastingstelsel mee te nemen in de brede heroverwegingen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Thieme, Pechtold, Kant en Halsema. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 15 (32123).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Dat een vleestaks onmogelijk zou zijn vanwege de onduidelijkheid welke definitie aan vlees moet worden gegeven, is te zot voor woorden. Aardolie en alcohol worden ook verwerkt in tal van producten. Toch is maar een deel daarvan belast met accijns en een ander deel niet. Dat moet met vlees en vleeswaren ook heel wel te doen zijn. Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft aan dat er drastisch minder vlees, vis en zuivel geconsumeerd moet worden omdat deze consumptie verantwoordelijk is voor 12% van de uitstoot van broeikasgassen en voor 30% van het verlies van biodiversiteit, terwijl de productie van dierlijke eiwitten beslag legt op 80% van de landbouwgronden. Het moet duidelijk zijn dat een substantiële transitie naar een consumptiepatroon dat is gebaseerd op meer plantaardige eiwitten dan nu het geval is, niet beperkt kan blijven tot symboolpolitiek. Een kabinet dat 20 mln. uittrekt voor luchtwassers in de bio-industrie, symptoombestrijding dus, en maar 6 mln. over heeft voor de transitie naar een meer plantaardige en dus meer diervriendelijke samenleving – dat is minder dan jaarlijks wordt uitgegeven voor het regeringsvliegtuig – heeft nog een duwtje in de rug nodig. Daartoe dien ik de volgende moties in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het Planbureau voor de Leefomgeving aangeeft dat de consumptie van vlees en zuivel 12% van de broeikasgasuitstoot en 30% van het verlies in biodiversiteit veroorzaakt en het een beslag legt op 80% van de landbouwgronden;

verzoekt de regering, de mogelijkheden van een substantiële transitie naar het gebruik van meer plantaardige eiwitten in ons voedingspakket mee te nemen in de brede heroverwegingen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Thieme. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 16 (32123).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat vlees een zeer milieubelastend onderdeel van het menu is;

overwegende dat het principe van "de vervuiler betaalt" een effectief en rechtvaardig principe is;

verzoekt de regering, de mogelijkheden voor een accijns op vlees mee te nemen in de brede heroverwegingen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Thieme. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 17 (32123).

De **voorzitter**: Mevrouw Thieme, uw tijd is om.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik heb in mijn eerste termijn niet al mijn minuten verbruikt. Ik heb nog een motie.

De VWA heeft vandaag in de media aangegeven niet te weten hoe de vee- en vleessector goed te inspecteren als zij volgend jaar met 10 mln. worden gekort. Ik maak mij ernstig zorgen wat dit zal betekenen voor het dierenwelzijn en voor de volksgezondheid. Ik dien hiertoe de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de VWA aangeeft volgend jaar onvoldoende middelen te hebben voor toezicht op de vee- en vleessector;

van mening dat dit ongewenst is;

verzoekt de regering, de geplande bezuiniging ongedaan te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Thieme en Halsema. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 18 (32123).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik ben blij met de toezegging van de minister-president om te kijken naar de landelijk vastgestelde vrijstelling waardoor binnen de bestaande bouwvolumes en binnen de kaders van verantwoorde ruimtelijke inbedding versneld gekomen wordt tot het uit particuliere middelen vergroten van het aantal wooneenheden op eigen erf. Desalniettemin is het zeer teleurstellend dat waar de minister-president het heeft over "never waste a good crisis", hijzelf daar niet naar handelt. Zelfs

Thieme

bij het bestrijden van de crisis geldt: beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Ik wil allereerst de minister-president hartelijk dank zeggen voor zijn beantwoording. Kernpunt van deze algemene politieke beschouwingen is natuurlijk de vraag of het kabinet voldoende daadkracht toont om de gevolgen van de economische crisis te lijf te gaan, en voldoende vertrouwen en perspectieven ontwikkelt om de overheidsfinanciën zo gauw mogelijk weer op orde te krijgen. Daarbij is natuurlijk de Crisis- en herstelwet belangrijk. Deze wet moet het mogelijk maken om allerlei projecten sneller te realiseren. Wij steunen deze inzet, maar stelden de vraag of niet uiteindelijk Europeesrechtelijke richtlijnen en verordeningen weer roet in het eten kunnen gooien. Die regels blijven immers onverkort gelden. Ook de Raad van State wijst in zijn commentaar op het wetsvoorstel op dit zich mogelijk voordoende knelpunt. Daarom dank ik de minister-president voor de toezegging om bij de behandeling van de Crisis- en herstelwet uitdrukkelijk oog te hebben voor deze Europeesrechtelijke aspecten. Waarschijnlijk zal er ook een Europese afspraak nodig zijn en dus tot stand moeten komen om in het kader van deze crisiswetgeving flexibel te kunnen omgaan met de betreffende Europese regels. Ik vraag dus alert te zijn op dat punt, want er moet vaart in komen, maar ook vaart in blijven.

Voorzitter. Ook is natuurlijk belangrijk welke harde afspraken we vandaag maken over het tijdstip waarop er concrete voorstellen aan de Kamer zijn gedaan over de omvattende ombuigingen voor de komende jaren. Om die afspraken te bevorderen, dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat in de Macro Economische Verkenning 2010 wordt gesteld dat het zeer noodzakelijk is, nu al plannen te maken die op termijn leiden tot een structureel herstel van de overheidsfinanciën en dat uitstel van de opstelling van die plannen en van de politieke besluitvorming hierover leidt tot onzekerheid, en daarmee tot een slechter investeringsklimaat;

overwegende dat de Raad van State heeft aangegeven dat er twijfel over kan bestaan of het kabinet al daadwerkelijk heeft besloten, uiterlijk voorjaar 2010 tot nadere besluitvorming te komen, maar dat hierover geen enkel misverstand mag bestaan, op straffe van ondermijning van de geloofwaardigheid en de effectiviteit van het voorgenomen herstelbeleid;

verzoekt de regering, vóór 1 juni 2010 te komen met het totale pakket aan voorgenomen ombuigingen die voor de lange termijn noodzakelijk zijn, en uiterlijk met ingang van het begrotingsjaar 2011 een duidelijk begin te maken met de uitvoering van maatregelen tot herstel van het evenwicht in de overheidsfinanciën,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van der Vlies. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 19 (32123).

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Nog een enkel punt. Uit de schriftelijke antwoorden blijkt het kabinet genoeg te nemen met een markant verschil in belastingdruk tussen een alleenverdiener en tweeverdieners met hetzelfde huishoudinkomen. Het gaat om een factor 1,3 met een uitloop naar nota bene 1,8. Officieel wordt er keuzevrijheid beleden van mensen bij de inrichting van hun leven. Met zulke verschillen is die vrijheid in feite een fictie. Is dat aanvaardbaar? Wij nemen ons in onze fractie voor om bij de behandeling van het Belastingplan daar sterk op terug te komen. Dit onderwerp raakt aan een ander onderwerp dat wij centraal stellen, namelijk de ruimte en de tijd voor de opvoeding van onze kinderen. Het is werkelijk onze overtuiging dat de maatschappelijke rekening van tekorten op dit vitale punt een hoge prijs vraagt. De begroting voor 2010 overziende, zijn er enkele klippen waarop wij vooralsnog stuiten: de bezuiniging op de politie, op Defensie, het naar voren halen van het intrekken van de partnertoeslag AOW, maar daar komen we uiteraard bij de betreffende begrotingshoofdstukken op terug.

Voorzitter. Ik rond af. Het debat overziende, heeft mijn fractie gemengde gevoelens. Mijn fractie heeft wel betere meegemaakt. Een heel punt was bijvoorbeeld de definitie van plezierjacht. Dat werd een zodanig groot punt dat het debat weggleed naar een soort plezierjacht. De toon en de inhoud van een debat kunnen scherp en hard zijn. Dat hoort vaak zo en het is onontkoombaar bij tegenstellingen, maar het moet toch wellevend blijven. En dat kan ook. Er was nu en dan sprake van ontspannende humor. Dat is goed. Maar tegelijk was bij ogenblikken de zuurgraad wel heel erg hoog, om niet te zeggen voor mij te hoog. President Obama, die door zo velen graag wordt aangehaald, verdedigde in een debat met het Amerikaanse parlement zijn plannen over de gezondheidszorg. Een parlementariër moest diep door het stof. Hij moest namelijk excuses aanbieden voor zijn uitroep: u liegt! Ik heb hier vandaag ook het een en ander gehoord waarover wij eens met elkaar zouden moeten nadenken.

(geroffel op de bankjes)

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. 2007 was het luisterjaar. 2008 was het inwerkjaar. 2009 is het ruziejaar en 2010 wordt het praatjaar. Dat is de balans die ik nu opmaak van dit kabinet. Ik heb dan de keuze uit twee slechte dingen. Ik kan zeggen: kabinet stap op. Dat zou betekenen dat er verkiezingen moeten worden gehouden. Dat duurt een halfjaar. En het duurt een jaar totdat een nieuw kabinet is ingewerkt. Dat zou heel slecht zijn voor het land.

De tweede slechte keuze, gezien het debat van vandaag, is het aansporen van het kabinet tot actie. Maar dat betekent wel dat het parlement het op de huid moet zitten, dus dat het dit kabinet tot actie moet manen. Die economische crisis moet namelijk te lijf worden gegaan

Verdonk

en de veiligheid van onze burgers moet eindelijk worden gegarandeerd. Daarmee kan het kabinet morgen beginnen, want morgenavond is er een demonstratie in Gouda. Burgmeester Cornelis heeft aangegeven dat hij vanaf 20.00 uur de veiligheid van autochtone Nederlanders niet kan garanderen. Het land staat in brand en het is aan het kabinet om die brand te blussen.

2010 dient het actiejaar te worden. Ik zal het kabinet op de huid zitten. Ik heb vijf moties, twee over de inhoud en drie om het proces te versnellen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de staatsschuld momenteel met 100 mln. per dag toeneemt,

overwegende dat hierdoor de staatsschuld tot aan het kerstreces met ruim 10 mld. zal zijn toegenomen, per 1 maart met 16,5 mld. en per 1 september met 40 mld.;

overwegende dat de burgers uiteindelijk deze schuld moeten betalen;

overwegende dat deze verslechtering van onze financiële positie wordt veroorzaakt door het gebrek aan daadkracht en visie bij het kabinet;

verzoekt de regering, toe te zeggen dat zij het resultaat van de twintig onderzoekscommissies en de daaruit volgende regeringsvoorstellen vóór het kerstreces aan de Kamer aan zal bieden om het tekort zo min mogelijk op te laten lopen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Verdonk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 20 (32123).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de staatsschuld per dag met ongeveer 100 mln. toeneemt;

overwegende dat de regering voornemens is, de voorstellen van de twintig in te stellen commissies alleen te behandelen tijdens reguliere vergaderingen met de Tweede Kamer;

overwegende dat dit onnodige vertraging oplevert in het bestrijden van de economische crisis;

verzoekt de regering, de voorstellen van de twintig commissies voor te leggen aan de Kamer zodra deze beschikbaar zijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Verdonk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 21 (32123).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er twintig commissies aan de slag gaan om bezuinigingsvoorstellen te ontwikkelen;

overwegende dat de minister-president heeft toegezegd dat deze commissies direct rapporteren aan hemzelf en de twee vicepremiers;

verzoekt de regering, te waarborgen dat geen enkele vakminister inzage krijgt in de rapporten van de commissies voordat deze zijn beoordeeld door de minister-president en de vicepremiers en aan de Kamer zijn voorgelegd. De rapporten die betrekking hebben op de portefeuilles van de beide vicepremiers worden direct voorgelegd aan de minister-president en daarna aan de Kamer,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Verdonk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 22 (32123).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er geen duidelijkheid bestaat over het al dan niet verlengen van de militaire missie in de Afghaanse provincie Uruzgan na augustus 2010;

overwegende dat deze missie gedurende deze looptijd een te hoge prijs gevraagd heeft van onze militairen en onze militaire middelen;

verzoekt de regering, de Kamer de garantie te geven dat in augustus 2010 de missie in Uruzgan definitief beëindigd zal worden en dat daarmee de Nederlandse bijdrage is voldaan,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Verdonk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 23 (32123).

Verdonk

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in deze tijd van economische crisis iedereen op de kleintjes moet letten;

constaterende dat de kroonprins een vakantiehuis in Mozambique wil kopen;

constaterende dat zowel een deel van de kosten van het proces van verwerving en ontwikkeling alsmede de kosten van de beveiliging betaald worden door de belastingbetaler;

verzoekt het kabinet, de kroonprins dringend te verzoeken, af te zien van het Mozambiqueproject,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Verdonk. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 24 (32123).

Hiermee zijn wij gekomen aan het einde van de tweede termijn van de kant van de Kamer. Op verzoek van het kabinet schors ik het debat voor een halfuur.

De vergadering wordt van 21.53 uur tot 22.25 uur geschorst.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Er is vandaag in dit huis veel gezegd en het debat is gevoerd op het scherpst van de snede. Verschillen van opvatting zijn van alle tijden en vormen het hart van ons democratisch proces. Laten wij dat echter ook zo benoemen. De ene visie staat tegenover de andere.

Laat ik aan het begin van mijn tweede termijn nog eens samenvatten wat het kabinet drijft. Het kabinet doet wat nodig is voor de toekomst van Nederland. Dat betekent dat wij het economisch herstel, waarvan nu soms een prille vorm zichtbaar wordt, niet in de knop moeten breken. De komende twee jaar gaan wij alles uit de kast halen om de economie weer op gang te brengen en banen te behouden. Wij trekken geld uit om banen te behouden, om ondernemers ruimte te bieden en om jongeren te scholen. Daarbij blijft het echter niet. Daarna moeten wij de rekening betalen. Door deze crisis zijn wij armer geworden en lopen schulden op. Het kabinet ziet het als plicht om ervoor te zorgen dat wij toekomstige generaties niet onnodig opzadelen met torenhoge rekeningen. Ik sta erop dat wij die rekening betalen; ook dat hoort bij "doen wat nodig is".

De problemen zijn groot en verdienen serieuze aandacht. Het is niet voldoende om her en der een paar procenten van de begroting te schaven. Daarom gaan wij in de komende periode zorgvuldig uitwerken waar wij de zeer grote besparingen die de komende jaren nodig zijn, het best kunnen boeken. Op die manier kunnen wij dit voorjaar de best denkbare keuzes maken en kunnen wij

die voor een deel al in de begroting van 2011 verwerken. Dat heeft niets te maken met vooruitschuiven, maar alles met vooruitzien. Ook dat hoort bij doen wat nodig is. Wij hebben bovendien die tijd, want niemand wil nu de recessie met bezuinigingen verlengen.

Het kabinet steekt zijn nek uit en gaat ingrijpende keuzes niet uit de weg. De verhoging van de AOW-leeftijd is zo'n keuze. Ik ben echter eerlijk; wij moeten nog meer moeilijke besluiten nemen om de staatsschuld af te lossen, en zorg, onderwijs en veiligheid ook in de toekomst betaalbaar te houden. Ook dat hoort bij doen wat nodig is.

Nederland is een van de eerste landen in Europa die beginnen met het op orde brengen van de overheidsfinanciën na 2010. De Kamer mag hiervan uiteraard iets vinden, maar laat niemand zeggen dat dit niets voorstelt. Het kabinet gaat vastberaden door met de ingezette koers en werkt verder aan een innovatief, solide en duurzaam Nederland.

Er is vandaag veel gesproken over de heroverwegingen. Ik wil nog maar eens benadrukken dat het kabinet van mening is dat deze heroverwegingen een belangrijk onderdeel vormen van de agenda van het kabinet om op lange en middellange termijn de overheidsfinanciën op orde te krijgen. Het kabinet heeft de opdracht gegeven tot heroverwegingen waarbij op twintig beleidsterreinen besparingsmogelijkheden van 20% in kaart worden gebracht. Dat is een ingrijpende stap. Dit is dan ook bij uitstek een politiek proces. Ambtenaren doen daarbij gewoon hun werk. De rapporten die hieruit voortvloeien, gaan rechtstreeks naar de premier en de vicepremiers. Bovendien wordt alles vele malen sneller uitgevoerd dan soortgelijke heroverwegingen in de jaren tachtig. Ik heb hierop al eerder gewezen. Ik weerleg de kritiek dat het kabinet niet tot beslissingen zou komen dan ook krachtig. Naar ik aanneem wil de Kamer de taakopdrachten van de heroverwegingen ontvangen. Het kabinet is graag bereid de Kamer die te sturen, nadat zij morgen in de minister-raad definitief zijn vastgesteld. Ook kan ik de Kamer desgewenst de keuze van het kabinet voor de voorzitters doen toekomen.

Ik voeg daaraan het volgende toe. In hoofdstuk 1 van de Miljoenennota staan onze politieke uitgangspunten helder samengevat, namelijk samen, slimmer, sterker, schoner, solider en solidair. Wij schetsen het Nederland dat wij in 2020 willen. Dat is het politieke kader. Zoals ik in eerste termijn heb toegezegd, zal de flexibilisering van de arbeidsmarkt zoals aangegeven door mevrouw Hamer onderdeel uitmaken van de heroverweging op afstand van de arbeidsmarkt.

Mevrouw Kant stelt de vraag hoe het kabinet de invulling ziet van de regeling voor de zware beroepen. Ik kan en wil op dit moment niet concreter worden over de invulling van een regeling voor zware beroepen waar mevrouw Kant om vraagt. Het kabinet wil eerst afwachten waar de SER op 1 oktober mee komt. Het kabinet heeft in het voorjaar afgesproken om rekening te houden met zware beroepen. Daar mag de Kamer ons aan houden.

Mevrouw Halsema stelt de vraag of het kabinet het voorstel van GroenLinks voor een flexibele AOW serieus zal overwegen. Het kabinet overweegt altijd alle serieuze voorstellen serieus. Dat geldt ook zeker voor dit voorstel van mevrouw Halsema. Over alternatieven voor verhoging van de AOW-leeftijd zoals onder bespreking in de SER kan en wil ik verder geen uitspraken doen. Het

De heer Van der Staaij (SGP)

© M. Sablerolle – Gouda

kabinet wacht af waarmee de SER komt. Een breed gedragen advies van de SER zal het kabinet zwaar laten meewegen in de uiteindelijke besluitvorming. Dat is bekend. In de uiteindelijke besluitvorming zal het kabinet alles nogmaals afwegen waarbij de houdbaarheidsdoelstellingen uit het aanvullend beleidsakkoord uiteraard wel zullen moeten worden betaald.

Mevrouw Kant heeft de opmerking gemaakt dat het kabinet bezuinigt op de AWBZ. In eerste termijn is hierover gesproken. Ik wil allereerst heel helder maken dat we niet bezuinigen maar juist fors investeren in de AWBZ. In de Volkskrant konden we vanochtend lezen dat verpleegkundigen de begroting van het kabinet om die reden een 7,5 geven. Dit hing samen met het feit dat er sprake is van budgetten. De inzet van het kabinet is om in 2010 meer zorg te leveren dan in 2009, echter tegen een lagere prijs. Dat scheelt ons allen 91 mln. Het lijkt mij goed dat de discussie over de getallen wordt gevoerd bij de behandeling van de begroting van het ministerie van VWS.

Mevrouw **Kant** (SP): Dat laatste rekensommetje, "dat scheelt ons allen 91 mln.", is wel een heel mooie manier om te zeggen dat er dus wel degelijk 91 mln. wordt bezuinigd op de thuiszorg en de verpleeghuizen. De minister-president kan wel zeggen dat het totaalbedrag ...

Minister **Balkenende**: Het is minder dan ...

Mevrouw **Kant** (SP): Dit is dezelfde discussie die elk jaar wordt gevoerd. Het totaalbedrag neemt elk jaar toe, omdat er meer ouderen komen, meer zorg nodig is en de prijzen stijgen. Dat is de groei die standaard altijd plaatsvindt. Mensen krijgen daardoor niet meer zorg; het is gewoon nodig omdat er meer mensen zijn die zorg nodig hebben. Daar gaat het niet om. Specifiek op de thuiszorg en de verpleeghuizen echter wordt inderdaad 91 mln. bezuinigd. Laten we dat gewoon eerlijk met elkaar vaststellen. Die keuze maakt dit kabinet voor het volgende jaar.

Minister **Balkenende**: Wij hechten eraan om te zeggen dat de formulering is: het is minder, meer. Er is sprake

van een stijging, maar minder dan eerder werd voorgenomen.

Voorzitter. Ik vind de beelden over verschraling in de zorg geen recht doen aan de inspanning die veel mensen leveren. In totaal komt er tussen 2008 en 2011 per saldo circa 2 mld. bij voor langdurige zorg; ik verwijs naar pagina 88 van de begroting van het ministerie van VWS. Dit is slechts voor een beperkt deel vanwege demografische ontwikkelingen. Het gaat bijvoorbeeld ook om investeringen in meer handen aan het bed, betere huisvesting, betere kwaliteit en extra investeringen in de wijkverpleegkundigen. Tevens wordt dit bedrag gebruikt om de groei in de pgb's op te vangen en meer mensen te behandelen in ggz-instellingen.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik ben nog even geïntrigeerd door het zinnetje: het is minder, meer. Er komen inderdaad meer mensen die zorg nodig hebben, en per persoon komt er dus minder geld beschikbaar om die zorg te leveren. Met andere woorden, als er een taakstelling is van 91 mln. onder andere voor de verpleeghuizen, wil dat zeggen dat per bewoner van een verpleeghuis er minder geld beschikbaar komt. Dat is de consequentie. We hebben het over mensen die nu al niet op tijd hun eten krijgen, die nu al niet op tijd uit bed worden geholpen, die nu al zwaar tekortschietende zorg ontvangen. Ik heb ook nog één opmerking over die 7,5 van de verpleegkundigen. Dat zit mij namelijk ook een beetje dwars. Dat betreft geen onderzoek, maar de mening van een koepel. Dat is een van de grote fouten in het land: managers van koepels bepalen hier wat het veld vindt. De SP doet een onderzoek onder de verzorgenden. Zij zien een jarenlang verschaalde zorg. U verschaalt die zorg nog verder, minister-president.

Minister **Balkenende**: Maar mevrouw Kant, als een vergelijkbare groep een jaar eerder een cijfer van 5,5 geeft en nu een 7,5, moet dat ergens vandaan komen. Ten aanzien van de financiële kant heb ik gezegd dat het gaat om minder, meer. Het is goed om dat te onderstrepen. Wat betreft de verdere financiële aspecten, moet ik u echt verwijzen naar de begroting van het ministerie van VWS.

De **voorzitter**: De minister-president vervolgt zijn betoog.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik mag misschien alleen nog de constatering doen, voorzitter, dat dit toch wel de zoveelste keer vandaag is dat de minister-president discussies totaal uit de weg gaat. Ik vind dat echt een minister-president onwaardig. Ik heb dat al vaker gezegd vandaag. Hij moet niet steeds naar andere begrotingen verwijzen.

De **voorzitter**: Dank u wel, mevrouw Kant.

Mevrouw **Kant** (SP): Wij voeren hier de discussie over de vraag waar u al dan niet op bezuinigt, minister-president. Loop daar niet voor weg.

Minister **Balkenende**: Ik loop helemaal niet weg voor discussies. Ik geef aan hoe het zit, wat onze interpretatie is van de cijfers en hoe de waardering voor het werk in deze sector is. Ik geef aan dat er sprake is van een stijging van budgetten. Die discussie hebben wij juist

Balkenende

gevoerd. Voor het overige verwijs ik naar de behandeling van de begroting van VWS.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Aan de berichten die ik vandaag heb gekregen, kan ik zien dat de vereniging waar wij het over hebben de beroepsgroep van verpleegkundigen en verzorgenden is. Dat klopt toch, mijnheer de minister-president? Dat zijn niet de managers, maar de mensen zelf.

Minister **Balkenende**: Ja, dat zijn de werkenden zelf.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Oké.

Minister **Balkenende**: Mevrouw Hamer heeft gevraagd wanneer de evaluatie van de marktwerking in de zorg komt, zoals toegezegd tijdens het verantwoordingsdebat. Hier gaat hier om evaluaties van de Wet marktordening gezondheidszorg, de Zorgverzekeringswet, de Nederlandse Zorgautoriteit en het College voor zorgverzekeringen. Naar verwachting zullen de rapporten over de evaluatie dit najaar worden opgeleverd. Onze reactie daarop kan men zo spoedig mogelijk tegemoet zien, in ieder geval voor het eind van dit jaar.

De heer Van der Vlies heeft gezegd dat er zeer veel kinderen zijn die extra ondersteuning kunnen gebruiken en verwees naar de wachtlijsten voor de jeugdzorg. De Eigen Krachtconferentie biedt daarvoor een oplossing. Wanneer wordt dit landelijk ingevoerd? Voorzitter. Ik heb er al iets over gezegd en ik voeg daar nog het volgende aan toe. De provincie Overijssel is hier vooral mee bezig. Naast de provinciale pilots starten nu ook binnen deze provincie gemeentelijke pilots om de eigen kracht te versterken. Daarnaast zal op 1 oktober aanstaande een landelijke conferentie worden gehouden in Overijssel in aanwezigheid van de Nieuw-Zeelandse founding father van de Eigen Krachtconferentie. Het is de bedoeling om in de loop van volgend jaar de uitkomsten van de provinciale en gemeentelijke pilots landelijk beschikbaar te stellen. Daarnaast investeert de minister voor Jeugd en Gezin ook in de civil society – de motie-Voordewind – met drie maal 6 mln. om de kracht van gezinnen in de wijken te versterken.

Mevrouw Kant en mevrouw Hamer hebben gevraagd hoe het zit met de aandeelhouders. Daar hebben wij het eerder over gehad. Korthedshalve verwijs ik naar de schriftelijke beantwoording.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Uit de schriftelijke beantwoording hebben wij nu net niet kunnen opmaken dat er iets ging gebeuren aan de versterking van de medezeggenschap van werknemers en van commissarissen. Ik zou daar graag iets meer duidelijkheid over willen hebben. Krijgen wij daar een brief over?

Minister **Balkenende**: Het is goed om over deze kwestie van gedachten te wisselen bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ik kijk even naar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Wil hij daar een brief over sturen?

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dat stel ik wel op prijs.

Minister **Balkenende**: Dan zeggen wij dat toe.

Mevrouw **Hamer** (PvdA): Dank u.

Minister **Balkenende**: Mevrouw Verdonk heeft een vraag gesteld over de kredietverlening door de ING. Hoeveel nieuwe dan wel extra kredieten zijn er nu door de ING verleend? Zoals inmiddels gemeld in de Kamerbrieven van juni en juli 2009 heeft de ING, als onderdeel van de overeenkomst voor de illiquid asset backup facility, zich gecommitteerd om 25 mld. tegen marktconforme voorwaarden beschikbaar te hebben voor kredietverlening aan bedrijven en particulieren in Nederland. Ik kan u melden dat de ING in de eerste vier maanden van dit jaar 8,8 mld. aan nieuwe kredieten heeft afgegeven. Dat is ongeveer 4,4 mld. aan hypotheeklen, 1,5 mld. aan het grote bedrijfsleven en de rest aan het mkb. Dit zijn nieuwe kredieten en nieuwe kredietfaciliteiten aan Nederlandse consumenten en bedrijven.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dank, maar dat is een flauwekulantwoord. Dat hebben wij ook een keer van minister Bos gehad. Hij gaf die cijfers in een debat en de volgende dag schreef de ING in de krant dat het helemaal geen nieuwe kredieten waren. Het bedrag van 8,8 mld. betreft de normale kredieten die de ING verstrekt. Dat is het totaal aan kredieten, dus dat kan niet zomaar gezegd worden.

Het gaat nog steeds om de eerste vier maanden, terwijl het nu al half september is. Wij zijn dus op de helft van de negende maand. Er zou 25 mld. komen aan extra kredieten. De Kamer heeft unaniem een motie aangenomen waarin de regering wordt verzocht om tevens aan te geven op welke wijze zij het gestelde doel van 25 mld. extra kredietverlening tegen marktconforme voorwaarden binnen Nederland denkt te bereiken en binnen welke termijn. Op die motie, die alweer dateert van 30 juni, dus bijna drie maanden geleden, is geen reactie gekomen. Dus, minister-president, ik heb gezegd dat ik u op de huid zal zitten. Now let's go!

Minister **Balkenende**: Als wij het nu eens zo doen, mevrouw Verdonk. Dit is de informatie die ik heb meegekregen. Binnenkort vinden de algemene financiële beschouwingen plaats. Ik hoop dat u daaraan deelneemt. Ik stel voor om in de voorbereiding van beide bewindslieden van Financiën deze vraag mee te nemen. Dan kan er bij die gelegenheid op teruggekomen worden.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dit stelt mij niet gerust: "meenemen". Er is een bank die wij overeind hebben gehouden met minimaal 16,8 mld. aan belastinggeld, die toezegt 25 mld. aan extra kredieten op de markt te brengen in 2009, hé, in 2009. Nu zegt u: wij gaan er nog even over nadenken, wij komen er in een volgend debat wel een keer op terug. Dat heeft minister Bos ook al een keer of vijf, zes gezegd. Kom nou! Laat nou eens weten wat de ING echt op de markt heeft gebracht.

Minister **Balkenende**: Ik geef vooreerst die vier maanden. Dan heb ik deze gegevens. Ik stel voor om hier tijdens de algemene financiële beschouwingen op terug te komen. Dan zult u ongetwijfeld nadere informatie krijgen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Bij het leven horen ook gewetensvragen.

De **voorzitter**: Dit is de laatste keer, mevrouw Verdonk.

Balkenende

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Sorry, voorzitter. Bij het leven horen ook gewetensvragen, zeker als je een man bent van normen en waarden. Vindt u het niet een beetje gek dat u hier moet zeggen, als minister-president: ja, wij hadden die toezegging van de bank en dat heeft de bank ons ook beloofd, maar na negen en een halve maand weten wij nog niet hoeveel geld er op de markt is gekomen? Klein beetje raar?

Minister **Balkenende**: Nee, ik vind dat niet raar. Ik heb gezegd dat dit de informatie is die op dit moment voor mij beschikbaar is, en dat een goed moment om hier op terug te komen de algemene financiële beschouwingen zijn.

De heer Van Geel heeft de vraag gesteld of ik de bankencode meeneem naar de G20. Vandaag hebben de minister van Financiën en ik een brief gestuurd naar alle collega's van de G20 en de Europese Unie om de Nederlandse bankencode onder de aandacht te brengen.

Ik kom terug op de opmerking van de heer Pechtold over de positie van alleenstaanden. Hij stelt dat gezinnen hun aandeel in de koek niet zien krimpen. Dat koppelt hij aan de discussie over alleenverdieners en alleenstaanden, alsof die groepen er wel op achteruit zouden gaan en gezinnen niet. In de CPB-sommen is een alleenstaande ook een gezin. Die macrosom van het CPB gaat over het onderscheid tussen gezinnen, bedrijven en overheid. In de koopkrachttabel in de MEV op bladzijden 96 en 97 is af te lezen dat alleenstaanden er in 2009 gemiddeld meer op vooruitgaan dan tweepersoonshuishoudens en er in 2010 gemiddeld minder op achteruitgaan dan tweepersoonshuishoudens.

Dan kom ik op een vraag van mevrouw Thieme over de stimulering in de bouw. Het pakket van maatregelen gericht op de bouwsector bevat verschillende onderdelen en richt zich zeker niet alleen op de ontwikkelaars in de bouwwereld. Het gaat vooral ook om partners die een publieke rol vervullen met daaraan verbonden verantwoordelijkheden, zoals gemeenten en woningcorporaties. Daarbij past ook specifiek aandacht voor starters op de woningmarkt en senioren, zoals genoemd door mevrouw Thieme. Wel zijn gemeenten zelf verantwoordelijk voor de voordracht van projecten die in aanmerking kunnen komen voor subsidie. De stimuleringsregeling woningbouw is gericht op stilgevallen bouwprojecten. Het gaat om projecten die al startklaar zijn maar door de crisis zijn stilgevallen. Bij een aantal projecten speelt het duurzaamheids criterium een belangrijke rol. Genoemd kunnen worden de uitbreiding van de energie-investeringsaftrek, de btw-verlaging voor isolerende maatregelen, subsidie voor dubbel glas en de invoering van een energiebesparingskrediet.

De heer Pechtold, de heer Rutte en mevrouw Halsema hebben de vraag gesteld of het CPB de alternatieve begrotingen kan doorberekenen voor de werkgelegenheid. Het CPB stelt zelf dat het macro-economische effecten voor de korte termijn niet kan doorrekenen inclusief werkgelegenheids- en koopkrachteffecten. Dat is heel bewerkelijk. Het CPB ontbreekt daarvoor de nodige capaciteit en tijd. Het CPB kan wel een kwalitatief oordeel geven over de tegenbegrotingen als de Kamer dat zou verzoeken. Daarbij wordt aangegeven welke (belasting-) maatregelen goed of slecht zijn voor de werkgelegenheid. Een kwantitatief oordeel is echter op deze korte termijn niet mogelijk. Als eerdergenoemde Kamerleden het ermee eens zijn, zouden wij deze vraag aan het CPB

kunnen voorleggen. Dan hebben zij in ieder geval een kwalitatief oordeel, dat kan worden betrokken bij de algemene financiële beschouwingen.

De **voorzitter**: Ik hoor u nu wat roepen, maar zo doen wij dat niet, mijnheer Rutte.

De heer **Rutte** (VVD): Maar dan ook uw eigen plannen. Wij willen een kwalitatief oordeel over de tegenbegrotingen, maar dan ook over de maatregelen die u neemt.

Minister **Balkenende**: De Macro Economische Verkenning is juist het document waarin het CPB een beeld, een analyse geeft van het overheidsbeleid.

De heer **Rutte** (VVD): Ik bedoel te zeggen dat u laat zien hoe die twee dingen zich tot elkaar verhouden, dus of onze plannen gunstig of ongunstig afsteken tegen uw plannen. Zo wil ik het zien.

Minister **Balkenende**: Dat is een beetje merkwaardig. U kunt toch gewoon de MEV lezen als straks het stuk van het CBP komt waarin de tegenbegrotingen worden geanalyseerd?

De heer **Rutte** (VVD): Presenteert u het zodanig dat wij echt kunnen zien of de beleidsopties beter werken dan wat u voornemens bent voor 2010.

De heer **Pechtold** (D66): Ik vind het een constructief voorstel.

Minister **Balkenende**: Dank u wel.

Voorzitter. Mevrouw Halsema stelde een andere vraag: kan de minister-president per onderdeel van de Crisis- en herstelwet aangeven wat de werkgelegenheidseffecten zijn? Er staan heel wat banen op het spel. Het te verwachten banenverlies door de recessie in de bouw treft 50.000 mensen. Het verlies bedraagt ongeveer een tiende van het aantal banen in de bouwnijverheid. Het echte banenverlies ontstaat in 2010. Harde klappen zullen vallen bij veel kleine zelfstandigen. Volgens de bouwsector versnelt de Crisis- en herstelwet de projecten met ten minste een half jaar, oplopend tot anderhalf jaar. Dat komt door het versnellen van procedures en het verkorten van het afhandelen van bezwaren door de Raad van State. Recent onderzoek geeft aan dat traagheid in procedures en besluitvorming het grootste struikelblok is. Langdurige procedures en besluitvorming vertragen de uitvoering van projecten. Daarom is juist de Crisis- en herstelwet ingediend.

Dan wil ik iets zeggen over de werkgelegenheidseffecten. Ik denk nu aan de werkgelegenheidseffecten voor alle projecten die onderdeel zijn van de Nota Ruimte en die deel uitmaken van de Crisis- en herstelwet. Het gaat dan om het versnellen van de bouw van indicatief 48.500 woningen en om grofweg 77.600 arbeidsplaatsen. Als je dergelijke woningbouwprojecten met een half jaar tot anderhalf jaar versnelt, heb je het dus over tienduizenden arbeidsplaatsen die eerder vervuld kunnen worden, over werknemers in de bouwnijverheid die anders werkloos thuis hadden gezeten en nu aan het werk kunnen blijven. Ik meen dat dit overtuigende cijfers zijn. Het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid heeft onlangs berekeningen

Balkenende

gemaakt met een uitkomst in dezelfde orde van grootte. Extra onderzoek is dus helemaal niet nodig. Men wil daadkracht. Wij willen doorgaan met de Crisis- en herstelwet en ervoor zorgen dat die per 1 januari 2010 ingaat, juist ten behoeve van al die werkenden in de bouwnijverheid.

De heer Slob vroeg: worden de medeoverheden, met name de provincies, voldoende betrokken bij de uitvoering van het aanvullend beleidsakkoord? Dat is zeker het geval. Met gemeenten en provincies zijn begin dit jaar in het kader van het aanvullend beleidsakkoord afspraken gemaakt om een groot aantal projecten die de economie kunnen stimuleren in de tijd naar voren te halen. De koepelorganisaties VNG en IPO hebben regelmatig bestuurlijk overleg met de ministers van BZK en Financiën. Rapportage over de uitvoering van het aanvullend beleidsakkoord maakt daarvan deel uit.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik neem aan dat u weet dat er enige discussie is over de vraag welk bedrag met het aanvullend beleidsakkoord is ingeboekt voor de provincies. Ik herhaal mijn wens dat u er met de provincies uitkomt en dat dit bedrag ingeboekt kan worden voor rijksdoelen waarvoor de provincies de verantwoordelijkheid dragen.

Minister **Balkenende**: U doet een appel om op de aangegeven manier te handelen. U zegt: probeer tot overeenstemming te komen over het bedrag en boek het vervolgens in. Dat signaal is goed begrepen.

Mevrouw Halsema vroeg of niet moet worden afgezien van de aanschaf van het tweede JSF-toestel, zodat de middelen die daarmee vrijkomen kunnen worden aangewend voor ontwikkelingssamenwerking. De coalitie heeft afspraken gemaakt over de JSF. Die zijn zorgvuldig met de Kamer besproken en daarvoor is politieke steun gevonden. Ik zie geen aanleiding om op die afspraken terug te komen.

Over de vraag van de heer Wilders hebben wij het vandaag gehad. Hij sprak over de verhouding van de zorg voor de ouderen en die voor gevangenen. Ik begrijp heel goed wat hij heeft gezegd. Het is dan goed om erop te wijzen dat als onze ouderen in verpleeghuizen te maken krijgen met zware omstandigheden, bijvoorbeeld met een tekort aan aandacht of een gebrek aan hygiëne, dat voor mij altijd reden is om te proberen die problemen aan te pakken. Ouderen verdienen een menswaardige oude dag. Daar had hij gelijk in. Punt! Daarvoor heb ik geen vergelijking nodig met de zorg voor gedetineerden.

Mevrouw Verdonk vroeg wat het kabinet doet om te voorkomen dat kinderen onder de twaalf 's avonds op straat zwerven en overlast veroorzaken. Zij zou graag zien dat de ouders een boete kan worden opgelegd. Mevrouw Verdonk wordt op haar wenken bediend. Het wetsvoorstel Maatregelen bestrijding voetbalvandalisme en overlast is aanhangig bij de Eerste Kamer en dat voorstel biedt de burgemeester instrumenten. In het wetsvoorstel is de mogelijkheid opgenomen dat de burgemeester de ouders het bevel geeft ervoor te zorgen dat hun kind zich niet in een bepaald gebied begeeft. Ook kan de burgemeester via dat bevel voor het kind een avondklok instellen. Als het bevel niet wordt nageleefd, is sprake van een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf staat van maximaal drie maanden of een geldboete van maximaal € 3700. Het kabinet hoopt dat de

behandeling van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer spoedig zal zijn afgerond, zodat de wet in het voorjaar van 2010 in werking kan treden. Verder verruimt het kabinet de mogelijkheden om een minderjarige onder toezicht te stellen en krijgt de burgemeester via de Raad voor de Kinderbescherming de mogelijkheid om opvoedingsondersteuning af te dwingen. Bij de Eerste Kamer is een voorstel in behandeling dat het mogelijk maakt om de kinderbijslag op te schorten om zo te bevorderen dat ouders een aanwijzing in het kader van ondertoezichtstelling opvolgen. Ook die wet kan naar verwachting begin 2010 in werking treden.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Wie gaat dat allemaal handhaven?

Minister **Balkenende**: Alle instanties die hiermee te maken hebben. Ik heb gezegd dat de burgemeester aanwijzingen kan geven en dan is het zijn verantwoordelijkheid om daar ook op toe te zien. Als de zaak vervolgens niet wordt nageleefd dan is het een zaak van de politie en het OM. Zo werkt dat. De eerste verantwoordelijkheid ligt echter bij de burgemeesters en dat heb ik geschetst.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Denkt u dat de politie daar nog menskracht voor overheeft met al die bezuinigingen en het feit dat ze nog maar op een bezetting van ongeveer 80% zitten? Denkt u dat die politieagenten al die extra taken daar nog eens een keer bij kunnen hebben?

Minister **Balkenende**: Het zou in bepaalde omstandigheden wel eens heel goed kunnen zijn, ook voor de afschrikwekkende werking, om ook eens aan te geven waar bepaalde grenzen overschreden zijn en wanneer we ingrijpen. Als een burgemeester dat goed oppakt en er voorbeelden worden gesteld, kan dat natuurlijk wel even aandacht vergen van de politie. Daar hebt u ook gelijk in, maar het kan veel helpen in de beleving van verantwoordelijkheid van ouders.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Bent u bereid om als de politie dit soort extra taken moet gaan doen tegen de politie te zeggen: boter bij de vis? Dat betekent ook dat er extra geld bijkomt. Extra taken is extra geld.

Minister **Balkenende**: We hebben vanmiddag een hele discussie gehad over de bekostiging van de politie. Ik wou die discussie niet overdoen. Het is ook een zaak die te maken heeft met prioriteitstelling binnen de korpsen zelf. U vroeg of er wordt gewerkt aan een systeem van boete aan de ouders. Ik denk dat we hiermee tegemoetkomen aan uw wens. We zullen de praktijk gewoon moeten afwachten.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Weer geen antwoord.

Minister **Balkenende**: Mevrouw de voorzitter. De heer Pechtold heeft een vraag gesteld met betrekking tot de stichtingen die als postadres Paleis Noordeinde hebben. Ik heb vanmiddag gezegd dat ik daar geen antwoord op kan geven, omdat naar mijn overtuiging sprake was van gestelde Kamervragen. Die vragen behoren eerst

Balkenende

behandeld te worden. Ik heb inmiddels begrepen dat de Kamervragen zijn aangekondigd, maar die hebben mij nog niet bereikt. Vooruitlopend op de beantwoording hecht ik eraan het volgende mee te delen.

Om iedere schijn van inhoudelijke bemoeienis van het Koninklijk Huis met de stichting Protector Daffodil Trust, waaronder de Stichting Crocus Trust valt en het leasefonds verder te voorkomen, zal door het Koninklijk Huis aan deze stichtingen worden verzocht zich te laten uitschrijven op het adres Paleis Noordeinde.

De heer **Pechtold** (D66): Daarmee hebben we dan datgene wat tot nu toe nog zichtbaar was nog verder in de verborgenheid gestopt. Maar vindt u niet dat, waar we nu met zoveel moeite achter deze constructies gekomen zijn, we ook naar de geest van Engelse en Nederlandse wetten zouden moeten handelen, waar er een grote race is om dit soort constructies terug te dringen, en dat de koninklijke familie een voorbeeld zou moeten geven door daar ook niet verder in te verzanden?

Minister **Balkenende**: De discussie over belastingparadijzen en fiscale mogelijkheden is een algemene discussie waar ook de Nederlandse regering buitengewoon actief in is. En u merkt dat er iets is veranderd. We willen dit soort zaken aanpakken. Dan doen we dat in algemene zin en niet specifiek alleen voor iemand van de koninklijke familie. Zo wil ik dit antwoord geven. Voor het overige neem ik aan dat we bij de behandeling van de begroting Algemene Zaken in bredere zin op deze zaak terug zullen komen.

De **voorzitter**: Tot slot, mijnheer Pechtold.

De heer **Pechtold** (D66): Nu heeft de staatssecretaris van Financiën alle mogelijke manieren om geld dat in het buitenland uitstaat, in deels nog legale en deels niet-legale constructies, op een normale manier onder de belasting te krijgen. Ik vraag de minister-president om de kwetsbaarheid te verminderen en niet nu als oplossing te kiezen om het postadres niet meer het Paleis Noordeinde te laten zijn maar om gewoon te stoppen. Het kan toch niet in deze tijd dat leden van de koninklijke familie hun geld aan de Nederlandse belastingen onttrekken en dat zij dat op alle mogelijke manieren, die wij bij anderen direct zouden veroordelen, voortzetten? Een minister wordt hier aangesproken – ik vind onterecht – voor twee haringen, terwijl een hele constructie van belasting ontduiken, omdat het nu op afstand is gezet, waar het jaren op een postadres van de koninklijke familie, van het staatshoofd heeft gedrukt, nu gewoon verder gaat. Moeten we dat zo verder door laten gaan?

Minister **Balkenende**: Er zijn twee opmerkingen die ik zou willen maken. In de eerste plaats geldt geen ministeriële verantwoordelijkheid wanneer we het hebben over één lid van de koninklijke familie die niet behoort tot het Koninklijk Huis. Dat is een formeel punt. In de tweede plaats speelt mee dat betrokkene woonachtig is in Engeland en daar belastingplichtig is. Het is ook goed om dat nog te melden. Voor het overige stel ik voor dat we deze discussie in meer algemene zin straks voeren bij de begroting Algemene Zaken.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Mijnheer Pechtold, ik had al gezegd: tot slot.

De heer **Pechtold** (D66): Als de betrokkene in het Verenigd Koninkrijk woonachtig is, waarom is dan jarenlang het postadres van het staatshoofd gebruikt? Kan de premier daar een antwoord op geven? De premier heeft de vorige keer onder druk van zijn eigen fractie gezegd: alles duidelijk. Wij dachten toen dat we alles hadden. Nu blijkt er nog een constructie via het staatshoofd te lopen. Dat kan niet. Dat kan je nu niet alleen afdoen met te zeggen dat dit is stopgezet. Ik vind dat de premier in zijn brief moet ingaan op de vraag wat het oordeel is over de periode waarin dit wel is gebeurd – ik neem aan dat dit met medeweten van het staatshoofd is gebeurd – en op de vraag wat we gaan doen om dat in het vervolg te voorkomen.

Minister **Balkenende**: De concrete vraag die de heer Pechtold nu stelt kan ik niet beantwoorden, omdat ik dan in de privacy van een lid van de koninklijke familie moet treden. Dat kan ik niet doen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik heb nog één vraag. Viel het wel onder de ministeriële verantwoordelijkheid zolang het postadres Noordeinde was?

Minister **Balkenende**: Nee, niet inhoudelijk. Deze fiscale zaak gaat immers om iemand die niet onder de ministeriële verantwoordelijkheid valt, omdat de betrokkene geen lid is van het Koninklijk Huis. Verder heeft het te maken met het feit dat de betrokkene belastingplichtig is in Groot-Brittannië. Voor het fenomeen dat stichtingen bij Noordeinde zijn ondergebracht kan wel een verantwoordelijkheid gelden. Om die reden stelt de Kamer vragen en daarom heb ik ook vandaag het antwoord gegeven dat ik heb gegeven.

De **voorzitter**: Mevrouw Halsema, ik wil nu echt door.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter, ik heb er één vraag over gesteld. Als ik het goed begrijp, is de verandering die de premier heeft aangebracht vooral dat hij het onder de ministeriële verantwoordelijkheid vandaan heeft gehaald. Daarmee is niets aan de constructie veranderd. Het is bij het staatshoofd weggehaald, waardoor het niet meer onder de ministeriële verantwoordelijkheid valt. Het is de vraag of dat een adequate oplossing is. Ik snap wel dat het de politieke problemen van de premier vermindert, maar ik mis een helder oordeel over de wenselijkheid ervan. We weten dat het niet illegaal is, maar de premier behoort wel het signaal af te geven dat wij dit soort constructies niet wenselijk vinden.

Minister **Balkenende**: Ik heb een verschil gemaakt met de discussie over belastingparadijzen in algemene zin. Mevrouw Halsema weet hoe de Nederlandse regering daarover denkt. Dat is iets anders dan dat ik mij uitlaat over een lid van de koninklijke familie.

Voorzitter. Ik ga in op de ingediende moties.

Ik begin met de motie op stuk nr. 4 van mevrouw Kant. In deze motie wordt de regering verzocht voorstellen te doen ter invoering van een extra belastingtarief voor de hoogste inkomens. Het kabinet is niet van plan om een toptarief in te voeren. In de studie naar het belasting-

Balkenende

stelsel zal de tariefstructuur aan de orde komen. Ik heb al eerder gezegd dat dit de reden is. Tegen deze achtergrond ontraad ik het aannemen van deze motie.

In de motie-Kant op stuk nr. 5 wordt de regering verzocht de mogelijkheden te onderzoeken voor het invoeren van een bankenheffing. Ook hierover hebben wij vandaag gesproken. Wij vinden dit geen goed idee. Nu gaat het eerst om het op orde krijgen van de kredietverlening. Vervolgens moeten de verplichtingen aan overheden worden nagekomen. Daarna komt de mogelijkheid van een heffing aan de orde, maar dan alleen in internationaal verband, gelet op het level playing field. Tegen deze achtergrond ontraden wij het aannemen van deze motie. Dat heb ik vandaag al eerder gezegd.

In de motie-Kant op stuk nr. 6 wordt de regering verzocht af te zien van het voornemen om de afschaffing van de AOW-partnertoeslag naar voren te halen. Wij ontraden het aannemen van deze motie op grond van de volgende overwegingen. Dit jaar moet bezuinigd worden op het terrein van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mede omdat de AOW duurder wordt doordat mensen langer leven. Een dergelijke keuze op het terrein van SZW is altijd pijnlijk, maar onvermijdelijk. Er is zorgvuldig afgewogen waar een dergelijke bezuiniging mogelijk is. In dat kader is ervoor gekozen om ook in te grijpen in de partnertoeslag. Deze toeslag zal in 2015 geheel vervallen. Het is dan ook niet onredelijk om ervoor te kiezen om het vervallen naar voren te halen als de partner jonger is dan 55 jaar. Het alternatief is dat op uitkeringen zou moeten worden bezuinigd.

De motie op stuk nr. 7 is eveneens van mevrouw Kant. In deze motie wordt de regering verzocht om de toeslagen – maar dat moet zijn “toelagen” – voor de leden van het Koninklijk Huis te bevriezen. De grondwettelijke uitkeringen voor de leden van het Koninklijk Huis worden bepaald door een wettelijke formule die is gebaseerd op de loonkostenontwikkeling Rijk en de consumentenprijsindex. Deze formule is vorig jaar door beide Kamers vastgesteld. Het kabinet ziet geen reden om deze te wijzigen. De formule kan overigens ook inhouden dat de uitkeringen gelijk blijven of achteruitgaan, afhankelijk van de ontwikkeling in de loonkosten en de economie. Als wij matigen, matigen zij ook.

Ik kom op de motie-Van Geel c.s. op stuk nr. 8. Daarin wordt de regering verzocht, in de gesprekken met pensioenfondsen tot concrete voorstellen te komen, zoals met name de verbetering van de bereikbaarheid in Rotterdam met de A15 en de realisering van een windmolenpark bij de Tweede Maasvlakte. Wij beschouwen deze motie als ondersteuning van het beleid. De gesprekken met pensioenfondsen lopen nog. Deze opties kunnen daarbij meelopen. Er is dus geen bezwaar tegen deze motie.

Dan kom ik bij de motie-Rutte op stuk nr. 9, waarin hij, namens zijn fractie, het vertrouwen opzegt in het kabinet. Daar is eerder vanavond al veel over gezegd. Het is niet aan ons om een oordeel over de motie uit te spreken, dat is een zaak van de Kamer zelf. Het gaat mij wel om de redenering van de heer Rutte. De heer Rutte zegt dat wij niet geregeerd zouden hebben en dat wij niet gaan regeren. Die redenering, die ten grondslag ligt aan deze motie, is werkelijk voor betwisting vatbaar. Als wij kijken naar wat er de afgelopen tijd is gebeurd, toen wij de eerste financiële crisis kregen, toen wij de banken moesten redden, toen wij het financiële systeem

overeind moesten houden, toen vervolgens de economie is ingezakt, toen wij er alles aan hebben gedaan om te zorgen dat de bedrijvigheid zo veel mogelijk overeind bleef – juist door niet die stappen te doen die het herstel zouden kunnen tegengaan – dan hebben wij datgene gedaan wat nodig is. Er is gewoon geregeerd.

Als de heer Rutte zegt dat er niet wordt geregeerd en dat er niet geregeerd zal gaan worden, miskent hij wat op het ogenblik in het buitenland speelt. De algemene lijn in het buitenland is dat er nu nog wordt gestimuleerd, omdat de economie dat nodig heeft. Maar tegelijkertijd wordt gewerkt aan soliditeit en herstel van de overheidsfinanciën. Daarmee zijn wij een van de eerste landen, zo niet het eerste land in Europa, die nu al bewust een strategie neerzet om te werken aan het herstel, om te werken aan de extra strategie. Als de heer Rutte zegt dat het kabinet niet gaat regeren, dan miskent hij ook de buitenlandse consensus. Ik moet zeggen dat wij dit oordeel van de heer Rutte zeer, zeer betreuren.

De heer **Rutte** (VVD): De crisis is een jaar aan de gang. Wij kunnen eindeloos praten over de vraag wat verstandig beleid is voor 2010. Waar het hier om gaat, is: hoe voorkomen wij dat in Nederland de staatsfinanciën ontsporen; hoe voorkomen wij dat die zullen oplopen met 35 mld. per jaar? U hebt een jaar lang kunnen nadenken over de wijze waarop u dat zou gaan doen. Wij zijn nu een jaar verder. U stelt nu commissies in die pas over een jaar gaan rapporteren. Dat is buitengewoon onverstandig beleid. Het is niet eens beleid; het is het wegdelegeren van uw verantwoordelijkheid. Ik houd dus staande dat u feitelijk leiding geeft aan een demissionair kabinet.

Minister **Balkenende**: Ik vind het een onzinnige redenering, echt een onzinnige redenering. De heer Van Geel heeft nog eens terecht aangegeven dat ook in het buitenland op een manier naar Nederland wordt gekeken in de zin van: jullie pakken op het ogenblik zaken op. Ik kan er echt niet bij dat de heer Rutte in deze situatie dan ook zegt dat zijn partij om die reden het vertrouwen in het kabinet opzegt.

De heer **Rutte** (VVD): Zeer prominente leden van deze coalitie schragende partijen, leden van de PvdA, Willem Vermeend, Rick van der Ploeg, leden van uw partij, zoals Onno Ruding, ik wijs op zo'n beetje alle Nederlandse economen, hebben uw Miljoenennota bij de prullenbak gelegd. Zij hebben gezegd: wat dit kabinet doet, is onverstandig beleid. U kunt niet de zaak wegdelegeren aan commissies. Regering, regeer; dat was de gemeenschappelijke roep vanaf zaterdag in reactie op uw kabinetsplannen. Daar zou u nu eens op moeten reageren.

Minister **Balkenende**: Je kunt het met een kabinet oneens zijn. Je kunt zeggen: ik vind het tempo niet goed. Als wij nu zien wat er gedaan wordt, hoe wij ons positioneren, ook internationaal, dan vind ik het een gotspe om een motie van wantrouwen in te dienen, gewoon een gotspe.

De heer **Rutte** (VVD): Deze motie van wantrouwen gaat niet over uw beleid, want dan zouden wij heel regelmatig moties van wantrouwen moeten indienen vanuit de oppositie. Deze motie van wantrouwen komt er, omdat u

Balkenende

geen beleid voert, omdat u geen maatregelen neemt, omdat u aan derden uw verantwoordelijkheid weg delegeert. Dat is de reden van deze motie van wantrouwen. De reden is niet dat u zorgvuldig besluiten wilt voorbereiden, want dat vind ik zelfs heel verstandig. Maar u begint daar pas na een jaar mee en neemt er dan ook nog jaar de tijd voor.

Ik voorspel u dat de begroting voor 2011 ook nergens over zal gaan, want u wordt het niet eens. De voorbereiding van de begroting voor 2012 speelt zich af midden in de verkiezingsstrijd en de naweën van die verkiezingsstrijd. Dat betekent dat de eerste begroting die beleid kan bevatten, pas de begroting voor 2013 is. Dan is de staatsschuld inmiddels met nog eens ruim 100 mld. opgelopen. Daarvoor neem ik geen verantwoording. Daarom zeg ik tegen u: regeer of stap op. Vandaag laat u duidelijk blijken dat u niet gaat regeren. Dan is er maar één conclusie denkbaar: opstappen!

(Geroffel op bankjes)

Minister **Balkenende**: Mijnheer Rutte, ik ken u al jaren en ik moet echt in alle eerlijkheid zeggen dat ik u echt wel eens beter heb meegemaakt. Ik vind het buitengewoon merkwaardig ...

De heer **Rutte** (VVD): Dat is dan geheel wederzijds.

Minister **Balkenende**: Nee, nu ben ik aan het woord. Ik vind het buitengewoon merkwaardig dat de VVD voor deze politieke opstelling kiest. Ik vind het een onbegrijpelijk moment.

Mevrouw **Kant** (SP): Dat kunt u wel zeggen, minister-president. Ik ben het natuurlijk volstrekt oneens met de liberale agenda van de VVD, maar ik kijk ook naar uw optreden vandaag en ook naar de periodes daarvoor. Het is zo visieloos! U gaat vandaag op zowat geen vraag in. Er is met dit kabinet op dit moment eigenlijk over niets een fatsoenlijke politieke discussie mogelijk. Dat vind ik zeer bezwaarlijk. Of elkaar in de houdgreep houdt, CDA en PvdA, wat de oorzaak ook is, ik vind dat nogal schokkend. Of het nu over verpleeghuizen gaat, of over politie of over de AOW, er is eigenlijk niks waar ik op een fatsoenlijke manier vandaag met u in debat over kan gaan. Ik weet eigenlijk niet zo goed wat ik verder met u moet.

Minister **Balkenende**: Ik ben mijn eerste termijn begonnen met aan te geven hoe deze coalitie aankijkt tegen het perspectief van Nederland. Ik heb een uitgebreide uiteenzetting gegeven. Het verhaal van "visieloos, u zegt helemaal niets" vind ik geen recht doen aan wat ik heb gezegd. Er worden hier grote woorden gebruikt, ook in het publieke debat. Dat zij dan maar zo. De heer Van der Vlies heeft een interessante opmerking gemaakt over de manier waarop wordt gediscussieerd. Ik wil zijn woorden graag onderstrepen. Maar het verhaal van "er is geen visie en u schuift maar voor u uit", dat zijn kwalificaties waar ik afstand van neem.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

Nee, mevrouw Kant, het is allemaal al gewisseld. Echt! U kunt zich af en toe even terugtrekken, maar de rest is er gewoon al die tijd. Ik vind het een beetje flauw.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Ik vind het een beetje flauw om dat te zeggen tegen iemand die de hele dag in de zaal heeft gezeten en die even een sanitaire stop moet maken. Ik vind het flauw dat u daar zo'n opmerking over maakt.

De **voorzitter**: Daar hebt u een punt. Maar goed, we waren net begonnen.

Mevrouw **Kant** (SP): Dit vind ik echt niet helemaal gepast, voorzitter.

De **voorzitter**: Maar dan moet u nu niet op een motie van de heer Rutte nog weer een heel punt maken. Stel één vraag!

Mevrouw **Kant** (SP): Het gaat niet over zomaar een motie, het gaat over de vraag of wij nog vertrouwen hebben in het kabinet. En ik kan vertellen dat mijn fractie daarmee worstelt. Wij hebben geen vertrouwen in het kabinet en in de oplossingen voor de crisis en vooral de tijd daarna, maar het gaat hier wel ergens over. Wij hebben hier de beschouwingen met een kabinet in een crisis en wij hebben te maken met een kabinet en een minister-president die blijikbaar op geen enkele manier tot het inzicht zijn gekomen dat er misschien eens een keer iets moet veranderen. Daar maak ik mij dus grote zorgen over. Ik weet dus inderdaad niet of ik daar nog wel vertrouwen in hebt. De minister-president zegt: we hebben zoveel woorden gesproken. Ja, hij heeft heel veel woorden gesproken. Maar visie wil zeggen dat je het ook echt concreet ergens over kunt hebben. Vandaag was met hem niets bespreekbaar. De AOW niet, de hypotheekrenteaftrek niet, de verpleeghuizen niet, het onderwijs niet, niets!

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, ik kan zelfs de tekstpassages pakken waarin u zich herhaalt.

Het woord is aan de minister-president.

Minister **Balkenende**: Ja, de plaat blijft een beetje hangen.

Mevrouw **Kant** (SP): Dit antwoord is tekenend voor het kabinet. Die plaat blijft al jaren hangen. En vandaag, bij alle antwoorden, blijft uw plaat hangen.

De **voorzitter**: De minister-president vervolgt zijn betoog.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik zal nu reageren op de motie op stuk nr. 10 van mevrouw Hamer. Daarin wordt de regering verzocht, in de aangekondigde brede heroverweging ...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb een vraag. Excuus voor het onderbreken. Ik vind het overigens buitengewoon onprettig dat er zo denigrerend met elkaar omgegaan wordt als het om een motie van wantrouwen gaat. Ik wil eigenlijk duidelijkheid van de SP-fractie. Ik vind niet dat je bij de stemmingen pas duidelijk kunt maken of je voor of tegen stemt. Dat kan natuurlijk wel, maar het is wel prettig als de Kamer daar van tevoren een argument bij heeft gehoord als de SP voor de motie stemt.

Balkenende

Mevrouw **Kant** (SP): Dat kan zeker. Dat kan ook nog bij een stemverklaring. Wij zijn correct. Wij wachten het antwoord van de minister-president af. We hebben een tweede termijn, nadat de motie is ingediend. Wij willen graag weten op welke wijze de minister daarop reageert. Ik kan u zeggen dat de laatste reactie niet erg heeft bijgedragen.

De **voorzitter**: De minister-president vervolgt zijn betoog.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik was bij de motie op stuk nr. 10 van mevrouw Hamer, waarin het kabinet wordt verzocht in de aangekondigde brede heroverweging de ambitie mee te nemen om het onderwijs en de wetenschap in Nederland tot de mondiale top vijf te laten behoren. Wij beschouwen dit als ondersteuning van het beleid met een sympathiek doel waarnaar we met elkaar streven. We hebben dus uiteraard geen bezwaar tegen de aanneming van deze motie van mevrouw Hamer, mede ondertekend door de heer Van Geel en de heer Slob.

De motie op stuk nr. 11 is een motie van de heer Wilders, waarin het vertrouwen in het kabinet wordt opgezegd. Uiteraard dien ik het oordeel aan de Kamer te laten.

De motie op stuk nr. 12 is van de heer Slob. Hierin wordt de regering verzocht in te zetten op het behoud van de eerder gemaakte internationale afspraken ter bevordering van een duurzame economische ontwikkeling van ontwikkelingslanden en andere landen actief op te roepen hetzelfde te doen en dit te agenderen op de Top in Pittsburgh. Dit zien we als ondersteuning van onze eigen opstelling. Wij hebben geen bezwaar tegen de aanneming van deze motie.

De motie op stuk nr. 13 is van mevrouw Halsema, mede ondertekend door mevrouw Kant, de heer Pechtold en mevrouw Thieme, waarin de regering wordt verzocht binnen een maand de politieke uitgangspunten op basis waarvan de werkgroepen aan het werk gaan, naar de Kamer te sturen, opdat daarover een politiek debat kan plaatsvinden. Ik heb zojuist aangegeven dat wij ervoor zorgen dat de opdrachten aan de werkgroepen naar de Kamer worden gezonden. Voorts zijn de politieke uitgangspunten in algemene zin in de Miljoenennota weergegeven. Daarom hebben wij aan deze motie geen behoefte. U kunt echter wel kennis nemen van de opdrachten die zijn gegeven aan de verschillende werkgroepen.

In de motie-Thieme/Halsema op stuk nr. 14 wordt de regering verzocht, de plezierjacht van het Koninklijk Huis niet langer te financieren. Er is op het kroondomein geen sprake van plezierjacht in de zin dat men daar jaagt voor zijn plezier. Het heeft een andere functie. Evenmin is er sprake van enige subsidie daarvoor. Wel zijn er verschillende subsidies voor aspecten van het kroondomein, met name natuurbeheer en bosbeheer. Er is geen subsidie voor enige vorm van jacht als zodanig en dit wordt ook niet overwogen. De motie is dus overbodig, maar omdat niet uit te sluiten is dat deze tot misverstanden aanleiding zou kunnen geven, ontraden wij de aanneming ervan.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Het is pertinent onjuist wat de minister-president zegt, namelijk dat de jacht niet wordt gefinancierd. Hij moet de antwoorden op mijn Kamer-

vragen van zijn staatssecretaris er maar op nalezen. Daarin wordt tot in het detail aangegeven hoe het faunabeheer met behulp van het wapen wordt gefinancierd door de overheid. Ik wil dus dat hij zijn uitspraak corrigeert dat het alleen maar om bosbeheer en natuurbeheer gaat.

Minister **Balkenende**: Mijn informatie is dat het gaat om de zaken zoals ik die aangaf. Los van deze discussie blijf ik de motie ontraden, maar ik zal mij nader laten informeren over wat u hebt gezegd.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Met name wijs ik u op de passage van de staatssecretaris waarin hij spreekt over de financiering van het Jachtdepartement. De naam van dit departement zegt al alles.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik ben bij de motie-Thieme c.s. op stuk nr. 15, waarin de regering wordt verzocht, de mogelijkheden voor een vergaande vergroening van het belastingstelsel mee te nemen in de brede heroverweging. De regering heeft geen bezwaar tegen deze motie. Er is een studie aangekondigd naar de herziening van ons belastingstelsel. Daarin komt alles aan de orde. Vergroening is een van de opties. Dit lijkt mij mooi te passen bij deze motie van mevrouw Thieme.

In de motie op stuk nr. 16 wordt de regering verzocht, de mogelijkheden van een substantiële transitie naar het gebruik van meer plantaardige eiwitten in ons voedingspakket mee te nemen in de brede heroverwegingen. Wij ontraden de aanneming van deze motie, dan wel verzoeken de indiener, de motie aan te houden tot de behandeling van de begroting van het ministerie van LNV.

Mevrouw Thieme heeft ook de motie op stuk nr. 17 ingediend, waarin de regering wordt verzocht, de mogelijkheden van accijns op vlees mee te nemen in de brede heroverwegingen. Het kabinet heeft ingestemd met een onderzoek naar de herziening van het belastingstelsel. Dit onderwerp kan daarbij worden meegenomen. In die zin hebben wij geen bezwaar tegen deze motie.

In de motie op stuk nr. 18 van de leden Thieme en Halsema wordt gemeld dat de VWA heeft aangegeven dat er volgend jaar onvoldoende middelen zijn voor het houden van toezicht op de vee- en vleessector. Dat zou ongewenst zijn en de bezuinigingsmaatregel moet daarom ongedaan worden gemaakt. Wij ontraden deze motie omdat de financiële dekking ontbreekt.

In de motie op stuk nr. 19 van de heer Van der Vlies wordt de regering verzocht om voor 1 juni te komen met een totaalpakket aan voorgenomen ombuigingen die noodzakelijk zijn voor de lange termijn. Uiterlijk met ingang van het begrotingsjaar 2011 moet een begin gemaakt zijn met de uitvoering van de maatregelen tot herstel van het evenwicht in de overheidsfinanciën. Ik lees deze formule zo, dat het erom gaat dat de Kamer de uitkomsten tijdig ontvangt en dat dit wordt meegenomen bij de begrotingsvoorbereiding voor 2011. Als wij het op deze manier kunnen verstaan, hebben wij geen bezwaar tegen deze motie.

In motie op stuk nr. 21 van mevrouw Verdonk wordt de regering verzocht, toe te zeggen om het resultaat van de twintig onderzoekscommissies en de daaruit volgende regeringsvoorstellen voor het kerstreces aan de Kamer aan te bieden en om het tekort zo min mogelijk te laten oplopen. Dit is technisch niet mogelijk. Het gaat ten koste

Balkenende

van de zorgvuldigheid die bij een dergelijke majeure operatie noodzakelijk is. Tegen die achtergrond ontraden wij deze motie.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik heb een vraag over de motie van de heer Van der Vlies, omdat wij twijfelen hoe wij daarover moeten stemmen. Het gaat om de laatste zin. De motie verzoekt om uiterlijk met ingang van het begrotingsjaar 2011 een duidelijk begin te maken met de uitvoering van maatregelen tot herstel van het evenwicht in de overheidsfinanciën. Dat lijkt mij strijdig met de vrij zorgvuldige omschrijving die de premier zelf hanteert dat een en ander afhankelijk is van de economische groei. Als er nog sprake is van economische krimp, vinden geen bezuinigingen plaats. Deze motie vraagt in alle gevallen om maatregelen.

Minister **Balkenende**: De hoop is uiteraard dat wij in 2011 uit de recessie zijn gekomen. Dat weten wij niet zeker. Bij de timing van de maatregelen zullen wij rekening houden met economische ontwikkelingen. Ik begrijp de vraag of deze zinsnede iets te snel doorschakelt. Dat snap ik. Ik beschouw het eerlijk gezegd zo, dat er geen verschil bestaat tussen de heer Van der Vlies en mij ten aanzien van de volgende twee zaken. De Kamer krijgt tijdig alle documenten. De Kamer verwacht voorts van ons dat wij die resultaten betrekken bij de begrotingsvoorbereiding, het uitgavenkader voor de begroting van 2011. Dat wordt volgens mij gezegd. Dat laat onverlet – daarin heeft mevrouw Halsema gelijk – dat wij uiteraard moeten kijken welke maatregelen opportuun zijn in het licht van de economische situatie op dat moment.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): In de motie op stuk nr. 17 verzoek ik de regering om de mogelijkheden voor accijns op vlees mee te nemen in de brede heroverweging. Ik heb begrepen van de minister-president dat dit wordt meegenomen in de brede heroverweging. Daarmee ben ik heel erg blij. Ik dank de minister-president voor deze toezegging en zal deze motie intrekken.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Thieme (32123, nr. 17) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Minister **Balkenende**: Dat brengt mij bij de motie op stuk nr. 21. Daarin stelt mevrouw Verdonk dat de voorstellen van de twintig commissies aan de Kamer moeten worden voorgelegd zodra deze beschikbaar zijn. Wij zullen de rapporten aan de Kamer toezenden, maar wij hechten eraan om dat geïntegreerd en in samenhang te doen. Dat is iets anders dan dat wij een rapport zouden voorleggen op elk moment dat er een klaar is. Wij willen het als een pakket aan de Kamer aanbieden, dat lijkt mij logisch.

In de motie op stuk nr. 22 staat dat geen enkele vakminister inzicht zou moeten krijgen in de rapporten van de commissies. Ministers hebben geen veto's ten aanzien van het werk van de commissies. Het werk van de commissies zelf staat voorop. Ik denk dat deze motie echt overbodig is. De politieke sturing wordt gegeven door de premier en door de vicepremiers. Uit deze motie blijkt erg veel wantrouwen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Wij hadden geen opdracht

voor deze commissies. Wij hadden ook geen deadline voor de commissies, dus heb ik gevraagd naar het opdrachtgeverschap van die commissies. Daarop kwam geen antwoord. De non-verbale uitlatingen van de minister van Financiën en van de minister-president zelf waren duidelijk: op mijn vraag of het was voorgelegd aan de vakminister, was het antwoord "nee". Nu blijkt dus toch dat een aantal ambtenaren van een bepaald departement eerst verantwoording afleggen aan de politiek verantwoordelijke minister over de kaasschaafmethode, over de 20%.

Minister **Balkenende**: De spelregels zijn dat een groep van ambtenaren, van deskundigen, begint met het onderzoek op de betreffende sector. Dat gebeurt aan de hand van opdrachten die morgen formeel worden vastgesteld door de ministerraad. U zult daarvan op de hoogte worden gesteld. Dan gaan zij aan het werk. Bewindslieden kunnen suggesties en mogelijkheden aanreiken, maar het is de commissie zelf die het werk doet. Als de commissies klaar zijn, dan komen ze terug bij de minister-president en de viceminister-presidenten. Zo is het.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik kom in één keer voor drie moties, dus ik neem aan dat ik even wat meer tijd kan nemen. De minister-president zegt dat de vakministers ook nog suggesties mee mogen geven aan hun ambtelijke commissies. Dat is dan toch de politieke opdracht waar we hier de hele dag al over praten?

Minister **Balkenende**: Nee.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Maar natuurlijk wel! Als de minister van Justitie tegen zijn ambtenaren zegt: luister, het mag niet bij de rechterlijke macht weg, maar wel bij het gevangeniswezen, dan weten die ambtenaren toch wat ze moeten doen?

Minister **Balkenende**: Nee, nee.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Zo werkt het in de praktijk wel. U bent toch niet naïef?

Minister **Balkenende**: Nee, maar kijk. Laat ik een voorbeeld noemen. We hebben tegen mevrouw Thieme gezegd: er zijn bepaalde onderzoeken bezig en daarin zal ruimte zijn om dat te bezien. Er zijn meer voorbeelden. Ook tegen mevrouw Hamer heb ik dat gezegd. Dan zou het natuurlijk gek zijn dat zo'n recht op een gegeven moment wel bij de Kamer berust, maar niet bij de vakministers. Het gaat alleen om het werk dat de commissie doet. Dat is het werk van de commissie zelf. Dus we hebben echt geen behoefte aan deze motie.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Dat is dan helder. De minister-president spreekt zich wat mij betreft helemaal niet duidelijk uit. Over de motie op stuk nr. 21 zei hij: het werk van die twintig commissies komt niet afzonderlijk naar de Kamer. Dat komt als één pakket. Nou, dat ik kan ik mij heel goed voorstellen. Als één pakket, maar dan wel op het moment dat het klaar is en niet wachten op zo'n regulier moment. De enige reden die genoemd is, is dat het rommelig zou worden. Nou, dat is dan aan de Kamervoorzitter om te regelen dat het dat niet wordt.

Balkenende

Minister **Balkenende**: Mogen wij dan ook nog letten op de samenhang der dingen? Wij willen dat eerst even zelf in zijn totaliteit bekijken en het dan aan u aanbieden.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik heb nog een motie, als u mij niet kwalijk neemt. Ik dacht: ik zal het in één keer doen. Dat was de eerste motie. Daarvan zegt de minister-president: dat kan niet voor het kerstreces, die rapporten van de twintig commissies, want dat zou de zorgvuldigheid niet in de hand werken. Het is nu 17 september. Dat betekent nog drie maanden tot 17 december. Drie maanden, zeven dagen in de week, 18 uur per dag. Moet u eens kijken wat er dan kan gebeuren! Waarom nu niet een teken van urgentie?

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Het gaat, dat heb ik vandaag een- en andermaal gezegd, om een majeure operatie waarin het gaat om vergaande keuzes en vergaande voorstellen die ook grote consequenties kunnen hebben, en dat tegen de achtergrond van de financiële situatie in ons land. Dat moet zorgvuldig gebeuren. Ik heb u ook aangegeven vandaag dat wij al snel zijn. In de jaren tachtig werd daar zo'n anderhalf jaar over gedaan. Dat doen wij een stuk sneller, maar het moet wel zorgvuldig gebeuren. Als we daar nu een haastklus van maken, kan dat de zorgvuldigheid nadelig beïnvloeden en dat willen we niet.

De heer **Pechtold** (D66): Eigenlijk heb ik alleen maar een korte vraag. Als de regering daar morgen over praat, zou ik wel heel erg geïnteresseerd zijn in de precieze opdrachtverlening, en daar niet alleen in, maar ook in de constructie waarin u deze commissies nu vormgeeft. Het zijn immers ambtenaren van departementen, maar ze staan op dat moment niet in relatie tot hun minister. Ik zou wel heel graag weten hoe u dat regelt, ook ambtenarenrechtelijk, qua status en al dat soort dingen. Het is een heel nieuwe vorm ... De minister van Financiën zit te zuchten; het is laat, maar wij doen hier het werk. Ik zou wel erg geïnteresseerd zijn in hoe dat vorm krijgt, want anders hebben we daar na afloop weer problemen over.

Minister **Balkenende**: Ik zal morgen in de ministerraad aan de orde stellen of hierop mogelijk in een begeleidende brief kan worden ingegaan.

Dan kom ik op de motie op stuk nr. 23 van mevrouw Verdonk over de missie in Uruzgan. In de overweging gaat het om na augustus 2010. We hebben steeds gezegd dat je dan te maken hebt met de exit en dat betekent dat we er rekening mee houden dat voor kerst de laatste mensen weg zijn. Die formulering klopt niet. De overweging dat er een te hoge prijs wordt gevraagd, zouden wij ook niet willen overnemen. Tegen die achtergronden wil ik de aanneming van deze motie toch ontraden.

Dan heeft mevrouw Verdonk een motie ingediend over het Mozambiqueproject.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik begrijp het niet. Een te hoge prijs. U moet toch begrijpen waar wij het dan over hebben, over al die militairen die het leven hebben gelaten daar. Dat is een te hoge prijs. Is dat nu de reden dat u het aanvaarden van deze motie ontraadt?

Minister **Balkenende**: Dit argument vind ik heel erg

moeilijk. Daar heb ik een reden voor. Ik heb gesproken met nabestaanden. Zij zeiden tegen mij: als plotseling een missie zou worden gestopt, zegt dat ook iets over het werk dat mijn man, mijn partner, heeft gedaan. Er werd gezegd: het mag niet voor niets zijn geweest. Als overweging is een te hoge prijs opgenomen in relatie tot wat op het eind staat. Die redenering zou ik niet willen volgen.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voor de duidelijkheid: ik vraag niet om meteen weg te gaan, maar in augustus 2010. Dat was al afgesproken. Ik vraag u alleen of u nu aan al die militairen wilt toezeggen dat u zich aan de afspraak houdt.

Minister **Balkenende**: Wij hebben het besluit al genomen. Daar hoeft ik niet op terug te komen. Het is ook al bekend. Het gaat mij om de formulering van deze motie.

In de motie op nr. 24 wordt het kabinet verzocht de kroonprins te verzoeken af te zien van het Mozambiqueproject. Ik heb al gezegd dat ik over dit onderwerp nog een brief zal sturen met het oog op de behandeling van de begroting van Algemene Zaken. Ik heb zelf geen behoefte aan deze motie, maar misschien is het beter om dit onderwerp te bespreken bij de begroting. Mevrouw Verdonk, misschien is het een idee om deze motie aan te houden tot die begrotingsbehandeling.

Mevrouw **Verdonk** (Verdonk): Voorzitter. Ik zal de motie aanhouden.

De **voorzitter**: Op verzoek van mevrouw Verdonk stel ik voor, haar motie (32123, nr. 24) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Ik houd mijn motie op stuk nr. 16 ook aan.

De **voorzitter**: Op verzoek van mevrouw Thieme stel ik voor, haar motie (32123, nr. 16) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. De minister-president heeft over de motie op nr. 19 gesproken en vastgesteld dat het dictum op zijn manier gelezen door mij is geaccordeerd. Ik denk dat ik dat als een toezegging kan en mag beschouwen dat wordt gehandeld zoals in het dictum staat. Dan is die motie overbodig geworden en kan ik haar intrekken.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Van der Vlies (32123, nr. 19) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Ik zou graag mijn motie over de bevrozing van de toelages van het Koninklijk Huis aanhouden.

De **voorzitter**: Op verzoek van mevrouw Kant stel ik voor, haar motie (32123, nr. 7) van de agenda af te voeren.

Balkenende

Daartoe wordt besloten.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik wil komen tot een afronding van mijn bijdrage in tweede termijn. Het debat van vandaag was boeiend. Het is duidelijk dat onze voorstellen om Nederland sterker uit de crisis te laten komen op de steun van een meerderheid van de Kamer kunnen rekenen en daarvoor zeg ik haar dank. Overwegend stond het debat in het teken van de economische crisis. Wij zijn het ook eens over de grote opgaven waarvoor wij staan om vanaf 2011 het herstel van de overheidsfinanciën te gaan realiseren. De uitdaging zal zijn om keuzes maken die onze essentiële voorzieningen overeind houden en onze maatschappij kwalitatief versterken. Daarvoor, zo is mijn overtuiging, is een fundamentele herbezinning op functie, vormgeving en volume van de collectieve sector geboden. Daarover zullen wij volgend jaar weer met elkaar spreken. Ik houd graag voor ogen dat wij een land zijn met wilskracht. Daarom geloof ik in een goede toekomst, een betere toekomst waarin wij onze ambitie om Nederland slimmer, schoner, sterker, solidair en solide te maken, kunnen realiseren. Het kabinet zal er alles aan doen en hoopt daarbij op een constructieve dialoog met de Kamer.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank de minister-president voor zijn antwoorden. Ik schors de vergadering tot de stemmingen, die om 00.00 uur zullen plaatsvinden.

De vergadering wordt van 23.37 uur tot 00.00 uur geschorst.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetvoorstel **Wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet medezeggenschap op scholen en de Leerplichtwet 1969 in verband met de invoering van bekostigingsvoorschriften voor minimumleerresultaten, alsmede een aanvulling van de interventiemogelijkheden in het kader van het overheidstoezicht, en de verbetering van het intern toezicht (31828)**, en over:

- de motie-Jasper van Dijk over een arbeidsovereenkomst of akte van aanstelling voor onderwijsbestuurders (31828, nr. 21);
- de motie-Dibi over een verplicht overgangsplan bij sluiting van een school (31828, nr. 23).

(Zie vergadering van 9 september 2009.)

De **voorzitter**: De motie-Dibi (31828, nr. 23) is in die zin gewijzigd dat zij thans luidt:

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

hopende dat de minister nooit gebruik hoeft te maken van de extra bevoegdheid om de bekostiging van een school stop te zetten;

overwegende dat indien de minister er toch toe besluit om een school te sluiten, de nazorg voor leerlingen, ouders en personeel zorgvuldig en goed moet zijn;

verzoekt de regering, erop toe te zien dat er te allen tijde een overgangsplan ligt, opgesteld in samenspraak met de vertegenwoordiging van ouders, personeel en leerlingen (in het voortgezet onderwijs),

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt de indiening van deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 30 (31828).

Ik stel vast dat wij hierover nu kunnen stemmen.

In stemming komt het gewijzigde amendement-Dezentjé Hamming-Bluemink/Jasper van Dijk (stuk nr. 28, I) tot het invoegen van onderdeel A1.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, de VVD en het lid Verdonk voor dit gewijzigde amendement hebben gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast dat door de verwerping van dit gewijzigde amendement de overige op stuk nr. 28 voorkomende gewijzigde amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

In stemming komt het amendement-Dezentjé Hamming-Bluemink (stuk nr. 20, I).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, de VVD, de PVV en het lid Verdonk voor dit amendement hebben gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ertegen, zodat het is verworpen.

Ik stel vast dat door de verwerping van dit amendement het andere op stuk nr. 20 voorkomende amendement als verworpen kan worden beschouwd.

In stemming komt het nader gewijzigde amendement-Depla c.s. (stuk nr. 26, I).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, de PvdA, GroenLinks, D66, de PvdD, de ChristenUnie, het CDA, de PVV en het lid Verdonk voor dit nader gewijzigde amendement hebben gestemd en de aanwezige leden van de overige fracties ertegen, zodat het is aangenomen.

Ik stel vast dat door de aanneming van dit nader gewijzigde amendement de overige op stuk nr. 26 voorkomende nader gewijzigde amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

In stemming komt het amendement-Dezentjé Hamming-Bluemink (stuk nr. 16, I).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van